

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 45/2021

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2019

KONTROLLIJÄRJESTELMÄ TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

FRIDA EMILIA KUUSISTO MÄKELÄ (TOIM.)

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 45/2021

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0679-7 (pdf)
ISBN 978-951-51-0680-3 (painettu)

Helsinki, 2021

ESIPUHE

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. 1970-luvun puolivälissä katsauksessa oli 50 sivua, vuonna 2014 ilmestyneessä katsauksessa jo 500 sivua. Tätä taustaa vasten koettiin perusteluksi uudistaa seuranta: entinen Rikollisuustilanne-katsaus on jaettu kahteen julkaisuun, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikosseuraamusjärjestelmän toimintaa. Tilastotuotannon nopeutumisen ansiosta seuraamusjärjestelmää koskevan katsauksen julkaisemista on ollut myös mahdollista aikaistaa noin puolella vuodella niin, että molemmat mainituista katsauksista käsittelevät nyt samaa tilastovuotta.

Käsillä olevan rikosten seuraamus- ja kontrollijärjestelmää kuvaavan katsauksen on toimittanut Frida Emilia Kuusisto Mäkelä. Liitetaulukot on laatinut tutkimusavustaja Tiina Malin. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 14. päivänä joulukuuta 2020

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Projektisuunnittelija

Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

SISÄLLYS

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ

JOHDANTO , Tapio Lappi-Seppälä & Frida Emilia Kuusisto Mäkelä	1
1 Katsauksen tavoitteet.....	1
2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet	1
3 Esityksen rakenne ja esitystapa.....	2
I KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA	5
A. JOHDANTO, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä	
Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet.....	5
Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus.....	8
B. ESITUTKINTA, SYYTEHARKINTA JA PROSESSI, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä	
1. Rikosten ilmitulo	11
2. Esitutkinta ja rikosten selvittäminen	17
Esitutkintatoimien tilastoinnista	17
Selvitysaste ja rikoslaji.....	18
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen	26
3. Syyttäjien toiminta	31
Yleistä	31
Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen.....	35
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä.....	39
4. Rikosten viranomaiskäsitely ja rikosprosessin kesto	43
Rikosprosessin tapahtumavirta.....	43
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana	43
Rikoslajikohtainen tarkastelu.....	47
C. RANGAISTUKSET JA RANGAISTUSKÄYTÄNTÖ, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä	
1. Rangaistuskäytännön yleiskuvaus.....	49
Rikosasioissa annetut ratkaisut.....	49
2. Rangaistuslajit	
Ehdoton ja ehdollinen vankeus.....	55
Yhdyskuntapalvelu	61
Valvontarangaistus	65
Sakkorangaistus	70
Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio	82
3. Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain	97
Rangaistusten tilastoinnista	97
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset.....	98
Seksuaalirikokset.....	104
Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö	108
Petos ja väärennös	113
Ryöstörikokset	116
Taloudellinen rikollisuus	119

Liikenne rikokset	120
Huumausainerikokset	124
Rangaistuskäytännön vertailua	127
D. RANGAISTUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANO Sasu Tyni, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä	
1. Vankeusrangaistus	135
Vankiryhmät, rikosjakauma ja rangaistusajat	135
Kansainväliset vertailut	142
Ehdonalainen vapaus	144
2. Yhdyskuntaseuraamukset	147
Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä ja rikosjakauma	147
3. Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset	153

II KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ

A. Nuorten seuraamukset, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä	157
Lainsäädäntö	157
Seuraamukset	158
Tuomioistuimessa määrätty rangaistus.....	160
Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta.....	165
Nuorisorangaistus.....	166
Sovittelu	167
Nuorisovankiluku.....	168
B. Rikosten sovittelu, Aino Jauhiainen	171
Sovittelun käynnistyminen ja laajuus	172
Soviteltavat rikokset	173
Sovittelun osapuolet.....	176
Sopimukset	178
Sovittelun merkitys rikosprosessissa	180
Sovittelun oikeudelliset vaikutukset	182
LIITETAULUKOT 1–5	185
LÄHTEET	203
SUMMARY	207

JOHDANTO

Tapio Lappi-Seppälä & Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

1 Katsauksen tavoitteet

Seuraamus- ja kontrollijärjestelmää koskevan katsauksen tavoitteena on perustietojen antaminen rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän toiminnasta. Katsauksessa keskitytään ennen kaikkea viranomaiskontrollin tilastolliseen kuvaukseen. Tarkastelua jäsentävinä vaiheina ovat rikosten ilmitulo, poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjien toiminta, tuomioistuinten ratkaisu ja rangaistukseen tuomitseminen sekä rangaistusten täytäntöönpano. Katsauksessa pyritään antamaan myös kokonaiskuva rikosten viranomaiskäsittelystä.¹ Erityisteenä katsauksessa tarkastellaan lisäksi nuorten rikosten-tekijöiden seuraamuksia ja rikosten sovittelua.

2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet

Kontrollijärjestelmän toiminnasta kertovat lähteet voidaan jäsentää toimivan viranomaisen sekä rikosasian kulloisenkin käsittelyvaiheen mukaan.

Esitutkintaa koskevaa tilastotietoa on verraten niukasti. Poliisitilastoon sisältyy tieto rikosten selvittämisestä. Katsauksessa on tietoja myös pimeinä rikoksina poliisin tietoon tulleiden tapausten (tekijä ei tiedossa rikoksen ilmoitusvaiheessa) selvitysteistä.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto julkaistaan oikeustilastollisessa vuosikirjassa ja Tilastokeskuksen kotisivuilla internetissä². Tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyttäjän käsittelemät jutut* kertoo syyttäjällä päättyneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen perustiedot. *Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto* erottelee harkinnanvaraisen (vuoteen 2015 saakka seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tietoja on täydennetty ja korvattu myös valtakunnansyyttäjän virastolta saatujen tilastojen tiedoilla.

¹ Rikosprosessin kestosta on tietoja edellisten vuosien katsauksissa. Tilastokeskus ei enää vuoden 2013 jälkeen tuota rikosprosessia koskevia tilastoja.

² Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätalaston tuottamisen ja viimeiset saatavissa olevat tilastotiedot koskevat vuotta 2013.

Tiedot *tuomituista rangaistuksista* ja tuomituille määrätyistä seuraamuksista sisältyvät tilastokeskuksen ylläpitämään ”Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset” -tilastoon.¹ Aineistona ovat alioikeuksien rikospäätösilmoitukset sekä rangaistusmääräys- ja rikesakkojen ilmoitukset. (Vuodesta 1994 alkaen rangaistusmääräykset on antanut syyttäjä.) Aineisto saadaan oikeusministeriön tuomiolauselmajärjestelmästä. Tilaston runko sisältää tiedot varsinaisessa oikeudenkäynnissä syytetyistä ja rangaistukseen tuomituista henkilöistä sekä sakko- ja rangaistusmääräyksistä ja rikesakoista. Tuomioistuintilaston tilastointiperusteisiin palataan lähemmin jaksossa C.

Erillisessä jaksossa kuvataan kokoavasti rikoslakirikosten ja eräiden yleisempien rikosten *tapahutumavirtaa* rikosten ilmitulon jälkeen lukumääretietojen valossa.

Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot on kerätty Rikosseuramuslaitoksen ylläpitämistä rekistereistä ja julkaisuista.

Rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän ydinalueen ulkopuolelle jäävistä ratkaisuksista ja ilmiöistä kertovaa tilastotietoa on vain rajoitetusti. – *Syyntakeettomia* ja muita syytettyjen mielentilaa koskevia tilastotietoja on saatu nykyisin erikseen Tilastokeskuksesta. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (nykyisin Valvira ja THL) vuosikertomuksista saadaan kuitenkin perustiedot mielentilan selvittämisestä ja hoitoon määrittämisestä. *Sovittelumenettelyyn* ohjatuista rikoksista on saatavissa myös Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottamia tilastotietoja.

3 Esityksen rakenne ja esitystapa

Seuraamusjärjestelmäkatsaus jakaantuu pysyvään perusosaan I sekä vaihtuvateemaiseen ajankohtaisosaan II.

Jakso I kuvaa keskeisten kontrolliviranomaisten toimintaa rikosasian käsittelyn eri vaiheissa. Kunkin vaiheen alkuun on liitetty tilastotietojen tulkin kannalta tarpeellinen lyhyt normikuvaus. Jakso II sisältää kontrollijärjestelmän ja rikollisuuskontrollin kannalta ajankohtaisia erityisteemoja. Tässä katsauksessa erillistarkastelussa ovat nuorten seuraamusjärjestelmä ja rikosten sovittelu.

Kontrollijärjestelmää koskevia liitetaulukkoja on viisi: eräiden rikosten käsittelemisestä rikosprosessissa vuosina 2015–2019 (liitetaulukko 1), aikasarja rangaistukseen tuomituista 1980–2019 (liitetaulukko 2), aikasarja yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomituista rikoslajeittain vuosina 2005–2019 (liitetaulukko 3), tarkemmat tiedot tuomituista seuraamuksista

¹ Tilastokeskus on kaventanut tilaston sisältöä muun muassa niin, että tilastotietoja ei ole enää vuodesta 2013 alkaen saatavissa rangaistusten mittaamisperusteista ja tuomitsematta jättämisen perusteista.

rikoksittain vuonna 2019 (liitetaulukko 4), sekä syyntakeisuustilasto vuosilta 2017–2019 (liitetaulukko 5).

Aikasarjojen pituus vaihtelee jonkin verran. Syynä yleensä on ollut, ettei vertailukelpoisia tilastosarjoja esitettyä pidemmältä ajalta ole olemassa. Kat-
sauksessa käytetään sekä 10 että 20 vuoden aikasarjoja.

I KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA

Tässä jaksossa käsitellään virallisen kontrollijärjestelmän toimintaa kuvailemalla muun muassa rikosten ilmituloa, ilmi tulleiden rikosten selvittämistä, rikoksentekijöiden syytteeseen asettamista, heidän tuomitsemistaan sekä rangaistusten täytäntöönpanoa. Toimenpiteistä vastaavat pääasiassa yleiset kontrolliviranomaiset: poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset. Jakso I sisältää perustiedot kontrolliviranomaisten toiminnasta. Jaksossa II tarkastellaan lähemmin eräitä kontrollijärjestelmän erityispiirteitä.

A Johdanto, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä

Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet

Piilorikollisuus ja ilmitullut rikollisuus. Ilmi tulleella rikollisuudella tarkoitetaan yleensä niitä laissa rangaistavaksi määrättyjä tekoja, jotka ovat tulleet poliisin tietoon ja jotka on kirjattu rikoksiksi. *Piilorikollisuudella* tarkoitetaan kaikkea sitä rikollisuutta, joka jää tulematta poliisin tietoon ja kirjaamatta.

Piiloon jäännin syyt vaihtelevat: Osa rikollisuudesta jää piiloon ja rekisteröimättä syystä, ettei rikosta lainkaan havaita. Tyystin havaitsematta saatavat jäädä etenkin yhteisöllisiin ja valtiollisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset, kuten rikokset julkista taloutta vastaan, ympäristörikokset taikka liikenne-rikokset. Toinen piiloon jäämisen syy on, ettei havaittua rikosta ilmoiteta eteenpäin viranomaisille taikka poliisille. Vaikka valtaosa välittömästi yksilöuhria koskevista rikoksista tulee uhrin tietoon, niistä vähemmistö ilmoitetaan eteenpäin poliisille. Senkin jälkeen, kun rikos on saatettu poliisin taikka viranomaisten tietoon, se voi eri syistä – esimerkiksi teon määrittelyyn liittyvien vaikeuksien takia tai asianomistajarikoksissa uhrin tahdosta – jäädä rikoksena kirjaamatta.

Jaksossa B1 tarkastellaan rikosten ilmituloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Jaksoissa B2–D2 selvitetään tarkemmin ilmirikollisuuteen kohdistuvia viranomaistoimenpiteitä. Tarkastelu on jäsennetty rikosasian etenemisen sekä asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten mukaan seuraavasti:

Poliisin tietoon tullut rikollisuus ja esitutkintaviranomaisten toiminta. Rikokset tulevat poliisin tietoon joko poliisille annettujen tietojen ja ilmoitusten perusteella (rikosilmoituksina, ilmiantoina, yleisövihjeiden avulla, muun viranomaistoiminnan kautta), taikka poliisin oman valvontatoiminnan tuloksena. Tietootulotapa vaihtelee rikostyyppin mukaan. Yksilöön kohdistuvat rikokset tulevat usein tietoon asianomistajan ilmoituksen perusteella. Poliisin taikka muiden viranomaisten valvontatoiminnan kautta tulevat taas ilmi esimerkiksi valtion taloudellisiin intresseihin kohdistuvat rikokset ja vahinkoa aiheuttamattomat liikenne rikokset.

Poliisille ilmoitetuista ja sen kirjaamista rikoksista osa selvitetään (*selvitetyt rikokset*) osassa tekijä jää tuntemattomaksi (*selvittämättömät rikokset*). Rikosten selvittämisessä voi poliisin ohella olla mukana muitakin viranomaisia kuten työsuojelu-, tulli- ja veroviranomaisia. Yleensä selvitetty rikokset ilmoitetaan syyttäjälle syytetoimia varten (*syyttäjälle ilmoitetut*). Lievimpien rikosten osalta poliisilla on kuitenkin oikeus jättää ilmoitus tekemättä ja antaa syyllistyneelle huomautus (*ilmoittamatta jätetyt*). – Esitutkin-
taa ja rikosten selvittämistä tarkastellaan jaksossa B2.

Syyttäjän toiminta. Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista osa johtaa syytetoimiin (*syytteeseen asetetut*), osa ei (*syyttämättä jätetyt*). Syyte voi jäädä nostamatta prosessuaalisin perustein esimerkiksi mikäli tekijän syyllisyydestä ei ole riittävää näyttöä tai syyteoikeus on vanhentunut. Syyttäjällä on lisäksi oikeus jättää syyte nostamatta määrätyin laissa määriteltyjen perusteiden nojalla, siitä huolimatta, että syyllisyys on tullut vahvistetuksi (ns. *harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen*). Vuonna 2015 tuli voimaan syyteneuvottelulainsäädäntö, missä rikoksesta epäilty tai vastaaja voi saada rikoksen tunnustamisen vastineeksi lievemmän rangaistuksen tunnustamisoikeudenkäynnissä. Vuodesta 1995 alkaen syyttäjän tekemiin päätöksiin on lisätty rangaistusmääräysten vahvistaminen (tätä ennen rangaistusmääräykset vahvisti tuomioistuimien). Uusi sakkomenettely otettiin puolestaan käyttöön 1.12.2016. Sen perusteella poliisi voi vahvistaa laissa mainituin edellytyksin liikenne rikkomuksista ja näpistyksestä enintään 20 päiväsakon suuruisen sakkorangaistuksen. Näissä tapauksissa sakko ei siis enää mene syyttäjän vahvistettavaksi. – Syyttäjien toimintaa tarkastellaan jaksossa B3.

Tapausten eteneminen rikosprosessissa. Eri rikosten käsittely rikosprosessissa tapahtuu paljolti keskenään samanlaisten prosessuaalisten toimenpiteiden kautta, rikosten ilmitulosta aina tuomioistuinratkaisuun ja seuraamusten täytäntöönpanoon saakka. Prosessin varrella rikoksia kuitenkin karsiutuu eri vaiheissa pois, mutta karsiutumisen voi olla suuria rikoslajikohtaisia eroja. Erot voivat selittyä muun muassa rikostyyppin vakavuudella, ilmitulotavoilla, syyteoikeudella ja tutkinnallisilla seikoilla. Esimerkiksi vähäiset rikokset

voivat päättyä usein poliisin tai syyttäjän ratkaisulla, kun taas vakavissa rikoksissa päätöksen tekee poikkeuksetta viime kädessä tuomioistuin. Helposti selvitettävät rikokset (esim. liikenne rikokset) etenevät rikosprosessissa, kun taas vaikeasti selvitettävistä (esim. varkaudet) voi karsiutua suuri osa pois jo esitutkintavaiheessa. – Rikoslakirikosten ja keskeisten rikosten etenemistä käsitellään jaksossa B4 ja liitetaulukossa 1.

Tuomioistuinratkaisu. Tuomioistuimissa käsitellyistä rikossyytteistä osa hylätään näyttämättöminä (*hylätyt syytteet*) ja osa katsotaan näytetyiksi (*syyksilukevat tuomiot*). Syytteen toteennäyttäminen ei välttämättä johda rangaistukseen, sillä tuomioistuimilla on valta jättää määräehdoin rangaistus tuomitsematta (*tuomitsematta jättäminen*). Osassa tapauksia tekijä vapautetaan rangaistusvastuusta syyntakeettomuuden perusteella tai lakiin sisältyvien vastuuvapausperusteiden nojalla (*vastuusta vapauttaminen*).

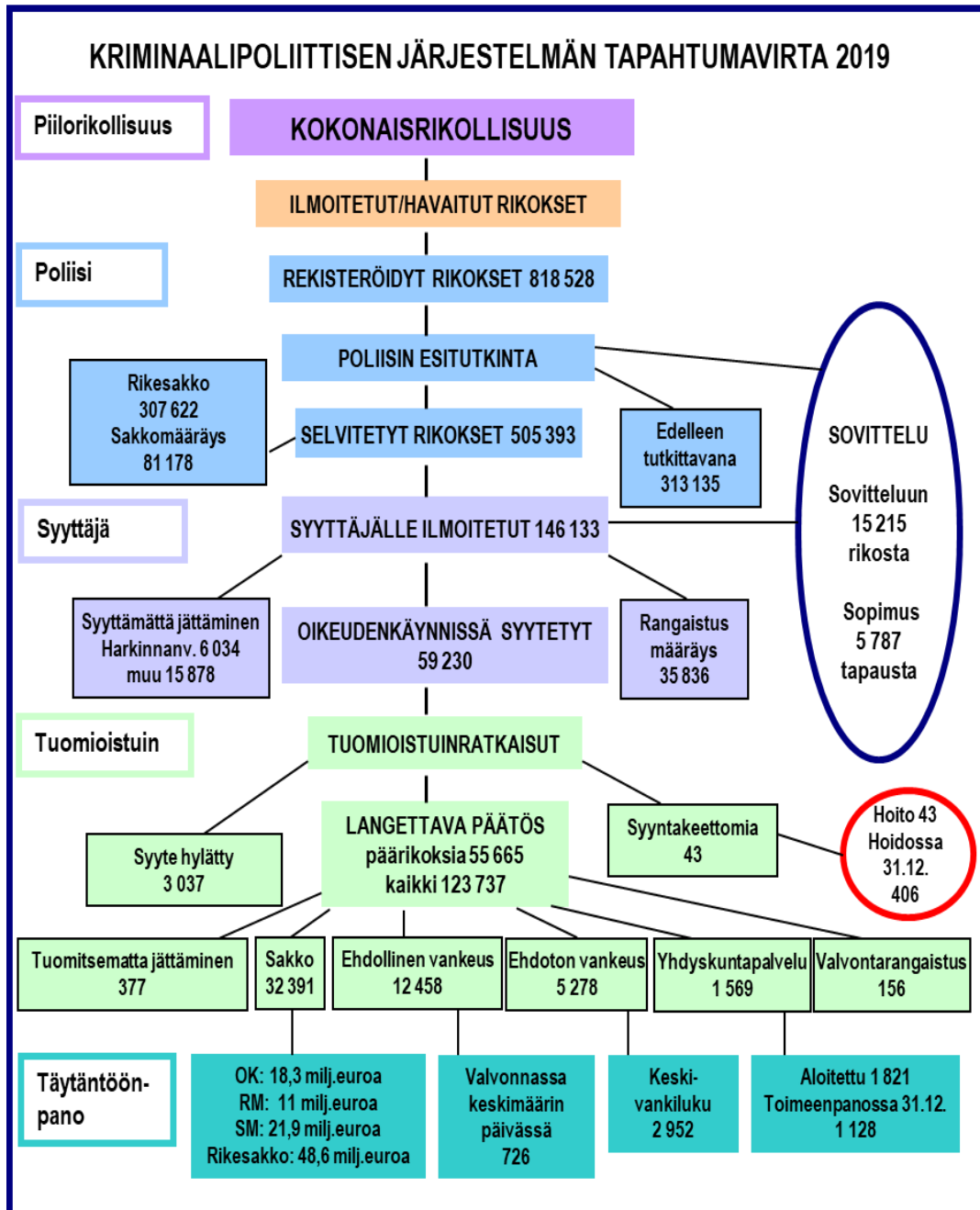
Rangaistukseen tuomittaessa perusvaihtoehtoina on *sakko*, sekä *ehdollinen* ja *ehdoton vankeus*. Uudempina rangaistuslajeina ovat lisäksi *yhdyskuntapalvelu* sekä kokeiluna vuonna 1997 aloitettu, vuoden 2005 alusta pysyvästi koko maahan laajentunut *nuorisorangaistus* sekä 1.11.2011 voimaan tullut *valvontarangaistus*. Tuomioistuimen määräämä rangaistus ei yleensä muodostu rikoksen ainoaksi seuraukseksi. Rikoksesta aiheutuu säännönmukaisesti monenlaisia sekä virallisia että epävirallisia seurauksia. – Tuomioistuinten toimintaa tarkastellaan jaksoissa C1–3 sekä IIA.

Lisäksi jaksossa IIB tarkastellaan *rikosten sovittelumenettelyssä* ratkaistujen tapausten määriä.

Täytäntöönpanoviranomaisten toiminta. Viimeistä porrasta järjestelmässä edustaa rangaistusten täytäntöönpano. Rangaistusten täytäntöönpano-organisaatio uudistettiin vuonna 2010. Täytäntöönpanotehtävät siirrettiin uudelle oikeusministeriön alaiselle Rikosseuraamuslaitokselle. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastasi ennen sitä Rikosseuraamusviraston osana vankeinhoitolaitos ja vapaudessa täytäntöön pantavien ns. yhdyskuntaseuramusten täytäntöönpanoa varten virastossa oli kriminaalihuoltolaitos. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia tietoja on kerätty jaksoihin D1–2 ja IIA.

Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus

Alla olevaan kaavioon on kerätty keskeiset tiedot tapauslukumääristä sekä kontrolliviranomaisten toiminnasta järjestelmän eri portailla.

Vuonna 2019 poliisi rekisteröi 818 528 rikosta. Samana vuonna tietoon tul-
leista rikoksista selvitettiin 505 393 eli 62 %. Edelleen tutkittavana oli
313 135.

Syyttäjälle ilmoitettiin 146 133 rikosta vuonna 2019 (29 % selvitetystä; 26 % vuonna 2018). Syyttäjä antoi 35 863 rangaistusmääräystä ja 81 178 sakkomääräystä vuonna 2019. Lukujen huomattavat muutokset edeltäviin

vuosiin johtuvat siitä, että 1.12.2016 tuli voimaan uusi sakkomenettely, missä määrällisesti suuri osa syyttäjien tehtäviä siirrettiin poliisille. Vuonna 2019 jätettiin syyttämättä harkinnanvaraisin perustein 6 034 rikoksentekijää ja muulla perusteella 15 878 syytteeseen ilmoitettua.

Rikosten sovitteluun ohjautui 15 215 rikosta vuonna 2019. Sovittelu käynnistettiin 53 prosentissa sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista. Käynnistetyissä sovitteluissa päästiin sopimukseen noin 72 % tapauksista. Keskeytyneiden sovittelujen osuus oli noin 14 prosenttia. Vuonna 2019 sovitteluun tulleista tapauksista 58 % oli väkivaltarikoksia, joista noin kolmannes, 28 %, koski lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa.

Vuonna 2019 oikeudenkäynnissä oli syytettynä 59 230 rikoksesta epäiltyä. Syyte hylättiin 3 037 tapauksessa (5 % syytetyistä) ja syyntakeettomaksi todettiin 43 rikoksesta syytettyä. Kaikkiaan oikeudenkäynnissä luettiin syyksi 123 737 rikosta (eri tilastointiperusteista ks. myöhemmin jakso B4 ja C3). Päärikosperusteen mukaan syillisiksi katsottuja oli 55 665 ja rangaistukseen tuomittuja oli 55 288. Rangaistukseen tuomitsematta jäi 377. Sakoon tuomittiin 32 391, ehdolliseen vankeuteen 12 458, ehdottomaan vankeuteen (vankilaan) 5 278, yhdyskuntapalveluun 1 569 ja valvontarangaistukseen 156 rikoksentekijää.

Vuoden 2019 keskivankiluku oli 2 952. Yhdyskuntapalvelua oli vuoden 2019 lopussa suorittamassa 1 128 tuomittua. Ehdollisesti rangaistuja nuoria oli vuoden 2019 aikana päivittäin keskimäärin valvonnassa 726 henkilöä. Vankeusajan loppuvaiheen aikana oli valvotussa koevapaudessa keskimäärin 216 henkilöä päivässä. Oikeuspsykiatrisia potilaita oli hoidossa 406 henkilöä vuoden 2019 lopussa.

Kaavion tietoja verrattaessa on kiinnitettävä huomio tilastointiyksiköiden vaihteluun. Rikollisuutta kuvaavat luvut kertovat yleensä kaikista tietoon tulleista rikoksista. Syyttäjän ratkaisut ovat juttukohtaisia (jolloin päätökseen voi esimerkiksi sisältyä useampi rikos). Tuomioistuinratkaisuja koskevat luvut ovat joko päärikosperusteisia (tuomiokerran törkeimmän rikoksen mukaan) taikka ne voivat sisältää tiedot kaikista syyksi luetuista rikoksista (ks. tarkemmin jakso C3). Täytäntöönpanoa koskevat tiedot ovat taas yleensä henkilöperusteisia.

B ESITUTKINTA, SYYTEHARKINTA JA PROSESSI

Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä

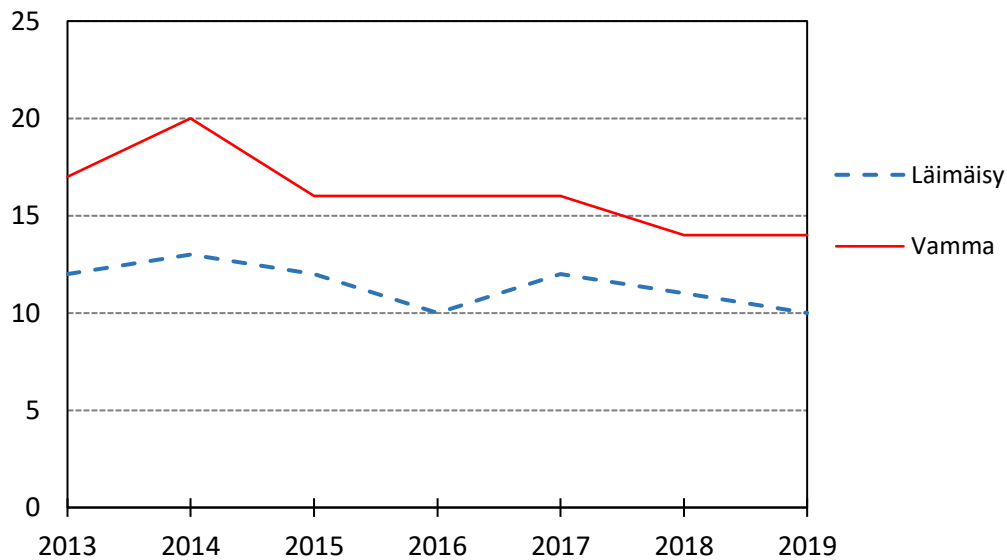
B1 Rikosten ilmitulo

Suurin osa kaikista yksityiseen henkilöön taikka kotitalouteen kohdistuneista väkivalta- ja omaisuusrikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja tilastoimatta. Vuoden 2019 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 10 prosenttia (11 % vuonna 2018) vähintään läimäisyyn tasoista väkivaltaa kokeneista 15–74-vuotiaista oli ilmoittanut poliisille väkivaltatapauksesta. Vammaan johtaneissa tapauksissa osuus oli 14 prosenttia vuonna 2019 (niin ikään 14 % vuonna 2018). Vuonna 2009 kansallisen uhritutkimuksen tietojen mukaan poliisitutkinta oli puolestaan suoritettu kaikista haastateltavien mainitsemista vähintään lyönnin sisältäneissä väkivaltatapauksista 15 prosentissa (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Näsi 2019, 2020).

Taulukko 1 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–2009

	Poliisitutkinta suoritettu haastattelutietojen mukaan	
	Väkivaltarikoksissa (vähintään lyönnin sis. tapaukset)	Omaisuusrikoksissa
1980	6,2 %	17 %
1988	8,2 %	24 %
1993	11,7 %	36 %
1997	17,4 %	36 %
2003	14,9 %*	41 %
2006	22,6 %*	37 %
2009	15,0 %*	32 %

Lähteet: Heiskanen ym. 2001 ja 2004; Sirén ym. 2007; vuosien 2006 ja 2009 uhritutkimusten perusaineistot 1980–2009. * Laajempi väkivaltakysymys.

Kuvio 1 Teon tuleminen poliisin tietoon vähintään läimäisyn käsittävästä tai vammaan johtaneesta fyysisestä väkivallasta vuosina 2013–2019 kansallisen rikosuhritutkimuksen kyselyissä.

Lähteet: Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016, 2017; Danielsson & Näsi 2018, 2019, 2020.

Kyselytutkimusten tulokset osoittavat myös, että rikosten ilmoittamisalttius on väkivallan osalta kasvanut vuodesta 1980 jopa nelinkertaiseksi ja omaisuusrikosten yli kaksinkertaiseksi. Vuotta 2009 koskeneessa kansallisessa uhritutkimuksessa sekä väkivallan että omaisuusrikosten poliisille ilmoittaminen kuitenkin väheni edellisestä vastaavasta selvityksestä. Nousu perustuu osaksi väestön tuntuvaan vanhenemiseen 1980-luvun alun jälkeen. Silti myös nuoret ilmoittavat kokemiaan väkivaltarikoksia selvästi useammin poliisille kuin aiemmin 1980-luvulla. Omaisuusrikosten kohdalla ilmoitusalttiuden nousun taustalla näyttää olevan myös vakuutussuojan paraneminen. Vuodesta 1999 lähtien noin joka toinen vuosi toteutetun Poliisibaronetri-haastattelututkimuksen perusteella ilmoittamisalttius on 2010-luvulla kasvanut tasaisesti omaisuusrikoksissa, mutta ei yhtä selkeästi esimerkiksi pahoinpitelyissä (Vuorensyrjä & Rauta 2020).

Poliisille ilmoittamisen osuus väkivaltarikoksissa on vakiintunut 10–13 prosentin tasolle 2010-luvulla (luvut eivät ole vertailukelpoisia ennen 2010-lukua tehtyihin tutkimuksiin), kun mittarina käytetään vähintään läimäisyn sisältäneitä tapauksia. Vammaan johtaneissa tapauksissa noin 15–20 prosenttia väkivaltaa kokeneista ilmoitti tapauksen poliisille vastaavana aikana (kuvio 1).

Aiemmin myös naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitettiin selvästi harvemmin poliisille kuin miehiin kohdistuvasta. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on ollut tyypillisesti perhe- ja parisuh-

deväkivaltaa, kun taas miehet joutuvat enemmän heille entuudestaan tuntemattoman aiheuttaman väkivallan kohteeksi. Vuotta 2006 koskevan tutkimuksen perusteella tilanne näyttäisi kuitenkin tässä suhteessa muuttuneen, kun naisiin kohdistuneen väkivallan ilmoittaminen oli yli kaksinkertaistunut edellisiin mittauksiin verrattuna. Osin naisten tekemien rikosilmoitusten kasvu saattaa liittyä siihen, että naiset joutuvat nykyisin enemmän myös muun tyyppisen kuten työpaikoilla tapahtuvan väkivallan uhreiksi. Vuotta 2009 koskeneen tutkimuksen mukaan tilanne kuitenkin palautui kymmenen vuoden takaiselle tasolle. Poliisibarometrissä tarkastelluista rikoslajeista ilmoittamisalttius oli vuoden 2020 tutkimuksen mukaan pienin seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan kokemuksissa, joista 21 prosenttia ilmoitettiin poliisille (Vuorensyrjä & Rauta 2020).

Ilmoitusalttiuteen vaikuttaa – paitsi uhrin ikä – teon vakavuus, uhrin sukupuoli sekä ilmoituksesta saatavissa oleva hyöty. Tärkein rikosten ilmoitusta selittävä tekijä on rikosten vakavuus. Omaisuusrikoksissa ilmoittamishalukkuutta selittäviä tekijöitä olivat vahinkojen määrä ja kohteen arvo, väkivaltarikoksissa vuorostaan vamman vakavuus ja tapauksen haitta-aste (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 150). Myös sukupuoli vaikuttaa.

Erään uhritutkimuksen mukaan (Heiskanen & Ruuskanen 2010) uhrille entuudestaan tuntemattoman tekijän miehiin kohdistunut (23 %) väkivalta tuli useammin poliisin tietoon kuin naisiin kohdistunut (14 %) vastaavanlainen väkivalta. Syynä tähän saattaa olla se, että miehiin kohdistunut väkivalta oli luonteeltaan vakavampaa ja enemmän vammoja aiheuttavaa kuin naisiin kohdistunut. Tuttujen tekemä väkivalta tuli poliisin tietoon yhtä usein (9 %) riippumatta uhrin sukupuolesta. Miesten kokema nykyisen tai entisen kumppanin aiheuttama väkivalta tuli sen sijaan erittäin harvoin (1–2 %) poliisin tietoon, jos uhrina oli mies, mutta paljon useammin uhrin ollessa nainen (7–9 %).

Omaisuusrikoksissa on omaisuuden vakuutusuojalla omaisuuden arvon ohella ilmoittamishalukkuutta lisäävä vaikutus. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt asettavat yleensä rikosilmoituksen teon korvauksen saamisen edellytykseksi rikostapauksissa. Vakuutuskorvaus on etenkin automurtoja koskevilla rikosilmoituksissa keskeinen motiivi. Vastaavasti autoihin kohdistuvien rikosten ilmoitusalttius oli omaisuusrikoksissa selvästi korkein.

Monet muutkin seikat kuten ilmoituksenteon helppous tai vaikeus, ilmoittajan sosiaalinen asema ja suhtautuminen rikollisuuteen sekä poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Niinpä esimerkiksi mahdollisuus jättää rikosilmoitus internetin välityksellä kasvattaa osaltaan ilmoitusalttiutta. Myös poliisin kyky selvittää rikoksia ja uhrien käsitys poliisin onnistumismahdollisuuksista sekä yleinen luottamus poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Edelleen merkitystä on sillä, kohdistuuko rikos yhteisöön vai yksityiseen ihmiseen. Yhteisöjen omaisuuteen kohdistuvat

rikokset ilmoitetaan hyvin usein, etenkin ulkopuolisten tekijöiden yhteisöön kohdistamien rikosten tapauksessa, liki automaattisesti, ”viran puolesta” poliisille (vrt. Aromaa & Laitinen 1994).

Poliisibarometreissa on alusta asti eli vuodesta 1999 lähtien kysytty syistä, joiden takia vastaaja on jättänyt ilmoittamatta tapahtuneesta rikoksesta poliisille, vaihtoehtoina ”En ajatellut rikoksen olevan kyllin vakava”, ”Ajattelin poliisin olevan kykenemätön ratkaisemaan asian”, ”Ajattelin, ettei poliisi ole kiinnostunut asiasta”, ”Ajattelin, ettei se ole poliisiasia”, ”Pidin asiaa yksityisenä” ja ”Raportoin asiasta muille viranomaisille” (Vuorensyrjä & Rauta 2020, 83). Kiintiöpoimintana toteutetussa noin 1 000 vastaajan kyselyssä niiden määrä, jotka ovat tiettyjen rikosten uhriksi joutuneet, mutta jättäneet ilmoittamatta poliisille, on pieni. Jopa 11 kyselykerran vastauksia vertailemalla hahmottuu kuitenkin yleiskuva, jossa esimerkiksi yleisin syy varkauden ilmoittamatta jättämiselle on toistuvasti ollut, ettei sen ajateltu olevan kyllin vakava, kun taas pahoinpitelyjen sekä seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan kohdalla korostuu lisäksi asian pitäminen yksityisenä (emt., s. 81–86).

Myös poliisin toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään ovat suurimmat nimenomaan sellaisissa rikoksissa, joissa mikään yhteisö tai kukaan yksityinen henkilö ei ole kärsinyt välitöntä vahinkoa. Valvontaa tehostamalla sekä uudella tavalla kohdentamalla poliisi voi saada tietoonsa enemmän tällaisia rikoksia. Vaikka vastaavilla toimilla lienee vähäisempi vaikutus perinteisten väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmituloon, poliisin toiminnan painottamisella on oma merkityksensä. Seuraavassa luodaankin katsaus niihin toimiin, joita poliisi on pyrkinyt painottamaan ja uudistamaan viimeisen runsaan 10 vuoden aikana.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti rikostorjunnan neljä keskeistä sektoria ovat omaisuusrikostorjunta, talousrikostorjunta, väkivaltarikostorjunta sekä huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta.

Vuosituhanneen ensimmäisellä vuosikymmenellä poliisin erityisiä painopistealueita olivat talousrikostoimintaan keskittyminen, massarikosten ja erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostaminen sekä väkivaltarikollisuuden torjunnan tehostaminen. Väkivaltarikollisuuden ehkäisyssä torjuntatoimia kohdennettiin erityisesti lapsiin kohdistuviin rikoksiin. Myös perheväkivallan torjuntatoimia oli tehostettu jo aiemmin. Vuosikymmenen jälkipuoliskolla painopistealueeksi nousi myös huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta. Poliisi keskitti voimiaan erityisesti törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen, minkä takia törkeiden tapausten suhteellinen osuus huumausainerikoksissa kasvoi. Huumausaineiden torjunnassa kansainvälinen yhteistyö tähtää huumeiden pysäyttämiseen Suomen rajalla. Niin ikään rasmin vastaisuus, suvaitsevaisuuden lisääminen sekä koulujen kanssa tehtävän yhteistyön tiivistäminen kouluväkivallan ja -kiusaamisen torjumiseksi olivat

toiminnan keskiössä. Koulujen sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa tehtiin yhteistyötä myös nuoriin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseksi. Myös tietoverkkorikollisuuden torjuntaa tehostettiin tuntuvasti. Kokonaisrikollisuuden kasvuun pyrittiin puolestaan vaikuttamaan kehittämällä ennalta estävää toimintaa, nostamalla rikosten selvitysprosenttia, nopeuttamalla juttujen läpivirtausaikaa sekä ottamalla tehokkaasti pois rikoshyötyä. (Poliisin vuosikertomukset 2003, 2005–2009.)

Talousrikostutkinta työllisti poliisia vuonna 2010 (mm. Wincapita-juttu ja vaalirahoitukseen liittyvät jutut). Myös viharikosten tunnistamista ja niihin puuttumista lisättiin. Ulkomailta tuleviin liikkuviin rikollisryhmiin kohdistettiin valtakunnallinen rikosentorjuntaprojekti yhdessä tullin ja rajavartiolaitoksen kanssa (Poliisin vuosikertomus 2010).

Liikennevalvonnassa valvontakameroiden määrät ovat jatkuvasti lisääntyneet. Vuonna 2005 tällaisia valvontakameroita oli käytössä 40 ja siirrettäviä autovalvontayksiköitä 11. Vuonna 2010 valvontakameroita oli kaikkiaan 90, joita käytettiin 900 kiinteässä valvontatolpassa, sekä 15 automaattivalvontautoa. Poliisi on saanut käyttöönsä myös entistä tehokkaampia huumevalvontatestejä huumeuskien paljastamiseksi. Nämä tekniset uudistukset ovat lisänneet liikenne rikosten ilmituloa. Myös vuonna 2009 tehty alennus lievien liikenne rikosten puuttumiskynnykseen on osaltaan lisännyt liikenne rikkomusten määrää. (Poliisin vuosikertomukset 2010–2012)

Harmaan talouden vastainen toiminta nousi poliisin painopistealueeksi 2010-luvun alkupuolella. Rikosmuodon torjuntaan lisättiin 50 henkilötyövuotta ja käynnistettiin erityisesti työelämään siirtyville nuorille suunnattu Harmaa talous – musta tulevaisuus -kampanjan yhteistyössä useiden muiden viranomaisten ja sidosryhmien kanssa. (Poliisin vuosikertomukset 2011–2013). Näkyvää poliisitoimintaa verkossa ja yhteistyötä kyberturvallisuushäiriöiden torjumiseksi tehostettiin vuonna 2013. Väkivaltaisten ääriliikkeiden nousua puolestaan pyrittiin torjumaan väkivaltaisen extremismien ennaltaehkäisyä koskevan toimintaohjelman avulla (Poliisin vuosikertomus 2013).

Sisäministeriön poliisiosasto vahvistamassa poliisin ennalta ehkäisevän toiminnan strategiassa vuosille 2014–2018 painottuivat rikosten ennalta ehkäisevään torjuntaan liittyvien toimenpiteiden ohella uusien rikosilmiöiden ymmärtäminen ja huomioiminen, lähipoliisitoiminnan lisääminen ja yhteistyöverkottuminen muiden viranomaisten kanssa. Tähän liittyy myös poliisin näkyvyyden ja vaikuttavuuden parantaminen erityisesti sosiaalisessa mediassa. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvun vuoksi laittomasti maassa oleskelevien ja kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden maasta poistamista nopeutettiin ja tehostettiin (Poliisin vuosikertomus 2014).

Vuonna 2016 poliisi pyrki vahvistamaan toimia rajat ylittävän rikollisuuden ja viharikollisuuden torjumiseksi. Rikollisuus on jatkuvasti levinnyt yhä

enemmän tietoverkoihin ja tämän tyyppisen rikollisuuden torjunta on muuttunut poliisitoiminnassa yhä haastavammaksi (Poliisin vuosikertomus 2016).

Vuonna 2017 valmistui sisäisen turvallisuuden strategia, jossa keskeinen tavoite oli pystyä reagoimaan nopeasti muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin. Sekä vuonna 2017 että vuonna 2018 poliisi kiinnitti huomiota toimintavalmiusajan parantamiseen hälytystehtävissä. Poliisin näkyvyyttä on pyritty lisäämään olemalla enemmän läsnä yleisillä paikoilla ja suurissa yleisötapahtumissa. Poliisihallitus kehotti poliisilaitoksia kiinnittämään erityistä huomiota terrorismin mahdollisuuteen Suojelupoliisin nostettua terrorismin uhkatasoa erityisesti Turun puukotuksen jälkeen (Poliisihallituksen tilinpäätökset 2017 ja 2018).

Poliisin toimintaympäristön nopea, voimakas muutos jatkui edelleen vuonna 2019. Ulkoisen turvallisuuden uhat näyttäytyvät nykyisin yhä limittyneemmin myös sisäisen turvallisuuden puolella. Tämä edellyttää poliisilta varautumista, reaaliaikaista tilannekuvaa ja strategista analyysiä sekä uskottavaa suorituskkyä osana kokonaisturvallisuuden yhteensovittamista. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019)

Hälytystehtävien hoitaminen ja nopea paikalle saapuminen oli vuonna 2019 edelleen yksi poliisitoiminnan keskeisistä painopisteistä. Niin ikään talousrikostorjunnan vaikuttavuutta lisättiin muun muassa kehittämällä rikoshyödyn jäljittämistoimintaa. Rikoshyötyä saatiinkin takaisin 34,5 milj. euron arvosta, mikä on merkittävästi aiempia vuosia enemmän. Huumausainerikollisuuden torjunnassa poliisi on pystynyt paljastamaan laajoja kansainvälisiä rikoskokonaisuuksia ja saamaan myös aiempaa enemmän rikoshyötyä takaisin. Osaltaan tästä kertoo myös ilmi tulleiden törkeiden huumausainerikosten lisääntyminen. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019.)

Poliisihallitus osallistui yhdessä syyttäjän kanssa vaatimukseen lakkauttaa järjestäytyneet rikollisryhmät United Brotherhood ja sen alajärjestö Bad Union kiellettyinä yhdistyksinä. Kyse on ennakkotapauksellisesta asiasta järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liittyen. Poliisi on myös kehittänyt edelleen EXIT-mallia, jossa tuetaan rikollisryhmistä irrottautumista. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019.)

Poliisi niin ikään jatkoi rajat ylittävän rikollisuuden prosessien kehittämistä kansainvälisessä yhteistyössä. Lisäksi poliisiyksiköiden yhteistyö Suojelupoliisin kanssa on jatkunut erityisesti terrorismiin liittyen uhkien torjunnassa. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019.)

B2 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen

Esitutkintatoimien tilastoinnista

Tiedot selvitetystä rikoksista sisältyvät poliisitilastoon. Rikos merkitään tilastossa selvitetyn, jos sen esitutkinta on päätetty ja tiedossa on syylliseksi epäilty. Selvitetty rikokset erotellaan tilastoissa kahteen ryhmään: syyttäjälle syyttämistä varten ilmoitetut ja syyttäjälle ilmoittamatta jätetyt rikokset. Seuraavassa selvitettyihin rikoksiin luetaan siten myös ilmoittamatta jätetyt rikokset.

Selvitysaste viittaa selvitettyjen ja ilmoitettujen rikosten suhteeseen. Kyse on siitä, kuinka suuren osan ilmoitetuista rikoksista poliisi on vuoden aikana selvittänyt. Koska rikosten ilmoittaminen ja niiden selvittäminen ei useinkaan osu samalle vuodelle, joudutaan päättämään selvitysasteen laskutavasta. Poliisitilastossa käytetään kahdella eri tavalla laskettuja selvitysprosenttilukuja: (a) Kaikki tietyn vuoden aikana selvitetty rikokset suhteutettuna saman vuoden aikana ilmoitettuihin rikoksiin, jolloin selvitettyjen lukuun sisältyy siis myös kyseistä vuotta aikaisemmin ilmoitettuja rikoksia. (b) Tietynä vuotena ilmoitetut ja samana vuonna selvitetty rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Seuraavassa noudatetaan ensimmäistä laskutapaa. Selvitysasteet on tässä jaksossa laskettu poikkeuksellisesti poliisilta saaduista luvuista, koska Tilastokeskuksen ylläpitämät tilastot eivät sisällä erikseen tietoja ns. pimeinä tulleiden rikosten selvitysmääristä.

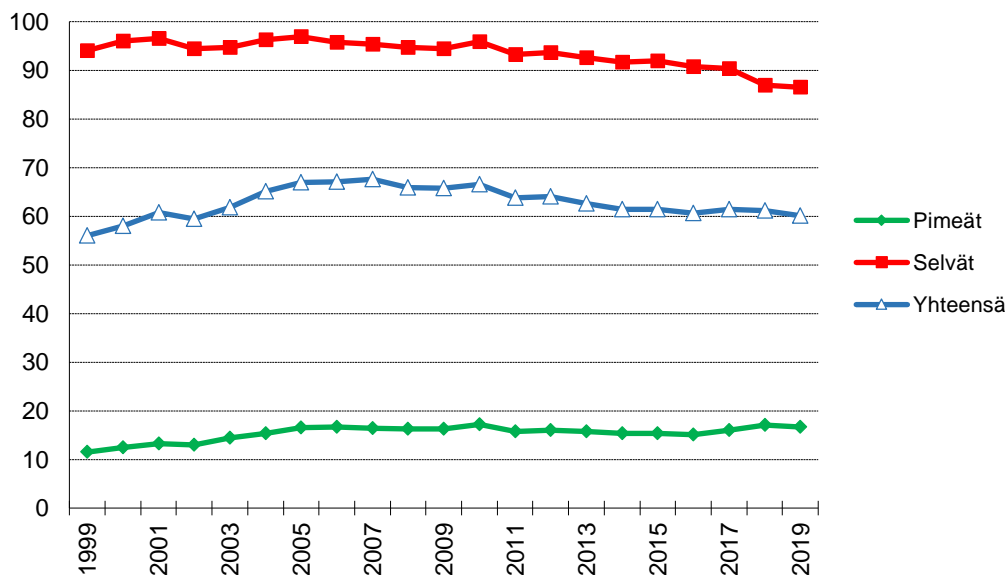
Koska selvitysaste viittaa ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten suhteeseen, eivät poliisilta *kokonaan piiloon* jäävät rikokset vaikuta ilmoitettuihin selvitysprosentteihin. Piilorikollisuuden huomioon ottaminen alentaisi selvitysastetta. Sama seikka vaikuttaa myös selvitysasteen muutoksista tehtäviin päätelmiin. Ilmoitusaltiuden kasvu voi laskea tilastoitua selvitysprosenttia, vaikka poliisi selvittäisi saman määrän rikoksia suhteessa kaikkiin (ilmoitettuihin ja ilmoittamattomiin) rikoksiin. Myöskään rikosentekijän kiinnijäämisriskiä (tai riskin muutosta) ei voi suoraan päätellä tilastoidusta selvitysasteesta, koska siihenkin vaikuttaa poliisin tietoon tulemattomien tekojen määrä. Ainoastaan niissä tilanteissa, joissa mukana on myös arvio piiloon jäävästä rikollisuudesta, voi puhua ”todellisesta” selvitysasteesta, joka kertoo sen, kuinka suuri osuus kaikista rikoksista tulee selvitetyn.

Huomattakoon myös, ettei yleisesti käytetty selvitysaste yksin ole erityisen hyvä poliisitoiminnan tehokkuuden mittari. Usein selvitysprosentin määrää rikosten tietoon tulo tapa: jotkut rikokset tulevat tietoon vasta selvitettyinä. Rikosten välisen vertailun sijasta onkin viisasta tyytyä vain trendien muutoksiin, ja tällöinkin on otettava huomioon mahdollisen ilmoitusaltiuden muutoksen merkitys. Yleisen selvitysasteen ohella tässä esitetään

kuitenkin tietoja myös ns. pimeinä tulleiden tapausten selvittämisestä ja ne kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään rikoksia.

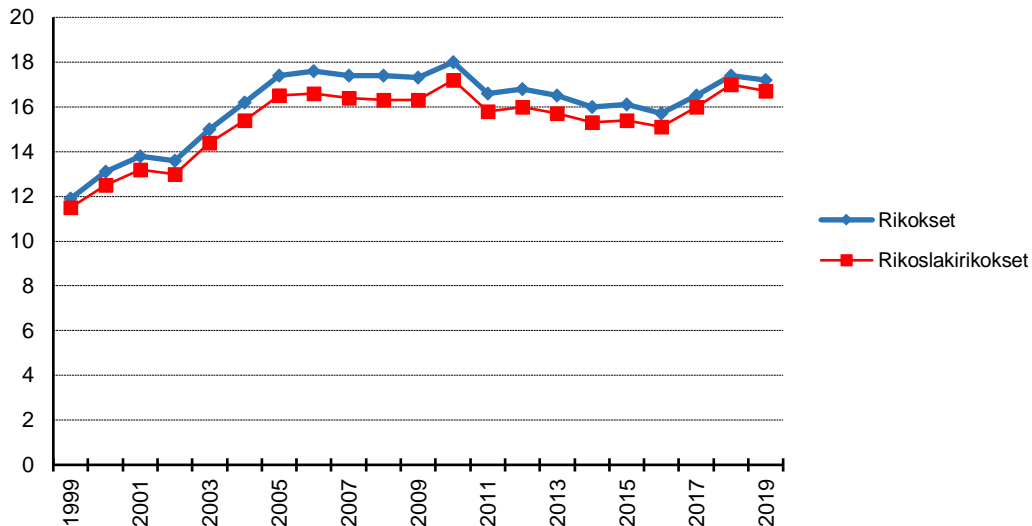
Selvitysaste ja rikoslaji

Kaikkien rikosten yleinen selvitysaste on parantunut noin 70 prosentista yli 80 prosenttiin (82 % vuonna 2019) viimeksi kuluneen 15–20 vuoden aikana, mutta rikoslakirikosten selvitysaste on palautunut nousun jälkeen lähemmäs vuosituhannen alun 60 prosenttia. Viime vuosina selvitysasteet ovatkin yleisesti heikentyneet. Osassa tapauksista rikos on asiallisesti selvitetty ja epäilty tiedossa jo teon tullessa poliisin tietoon (selvät tapaukset). Muissa tapauksissa eli ns. pimeinä tulleissa jutuissa poliisi joutuu tutkinnassa selvittämään sen, ketä voidaan rikoksesta epäillä. Kuvioista 1 ja 2 nähdään, että pimeinä tulleiden rikosten selvitysaste on alhainen ja jää vuosittain alle viidennekseen pimeinä tietoon tulleista rikoksista. Pimeiden juttujenkin selvitysaste on kuitenkin parantunut 2000-luvun alkupuolella ja pysynyt sen jälkeen suunnilleen samana.

Kuvio 1 Rikoslakirikosten selvitysaste 1999–2019

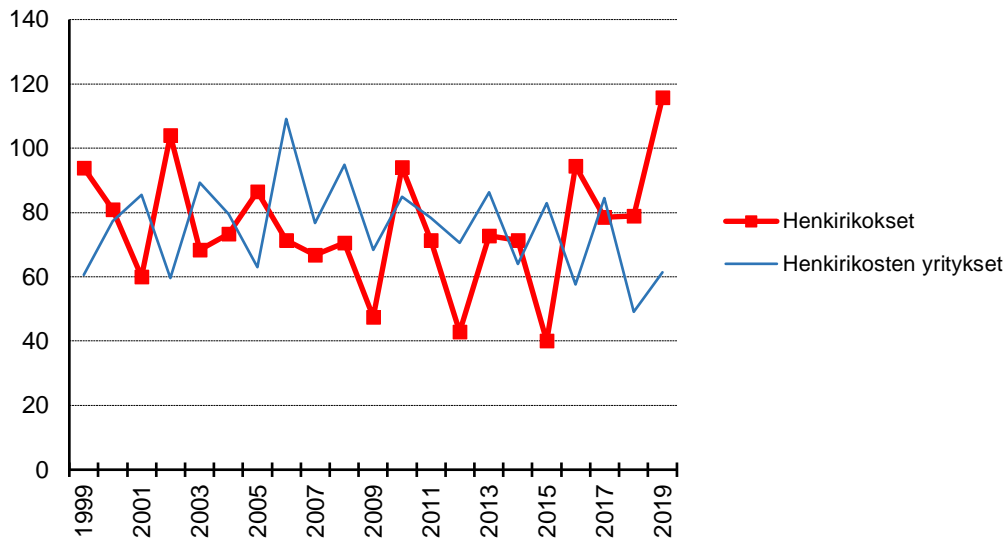
Lähde: Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Kuvio 2 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden rikosten selvitysaste 1999–2019
Lähde: Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Poliisin tietoon selvinä tulleiden rikoslakirikosten määrä on vähentynyt 4 prosenttia ja pimeiden tapausten määrä 31 prosenttia vuonna 2019 vuoteen 2000 verrattuna. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että pimeiden juttujen osuus poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista on vähentynyt 45 prosentista 38 prosenttiin samana aikana. Toisin sanoen poliisin tutkintatyö on määrällisesti tarkasteltuna vähentynyt, mikä voi osaltaan selittää parantunutta selvitysastetta sen ohella, että poliisi on pyrkinyt tehostamaan tutkintaa esimerkiksi rikosten esikäsittelytoiminnan kehittämisellä (Poliisihallitus 2020). Selvitysasteen väliaikainen heikkeneminen voi puolestaan olla seurausta juttujen luonteen ja niiden selvittämisen vaikeusasteen lisääntymisestä ja poliisin vähentyneistä resursseista.

Selvitysprosentti vaihtelee suuresti eri rikoksissa. Henkirikosten selvitysaste on yleensä korkea. Vuosina 1999–2019 henkirikosten kokonaisselvitysaste oli 90 prosenttia (73 % vuonna 2018 ja 103 % vuonna 2019) ja henkirikosten yritysten 93 prosenttia (84 % vuonna 2018 ja 87 % vuonna 2019). Suuri osa henkirikoksista selvitetään myös tietoon tulovuotta seuranneina vuosina, mikä voi toisinaan nostaa selvitysasteen yli sadan prosentin ja aiheuttaa vuosittaisiin selvitystrendeihin satunnaista vaihtelua. Keskimäärin noin joka kuudes (18 % vuosina 1999–2019) henkirikos (keskimäärin 20 rikosta vuodessa) ja joka yhdeksäs (12 % vuosina 1999–2019) henkirikoksen yritys (keskimäärin 40 rikosta vuodessa) tulee poliisin tietoon epäillyn osalta pimeänä. Näissä pimeinä tulleissa henkirikoksissa selvitysaste on ollut keskimäärin 75 prosenttia ja henkirikosten yrityksissä 73 prosenttia vuosina 1999–2019.

Kuvio 3 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden henkirikosten ja niiden yritysten selvitysaste 1999–2019

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Tilastoitu selvitysprosentti on korkea myös rikoksissa, jotka tulevat ilmi poliisin oman valvonnan kautta (esimerkiksi liikennesrikoksissa), mutta näissä rikoksissa piilorikollisuuden osuus on yleensä suuri. Selvitysprosentti on korkea myös tekijän ja uhrin vuorovaikutusrikoksissa (esimerkiksi väkivaltarikoksissa), joissa uhri ei yleensä saata olla tekijää havaitsematta eikä usein tunnistamattakaan. Varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentti on sen sijaan alhainen. Näissä rikoksissa onkin tavallista, että omaisuuden katoaminen tai vahingoittuminen kyllä havaitaan, mutta tekijöistä ei ole tietoa. Rikos tulee ilmi, mutta poliisi joutuu aidosti selvittämään teon ja paljastamaan tekijän. Poikkeuksena ovat näpistykset, joiden tilastoitu selvitysprosentti on korkea, joskin laskemaan päin. Tämä johtuu siitä, että moni tyypillinen näpistys, kuten myymälänäpistys, tulee yksittäisenä rikoksena ilmi yleensä vain silloin, kun tekijä jää samalla kiinni; muulloin on mahdoton sanoa, miten monta varkautta jonkin tavaramäärän hävikkiin mahdollisesti liittyy. Myymälänäpistysten todelliseen kokonaismäärään suhteutettu selvitysprosentti olisi epäilemättä varsin alhainen. Näpistysten ”keinotekoisena” korkea tilastoitu selvitysprosentti heijastuu myös varkausrikosten kokonaismäärään: jos näpistykset lasketaan mukaan, vuoden 2019 varkausrikosten selvitysaste oli 34 prosenttia (33 % vuonna 2018), mutta jos ne jätetään pois, selvitysaste laskee noin puoleen tästä (14 % vuonna 2019; 14 % vuonna 2018).

Taulukosta 1 ilmenee vuosina 2010–2019 selvitettyjen rikosten prosenttinen suhde kaikkiin samana vuonna poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin eräissä rikoslajeissa.

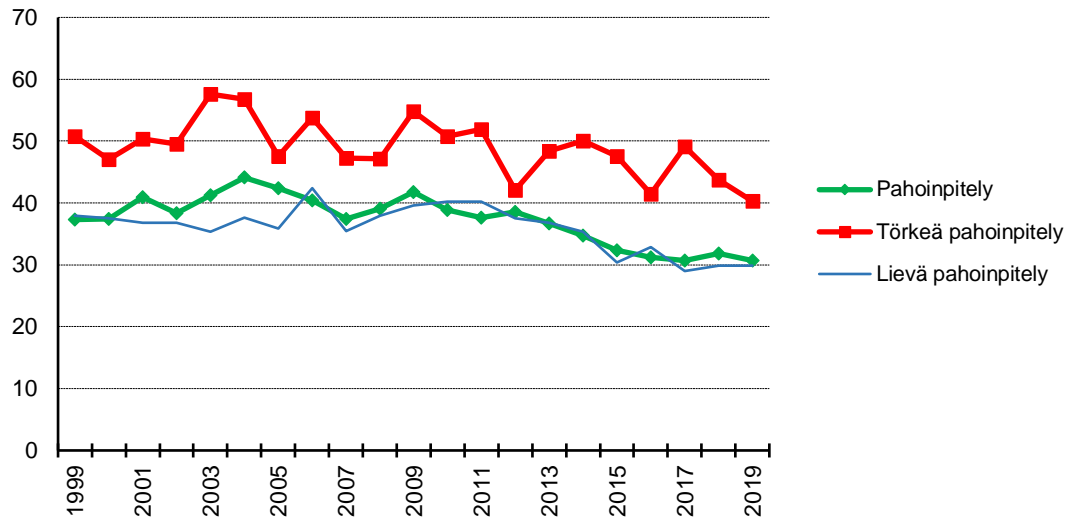
Selvitysprosentteissa on selvää vaihtelua rikostyypeittäin; esimerkiksi pahoinpitelyissä ja raiskauksissa selvitysprosentti on kautta linjan ollut tyypillisesti yli 60 prosenttia kun taas esimerkiksi varkausrikoksissa ja vahingonteoissa selvästi alhaisempi. Pahoinpitelyrikoksissa selvitysprosentti oli vuosikymmenen alkupuolella jopa 75–80 prosentin tuntumassa. Vuonna 2015 se laski kuitenkin alle 70 prosenttiin ja on viime vuosina (2017–2019) ollut 63–64 prosenttia. Poliisille ilmoitetuista raiskausrikoksista selvitettiin 60–70 prosenttia. Seksuaalirikosten (raiskaukset ja lasten seksuaaliset hyväksikäytöt) alentuneet selvitysprosentit voivat johtua osaltaan siitä, että näitä rikoksia ilmoitettiin sekä vuonna 2018 että 2019 poliisille 15 prosenttia edellisvuotta enemmän, jolloin selvittäminen on voinut viivästyä tai lisäys sisältää paljon vaikeasti selvittäviä rikoksia. Ryöstöjen selvitysaste on viime vuosina ollut 40–55 prosenttia, varkausrikoksissa 30–40 prosenttia ja vahingontekorikoksissa 20–25 prosenttia. Petosrikosten korkea selvitysprosentti (65–90 %) on yhteydessä ilmitulotapaan.

Taulukko 1 Rikosten selvitysprosentteja vuosina 2010–2019 (kunakin vuonna selvitetty sataa samana vuonna ilmoitettua rikosta kohti)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pahoinpitelyt	78	74	77	76	76	69	67	64	63	63
Raiskaukset	67	58	68	69	67	72	65	70	54	68
LSH	70	61	82	80	78	80	67	62	52	54
Ryöstöt	49	49	45	43	42	48	47	55	51	52
Varkaudet	39	37	34	35	34	34	34	33	33	34
Mk:n käyttö	35	32	39	33	32	34	34	37	37	35
Kavallukset	43	45	42	43	47	43	44	37	32	33
Petokset	90	80	69	72	70	71	77	74	70	66
Vahingonteot	24	21	23	22	21	22	22	23	24	23
RL-rikokset	67	64	64	63	61	61	61	61	61	60

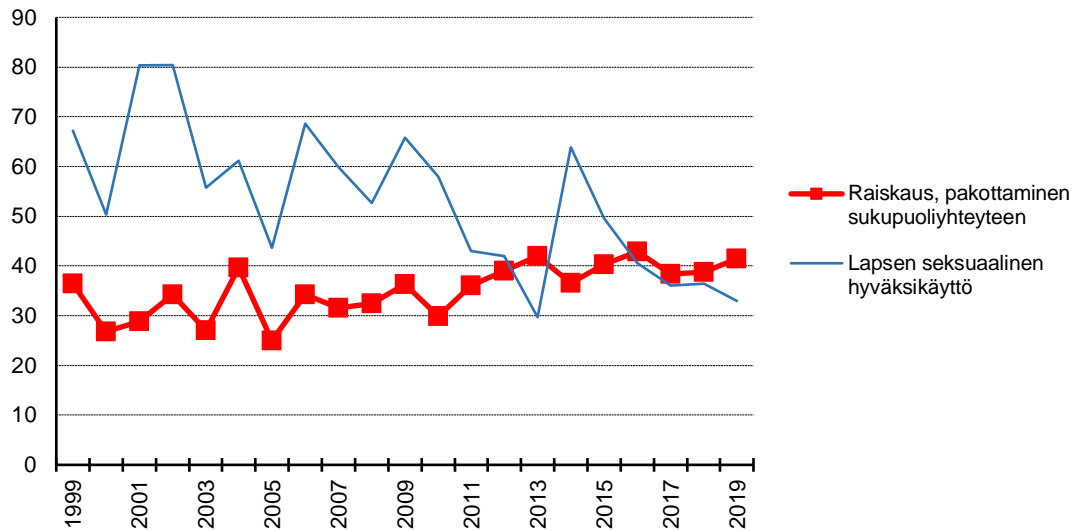
Luvut laskettu Polstatin tiedoista.

Poliisin tulostietojärjestelmästä (PolStat) saatujen tietojen perusteella on mahdollista tarkastella myös poliisin tietoon pimeinä (epäilty ei tiedossa) tulleiden rikosten selvitysasteita. Nämä kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään eri rikoksia.

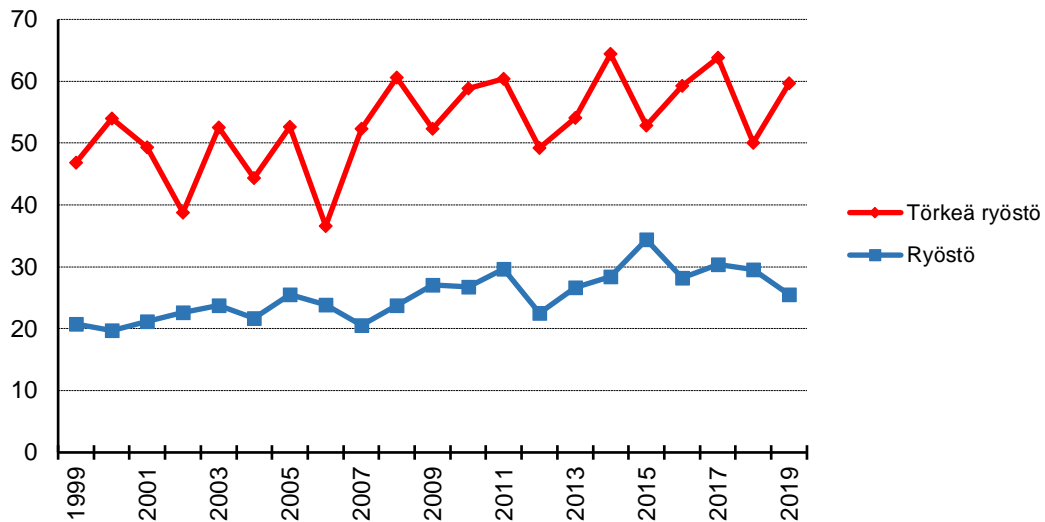
Kuvio 4 Pimeinä poliisin tietoon tulneiden pahoinpitelyrikosten selvitysaste 1999–2019
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Pahoinpitelyrikoksissa pimeinä tulneiden rikosten osuus oli kaikki vuodet yhteen laskettuna 22 prosenttia vuosina 1999–2019. Poliisi on selvittänyt vuosittain noin puolet pimeinä tulleista törkeistä pahoinpitelyistä ja noin 30–40 prosenttia muista pahoinpitelyistä. Lievien ja tavallisten pahoinpitelyjen selvitystaso on laskenut 2010-luvulla lähes 10 prosenttiyksikköä edeltävistä vuosista ja törkeiden pahoinpitelyjen selvitysaste on ajanjaksolla vaihdellut 40–60 prosentin välillä. Poliisin tietoon tulleen pahoinpitelyrikollisuuden kasvava määrä on saattanut heikentää pimeiden juttujen selvitystasetta, kun poliisin kokonaistyömäärä on näiden rikosten osalta kasvanut. Kasvuun ovat vaikuttaneet muun muassa lainsäädännölliset muutokset, joissa asianomistajarikokset ovat muuttuneet virallisen syytteen alaisiksi, kuten vuoden 2011 lakimuutos, jolla lähisuhteissa tehty lievä pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaiseiksi. Lakiuudistus näkyi ainakin hetkellisesti ilmoitettujen pahoinpitelyrikosten määrän kasvuna. (Fagerlund 2016.) Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli 22 prosenttia enemmän pahoinpitelyrikoksia kuin vuonna 2000. Pimeinä tulneiden juttujen määrässä kasvua vastaavalla aikavälillä oli 2 %.

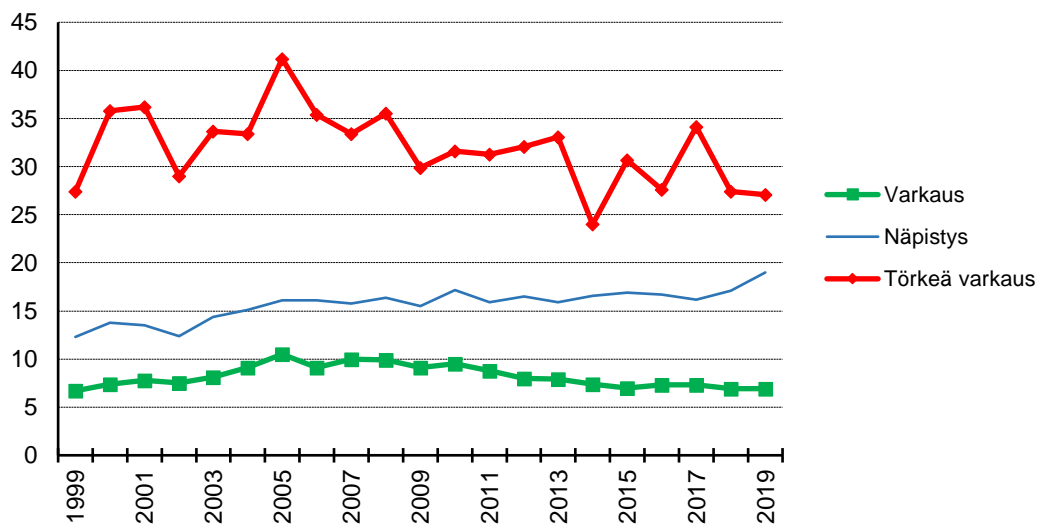
Kuvio 5 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten selvitysaste 1999–2019
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Raiskauksista pimeinä poliisin tietoon tulleita oli 41 prosenttia ja lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä 33 prosenttia vuosina 1999–2019. Poliisi selvitti 36 prosenttia pimeistä raiskauksista ja 48 prosenttia pimeistä lapsiin kohdistuneista seksuaalisista hyväksikäytöistä kyseisellä aikavälillä. Pimeinä tulleiden raiskausrikosten määrä on lisääntynyt 2,1-kertaiseksi ja lapsiin kohdistuneiden, pimeinä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä oli lähes viisinkertainen vuonna 2019 vuoteen 2000 verrattuna. Selvitysprosentteihin vaikuttanevat myös tutkintaresurssit ja niiden kehitys. Kautta 2000-luvun poliisien määrä kokonaisuudessaan on vähentynyt ja vuosittaisten hälytystehtävien määrä pysynyt noin miljoonassa. Vakavien henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten sekä kiireellisten hälytystehtävien priorisointi (esim. Poliisihallituksen tilinpäätös vuodelta 2019) tarkoittanee vastaavasti rikostutkinnan ja ennalta estävän toiminnan heikompaa resursointia. Ilmoitettujen seksuaalirikosten määrän moninkertaistumisesta huolimatta esimerkiksi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkintaan on osoitettu lisäresurssia vasta vuodesta 2019 alkaen, noin kahden henkilötyövuoden verran jokaiselle 12 poliisilaitokselle sekä kaksi kyberrikostorjuntakeskukselle.

Kuvio 6 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden ryöstörikosten selvitysaste 1999–2019
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

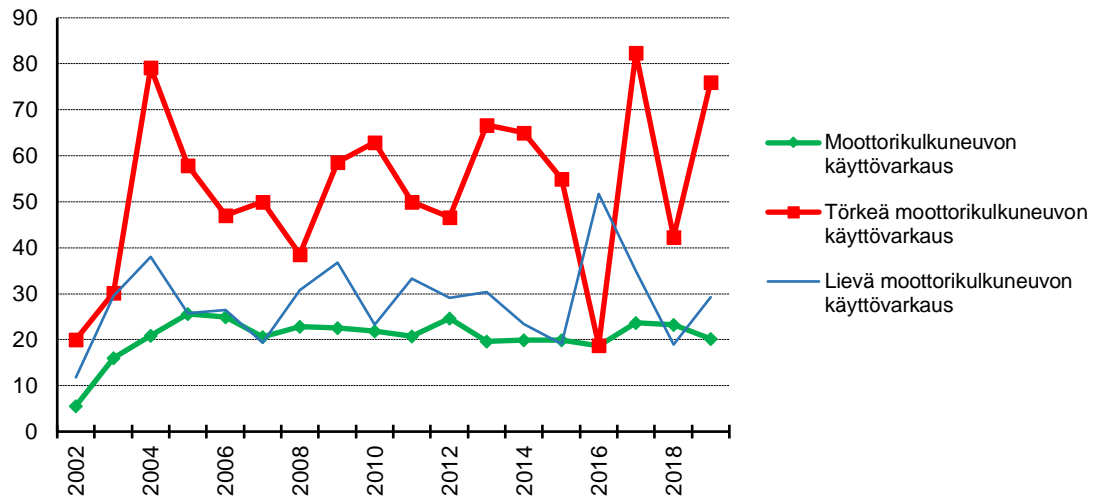
Ryöstöistä selvä enemmistö eli 69 prosenttia tuli poliisin tietoon pimeinä juttuina vuosina 1999–2019. Näistä poliisi onnistui selvittämään enemmän kuin joka neljännen rikoksen (28 %). Vuodesta 2008 lähtien pimeinä tulleiden ryöstörikosten selvitysaste on kuitenkin parantanut. Törkeistä ryöstöistä poliisi on onnistunut viime vuosina selvittämään noin 50–65 prosenttia.

Kuvio 7 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten selvitysaste 1999–2019
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Varkausrikoksissa pimeinä tulleita rikoksia oli 71 prosenttia vuosina 1999–2019. Pimeinä tulleiden varkausrikosten määrä on kuitenkin vähentynyt reilun kolmanneksen (36 %) vuonna 2019 vuoteen 2000 verrattuna. Kun määrittäessä huomioidaan vain varkaus ja törkeä varkaus, vähennys on tätäkin suu-

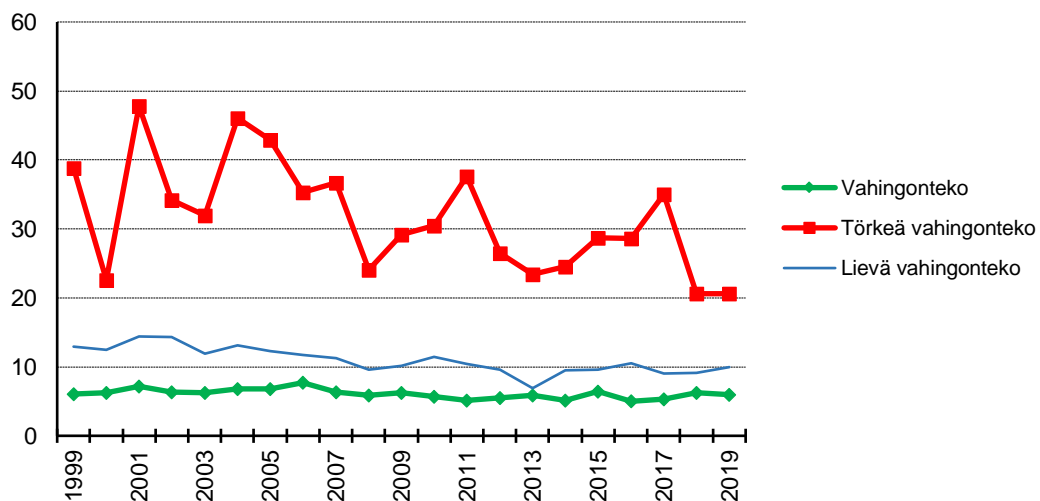
remppi eli puolet vuoden 2000 määrästä (–50 %). Pimeinä tulleiden varkausrikkosten selvitysaste oli 11,0 prosenttia vuosina 1999–2019. Törkeiden varkauksien selvitysaste on ollut 25–40 prosenttia, mutta tavallisten varkauksien selvitysaste on laskenut 10 prosentin alapuolelle varkausrikollisuuden kokonaismäärän selvästä laskusta huolimatta.

Kuvio 8 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien selvitysaste 2002–2019

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista 82 prosenttia ilmoitettiin poliisille pimeinä rikoksina vuosina 2002–2019. Poliisi selvitti näistä noin joka viiden (21 %). Selvitysaste nousi tarkastelujakson alussa, mutta on sen jälkeen pysynyt melko ennallaan, vaikka näiden pimeinä tulleiden rikosten määrä on vähentynyt vuonna 2019 noin viidennekseen siitä, mitä se oli vuonna 2003. Lieviä ja törkeitä tekemuotoja on vuosittain varsin vähän, minkä vuoksi selvitysasteissa on suurta vuosivaihtelua.

Kuvio 9 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden vahingontekorikosten selvitysaste 1999–2019

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Vahingonteosta kolmessa neljästä (76 %) epäilty ei ollut tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon vuosina 1999–2019. Näistä pimeinä tulleista rikoksista poliisi kykeni selvittämään vain 7 prosenttia. Vahingontekojen selvitysteessä ei ole tapahtunut tarkasteluajanjaksolla suuria muutoksia. Pimeitä vahingontekorikoksia oli 42 prosenttia vähemmän vuonna 2019 vuoteen 2000 verrattuna.

Poliisi on vuoden 2002 jälkeen panostanut erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Selvitystasetta on parannettu muun muassa kattavalla rikospaikkatutkinnalla, rikosten sarjoittamisella ja analyysitoiminnalla sekä tekijäkeskeisellä tutkintamallilla (Poliisin vuosikertomus 2005). Omaisuusrikosten selvitysprosenttia on poliisin oman arvion mukaan myös onnistuttu nostamaan. Talousrikostorjunnan tehostamisella on puolestaan voitu lyhentää tutkinta-aikoja ja selvitystasetta. Poliisin arvion mukaan myös DNA-rekisteröintien avulla vakavien rikosten selvitysprosentit ovat nousseet selkeästi (Poliisin vuosikertomus 2006). Kuten edellä esitetyistä tilastosarjoista voidaan havaita, selvitysprosentit ovat kuitenkin viimeisen 10 vuoden aikana pikemminkin laskeneet kuin nousseet.

Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen

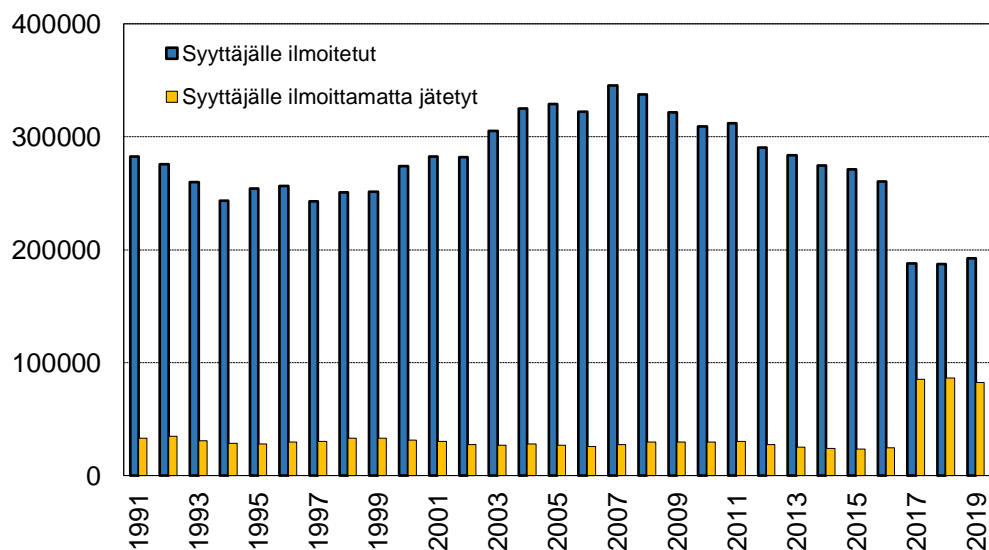
Poliisille ilmoitetut rikokset tulee tutkia (ns. esitutkintapakko). Rikokset selvitetään poliisin esitutkinnassa. Esitutkinta on aloitettava, milloin poliisi (tai muu esitutkintaviranomainen) katsoo sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin (esimerkiksi oman havaintonsa nojalla) olevan syytä epäillä rikoksen tapahtuneen (ETL 3:3). Asianomistajarikoksissa edellytetään pääsääntöisesti lisäksi, että asianomistaja on vaatinut rikokseen syyllistyneelle rangaistusta (ETL 3:4). Jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida asettaa syytteeseen, asia jää sillensä. Muussa tapauksessa asia on saatettava syyttäjän syyteharkintaan. Tästä on kaksi poikkeusta: ilmoittamatta jättäminen sekä esitutkinnan rajoittaminen.

Ilmoittamatta jättäminen. Poliisille on lain mukaan oikeus jättää ilmoitus tekemättä tai luopua enemmistä toimenpiteistä sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä ja josta on odotettavissa enintään sakkorangaistus. Edellytyksenä on lisäksi, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia (ETL 3:9). Laissa on myös erityisiä rikoskohtaisia ilmoittamatta jättämistä koskevia säännöksiä. Näistä tärkein koskee liikenne rikkeitä. TLL 104 §:n mukaan jos liikenne rikkomus (TLL 103 §) on olosuhteet huomioon ottaen vähäinen, voidaan siitä jättää syyte ajamatta ja rangaistus tuomitsematta (546/1999). Toinen merkittävä ryhmä koskee verorikoksia (esim. RL 29:3–4). Näissä voidaan luopua syyte- ym. toimenpiteistä, jos veronkorotus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

Poliisi voi ilmoittamatta jättämisen tilanteissa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen huomautuksen. Tämä koskee sekä esitutkintalain että tielikennelain tarkoittamia tilanteita. Huomautus on suullinen varoitus, jota ei erikseen kirjata minnekään.

Tietoja käytännöstä. Ilmoittamatta jättämiskäytännön tilastollinen seuranta on käytännön syistä hankalaa. Kaikista kenttätoiminnan aikana tehdyistä havainnoista ei pidetä kirjaa, eikä tämä olisi järkevääkään. Poliisin työajan seurannassa kerättyjen tietojen perusteella on ilmeistä, että erilaisia ilmoittamattajättämispäätöksiä tehdään vuosittain useita satoja tuhansia. Lähinnä kyse on liikenne rikkomuksista sekä erilaisista järjestysrikkomuksista. Varsinaisia kirjallisia ilmoittamattajättämispäätöksiä kirjataan huomattavasti vähemmän. Tilanne muuttui kuitenkin selvästi 1.12.2016 jälkeen, kun poliisin päättäväksi tulivat rikesakkojen ohella sakkomääräyksellä ratkaistavat asiat. Näistä ei siis enää tarvitse ilmoittaa syyttäjälle. Vuonna 2019 poliisi jätti syyttäjälle ilmoittamatta kaikkiaan 439 628 rikosta (489 288 vuonna 2018). Syyttäjälle ilmoitettiin samana vuonna kaikkiaan 208 678 (205 408 vuonna 2018) rikosta, joista rikoslakirikoksia 192 481.

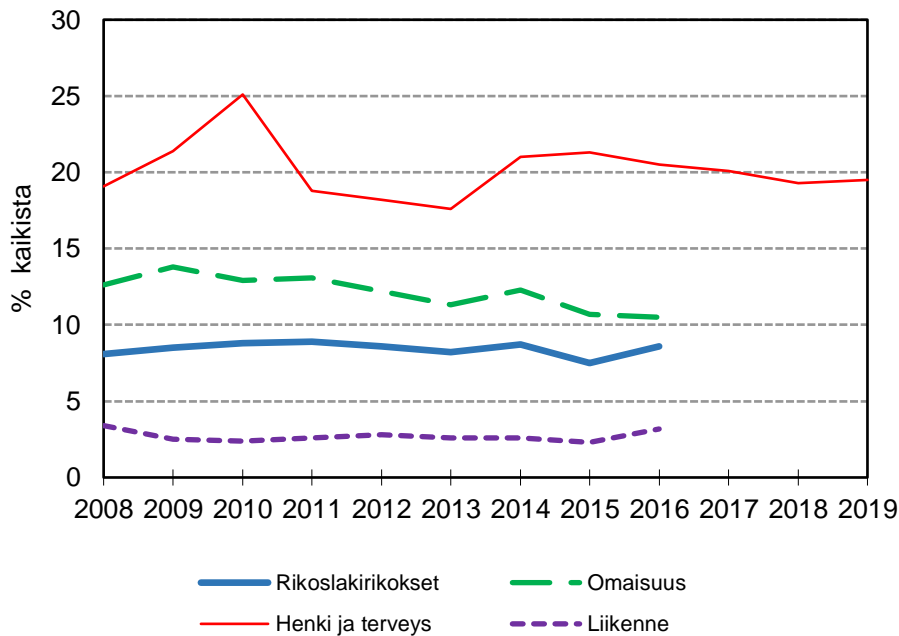
Tiedot rikoslakirikosten ilmoittamisesta ja ilmoittamatta jättämisestä vuosina 1991–2019 ilmenee kuviosta 10.

Kuvio 10 Rikoslakirikosten syyttäjälle ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättäminen vuosina 1991–2019

Syyttäjälle ilmoitettujen rikosten määrä on tasaisesti kasvanut 2000-luvulla vuoteen 2007 asti, minkä jälkeen se on kääntynyt laskuun. Ilmoittamatta jätettyjen rikosten määrä on sen sijaan pysynyt vuosina 1991–2016 varsin vakana, mutta sakkomenettelyä koskevat lainmuutokset ovat muuttaneet syyt-

täjälle ilmoittamisen ja ilmoittamatta jättämisen määriä merkittävästi vuodesta 2017 eteenpäin. Liikenne rikosten sisällyttäminen rikoslakirikoksiin vuonna 2000 näkyi puolestaan ennen kaikkea syyttäjälle ilmoitettujen rikoslakirikosten kasvuna. Kuviosta 11 ilmenee ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2008–2019 eräissä rikosryhmissä (osuus on laskettu samana vuonna ilmoitettujen ja ilmoittamatta jätettyjen rikosten summasta).

Kuvio 11 Ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2008–2019 eräissä rikosryhmissä (vuosilta 2017–2019 on vertailukelpoisuutta koskevien ongelmien vuoksi esitetty ko. osuus vain henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osalta)

Kaikkien rikoslakirikosten ilmoittamatta jättämisosuus on pysynyt 10 prosentin vaiheilla vuoteen 2016 saakka. Vuodesta 2017 alkaen luvuista ainoastaan henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat kuviossa esitetyistä rikosryhmistä vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin. Sakkomenettelyä koskevat muutokset eivät koskeneet niitä. Kaikkien ilmoittamatta jätettyjen rikoslakirikosten osuus nousi aiemmasta noin yhdeksästä prosentista 32 prosenttiin vuonna 2018 ja pysytteli samassa tuntumassa myös vuonna 2019, jolloin ilmoittamatta jätettyjen rikoslakirikosten osuus oli tasan 30 prosenttia. Liikenne rikosten osalta näyttää sitä, että kaikki rikesakkotapauksetkin on vuodesta 2017 tilastoitu syyttäjälle ilmoittamatta jätetyiksi; vuosina 2018 ja 2019 ilmoittamatta jätettyjen osuus oli tässä rikosryhmässä noin 87 prosenttia, kun se ennen vuotta 2017 luku oli muutamia prosentteja.

Esitutinnan rajoittaminen. Ilmoittamatta jättäminen koskee tilanteita, joissa rikos ja tekijä on selvitetty. Tarpeettoman työn välttämiseksi esitutkintalaikiin otettiin vuonna 1997 uutena toimenpiteenä esitutinnan rajoittaminen

(ETL 3:10). Muutoksen tarkoituksena on säästää tutkintavoimavaroja sellaisissa jutuissa, joissa kuitenkin tehtäisiin myöhemmin syyttämättäjättämispäätös ns. seuraamusperusteella.¹ Säännöksen mukaan ”syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.” Esitutkinnan rajoittaminen ei edellytä, että rikos ja sen tekijä on selvitetty. Esitutkinnan rajoittamispäätös ei ole syyksi lukeva ratkaisu eikä siinä oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen.

Esitutkinnan rajoittamista koskevia tapauksia tilastoitiin Valtakunnan-syyttäjän virastosta saadun tiedon mukaan 10 859 tapausta vuonna 2019 (12 057 vuonna 2018, 10 471 vuonna 2017), mikä oli 10 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna, mutta lähes tismalleen saman verran kuin vuonna 2017. Kaiken kaikkiaan rajoittamispäätösten lukumäärä on ollut melko selvässä kasvussa viime vuosina.

Esitutkinta voidaan ETL 3:10.2:n mukaan lopettaa myös, jos tutkinnan jatkumisesta aiheutuneet kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun tai odotettavissa olevaan seuraamukseen. Kustannusperusteella tutkintaa rajoitettiin 1 575 tapauksessa vuonna 2019 (2 705 tapausta vuonna 2018, 2 288 vuonna 2017). Saman lainkohdan mukaan esitutkintaa voidaan rajoittaa lisäksi, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta prosessuaalisella syyttämättäjättämisperusteella. Vuonna 2019 tätä perustetta käytettiin 4 603 tapauksessa (4 859 tapausta vuonna 2018, 4 105 vuonna 2017). Esitutkintaa on nykyisin mahdollista rajoittaa myös epäillyn tunnustuksen perusteella (ETL 3:10a). Säännöstä ei liene juurikaan sovellettu (Mäkelä & Niemi 2017). Tunnustamiseen perustuneita rajoittamispäätöksiä on ollut yhteensä 23 tapausta vuosina 2015–2019.

¹ Esitutkinta voidaan rajoittaa myös laissa mainituin edellytyksin kahdesta taikka useammasta rikoksesta epäillyn antaman tunnustuksen (edistänyt rikosten selvittämistä) perusteella (ETL 3:10a).

Yhteenveto

Rikosten selvittäminen

Poliisi pystyy selvittämään vuosittain noin 70–85 prosenttia kaikista sen tietoon tulleista rikoksista. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä (keskimäärin 62 % vuosina 2010–2019). Suuressa osassa tapauksia rikos on asiallisesti jo selvitetty ja epäilty tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon. Tällaisia selviä tapauksia ovat ennen muuta liikenne rikokset ja -rikkomukset. Pimeinä juttuina poliisin tietoon tulleista rikoksista selvitetään noin joka kuudes. Massatyypisissä varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentit ovat alhaisimmat.

B3 Syyttäjien toiminta

Yleistä

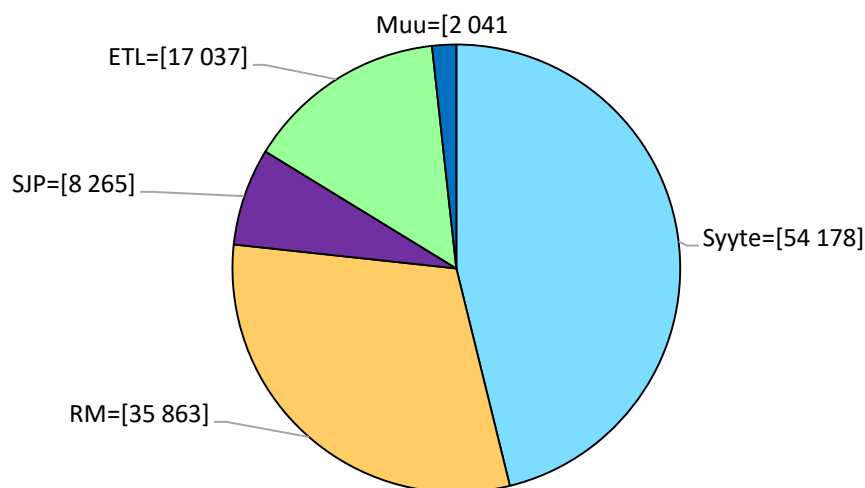
Lainsäädäntö. Syyttäjän syyteharkinta johtaa joko syytteen nostamiseen taikka syyttämättä jättämiseen. Lisäksi syyttäjän tekemiin ratkaisuihin kuuluu rangaistusmääräyksen vahvistaminen/vahvistamatta jättäminen sekä esitutinnan rajoittamista koskevia päätöksiä (ETL 3:10). Syyteharkinnassa verrataan epäillyn tekoa rikoslain teonkuvaukseen sen selvittämiseksi, täyttyykö tunnusmerkistö – eli onko kyseessä rikos. On myös selvittävä tekijän syyllisyys – eli onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Jos tuon epäilyn tueksi voidaan esittää todennäköiset syyt, on syyte nostettava – ts. syyttäjien toimintaa ohjaa Suomessa ns. syytepakkoperiaate (legaliteettiperiaate).

Eräissä tapauksissa syyttäjä saa luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Erotukseksi tilanteista, joissa syyte jää nostamatta prosessuaalisin syin (esim. näytön puuttuminen, syyteoikeuden vanhentuminen jne.) on puhuttukin *seuraamuksen luonteisesta* (asiallisesti myös *syyksi lukevasta*) syyttämättä jättämisestä. Vuonna 2015 voimaan astuneen lainmuutoksen jälkeen syyttämättä jättämisessä ei kuitenkaan enää oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen, vaan syyttämättä jättäminen perustuu enemmänkin kohtuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyviin syihin ja se tehdään siten *harkinnanvaraisilla perusteilla*. Tässä yhteydessä syyttämättä jättämisen perusteisiin lisättiin oikeusprosessikulujen suuruuteen sekä rikoksen tunnustamiseen liittyvät perusteet. Tässä noudatettavista perusteista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettussa laissa. Yleissäännösten ohella lakikirjasta löytyy joukko toimenpiteistä luopumista koskevia erityissäädöksiä. Niistä käytetyin on vähäisiä liikenneri-
koksia koskeva tieliikennelain 104 §:n säännös.

Tilastointi. Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätalaston ylläpitämisen ja julkaisemisen vuonna 2015, minkä vuoksi viimeisimmät saatavissa olevat tiedot koskevat vuotta 2013. Valtakunnansyyttäjänvirastosta ja oikeusrekisterikeskuksesta saadaan tuoreempia tilastotietoja, mutta niiden tietosisältö on suppeampi kuin mitä Tilastokeskuksen tuottamassa tilastossa. Tässä katsauksessa on tietojen tuoreuden vuoksi siirrytty käyttämään ensisijaisesti Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatuja lukuja.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyteharkinnassa ratkaistut asiat* kertoo syyttäjällä päättäneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen määrät ja syyteharkinta-ajan syyttäjävirstoittain. Sen sijaan rikoslajikohtaisia tietoja tämä tilasto ei sisällä.

Syyttäjävirstoissa tehtiin yhteensä 81 521 asiaratkaisua vuonna 2019 (89 213 vuonna 2018). Lisäksi syyttäjät vahvistivat 35 863 rangaistusmääräystä vuonna 2019 eli asiaratkaisut ja rangaistusmääräysten vahvistamiset yhteen laskien päätöksiä oli kaikkiaan 117 384 vuonna 2019 (124 750 vuonna 2018). Näistä syytteen nostamisia oli 46 prosenttia (54 178 syytettä). Rangaistusmääräysten vahvistamisia oli 31 prosenttia (35 863 rangaistusmääräystä) ja esitutinnan rajoittamisia 15 prosenttia (17 037 rajoittamista) syyttäjän ratkaisuihin vuonna 2019 (ks. tarkemmin esitutinnan rajoittamisesta ed. luku 2). Syyttämättä jättämispäätöksiä oli 7 prosenttia (8 265 asiaratkaisua) syyttäjän asiaratkaisuihin vuonna 2019. Muita asiaratkaisuja tehtiin syyttäjävirstoissa yhteensä noin 2 000. Keskimääräinen syyteharkinta-aika oli 1,7 kuukautta ja syyttäjien määrittelemissä vaativissa asioissa 3,7 kuukautta.

Kuvio 1 Syyttäjien asiaratkaisut ja rangaistusmääräysten vahvistamiset vuonna 2019

RM=rangaistusmääräys

ETL=esitutinnan rajoittaminen

SJP=syyttämättä jättäminen

Muu=sisältää erilaisia päätöksiä, mm. siirron sakkomenettelyyn

Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto erottelee harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tilastosta saadaan tiedot syyttämättä jättämisperusteiden soveltamisesta. Rikoslajikohtaista tai muuta tietoa tämä tilasto ei sisällä. Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on juttukohtainen ja rinnastettavissa lähinnä henkilötilastoon. Päätökseen saattaa sisältyä useampikin rikos, joskin tämä on melko harvinaista (seuraamusluonteiset syyttämättä jättämispäätökset sisälsivät erään selvityksen mukaan keskimäärin 1,1 rikosta, ks. Sulin 1993). Toisaalta sama henkilö voisi vuoden aikana sisältyä tilastoon useampaankin kertaan (mikä niin ikään lienee harvinaista).

Syyttäjätilastot ovat monin tavoin puutteellisia. Niistä ei ilmene yksiselitteisesti esimerkiksi sitä, kuinka moni syyteharkintaan päätnyt rikos tai henkilö on asetettu syytteeseen ja kuinka moni on jäänyt syyttämättä. Juttukohtaisen syytetilaston lukuihin vaikuttaa voimakkaasti se, kuinka samaa tai eri syytettyjä koskevat asiakohdat yhdistetään tai erotetaan. Haarukka selittyy sillä, että vuonna 2001 Tilastokeskus muutti tilastointiyksikön päätöspäruusteesta henkilöperusteeksi. Jos samassa jutussa jätettiin yksi ja sama tekijä syyttämättä yhdestä rikoksesta esimerkiksi näytön puutteen vuoksi ja toisesta rikoksesta vähäisyyden perusteella, tuli tilastoon kaksi merkintää. Vuodesta 2001 alkaen merkintöjä on yksi, jolloin seuraamusperuste ”ylittää” prosessuaaliset syyttämättäjättämisperusteet. Tämä vähensi vuonna 2001 prosessuaalisia syyttämättä jättämisii noin viidellä tuhannella. Syyttäjän tietojärjestelmästä erikseen kerätty syyttäjätalasto on pitänyt tilastointiperusteensa ennallaan. Näistä syistä syyttämättä jättämisestä saattaa esiintyä kahdenlaisia lukuja: Korkeammat perustuvat syyttäjän tietojärjestelmästä tehtyihin suoriin ajoihin ja matalammat Tilastokeskuksen käyttämään luokitukseen. Seuraavassa esitetään rinnan sekä Tilastokeskuksen että Valtakunnan-syyttäjänviraston tuottamat tilastot. Tiedot syyttämättä jättämisratkaisujen kehityksestä vuosina 1999–2019 ovat taulukossa 1.

Taulukko 1 Syyttämättä jättäminen vuosina 1999–2019

Vuosi	Proses- suaalinen TK	Proses- suaalinen VKSV	Seuraamus- luontoinen TK	Seuraamus- luontoinen VKSV	Yhteensä TK	Yhteensä VKSV
1999	17 574	15 574	8 669	8 669	26 243	26 243
2000	18 621	18 920	7 878	7 878	26 499	26 798
2001*	13 785	18 685	7 998	8 014	21 783	26 699
2002*	16 425	18 347	6 187	6 889	22 612	25 236
2003*	16 470	18 076	5 152	5 720	21 622	23 796
2004*	18 532	20 225	5 249	5 579	23 781	25 804
2005*	17 695	19 383	5 047	5 630	22 742	25 013
2006*	18 520	20 100	5 561	6 263	24 081	26 363
2007*	17 077	18 602	5 665	6 397	22 742	24 999
2008*	17 567	19 379	6 038	6 837	23 605	26 216
2009*	16 644	18 394	5 682	6 439	22 326	24 833
2010*	17 076	18 717	5 685	6 419	22 761	25 136
2011*	16 736	18 468	6 050	6 878	22 786	25 346
2012*	16 804	18 602	6 201	7 094	23 005	25 696
2013*	16 241	18 332	5 740	6 539	21 981	24 871
2014	..	19 403	..	6 520	..	25 923
2015	..	17 408	..	6 478**	..	23 886
2016	..	16 518	..	6 513**	..	23 031
2017	..	17 131	..	6 475**	..	23 606
2018	..	18 154	..	7 194**	..	25 350
2019	..	15 878	..	6 034**	..	21 912

* Tilastokeskuksen syyttäjätalasto muuttui päätöspäätösteisistä henkilöperusteiseksi (vain yksi syytös/juttu), syyttäjätalaston tilasto säilyi päätöspäätösteisena. Lähde: Tilastokeskus, VKSV ja ORK

** Määrään sisältyvät myös vuoden 2015 lainmuutoksen jälkeen 149 vuonna 2015, 171 vuonna 2016, 188 vuonna 2017, 235 vuonna 2018 ja 156 vuonna 2019 kustannusperusteella tehtyä syyttämättä jättämistä. Vuonna 2015 tehtiin myös 1, vuonna 2016 7, vuonna 2017 16, vuonna 2018 48 ja vuonna 2019 7 tunnustamiseen perustunutta syyttämättä jättämistä.

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen lisääntyi tarkastelujaksolla vuoteen 2006 saakka. Sen jälkeen määrä on jälleen pääosin vähentynyt. Muutosten taustalla lienevät mitä ilmeisimmin kirjaamis- ja tilastointimuutokset. Seuraamusluontoinen ja nyttemmin siis harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen kasvoi vuoden 1992 hyppäyksen jälkeen vuosina 1995–1999, mutta kääntyi sitten laskuun. Lasku jyrkkenei selvästi vuonna 2002. Nyt seuraamusluontoisia ja harkinnanvaraisia syyttämättä jättämiskäytöksiä tehdään noin kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 1992 uudistuksen tullessa voimaan. Tapausmäärien kehitys vuosina 1989–2019 ilmenee kuviosta 2.

mistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisra-
gaistuksen määrään (*konkurrenssiperuste*). Tätäkään lainkohtaa ei voida so-
veltaa, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii syytteen ajamista.

Syyttämättäjättämisperusteita lisättiin kahdella uudella perusteella vuo-
den 2015 alussa voimaan tulleella lainmuutoksella. (5) Syyte voidaan jättää
nostamatta myös sen vuoksi, että asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat
kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdolli-
sesti odotettavissa olevaan seuraamukseen (*kustannusperuste*). Tässäkin li-
säedellytyksenä on, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (6)
Syyte voidaan jättää nostamatta myös siksi, että syyteharkinnassa on saman
henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampia ja hän on tunnusta-
malla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, jolloin
syytettä ei tarvitse välttämättä nostaa kaikista epäillyistä rikoksista (*tunnus-
tamisperuste*). Tärkeän yleisen ja yksityisen edun rajausta koskee myös tätä
perustetta. Näiden yleissäännösten ohella laissa on eräitä rikoslajikohtaisia
syyttämättä jättämissäännöksiä (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 2000, 280 ss).

Perusteiden soveltaminen. Tiedot eri perusteiden soveltamisesta vuosilta
2015–2019 ovat taulukossa 2.

Taulukko 2 Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen vuonna 2015–2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Vähäisyys	2 063	1 956	2 007	1 825	1 571
Nuoruus	306	267	276	337	226
Kohtuus	2 562	2 603	2 391	2 529	2 176
Konkurrenssi	1 292	1 415	1 439	2 082	1 794
Kustannusperuste	149	171	188	235	156
Tunnustamisperuste	1	6	16	48	7
TLL 104 §§	12	12	31	22	17
RL 9:7 (yhteisövastuu)	..	..	..	..	1
RL 35:7 (vahingonteko)	4	3	7	2	3
RL 50:7 (huumausainerikos)	83	76	116	113	79
Muu lainkohta	6	4	4	3	4
Yhteensä	6 478	6 513	6 475	7 196	6 034

Lähde: VKSV ja ORK

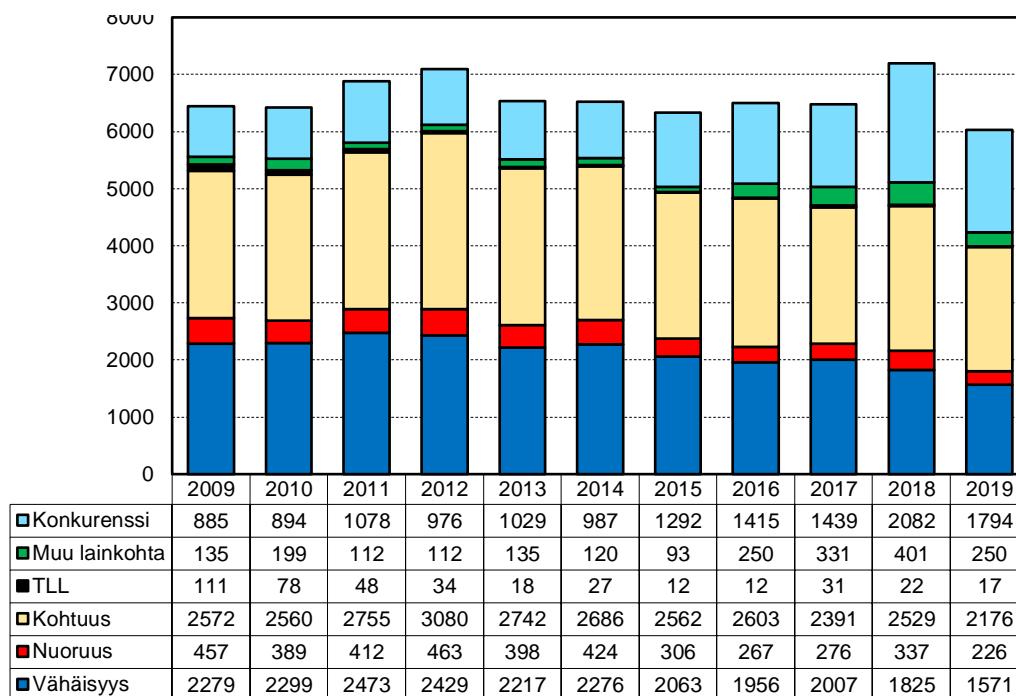
Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet on teon kohtuusperuste,
konkurrenssiperuste ja teon vähäisyys. Näitä perusteita on käytetty 92 pro-
sentissa harkinnanvaraisista syyttämättäjättämispäätöksistä vuonna 2019.

Tyypillisiä kohtuusperusteen soveltamistilanteita ovat olleet tapaukset,
joissa tekijä ja asianomistaja ovat päässeet sovintoon, joko sovittelumenet-
telyn kautta tai muuten.

Vuonna 2015 voimaan tulleista uusista perusteista kustannusperustetta
käytettiin 156 kertaa vuonna 2019 (235 kertaa vuonna 2018). Tunnustamis-
perusteen käyttö on sen sijaan ollut harvinaista (7 kertaa vuonna 2019, 48

kertaa vuonna 2018, 16 kertaa vuonna 2017 ja 6 kertaa vuonna 2016). Rikoslajikohtaisista perusteista käytetyin on ollut huumausainerikoksia koskeva RL 50:7 (79 tapausta).

Käytäntöjen kehitys. Kuviossa 3 on tietoja seuraamusluonteisten/harkinnanvaraisten syyttämättä jättämisten lukumäärän kehityksestä vuosina 2009–2019. Kuviosta ilmenee myös eri perusteiden soveltaminen.

Kuvio 3 Syyttämättäjättämisperusteiden soveltamiskerrat vuosina 2009–2019

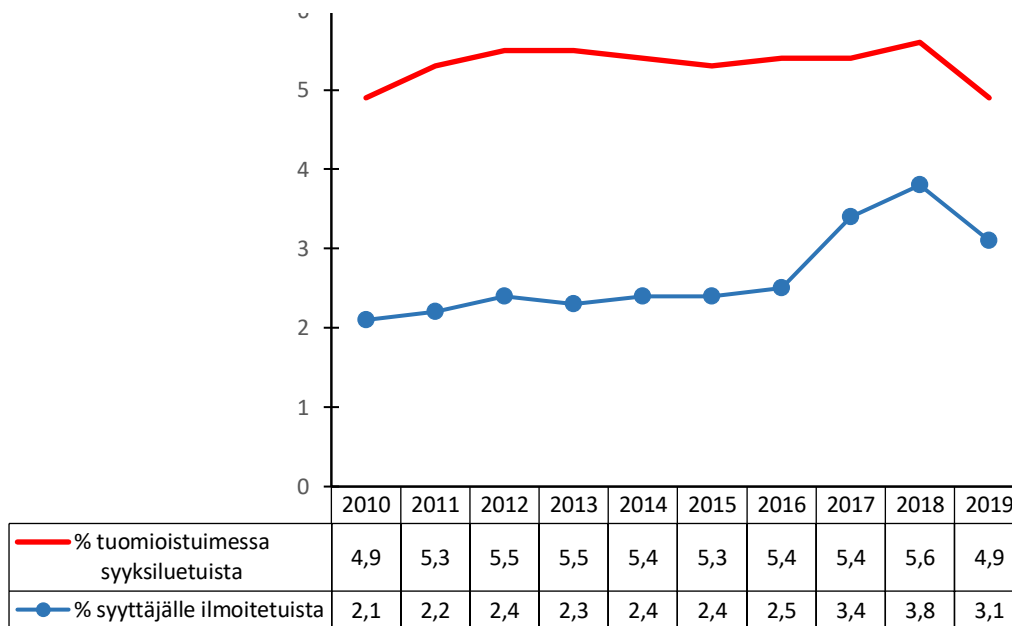
Lähde: VKSV

Syyttämättäjättämisten kokonaismäärä nousi vuosina 2010–2011, mutta on taas sen jälkeen laskenut 10 vuoden takaiselle tasolle. Kohtuusperusteen soveltaminen on lisääntynyt noin 1 000–1 500 tapauksella vuosina 2003–2017. Kasvu johtuu mitä ilmeisemmin siitä, että rikosten sovittelu on huomioitu aiempaa enemmän syyttämättä jättämisen perusteena.

Syyttämättä jättämisen yleisyys eri rikoksissa. Syyttämättä jättämisen yleisyyttä arvioitaessa on käytettävä jotakin vertailukohtaa. Luontevin tapa olisi verrata syyttämättä jätettyjä rikoksentekejiä ja syytteeseen asetettuja rikoksentekejiä, tai vaihtoehtoisesti syyttämättä jätettyjä rikoksia tai syytteeseen asetettuja rikoksia. Syyttäjätalastot eivät kuitenkaan anna mahdollisuuksia tarkkoihin tämällyyppisiin vertailuihin. Valtakunnansyyttäjävirston syyttäjätalasto on juttukohtainen ja syyttämättä jättämistalasto päätösperusteisia, jolloin samassa jutussa voi olla useita rikoksia ja useita syytettyjä.

Syyttämättäjättämisen yleisyyttä arvioidaan julkisessa keskustelussa usein rikoskohtaisesti (kysymys on siitä, kuinka moni pahoinpitelyrikos jää

syyttämättä ja kuinka moni johtaa syytteeseen). Yhden suhteutusperusteen tarjoaa tieto kaikista oikeudenkäynnissä syyksi luetuista ja rangaistukseen tuomituista rikoksista. Toisen tarjoaa tieto kaikista syyttäjälle ilmoitetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista. Tiedot vuosien 2010–2019 kehityksestä molempia mittoja käyttäen ovat kuviossa 4.

Kuvio 4 Harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen yleisyys suhteessa syyttäjälle ilmoitettuun rikoslakirikoksiin ja kaikkiin tuomioistuimessa syyksi luettuihin rikoksiin 2010–2019. Vuotta 2017 koskeva osuus syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista ei ole sakotusmenettelyä koskevan muutoksen vuoksi vertailukelpoinen aiempiin vuosiin. Lähde VKSV, ORK ja Tilastokeskus

Taulukkoon 3 on kerätty tiedot syyttämättä jättämisen yleisyydestä eräissä keskeisissä rikoksissa vuosina 2011–2013.¹ Syyttämättä jättämisen yleisyys on laskettu %-osuutena kaikista syyksi luetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista.

¹ Vuoden 2013 jälkeen vastaavia tietoja ei ole enää saatavissa.

Taulukko 3 Syyttämättä jättäminen rikoslajeittain vuosina 2011–2013

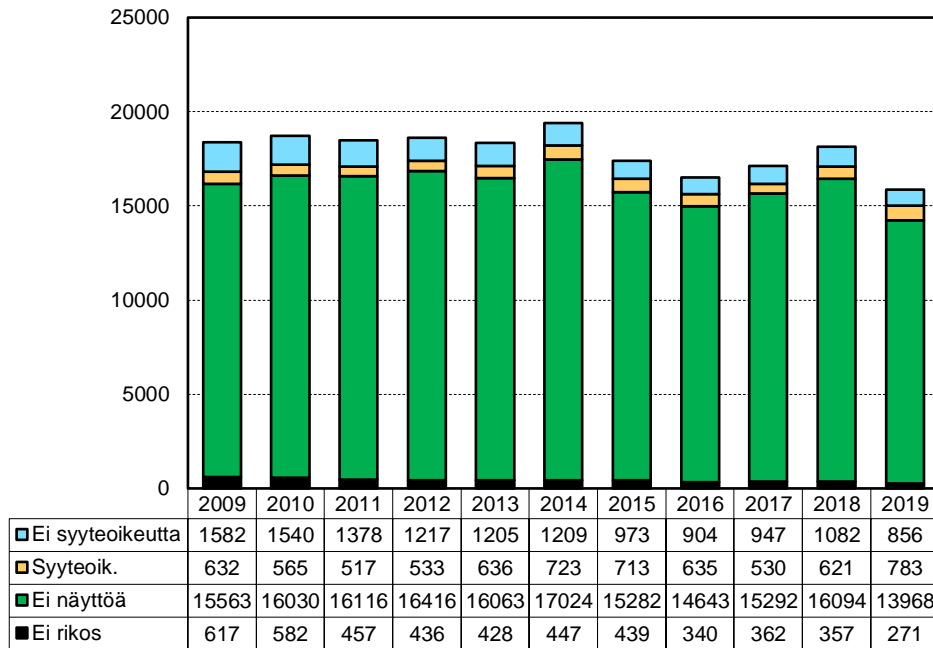
RIKOSLAJIT	SJP – 2011	SJP – 2012	SJP – 2013	Syyksiluettut rikokset	
				2013	SPJ % 2013
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	269	188	140	81 389	0,2
Näpistys	164	220	185	31 187	0,6
Törkeä liikenneturvall. vaarantaminen	16	11	19	2 877	0,7
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen	6	5	2	213	0,9
Veropetos, lievä veropetos	8	17	5	452	1,1
Petos, lievä petos	153	154	128	9 172	1,4
Törkeä veropetos	34	6	5	274	1,8
Törkeä huumausainerikos	12	2	11	508	2,2
Moott.kulkuneuvon käyttövarkaus	46	60	42	1 722	2,4
Vahingonteko, lievä vahingonteko	152	182	154	4 665	3,3
Huumausainerikos	171	163	175	5 158	3,4
Varkaus	453	409	364	9 385	3,9
Huumausaineen käyttörikos	299	326	336	8 548	3,9
Ryöstö	23	20	29	537	5,4
Luvaton, lievä luvaton käyttö	17	19	25	444	5,6
Törkeä pahoinpitely	46	42	40	633	6,3
Työrikkokset (RL 47 L)	46	41	28	229	12,2
Pahoinpitely	2 287	2 448	2 294	11 812	19,4
Ympäristörikkokset (RL 48 L)	11	13	38	99	38,3

Syyttämättä jättäminen oli yleisintä pahoinpitelyissä sekä ympäristö- ja työrikkoksissa vuonna 2013. Syyttämättä jättäminen on harvinaisinta omaisuusrikkoksissa ja liikennesrikoksissa. Molemmille rikostyypeille on tyypillistä se, että suuri osa tapauksista ratkotaan rangaistusmääräysmenettelyssä. Tarve syyttämättä jättämiseen onkin yhteydessä myös mahdollisuuksiin ratkaista asiat rangaistusmääräysmenettelyssä. Rikoksissa, joissa tämä vaihtoehto on käytössä, lievät asiat karsiutuvat pois jo ennen varsinaista syyteharkinnan vaihetta. Näin myös syyttämättä jättämisen käyttö jää pienemmäksi (ks. Rikollisuustilanne 2000, 191–192).

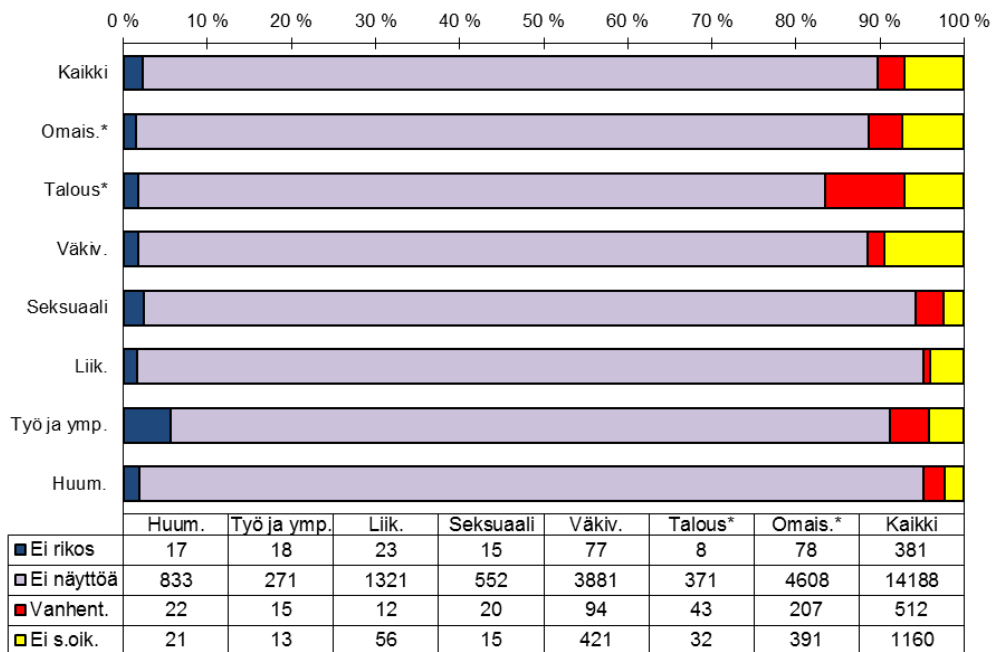
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä

Seuraamusluonteisen/harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen lisäksi syyttäjällä on mahdollisuus jättää syyte ajamatta muillakin perusteilla. Näitä ovat näytön (ei todennäköisiä syitä epäillä rikoksesta) taikka syyteoikeuden puuttuminen, vanhentuminen taikka se, että syyttäjän arvion mukaan kysymyksessä ei ole lainkaan rikos eli rangaistava teko. Näissä tapauksissa syyttämättä jättämisen peruste on ollut eräässä mielessä muodollis-prosessuaalinen, kun taas harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen yhteydessä kyse on ollut materiaaliin kriminaalipoliittisiin perusteisiin liittyvästä harkinnasta.

Prosessuaalisia syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2019 kaikkiaan 15 878 (18 154 vuonna 2018). Yleisin syyttämättäjättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tällä perusteella jätettiin vuonna 2019 syyttämättä 13 968 epäiltyä (16 094 vuonna 2018). Tiedot vuosilta 2010–2019 ilmenevät lähemmin seuraavasta kuviosta.

Kuvio 5 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuosina 2009–2019. Lähde: VKSV

Kuvio 6 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuonna 2013 eri rikoksissa

Lähde: Tilastokeskus (vuoden 2013 jälkeen tietoja ei ole saatavissa)

*Talousrikoksiin on otettu mukaan verorikokset, kirjanpitorikokset, muut elinkeinorikokset ja varallisuuden rikokset. Näitä rikoksia ei ole siten laskettu mukaan omaisuusrikosten ryhmään.

Yhteenveto

Syyteharkinta

Poliisi ratkaisee nykyisin itsenäisesti suuren osan vähäisimmistä rikoksista rikesakolla tai sakkomääräyksellä. Näitä oli yhteensä noin 388 800 ratkaisua vuonna 2019, mikä on 77 prosenttia poliisin selvittämistä, tilastovuonna tietoon tulleista rikoksista. Näin ollen poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjän ratkaistavaksi noin joka neljännessä selvitetystä, tilastovuonna tietoon tulleessa rikostapauksessa vuonna 2019. Osa jutuista päättyy syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä vahvistaa asiassa rangaistusmääräyssakon (31 % syyttäjän kaikista noin 117 384 ratkaisusta) tai juttu päättyy syyttämättä jättämiseen (7 %). Mahdollisia muita syyttäjän ratkaisuja kuten esitutkinnan rajoittamispäätöksiä (noin 17 037 vuonna 2019) oli 15 prosenttia. Lopuissa eli lähes puolessa (46 % vuonna 2019) jutuista syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa. Siten noin joka kymmenes poliisin selvittämä rikos päättyy tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Syyttämättä jättäminen

Harkinnanvaraisen (aiemmin seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen käyttö on vähentynyt. Vuonna 1998 tehtiin 8 600 syyttämättä jättämiskäytöstä ja vuosina 2003–2005 enää hieman runsaat 5 000. Vuoden 2005 jälkeen syyttämättä jättämispäätösten määrät ovat kohonneet 6 000–7 200 tapaukseen. Yksittäisistä rikosryhmistä syyttämättä jättäminen on yleisintä pahoinpitelyrikoksissa sekä työ- ja ympäristörikoksissa. Selvästi yleisimmät harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen perusteet olivat vähäisyys- (26 %), kohtuus- (36 %) ja konkurrenssiperuste (30 %) vuonna 2019.

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen on vähentynyt vuodesta 2007 lähtien. Prosessuaalisia syyttämättä jättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2019 kaikkiaan noin 15 878. Yleisin syyttämättä jättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tätä perustetta käytettiin noin 14 000 kertaa (88 %) vuonna 2019.

B4 Rikosten viranomaiskäsittely ja rikosprosessin kesto

Rikosprosessin tapahtumavirta

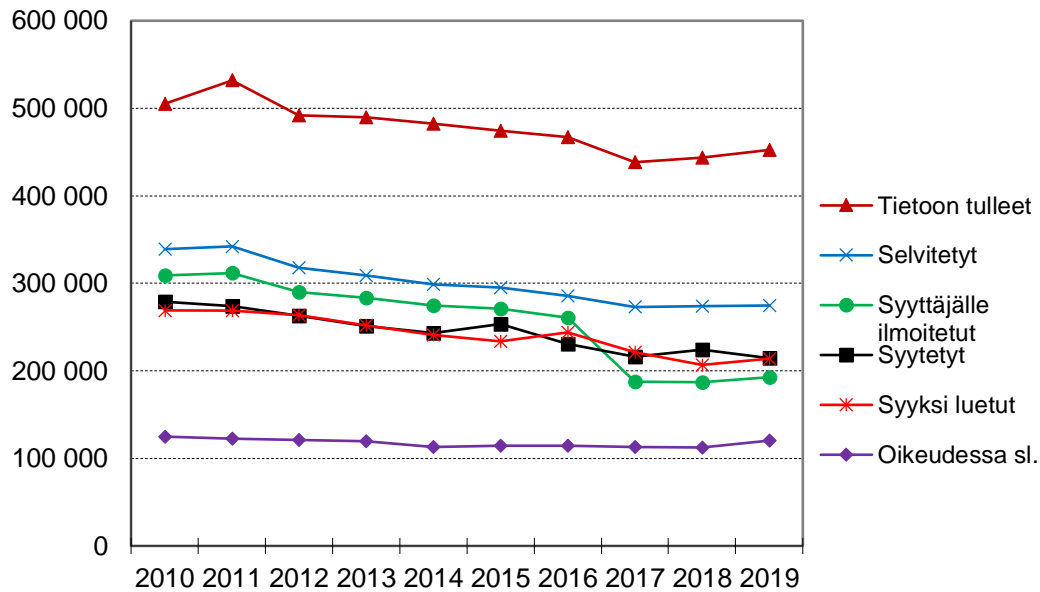
Rikosten viranomaiskäsittelyn tilastollinen tarkastelu on toisistaan poikkeavien tilastollisten käsitteiden vuoksi hankalaa. Prosessin eri vaiheissa tilastoyksikköinä käytetään vaihtelevasti rikosta, rikoksesta epäiltyä, syytettyä ja tuomittua henkilöä sekä rikosjuttua, joka voi käsittää yhtä useampia rikoksia ja/tai tekijöitä. Toinen ongelma johtuu puolestaan siitä, että tilastovuosi on aina kalenterivuosi, mutta rikoksen viranomaiskäsittely voi osua usean eri vuoden osalle, jolloin eri vaiheet tilastoituvat eri vuosille.

Tässä jaksossa tarkastelu koskee rikoksen tietoon tulemisen ja alioikeuden päätöksen välistä aikaa. Jakso ei sisällä siten muutoksenhaku- ja täytäntöönpanotietoja. Esitys on rajattu koskemaan rikoslakirikoksia. Tämän vuoksi rikesakolla ratkaistut liikenneriikkomukset jäävät käsittelyn ulkopuolella. Aluksi prosessin kulkua tarkastellaan rikosten tapahtumavirtana ja sen jälkeen henkilöperusteisesti (epäilty, syytetty, tuomittu). Lopuksi luodaan katsaus eräitten keskeisten rikostyyppien eroihin prosessissa. Kaikkien rikosten tapahtumavirrasta on myös kaaviomuotoinen esitys jaksossa IA.

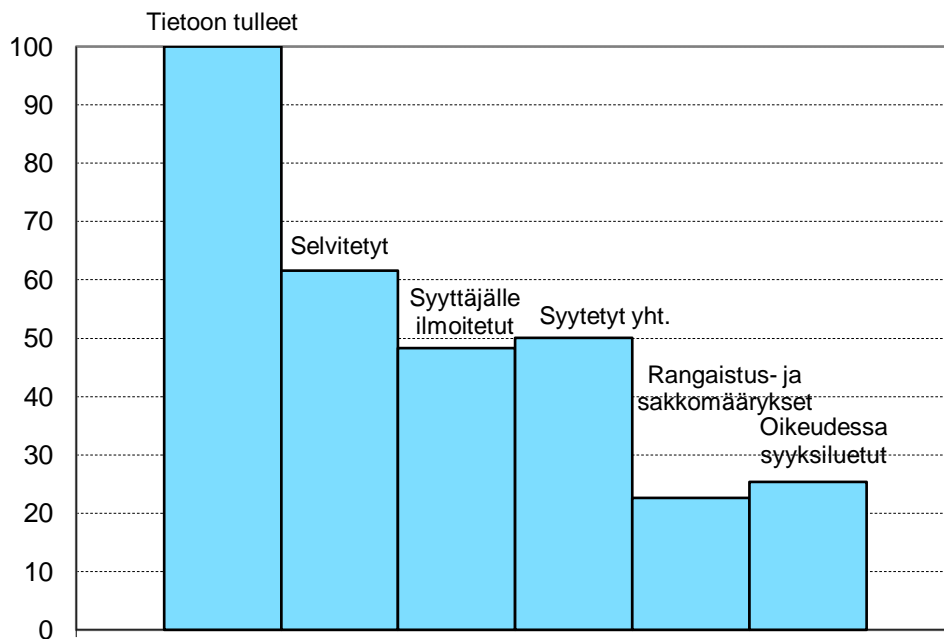
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana

Kuvioissa 1 on esitetty rikoslakirikosten osalta poliisin tietoon tulleiden, selvitettyjen ja syyttäjälle ilmoitettujen rikosten sekä rikoksista nostettujen syytteiden ja syyksi luettujen rikosten määrät vuosina 2010–2019. Kuviosta 2 puolestaan selviää, missä prosessin vaiheissa rikoksia karsiutuu pois viranomaiskäsittelyn eri vaiheissa ja kuinka suuri osuus päättyy lopulta oikeudessa annettuun syyksi lukevaan tuomioon, syyttäjän vahvistamaan rangaistusmääräykseen tai poliisin vahvistamaan sakkomääräykseen¹ yhteensä vuosina 2015–2019. Rikosten määrät koskevat prosessin läpi kulkeutuneita kaikkia tilastoituvia rikoksia eivätkä vain ns. päär rikoksia, joissa olisi huomioitu rikoksesta epäillyn tekemä törkein rikos.

¹ Sakkomenettelyä koskevat uudet säännökset tulivat voimaan 1.12.2016.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset, rikosten selvittäminen, syyttäjälle ilmoittaminen, syyttäminen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luetut rikokset vuosina 2010–2019 (rangaistusmääräyksiin sisältyvät 1.12.2016 alkaen myös sakkomääräykset)

Kuvio 2 Selvitettyjen, syyttäjälle ilmoitettujen, syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luettujen rikosten osuudet (%) poliisin tietoon tulleista rikoksista yhteensä vuosina 2015–2019

Selvästi eniten poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista karsiutuu pois esitutkintavaiheessa. Syynä on se, ettei rikokseen löydy epäiltyä tai rikos jää muuten selvittämättä taikka rikos on edelleen tutkittavana. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä vuosina 2010–2019 ja oli keskimäärin 63 prosenttia ko. aikavälillä. Kun selvitysaste lasketaan vain ti-

lastovuonna tietoon tulleista, selvitysprosentti on kymmenisen prosenttiyksikköä pienempi eli vaihteli 45–60 prosentin välillä. Vuodesta 2005 alkaen selvitysprosentti on ollut korkeampi kuin vuosituhannen alussa, mutta laskenut trendinomaisesti vuodesta 2013 alkaen. Nousu johtui todennäköisesti rikollisuuden rakenteesta tapahtuneista muutoksista. Helposti selvitettävien rikosten kuten liikenne rikosten ja väkivaltarikosten osuudet ovat kasvaneet ja vastaavasti vaikeasti selvitettävien omaisuusrikosten osuudet vähentyneet. Viime vuosina selvitysasteet ovat kuitenkin heikentyneet (ks. tarkemmin jakso B2).

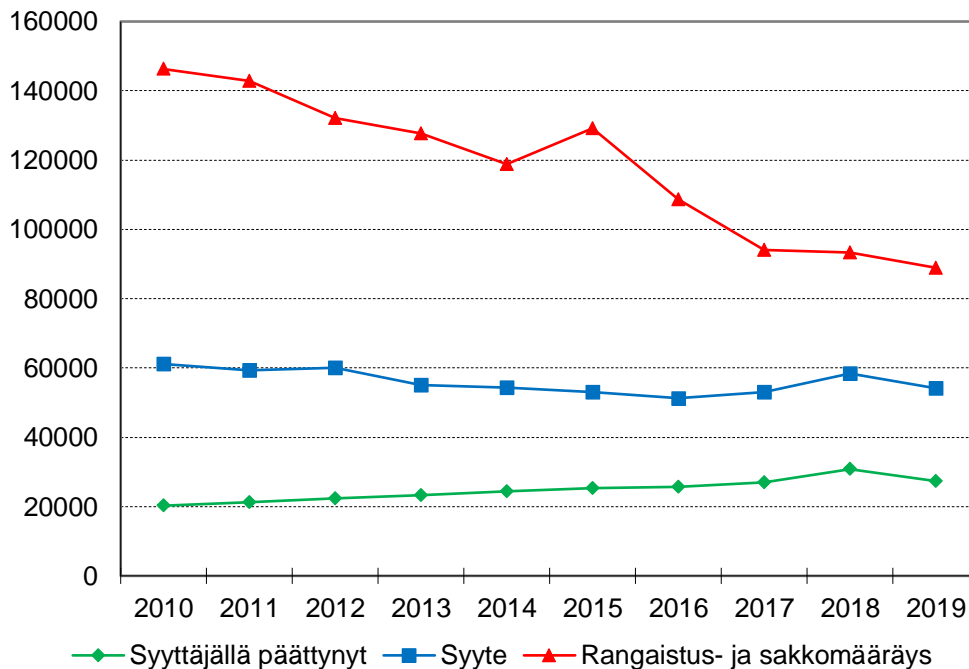
Kautta 2000-luvun poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 90 prosentissa selvitetystä rikoslakirikoksista. Vuodesta 2017 alkaen tämä ilmoitusprosentti on kuitenkin laskenut selvästi, noin 65 % paikkeille. Laskua selittää osaltaan se, että merkittävä osa rikoksista käsitellään nykyisin poliisin päätöksellä sakkomenettelyssä, jolloin rikosta ei ilmoiteta syyttäjälle. Muita ilmoittamattomuuden syitä on esimerkiksi se, että poliisi toteaa, ettei mitään rikosta ole tapahtunutkaan taikka, ettei edellytyksiä syytteen nostamiseksi ole esimerkiksi epäillyn alaikäisyyden tai rikoksen vanhentumisen vuoksi.

Vuosina 2007–2016 ilmoittamatta jätetyistä rikoksista keskimäärin 50 prosentissa ilmoittamatta jättämisen peruste oli se, että poliisi katsoi, että tapauksessa ei ollut kyse rikoksesta (noin 10 000–15 000 tapausta vuodessa). Poliisilla on myös mahdollisuus jättää rikos ilmoittamatta sen vähäpätöisyyden vuoksi, jos asianomistajalla ei ole rikoksen suhteen vaatimuksia. Tämä peruste on ollut syynä noin kuudesosassa syyttäjälle ilmoittamatta jätetyissä tapauksissa vuosina 2007–2016. Viime vuosina näiden perusteiden osuus on kuitenkin pudonnut huomattavasti ilmoittamatta jätettyjen tapausten joukossa. Vuodesta 2017 alkaen ei-rikosten osuus ilmoittamatta jätettyjen tapausten joukossa on pudonnut 18 prosenttiin ja vähäpätöisyysperusteen osuus 6 prosenttiin. Syy pudotukseen on ennen muuta kirjaustekninen: vuodesta 2017 alkaen myös sakkomääräyksellä ratkaistut tapaukset on kirjattu syyttäjälle ilmoittamatta jätetyiksi. Tämä kirjauskäytännön muutos on nostanut syyttäjälle ilmoittamatta jätettyjen tapausten kokonaismäärää huomattavasti sekä nostanut sakkomääräysperusteen selvästi yleisimmin käytetyksi perusteeksi ilmoittamatta jätettyjen tapausten joukossa. Muiden perusteiden suhteelliset osuudet ovat vastaavasti pienentyneet, vaikka niiden absoluuttisessa lukumäärässä ei olekaan näinä vuosina tapahtunut merkittävää muutosta.

Syyttäjää koskeva vaihe¹ on keskeinen rikosasioiden viranomaiskäsitelyn kannalta. Niistä tapauksista, jotka ilmoitetaan syyttäjälle ja joista syyttäjä päättää nostaa syytteen, ehdottomasti suurin osa (yli 90 %) johtaa syyksi lu-

¹ Tilastokeskus on lopettanut syyttäjien käsittelemien juttujen tilastoinnin vuonna 2015 eikä vuodesta 2013 eteenpäin saada enää vastaavia tietoja. Tässä tarkastelussa Tilastokeskuksen tiedot onkin korvattu Valtakunnansyyttäjän virastosta saaduilla tilastoilla, mutta kaikkia tilastotietoja ei ole enää saatavilla lainkaan.

kevaan tuomioon. On kuitenkin syytä huomata, että kaikista syyttäjälle ilmoitetuista jutuista suurimman osan käsittely päättyy syyttäjäportaassa johonkin muuhun ratkaisuun kuin syytteen nostamiseen – käytännössä joko syyttäjän asiassa antamaan rangaistusmääräyssakkoon tai muuhun syyttäjän ratkaisuun.¹ Rangaistusmääräyksellä ja poliisin nykyisin antamalla sakkomääräyksellä ratkaistavia juttuja on lähes kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (59 % keskimäärin vuosina 2010–2019). Rangaistusmääräysasioiden määrä on ollut suurimmillaan vuosina 2007–2008 (lähes 180 000 rikoslakirikosta vuodessa). Vuonna 2019 vastaava luku oli noin 89 000 rangaistus- ja sakkomääräystä. Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyi noin 13 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosina 2010–2019. Lopuissa eli enemmän kuin joka neljännessä (28 % vuosina 2010–2019) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa (ks. kuvio 3).

Kuvio 3 Syyttäjän ratkaisemat jutut ratkaisutyyppin mukaan vuosina 2010–2019

Lähteet: Tilastokeskus ja VKSV

Syyttäjän muista rikosprosessin päättävistä ratkaisuista ei ole käytettävissä lainkaan rikosmääriä koskevia tilastotietoja. Tilastokeskuksen juttukohtaisen syyttäjätalaston mukaan syyttäjällä päättyneistä jutuista 61 prosenttia oli syyttämättä jättämispäätöksiä vuosina 2004–2013. Toiseksi yleisin päätös oli yhdistää asia johonkin toiseen asiaan (19 %). Muita mahdollisia ratkaisuja olivat esitutkinnan rajoittaminen (ETL 3:10), syytesiiro tai jokin muu syyttäjän päätös. Rikoslakirikoksissa syyttämättä jättämispäätöksiä on ollut vuo-

¹ 1.12.2016 alkaen poliisi ratkaisee vähäpätöisimmät rikokset sakkomääräyksellä.

sittain noin 10 000. Noin neljännes syyttämättä jättämisistä on seuraamusluontoisia ja loput prosessuaalisella perusteella tehtyjä (ks. ed. syyttäjän toimintaa käsittelevä jakso B3).

Tuomioistuimessa syytetyistä rikoslakirikoksista 92,3 prosenttia johti syyksi lukevaan tuomioon vuosina 2015–2019. Hylättyjä syytteitä oli 6,5 prosenttia, rauenneita 1,1 prosenttia. Syytteen hylkäämisen yleisin peruste on näytön riittämättömyys. Asia raukeaa puolestaan esimerkiksi syytetyn kuoleman tai prosessuaalisen virheen vuoksi. Kaikkiaan 25 prosenttia poliisin tietoon tulleista rikoksista johti syyksi lukevaan oikeustuomioon. Yhdessä rangaistus- ja sakkomääräysten kanssa osuus on kuitenkin noin puolet (48 %) poliisin tietoon tulleista rikoksista.

Rikoslajikohtainen tarkastelu

Liitetaulukossa 1 on esitetty keskeisten rikostyyppien viranomaiskäsittelystä vuosia 2015–2019 koskevia tilastotietoja. Viiden vuoden tiedot on taulukossa summattu yhteen. Rikosten selvittämistä, syyttämistä ja tuomioistuin-käsittelyä käsitellään niitä koskevissa jaksoissa yksityiskohtaisesti, minkä vuoksi tässä tarkastellaan eri rikosten käsittelyvaiheita vain lyhyesti ja toisiinsa vertaillen.

Eri rikosten selvitysasteessa on huomattavia eroja (ks. edellä jakso B2). Joissakin rikoslajeissa rikokset ovat asiallisesti selvitettyjä tullessaan poliisin tietoon. Niissä selvitysaste on lähellä 100 prosenttia. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi liikenne rikokset ja verorikokset. Henkirikoksistakin kyetään selvittämään suurin osa. Sen sijaan varkausrikoksista suurin osa (yli 80 %) jää selvittämättä ja karsiutuu siten viranomaiskäsittelystä pois jo esitutkintavaiheessa.

Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista syyte nostetaan tai asia käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä 90–100 prosentissa useimmissa rikoslajeissa (ks. myös edellä jakso B3). Varkausrikoksissakin (RL 28:1–2), joista siis valtaosa jää syyttäjälle ilmoittamatta, syyte nostettiin viimeisen viiden vuoden aikana 100 prosentissa niistä tapauksista, joissa poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle. Pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–6) noin kaksi kolmasosaa poliisin syyttäjälle ilmoittamasta teosta johti syytteeseen ja raiskausrikoksista (RL 20:1–3) alle 50 prosenttia. Näissä rikoslajeissa syyttämättä jättäminen on siten suhteellisesti yleisintä, mikä liittyy oikeudellisesti riittävän näytön hankintaa koskeviin ongelmiin.

Tuomioistuimen syyksi lukemat rikokset ja syyttäjän antamat rangaistusmääräykset syytetyistä rikoksista vaihtelevat 60–100 prosentin välillä. Ratkausrikoksissa syyksilukeva tuomio annettiin 64 prosentissa syytetyistä rikoksista vuosina 2015–2019. Eri rikosten rangaistustiedot on esitetty jäljempänä jaksossa C3.

Tuomioistuimen hylkäämien syytteiden osuudet olivat suurimmat raiskausrikoksissa (36 %), velallisen rikoksissa (17 %) ja veropetoksissa (14 %) vuosina 2015–2019. Vähiten syytteitä hylättiin puolestaan rattijuopumusrikoksissa (1 %) ja huumausainerikoksissa (7 %) (ks. liitetaulukko 1).

C RANGAISTUKSET JA RANGAISTUSKÄYTÄNTÖ

Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä

C1 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus

Jaksossa annetaan yleiskuva tuomioistuinten rikosasioissa antamista ratkaisuista sekä eri rangaistuslajien käytöstä. Seuraava jakso sisältää tarkemmat rangaistuskäytäntötiedot eri rikoksissa.¹

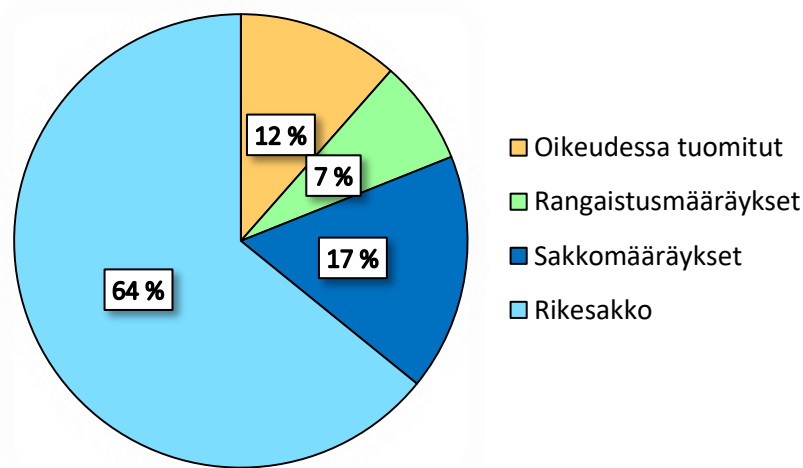
Rikosasioissa annetut ratkaisut

Taulukosta 1 käy selville alioikeuksissa syytettyjen ja eri rangaistuksiin tuomittujen määrä vuosina 2011–2019. Kuvioista 1 ja 2 nähdään puolestaan, minkälaisissa menettelyprosesseissa henkilöt on tuomittu ja alioikeuksissa tuomittujen rangaistuslajien osuudet vuonna 2019.

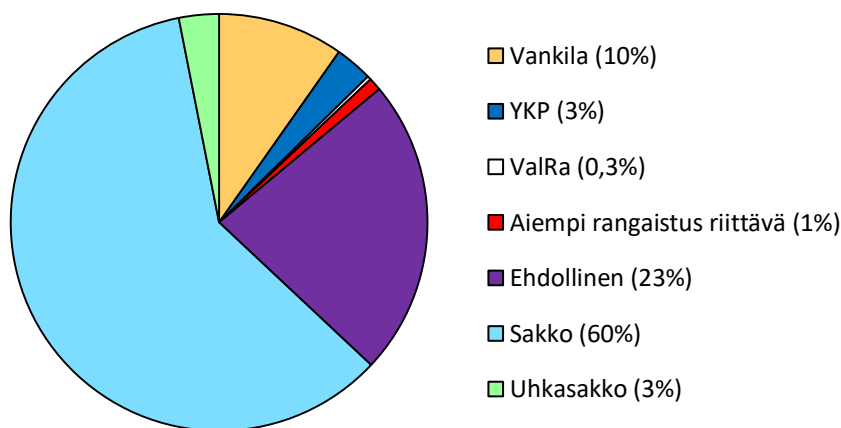
Vuonna 2019 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 58 046 henkilöä. Näistä todettiin syylliseksi 54 477 (93,9 %) ja tuomittiin rangaistukseen 54 104 (93,2 %). Vuonna 2019 tuomioistuimessa rangaistukseen tuomituista 11,4 prosenttia (6 299), rangaistusmääräyksen saaneista 17,9 prosenttia (6 429) ja sakkomääräyksen saaneista 13,7 prosenttia (11 090) oli ulkomaalaisia. Rikesakon saaneista 4,4 prosenttia (13 631) oli ulkomaan kansalaisia vuonna 2019.

Vuonna 2019 rangaistukseen tuomittujen määrä väheni 1,2 prosenttia edellisestä vuodesta. Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovatkin pääsääntöisesti laskeneet vuodesta 2004 lähtien. Sen sijaan rikesakkojen määrä on kasvanut rajusti. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kamera-valvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella.

¹ Jakso ei sisällä tietoja tuomitsematta jättämisestä eikä rangaistuksen mittaamisperusteista. Tilastokeskuksesta ei ole enää ollut vuodesta 2013 lähtien saatavissa tilastotietoja mainittujen lainkohtien soveltamisesta. Ks. edellisten vuosien Rikollisuustilanne- ja seuraamusjärjestelmäkatsaukset.

Kuvio 1 Vuonna 2019 kaikki rangaistukseen tuomitut prosessuaalisen menettelyn mukaan (%). Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 2 Vuonna 2019 alioikeudessa rangaistukseen tuomitut rangaistuslajin mukaan (%). Lähde: Tilastokeskus

Oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomituille vuonna 2019 määräytyistä rangaistuksista valtaosa (59,9 %) oli päiväsakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilarangaistus) sai 9,8 prosenttia (5 298 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 23 prosenttia (12 458) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 2,9 prosenttia (1 569 tapausta). Uutena seuraamuksena 1.11.2011 käyttöön otettuun valvontarangaistukseen tuomittiin ehdottoman vankeuden sijasta yhteensä 156 henkilöä. Oikeus katsoi aiemmin tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen riittäväksi seuraamukseksi 542 tuomitun (1 %) kohdalla.

Ehdoton valtaosa seuraamuksista määrätään summaarisessa menettelyssä. Rangaistus- ja sakkomääräykset sekä rikesakot kattavat 89 prosenttia kaikista seuraamuksista. Yhdessä tuomioistuinsakkojen kanssa varallisuuteen kohdistuvat rangaistukset kattavat 96 prosenttia kaikista rangaistuksista.

Taulukko 1 Seuraamustilasto 2011–2019 (alioikeudet)

	2011	2013	2015	2017	2018	2019
A. Oikeudenkäynnissä syytetyt	67291	61305	58704	54834	58769	58046
B. Näistä syylliseksi havaittu	62890	57096	55021	51478	55101	54481
C. Näistä rangaistukseen tuomittu						
- kaikki	62188	56502	54551	51137	54737	54104
- ehdoton vankeus	6023 ¹	5312 ¹	5082 ¹	4812 ¹	5087	5298
- ehdollinen vankeus	15075	13813	13228	12205	12692	12458
- näissä oheissakko	7509	6273	5584	4757	4962	4478
- näissä yhdyskuntapalvelu ²	195	224	281	322	302	264
- näissä nuorten valvonta koeaikana	841	755	787	661	703	682
- sakko	36645	33747	32329	30519	33087	32391
- yhdyskuntapalvelu	2496	2100	1820	1522	1606	1569
- valvontarangaistus	..	204	236	192	144	156
- nuorisorangaistus	18	9	5	8	8	6
- tuomitsematta jätetty ³	702	595	470	341	364	377
- uhkasakko	1511	1151	1473	1433	1632	1679
D. Syyte hylätty tai asia jätetty sillensä						
- syyte hylätty	3251	3335	2948	2890	3042	3037
- asia rauennut/jätetty sillensä	1150	871	735	466	626	528
E. Aikaisemmat rangaistukset						
- ehdollinen täytäntöön	560	585	602	605	621	610
- ehdonalainen vapaus						
- menetetty	380 ⁴	333 ⁴	255 ⁴	224 ⁴	252 ⁴	265 ⁴
- ei menetetty	62 ⁴	60 ⁴	30 ⁴	13 ⁴	10 ⁴	5 ⁴
F. Summaarinen menettely						
- rangaistusmääräyssakot	207679	179184	178550	41573	35537	35863
- sakkomääräykset	..	..	..	87772	90996	81178
- rikesakot	300809	254131	240702	330988	362812	308429
G. Syyksilukevat tuomiot						
+ sakko- ja rang. määräykset						
+ rikesakot	570676	489817	474273	511811	544446	479951

Lähde: Tilastokeskus

¹ Pois lukien yhdyskuntapalvelurangaistukset ja valvontarangaistukset. Vuodesta 2003 alkaen ehdollisiin ja ehdottomiin vankeusrangaistuksiin eivät enää sisälly tapaukset, joissa aikaisempi rangaistus on katsottu RL 7:6:n perusteella rikoksen riittäväksi seuraamukseksi (ns. kuittaustilanteet). Näitä on vuosittain noin 300–500.

² Yhdyskuntapalvelu ehdollisen rangaistuksen tehosteena astui voimaan vuonna 2001.

³ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

⁴ Ehdonlaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 130 kertaa ja osittain 135 kertaa vuonna 2019 (yhteensä 265 kertaa). Tuomioistuimien voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 5 kertaa vuonna 2019.

⁵ Sakkomenettelyä koskeva uudistus tuli voimaan 1.12.2016.

Rangaistuslajien osuuksien kehitys vuosina 1990–2019 ilmenee kuviosta 3 ja taulukosta 2.

Rangaistusten lukumäärässä tapahtui selkeä käänne vuoden 2004 jälkeen. Tuomioistuimessa tuomittujen rangaistusten lukumäärä on alentunut yhdenjaksoisesti viidenneksellä (–21 %) vuodesta 2004 alkaen vuoteen 2019 mennessä. Vähentyminen on ollut tänä aikana keskimääräistä voimakkaampaa (–38 %) ehdottomissa vankilarangaistuksissa ja ehdottoman vankeuden muuntorangaistuksissa (–57 %). Samalla ehdottomien vankilatuomioiden osuus kaikista rangaistuksista on vähentynyt noin 12 prosentista 9–10 prosenttiin ja ehdottomien vankeustuomioiden muuntorangaistusten noin 5 prosentista 3 prosenttiin. Ehdollisten vankeustuomioiden määrä on vähentynyt 23 prosenttia vuodesta 2004 mutta niiden osuudessa kaikista rangaistuksista ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia.

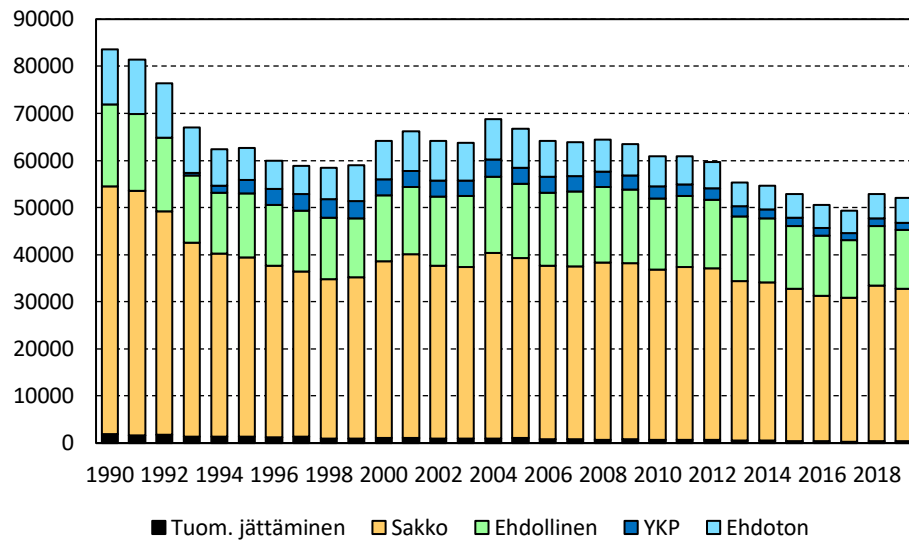
Myös oikeudessa tuomittujen sakkorangaistusten määrä on vähentynyt noin kuudenneksen (–18 %) vuonna 2019 vuoteen 2004 verrattuna. Sakkorangaistusten osuus tuomioistuimessa tuomituista rangaistuksista on kuitenkin noussut noin 57 prosentista 59–60 prosenttiin vastaavana aikana. Summaarisessa menettelyssä annettujen rangaistusmääräyssakkojen (vuodesta 2017 alkaen lukuun lasketaan myös sakkomenettelyssä määrättyt sakot) lukumäärä on samanaikaisesti vähentynyt vielä enemmän eli lähes kaksinkertaisesti. Rikesakkojen määrä on sen sijaan yli kolminkertaistunut kyseisenä aikana.

Taulukko 2 Oikeudessa tuomitut rangaistuslajit 1990–2019

Vuosi	Tuom.jätt. ¹		Sakko		Ehdollinen		Yhd.palvelu		Ehdoton		Kaikki ²	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1990	1 909	2,3	52 537	62,9	17 427	20,9	..	0,0	11 657	14,0	83 530	100
1991	1 667	2,0	51 948	63,8	16 311	20,0	..	0,0	11 533	14,2	81 459	100
1992	1 789	2,3	47 473	62,1	15 637	20,5	..	0,0	11 538	15,1	76 437	100
1993	1 427	2,1	41 161	61,5	14 249	21,3	563	0,8	9 563	14,3	66 963	100
1994	1 398	2,2	38 856	62,3	12 933	20,7	1 487	2,4	7 699	12,3	62 373	100
1995	1 425	2,3	38 020	60,7	13 624	21,8	2 803	4,5	6 754	10,8	62 626	100
1996	1 266	2,1	36 323	60,5	13 039	21,7	3 277	5,5	6 101	10,2	60 006	100
1997	1 336	2,3	35 109	59,6	12 946	22,0	3 533	6,0	5 967	10,1	58 891	100
1998	967	1,7	33 889	58,0	12 943	22,2	3 957	6,8	6 642	11,4	58 398	100
1999	928	1,8	34 213	58,0	12 543	21,3	3 658	6,2	7 666	13,0	59 008	100
2000	1 104	1,7	37 504	58,5	13 973	21,8	3 413	5,3	8 147	12,7	64 141	100
2001	1 142	1,7	38 948	58,9	14 342	21,7	3 388	5,1	8 352	12,6	66 172	100
2002	1 011	1,6	36 573	57,0	14 770	23,0	3 313	5,2	8 484	13,2	64 151	100
2003	931	1,5	36 460	57,2	15 074	23,6	3 297	5,2	8 000	12,5	63 762	100
2004	1 011	1,5	39 420	57,3	16 165	23,5	3 621	5,3	8 530	12,4	68 747	100
2005	1 026	1,5	38 290	56,7	15 757	23,3	3 370	5,0	8 313	12,3	67 557	100
2006	860	1,3	36 813	56,4	15 513	23,7	3 310	5,0	7 662	11,7	65 277	100
2007	764	1,2	36 696	56,6	15 956	24,6	3 312	5,1	7 102	11,0	64 861	100
2008	738	1,1	37 615	57,4	15 998	24,4	3 222	4,9	6 888	10,7	65 496	100
2009	767	1,2	37 477	58,1	15 594	24,2	2 921	4,5	6 670	10,3	64 485	100
2010	657	1,1	36 120	58,1	15 098	24,3	2 676	4,3	6 296	10,1	62 132	100
2011	702	1,1	36 645	58,9	15 075	24,2	2 496	4,0	6 013	9,7	62 188	100
2012	661	1,1	36 463	59,7	14 582	23,9	2 387	3,9	5 532	9,1	61 030	100
2013	595	1,1	33 745	59,7	13 813	24,4	2 100	3,7	5 108	9,0	56 502	100
2014	528	1,0	33 604	59,7	13 580	24,1	1 926	3,4	5 051	9,0	56 283	100
2015	470	0,9	32 329	59,3	13 228	24,2	1 820	3,3	5 082	9,3	54 551	100
2016	464	0,9	30 757	59,0	12 763	24,5	1 639	3,1	4 974	9,5	52 120	100
2017	341	0,7	30 519	59,7	12 205	23,9	1 522	3,0	4 812	9,4	51 137	100
2018	364	0,7	33 087	60,4	12 692	23,2	1 606	2,9	5 087	9,3	54 737	100
2019	377	0,7	32 391	59,9	12 458	23,0	1 569	2,9	5 298	9,8	54 104	100

Lähde: Tilastokeskus

¹ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.² Yhteismäärä sisältää myös tuomittuja uhkasakkoja, muita rangaistuksia (esim. valvontarangaistus ja nuorisorangaistus) sekä tuomioita, joissa aikaisempi vankeusrangaistus on katsottu riittäväksi seuraamukseksi.

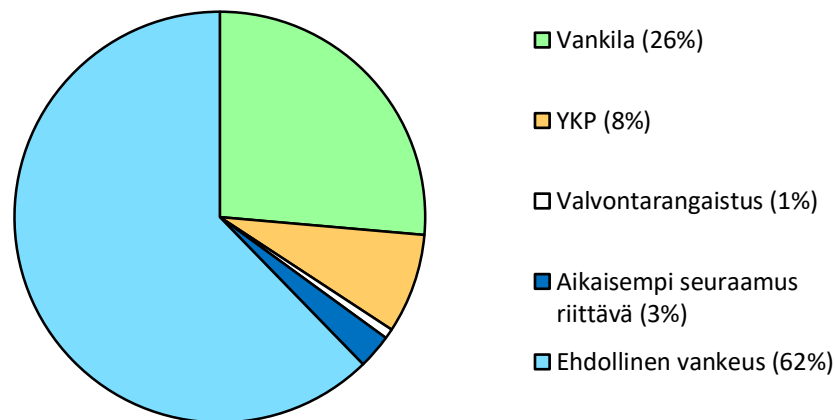

Kuvio 3 Oikeudessa tuomitut rangaistuslajit 1990–2019
Lähde: Tilastokeskus

C2 Rangaistuslajit

Ehdoton ja ehdollinen vankeus

Vankeuden lajit. Kuviossa 1 on esitetty vankeuteen tuomittujen osuudet rangaistuslajin mukaan. Vankeuteen tuomittiin yhteensä 20 023 henkilöä vuonna 2019. Lähes kaksi kolmesta (62 %) vankeusrangaistuksesta oli ehdollinen vankeusrangaistus ja joka neljäs (26 %) ehdoton vankilarangaistus. Vapaudessa suoritettavia ehdottomia vankeusrangaistuksia oli 9 prosenttia kaikista vankeusrangaistuksista. Kuten edellä jakson C1 taulukosta 2 ja kuviosta 3 voitiin nähdä, ehdollisten vankeusrangaistusten osuus on jatkuvasti pitkällä aikavälillä kasvanut ja ehdottomien vastaavasti vähentynyt.

Kuvio 1 Vankeuteen ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitut rangaistuslajin mukaan vuonna 2019. Lähde: Tilastokeskus

Vankeusrangaistusten pituus. Kaikkien määräaikaisten vankeusrangaistusten keskipituus vuonna 2019 oli 6,0 kuukautta (6,0 kk vuonna 2018, 6,2 kk vuonna 2017). Kaikkien ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 9,2 kuukautta ja ehdollisten 4,2 kuukautta. Niiden ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus, joita ei muunnettu yhdyskuntapalveluksi tai valvontarangaistukseksi, oli 11,1 kuukautta (11,2 kk vuonna 2018, 11,8 kk vuonna 2017). Yhdyskuntapalveluksi muunnettujen vankeusrangaistusten keskipituus oli 3,4 kuukautta ja valvontarangaistukseksi muunnettujen 3,0 kuukautta. Yhdyskuntapalvelurangaistusten keskimääräinen tuntimäärä oli 100 tuntia. Koska jälkimmäisistä on jo suoritettu RL 6:13:n mukainen vähennys, on ilmeistä, että lain esitöissä suositettua muuntosuhdetta noudatetaan jokseenkin tarkalleen. Taulukossa 1 on vastaavat tiedot myös ns. yhden rikoksen tuomioista.

Taulukko 1 Vankeusrangaistusten keskipituus 2019

	Tuomiossa yksi rikos, kk	Tuomiossa yksi tai useampi rikos, kk
Ehdoton vankeus	10,0	9,2
- vankilarangaistukset	13,3	11,1
- muunnettu ykp:ksi	3,2	3,4
- muunnettu valra:ksi	3,0	3,0
- ykp-tunnit	95 h	100 h
Ehdollinen vankeus	3,7	4,2
Kaikki	5,1	6,0

Lähde: Tilastokeskus

Lähes puolet (44 %) kaikista tuomituista vankeusrangaistuksista oli pituudeltaan 30–90 päivää vuonna 2019. Yli kahden vuoden mittaisia vankilarangaistuksia oli 12 prosenttia kaikista ehdottomista vankeusrangaistuksista.

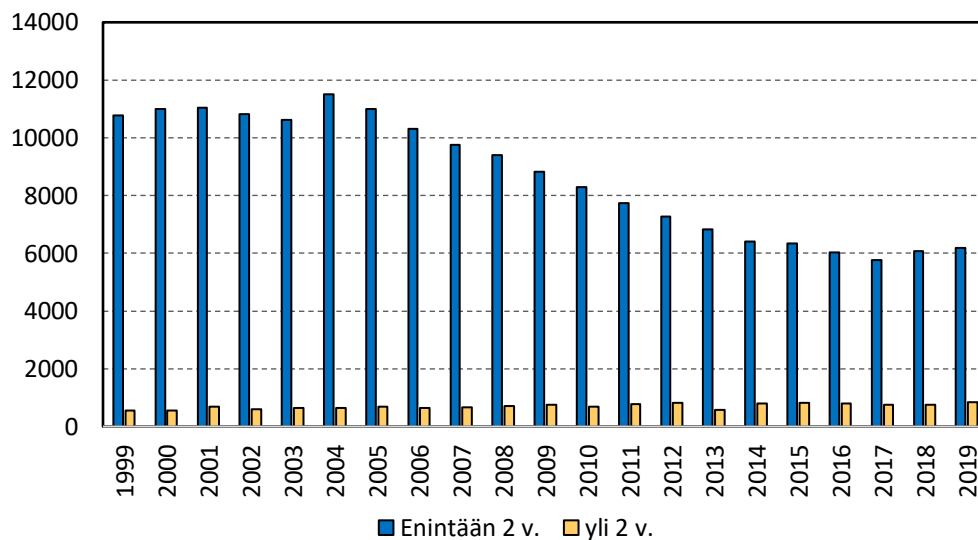
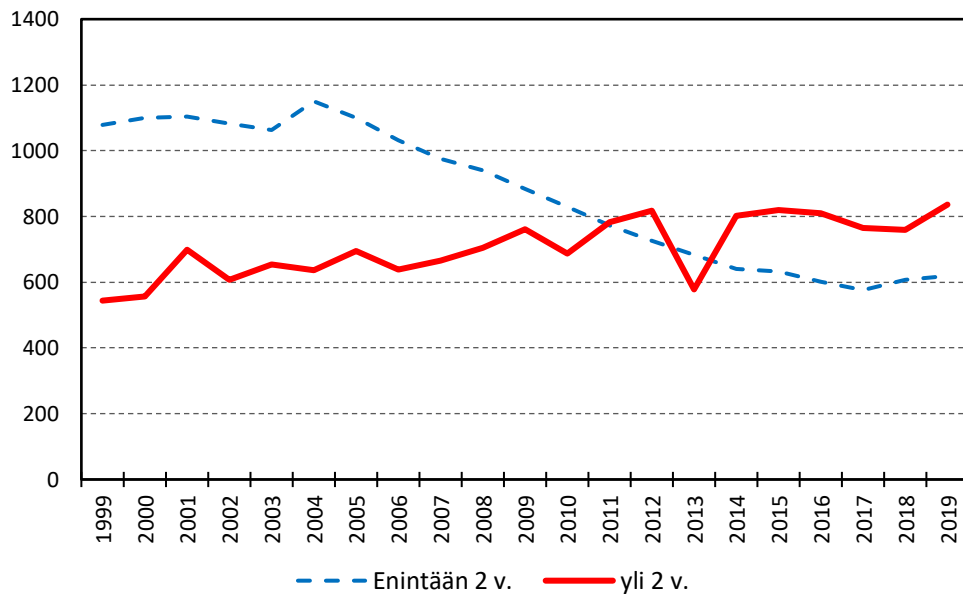
Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus rangaistusluokittain ilmenee taulukosta 2 (lukumäärät). Mukana ovat kaikki ehdottomat vankeusrangaistukset (myös yhtenäisrangaistukset).

Taulukko 2 Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten (sisältää myös ykp:t ja valra:t) pituus vuosina 1990–2019

Vuosi	2 vuotta tai alle	Yli 2 vuotta– alle 4 vuotta	4 vuotta– alle 8 vuotta	8 vuotta–yli	Elinkautinen	Kaikki
1990	11 149	335	119	50	4	11 657
1991	10 980	354	124	72	3	11 533
1992	10 937	355	160	82	4	11 538
1993	9 516	365	165	68	12	10 126
1994	8 557	368	158	95	8	9 186
1995	8 959	365	159	68	6	9 557
1996	8 764	363	156	79	16	9 378
1997	8 936	338	145	77	5	9 501
1998	10 176	281	96	51	5	10 609
1999	10 780	326	133	78	7	11 324
2000	11 003	334	143	73	7	11 560
2001	11 042	394	208	77	19	11 740
2002	10 826	345	170	74	18	11 433
2003	10 628	413	150	76	15	11 282
2004	11 501	396	152	74	14	12 137
2005	10 989	413	154	99	28	11 683
2006	10 320	412	136	75	13	10 956
2007	9 757	439	147	71	9	10 423
2008	9 406	431	156	101	16	10 110
2009	8 830	484	197	67	13	9 591
2010	8 285	447	156	59	25	8 972
2011	7 736	481	198	81	23	8 519
2012	7 267	566	171	62	19	8 085
2013	6 834	381	125	53	19	7 412
2014	6 412	494	194	82	16	7 198
2015	6 331	539	181	87	13	7 151
2016	6 020	510	205	84	10	6 829
2017	5 761	517	189	51	8	6 526
2018	6 078	498	190	60	11	6 837
2019	6 191	562	199	55	20	7 027

Laskettu Tilastokeskuksen tiedoista.

Pitkien (yli 2 v.) vankeusrangaistusten määrä oli alimmillaan vuonna 1998 (433 tuomittua). Sen jälkeen määrä on vähitellen kasvanut. Vuonna 2012 yli 2 vuoden pituisia tuomioita oli 818 ja vuonna 2015 vastaavasti 820, mitkä ovat suurimmat näin pitkiin rangaistuksiin tuomittujen määrät viimeisen 20 vuoden aikana ennen vuotta 2019, jolloin yli 2 vuoden pituisia tuomioita oli yhteensä 836. Vuonna 2013 määrä oli selvästi vähäisempi eli 578 tuomittua, mutta kasvoi taas noin 750–800 tuomittuun vuosina 2014–2018 (759 vuonna 2018). Enintään 2 vuoden pituisten ehdottomien vankeustuomioiden määrä on sen sijaan laskenut vuodesta 2005 alkaen vuoteen 2017 saakka. Vuonna 2018 määrä kasvoi 5,5 prosenttia edellisestä vuodesta ja vuonna 2019 kasvua edellisvuoteen verrattuna oli puolestaan 1,8 prosenttia. Erot suurimpien ja pienimpien määrien luvuissa ovat merkittäviä eli enimmillään lähes kaksinkertaisia (kuvio 2).

Kuvio 2 Enintään 2 vuoden ja yli 2 vuoden pituisiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomitut vuosina 1999–2019 (ylemmässä kuviossa enintään 2 vuoden pituiset vankeudet on esitetty esitysteknisten seikkojen vuoksi kymmenesosina ja todelliset määrät nähdään näiden kahden kuvion alemmassa kuviossa)

Taulukkoon 3 on merkitty ehdottomien vankeusrangaistusten keskiarvot vuosina 2010–2019 ja tuomitujen rangaistusten lukumäärät. Näiden pohjalta on laskettu myös vuosittain tuomitujen laskennallisten vankilavuosien määrä. Tiedot ilmoitetaan ainoastaan vankilaan johtaneista vankeusrangaistuksista (pois lukien yhdyskuntapalvelut ja valvontarangaistukset).¹ Viimeiseen sarakkeeseen on merkitty prosentuaalinen muutos vuodesta 2009 vuoteen 2019.

¹ Todellisia vankilavuosia laskettaessa olisi lisäksi otettava huomioon ehdonalaista vapautumista koskevat säännöt. Seikalla ei kuitenkaan ole vaikutusta muutosprosesseja laskettaessa.

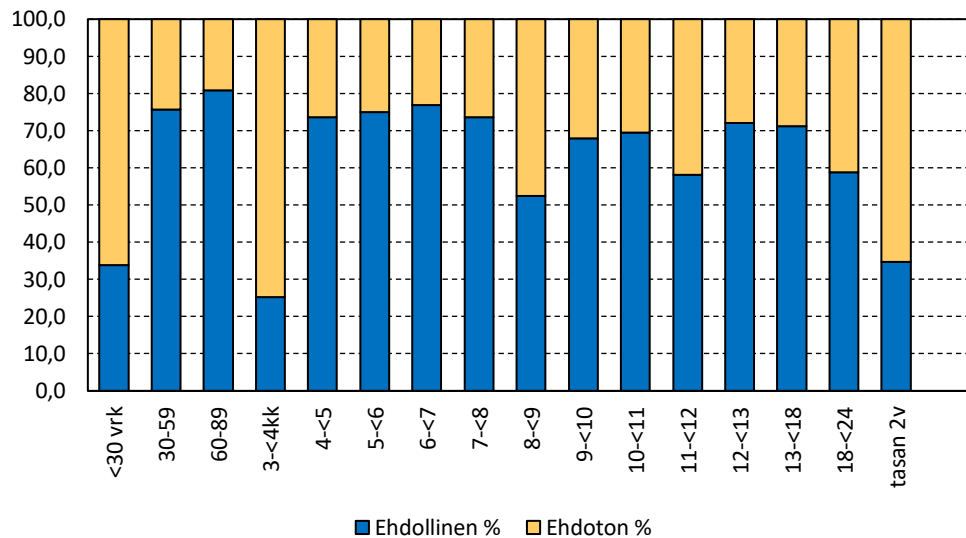
Taulukko 3 Ehdottomien määräaikaisten vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus ja tuomitut vankilavuodet 2009–2019*

	2009	2011	2013	2015	2017	2019	Muutos-% 2009–2019
Keskiarvo kk	10,0	11,1	11,5	12,4	11,8	11,1	+11 %
Käyttöosuus %	10,3	9,6	9,0	9,6	9,4	9,5	–8 %
Tuomioita	6 657	5 995	5 089	5 069	4 804	5 278	–21 %
Vankilavuosia	5 548	5 545	4 877	5 238	4 724	4 882	–12 %

*Elinkautisvangit on jätetty laskelmasta pois.

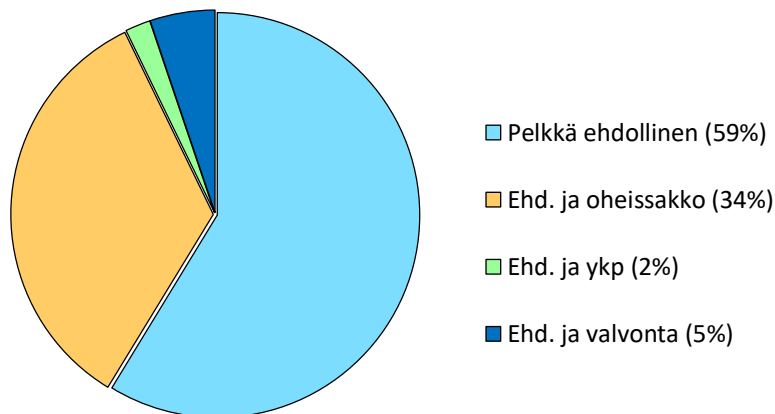
Vuonna 2009 määräaikaista vankilatuomioita annettiin noin 6 660 ja vuonna 2018 noin 5 278 eli noin viidenneksen vähemmän. Vuonna 2009 10,3 prosenttia päärikostuomioista oli vankilatuomioita; vuonna 2019 osuus oli 9,5 prosenttia. Vuonna 2009 tuomioiden keskipituus oli 10,0 kuukautta ja vuonna 2019 11,1 kuukautta. Vastaavasti vankilarangaistuksen käyttöosuus laski 8 %. Muutokset selittävät osaksi toisiaan. Käyttöosuuden laskiessa, keskipituus yleensä kasvaa, ja kääntäen (koska vankeuden piiristä poistuvat ensimmäisenä lyhyet rangaistukset, ja sama pätee vankeuden käytön laajentuessa). Kolmas tapa mitata vankilan käyttöalaa on laskea keskirangaistusten ja tuomittujen tapausten lukumäärien pohjalta vuosittain tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä. Se ottaa huomioon niin tuomittujen tapausten lukumäärien kuin keskirangaistustenkin vaihtelut. Lukumäärien ja keskirangaistusten yhteisvaikutuksena vuonna 2019 tuomittiin 12 prosenttia vähemmän vankeusvuosia kuin vuonna 2009.

Ehdollisesta rangaistuksesta. Vankeus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tuomion pituus ylitä kahta vuotta. Käytännössä tärkeimmät lajivalintaperusteet ovat uusiminen ja teon törkeys. Vankeusrangaistuksista 62 prosenttia määrättiin ehdolliseksi vuonna 2019. Rangaistuksen ehdollisuuden sekä rangaistusajan pituuden välistä yhteyttä tarkastellessa havaitsee, kuinka rangaistusaikojen kohotessa myös ehdollisten rangaistusten osuus jonkin verran alenee. Vankeustuomio määrätään useimmin ehdolliseksi, kun tuomion pituus on 30–90 päivää. Tasan kahden vuoden mittaisista rangaistuksista kolmannes määrättiin ehdolliseksi. Kuviossa 3 on tiedot eripituisten vankeusrangaistusten ehdollisuudesta vuonna 2019.

Kuvio 3 Vankeusrangaistuksen laji ja määrä 2019

Ehdollista rangaistusta koskevan lain mukaan ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi voidaan tuomita ns. oheissakko. Oheissakon käyttöä koskevat tiedot ovat taulukossa 4 ja kuviossa 4. Vajaalle puolelle (41 %) ehdolliseen vankeuteen tuomituista määrättiin jokin oheisseuraamus rangaistuksen tehosteeksi.

Kuvio 4 Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitut oheisseuraamuksen mukaan vuonna 2019

Taulukko 4 Ehdollisen rangaistuksen lisäksi oheissakkoon tuomitut 2019¹

Päärikos	Ehdolliset N	Oheissakot N	Osuus ehdollisista %	Osuus oheissakoista %
Kaikki	12 458	4 478	35,7	100,0
Rattijuopumus (RL 23:3–4)	4 386	4 185	95,4	93,5
Muut	8 072	293	3,6	6,5
Näistä:				
- Pahoinpitely (RL 21:5)	1 529	48	3,1	1,1
- Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	215	20	9,3	0,4
- Varkaus (RL 28:1)	498	5	1,0	0,1
- Elinkeinorikokset (RL 30 luku)	378	8	2,1	0,2
- Petos, törkeä petos (RL 36:1–2)	1 028	13	1,3	0,3
- Huumausainerikokset (RL 50)	1 318	33	2,5	0,7

Lähde: Tilastokeskus

¹ Mukana eivät ole RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomituista 36 prosenttia sai vankeuden tehosteeksi oheissakon. Sakot keskittyvät voimakkaasti liikennejuopumusrikkoksiin. 94 prosenttia oheissakoista määrättiin rattijuopumuksista (RL 23:3–4). Vastaavasti 95 prosenttiin liikennejuopumuksesta määräytyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista liitettiin oheissakko. Muissa rikoksissa (kuin rattijuopumuksessa) oheissakko liitetään noin 4 prosenttiin ehdollisista vankeusrangaistuksista. Oheissakon käyttöosuus on tavanomaista korkeampi törkeissä pahoinpitelyrikoksissa.

Lakiin vuonna 2001 otettua mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 264 kertaa vuonna 2019, eli noin neljänneksessä (26 %) tapauksista, joissa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta. Erityisesti tätä rangaistusta käytettiin törkeästä pahoinpitelystä (17 %) ja huumausainerikoksista (19 %) annetuissa tuomioissa.

Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneistä 682 henkilöä määrättiin valvontaan vuonna 2019. Nuorista henkilöistä (15–17-vuotiaat) valvonta määrättiin ehdollisen vankeuden tehosteeksi noin joka toisessa tapauksessa (56 %) ja nuorille aikuisille (18–20-vuotiaat) noin joka kolmannessa tapauksessa (34 %) vuonna 2019.

Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelun tilastoinnista. Yhdyskuntapalvelun soveltamisessa ja käytössä erottuu kolme vaihetta: 1) Soveltuvuusselvitys (soveltuuko syytetty yhdyskuntapalveluun), 2) rangaistuksen tuomitseminen sekä 3) täytäntöönpano. Eri vaiheita koskevista viranomaisratkaisuksista saadaan tietoa useista eri lähteistä. Soveltuvuusselvityksiä ja rangaistuksen täytäntöönpano-

noa seurataan Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Tuomioistuinten ratkaisukäytännön seuranta perustuu yleiseen tuomioistuintilastoon. Rangaistuksen käyttöä voidaan kuvata sekä absoluuttiluvuin, että kertomalla, kuinka suuri osa ns. muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista (korkeintaan 8 kuukauden mittaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista) on muunnettu yhdyskuntapalveluksi. Jälkimmäisestä käytetään seuraavassa termiä ”käyttöaste”. Taulukkoon 5 on kerätty keskeiset yhdyskuntapalvelun käyttöä koskevat tiedot. Kuvaus on jäsennetty kolmeen portaaseen (I soveltuvuusselvitys → II tuomioistuinvaihe → III täytäntöönpano).

Taulukko 5 Yhdyskuntapalvelun käyttö 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Soveltuvuusselvitys										
- selvityspyyntöjä esitetty	5695	5624	5357	4589	4296	4037	3858	3850	4057	3872
- soveltuvuusselvitys tehty	4250	3929	4089	3610	3451	3136	2990	3067	3095	2912
- suositettu YKP	3599	3358	3414	3124	2985	2744	2602	2600	2574	2436
II. Tuomiotiedot										
- muuntokelpoisia (max. 8 kk)	7184	6625	6333	5960	5390	5332	5038	4915	5249	5403
- näistä tuomittu YKP	2676	2496	2421	2107	1926	1820	1639	1522	1606	1569
III. Täytäntöönpanotiedot										
- täytäntöönpano aloitettu	2891	2751	2704	2366	2204	2136	1914	1792	1741	1821
- suoritettu loppuun	2482	2330	2296	2086	1908	1832	1643	1489	1436	1445
- keskeytetty	505	402	482	373	375	326	359	321	343	280
- täytäntöönpanossa*	1315	1441	1302	1217	1157	1127	1021	1015	1039	1128
- suoritettuja tunteja	231235	220440	225158	199514	180749	173657	151396	140408	136865	143786

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

*Tilanne 31.12

Taulukko 6 Soveltuvuusselvitykset 2010–2019

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Yhdyskuntapalvelua suositettu %
2010	5 695	74,6	84,7
2011	5 624	69,9	85,4
2012	5 357	76,3	83,4
2013	4 589	78,7	86,5
2014	4 296	80,3	86,5
2015	4 037	77,7	87,5
2016	3 858	77,5	87,0
2017	3 850	79,7	84,5
2018	4 057	76,3	83,2
2019	3 872	75,2	83,7

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin kaikkiaan 3 872 soveltuvuusselvitystä vuonna 2019. Niitä tehtiin 75 prosentissa pyydetystä

(aina vastaajaa ei tavoiteta tai hän ei tule selvitykseen). Pyyntöjen määrä on laskenut vuodesta 1998 (10 849) selvästi.

Taulukko 7 Tuomitut 2010–2019

	Vankeus max. 8 kk	Yhdyskuntapalvelu	Käyttöaste %
2010	7 184	2 676	37,2
2011	6 625	2 496	37,7
2012	6 633	2 421	36,5
2013	5 960	2 107	35,4
2014	5 390	1 927	35,7
2015	5 332	1 820	34,1
2016	5 038	1 639	32,5
2017	4 915	1 522	31,0
2018	5 249	1 606	31,0
2019	5 403	1 569	29,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2019 tuomioistuimissa langetettiin 1 569 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 29 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Vuonna 1998 vastaavat luvut olivat vielä 3 957 ja 43 prosenttia. Uuden rangaistuksen käyttöaste kasvoi vuosina 1993–1997 kaksinkertaiseksi (22 prosentista 46 prosenttiin). Vuonna 1998 käyttöasteen kasvu taittui ja kääntyi laskuun. Vuosina 2007 ja 2008 käyttöaste kuitenkin nousi jonkin verran ja oli suurin 2000-luvulla. Vuonna 2019 yhdyskuntapalveluun tuomitettiin enää 1 569 henkilöä ja käyttöaste laski 29 prosenttiin.

Rangaistuksen käyttöaste on edelleen selvästi suurin rattijuopumusrikoksissa (41 % vuonna 2019, mutta yli 60 % vuosina 1996–1998).

Taulukko 8 Yhdyskuntapalvelun käyttöaste 1999–2019

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunto- kelpoisia N	Muunnettu YKP:ksi N	Käyttö -%	Ratti- juopumus %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Muut %
1999	9 594	3 658	38,1	57,7	25,5	38,4	24,8
2000	9 815	3 413	34,8	52,1	24,0	37,8	22,9
2001	9 704	3 388	34,9	51,8	22,6	39,1	21,6
2002	9 644	3 311	34,3	49,6	19,3	37,4	24,3
2003	9 355	3 297	35,2	50,5	21,6	38,0	23,0
2004	10 223	3 621	35,4	49,8	19,4	38,8	22,5
2005	9 749	3 382	34,7	48,2	19,7	36,2	22,4
2006	9 214	3 310	35,9	48,5	20,1	36,0	24,4
2007	8 636	3 331	38,3	50,4	24,7	41,5	23,8
2008	8 317	3 231	39,3	50,3	20,0	39,1	27,9
2009	7 879	2 921	37,1	49,6	21,0	39,4	26,6
2010	7 184	2 676	37,2	49,4	20,2	40,2	23,1
2011	6 625	2 496	37,7	52,2	20,7	40,2	24,9
2012	6 633	2 421	36,5	52,5	20,6	41,0	25,9
2013	5 960	2 107	35,4	50,9	17,9	40,1	23,4
2014	5 390	1 926	35,7	49,3	17,2	38,8	26,7
2015	5 332	1 850	34,1	48,0	18,2	37,8	25,9
2016	5 038	1 639	32,5	45,3	14,2	37,8	24,6
2017	4 915	1 522	31,0	45,2	13,4	35,8	22,7
2018	5 249	1 606	31,0	43,6	15,0	33,8	20,4
2019	5 403	1 569	29,0	40,9	13,3	32,6	22,2

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Noin puolet yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta. Rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus yhdyskuntapalveluun tuomituista on vuosina 1994–2019 kuitenkin laskenut (69 prosentista noin 50 prosenttiin), mikä kertoo samalla seuraamuksen soveltamisalan laajenemisesta myös muihin rikoksiin.

Taulukko 9 Yhdyskuntapalvelun jakautuma rikoslajeittain 2011–2019

	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kaikki	2 496	2 107	1 926	1 850	1 639	1 850	1 606	1 569
Osuus	%	%	%	%	%	%	%	%
Näistä								
- rattijuopumus	54,9	55,2	51,8	51,8	50,7	51,8	49,9	50,5
- varkaus	8,0	6,8	6,6	7,2	5,7	7,2	6,7	5,2
- pahoinpitely	14,7	15,6	14,4	14,4	15,6	14,4	12,5	12,4
- muut	22,5	22,4	26,6	26,6	28,0	26,6	30,9	31,9
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2019 täytäntöön pantavaksi tuli aloitettuja yhdyskuntapalveluja 1 821. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 1 445 rangaistusta. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 11–20 prosentin välillä. Vuonna 2019 suoritettiin 143 786 yhdyskuntapalvelutuntia. 31.12.2019 oli toimenpantavana 1 128 yhdyskuntapalvelurangaistusta.

Taulukko 10 Täytäntöönpano 2010–2019

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12	Suoritettut tunnit
2010	2 891	2 482 (85,9 %)	17,5	1 315	231 235
2011	2 751	2 330 (84,6 %)	13,9	1 441	220 440
2012	2 704	2 296 (83,5 %)	17,8	1 302	225 158
2013	2 366	2 086 (88,2 %)	15,7	1 217	199 514
2014	2 204	1 913 (86,8 %)	17,0	1 157	180 749
2015	2 136	1 832 (83,1 %)	15,2	1 127	173 657
2016	1 914	1 643 (85,8 %)	18,8	1 021	151 396
2017	1 792	1 489 (83,1%)	17,9	1 015	140 408
2018	1 741	1 436 (82,5%)	19,7	1 039	136 865
2019	1 821	1 445 (79,4%)	15,4	1 128	143 786

Lähde: Rikosseuraamusvirasto

Yhdyskuntapalvelun työtehtäviksi pyritään löytämään sellaisia hyödyllisiä töitä, jotka muuten jäisivät kokonaan tekemättä tai jotka tehtäisiin vapaaehtoisena palkattomana työnä. Palvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhteisö tai säätiö. Tyypillisiä tehtäviä ovat olleet esimerkiksi avustaminen sosiaalisen palvelulaitoksen keittiössä tai huoltotöissä, pienehköt remontit ja korjaustyöt, kuntien tai seurakuntien ulkoalueiden kunnostus ja toiminta vapaaehtoisten avustusjärjestöjen varastoissa ja myyntipisteissä.

Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan kuitenkin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä (YpL 37§ 24.6.2010).

Valvontarangaistus

Lainsäädäntö. Suomessa otettiin uutena seuraamuksena käyttöön valvontarangaistus 1.11.2011 voimaatulleella lailla (RL 6:11a ja laki valvontarangaistuksesta). Valvontarangaistus on mahdollista tuomita enintään 6 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Rangaistus asettuu ankaruusasteikossa ehdottoman vankilarangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun väliin. Huomionarvioista on se, että valvontarangaistus on aina toissijainen rangaistus yhdyskuntapalvelurangaistukseen verrattuna. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita vain, jos yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Tuomioistuimien joutuu siis käytännössä ensin päättämään siitä, onko ehdoton vankeustuomio muunnettavissa yhdyskuntapalvelukseksi ja kielteisessä tapauksessa, voitaisiinko se kuitenkin muuntaa valvontarangaistukseksi.

Valvontarangaistus on tarkoitettu – kuitenkin tuomioistuimen kokonaisharkinnan mukaan – ensisijaisesti tuomituille, joilla ei ole aikaisempia

ehdottomia vankeus- tai valvontarangaistuksia. Rikoksen laatu ja rikollisen toiminnan jatkamisen mahdollisuus (esim. lähisuhdeväkivalta, viestintärikkokset) voivat olla myös esteenä valvontarangaistuksen soveltuvuudelle. Seuraamuksen soveltaminen edellyttää lisäksi tuomitun ja samassa taloudessa asuvan suostumusta, osallistumista toimintasuunnitelman mukaiseen toimintaan ja päihitteettömyyttä sekä sitä, että rangaistus on perusteltu tuomitun sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Rangaistus on kotiarestin tapainen seuraamus, jota valvotaan teknisin laittein (jalkapanta, radiolähetin yms.). Tuomittu voi kuitenkin poistua kotoaan toimintasuunnitelman asetettujen ehtojen mukaisissa tilanteissa.

Henkilön soveltuvuus rangaistukseen selvitetään tavallisesti syyttäjän aloitteesta laatimalla Rikosseuraamuslaitoksessa rangaistusajan suunnitelma sekä selvitys muista tuomitsemisen kannalta merkityksellisistä seikoista.

Täytäntöönpanosuunnitelmassa määritellään puolestaan tarkasti tuomitun toimintavelvollisuudet ja ajankäyttö. Toimintavelvollisuus voi sisältää työtä, koulutusta, hoitoa, kuntoutusta ja muuta toimintakykyä parantavaa toimintaa vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. Tuomittu on velvollinen osallistumaan valvontatapaamisiin sekä alistumaan esimerkiksi päihitteettömyyden valvontaan.

Valvontarangaistuksen ehtojen toistuva ja vakava rikkominen johtaa rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Valvontarangaistuksesta vapautuu ehdonalaiseen vapauteen samoin edellytyksin kuin ehdottomasta vankilarangaistuksesta. Enimmillään sähköisesti valvottu täytäntöönpanovaihe kestää siten 4 kuukautta.

Tilastointi. Valvontarangaistusten käytössä esiintyy samat kolme vaihetta kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Nämä ovat soveltuvuusselvitys, rangaistuksen tuomitseminen ja täytäntöönpano (ks. edellä yhdyskuntapalvelujaksoa).

Taulukko 11 Valvontarangaistuksen käyttö 2013–2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Soveltuvuusselvitys							
- selvityspyyntö esitetty	949	825	828	704	654	700	735
- soveltuvuusselvitys tehty*	603	578	573	538	465	497	538
- suositettu valvontarangaistusta	320	328	340	328	299	297	325
II. Tuomiotiedot							
- muuntokelpoisia (alle 6 kk)	3091**	3041	3298	3196	3165	3408	3600
- näistä tuomittu valvontarangaistus***	204	222	236	207	192	144	156
III. Täytäntöönpanotiedot							
- täytäntöönpano aloitettu	196	229	247	240	237	183	162
- päättyneet	162	201	221	241	224	177	157
- muunnettu vank. täytäntöönpanon alettua	23	42	21	33	26	25	23
- täytäntöönpanossa 31.12	16	44	51	34	32	26	22

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

* Ei sisällä tapauksia, joissa soveltuvuusselvitystä ei voitu laatia esim. siksi, ettei syytetty tullut selvitykseen tai häntä ei muuten tavoitettu.

** Muuntokelpoisten luvusta (vuosina 2012 ja 2013) puuttuvat tuomiot, joiden pituus on tasan 6 kk. Muuntokelpoisista ehdottomista vankeustuomioista on myös vähennetty ne tapaukset, joissa vankeustuomio on muunnettu yhdyskuntapalvelukseksi.

*** Tuomitut valvontarangaistukset sisältävät kaikki enintään 6 kk pituiset rangaistukset.

Taulukko 12 Soveltuvuusselvitykset 2013–2019

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Valvontarangaistusta suositettu %
2013	949	63,5	53,1
2014	825	65,5	58,7
2015	828	69,2	59,3
2016	704	76,4	61,0
2017	654	71,1	64,3
2018	700	71,0	59,8
2019	735	73,2	60,4

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin 735 soveltuvuusselvitystä vuonna 2019. Niitä tehtiin noin kolme neljäsosaa pyydetystä. Pyyntöjen määrä on laskenut 23 prosenttia vuodesta 2013. Valvontarangaistusta suositettiin 60 prosentissa tapauksessa selvityspyyntöistä. Suositusten osuus selvitetystä on lisääntynyt sitä mukaa kuin selvityspyyntöjen määrä on laskenut. Tämä kertoo todennäköisesti siitä, että jo selvityspyyntöjä esitettäessä

mietitään tarkemmin syytetyn soveltuvuuden ja myönteisen lausunnon todennäköisyyttä. Silti valvontarangaistusta puoltavien lausuntojen osuus on selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2019 tuomioistuimissa määrättiin 156 valvontarangaistusta, mikä oli 4,3 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista ja 2,9 prosenttia kaikista ehdottomista vankeustuomioista. Yhdyskuntapalveluun on tuomittu 8–15 kertaa useammin kuin valvontarangaistukseen vuosina 2012–2019. Valvontarangaistuksen käyttöaste on vaihdellut 4,2–7,5 prosentin välillä vuosina 2012–2019. Käyttöaste on kuitenkin selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Tämä johtuu siitä, että yhdyskuntapalvelun ollessa valvontarangaistukseen nähden ensisijainen seuraamus se nielee suurimman osan siitä potentiaalista, joka voitaisiin muuten tuomita valvontarangaistukseen. Lainsäädäntöä valmisteltaessa valvontarangaistuksen käytön arveltiin nousevan 500–1 000 tapaukseen vuodessa. Valvontarangaistukseen tuomitujen määrä on jäänyt toistaiseksi selvästi tästä arviosta, joka on osin perustunut saatuihin kokemuksiin seuraamusmuodon yleisyydestä Ruotsissa.

Taulukko 13 Tuomitut ja valvontarangaistuksen käyttöaste 2012–2019*

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunto- kelpoisia N	Muunnettu valvontaran- gaistukseksi N	Käyttö %	Ratti- juopumus ja t.ratti- juop. %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Asevelv. tai siviili- palv. kiel- täytymi- nen %
2012	3 244	153 (166)	4,7	9	3	3	67
2013	3 091	194 (204)	6,3	10	2	6	70
2014	3 041	222	7,3	11	4	6	64
2015	3 298	236	7,2	12	2	6	65
2016	3 196	207	6,5	11	2	4	85
2017	3 165	192	6,5	6	1	3	97
2018	3 408	144	4,2	8	1	5	89
2019	3 600	156	4,3	7	1	5	78

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tuomioistuintilastossa ei ole muuntokelpoisten vankeustuomioiden osalta eriteltynä tasan 6 kk pituisia tuomioita vuosina 2012 ja 2013, minkä vuoksi tässä esitetään ko. vuosilta vain alle 6 kk pituiset ehdottomat muuntokelpoiset tuomiot (joista on vähennetty yhdyskuntapalveluun tuomitut). Vertailtavuuden vuoksi valvontarangaistuksista on myös karsittu tasan 6 kk pituiset tuomiot. Valvontarangaistusten kokonaismäärä on kuitenkin esitetty suluissa. Käyttöaste on laskettu vuosina 2012 ja 2013 alle 6 kk pituisista tuomioista paitsi asevelvollisuus- ja siviilipalveluslakia koskeissa tapauksissa kaikista tuomioista, jotka ovat käytännössä vuoden 2013 alusta aina alle 6 kuukauden pituisia. Myöhemmiltä vuosilta myös tasan 6 kk pituisista tuomioista saadaan tilastotiedot.

Noin puolet (53 % vuonna 2019) valvontarangaistuksista määrätään ratti-juopumuksesta. Seuraavaksi suurimmaksi ryhmäksi on noussut asepalveluksesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitut (noin 15 % vuosina

2014–2017). Rangaistuksen käyttöaste onkin yleisin asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytyneiden rikoksissa (78–97 % vuosina 2015–2019). Siviilipalveluslain rangaistussäännöstä muutettiin lyhentämällä siviilipalvelusaikaa 15 päivällä, jolloin näistä rikoksista määrättävä rangaistus jää nykyisin aina alle 6 kuukauden (rangaistus on puolet palvelusajasta). Muutos tuli voimaan 1.2.2013.

Taulukko 14 Valvontarangaistuksen jakautuma rikoslajeittain 2013–2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kaikki	204	222	236	207	192	144	156
Osuus	%	%	%	%	%	%	%
Näistä							
- rattijuopumus	50,5	48,2	49,6	52,2	56,3	54,2	52,6
- varkaus	3,9	9,0	4,7	4,8	3,6	2,8	2,6
- pahoinpitely	12,3	12,2	9,7	7,2	6,8	11,1	12,8
- asevelv. tai siviilipalv. kielt.	13,2	15,3	15,6	16,4	14,6	5,6	4,5
- muut	22,1	15,3	20,4	19,4	18,7	26,4	27,6
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2019 täytäntöön pantavaksi tuli 162 aloitettua valvontarangaistusta. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 157 rangaistusta¹. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 8–21 prosentin välillä. 31.12.2019 oli toimenpantavana 22 valvontarangaistusta ja toimenpanossa oli päivittäin keskimäärin 26 tuomittua vuonna 2019.

Taulukko 15 Täytäntöönpano 2012–2019

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12
2012	143	110 (76,9 %)	8,1	16
2013	196	162 (82,7 %)	14,2	16
2014	229	201 (87,8 %)	20,9	44
2015	247	221 (89,5 %)	9,5	51
2016	240	241 (100 %)	13,7	34
2017	237	224 (94,5 %)	11,0	32
2018	183	177 (96,7 %)	13,7	26
2019	162	157 (96,9 %)	14,2	22

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos

Täytäntöön pantavaksi tulleiden tuomioiden keskipituus on ollut vuosittain 3,0–3,5 kuukautta. Viidenneksellä tuomituista ei ollut aikaisempaa vankeustuomiota, yhdyskuntapalvelutuomiota tai valvontarangaistustuomiota. Selvä enemmistö eli noin 80 prosenttia on siis saanut jonkin edellä mainitun tapaisen tuomion jo aikaisemmin.

¹ Osa päättyneistä valvontarangaistuksista on aloitettu jo edellisen vuoden puolella.

Sakkorangaistus

Päiväsakkojen lukumäärä. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on pysynyt suunnilleen samana 2010-luvulla. Rangaistusmääräysmenettelyssä (1.12.2016 alkaen myös sakkomenettelyssä) tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on niin ikään pysynyt samana viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

Taulukko 16 Päiväsakkojen lukumäärä, rahamäärä ja minimipäiväsakkojen osuus vuosina 2010–2019

	Päiväsakkojen lukumäärä Keskiarvo			Päiväsakon rahamäärä Keskiarvo			Minimipäiväsakkoja Osuus %		
	OK	RM+SM	Kaikki	OK	RM+SM	Kaikki	OK	RM+SM	Kaikki
2010	38	14	18	13 €	15 €	15 €	60,9	47,5	49,5
2011	38	14	18	12 €	16 €	15 €	61,2	46,6	48,8
2012	38	14	18	13 €	16 €	16 €	60,3	45,8	48,1
2013	39	14	18	13 €	17 €	16 €	59,9	44,9	47,3
2014	39	14	19	14 €	17 €	17 €	58,4	43,9	46,3
2015	39	14	18	13 €	18 €	17 €	59,7	43,4	45,9
2016	39	14	18	13 €	18 €	17 €	60,1	42,9	45,7
2017	39	13	20	13 €	19 €	17 €	61,5	44,6	47,8
2018	39	15	20	12 €	18 €	17 €	62,9	43,7	47,7
2019	40	15	21	12 €	18 €	17 €	64,2	44,0	48,4

OK = oikeudenkäynnissä tuomitut

RM = rangaistusmääräykset

SM = sakkomääräykset

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

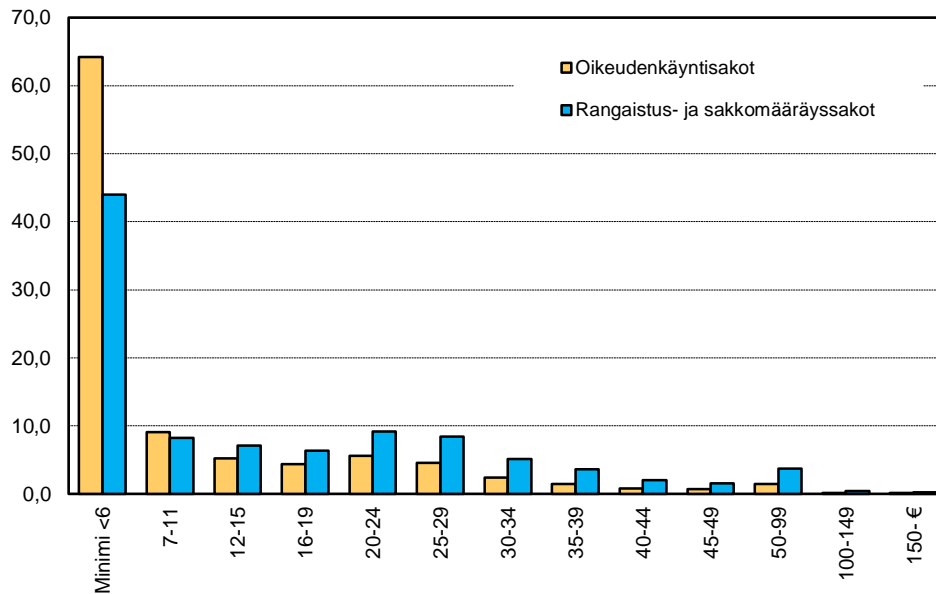
* Minimipäiväsakon rahamäärä on 6 euroa.

Lähde: Tilastokeskus

Päiväsakon rahamäärä. Sekä varsinaisessa oikeudenkäynnissä että rangaistus- ja sakkomääräyksin tuomittujen päiväsakkojen rahamäärät ovat kasvaneet keskimäärin 3–4 euroa 2000-luvun aikana.

Vuonna 2019 oikeudenkäyntisakoista oli 6 euron mukaisia minimipäiväsakkoja 64 prosenttia. Kaikista sakoista vajaa puolet (48 % vuonna 2019) määrätään minimipäiväsakkoina.

Oheisesta kuviosta ilmenee vielä oikeudenkäynnissä sekä rangaistusmääräys- ja sakkomenettelyssä määrättyjen sakkojen päiväsakkojen rahamäärän jakauma vuonna 2019.

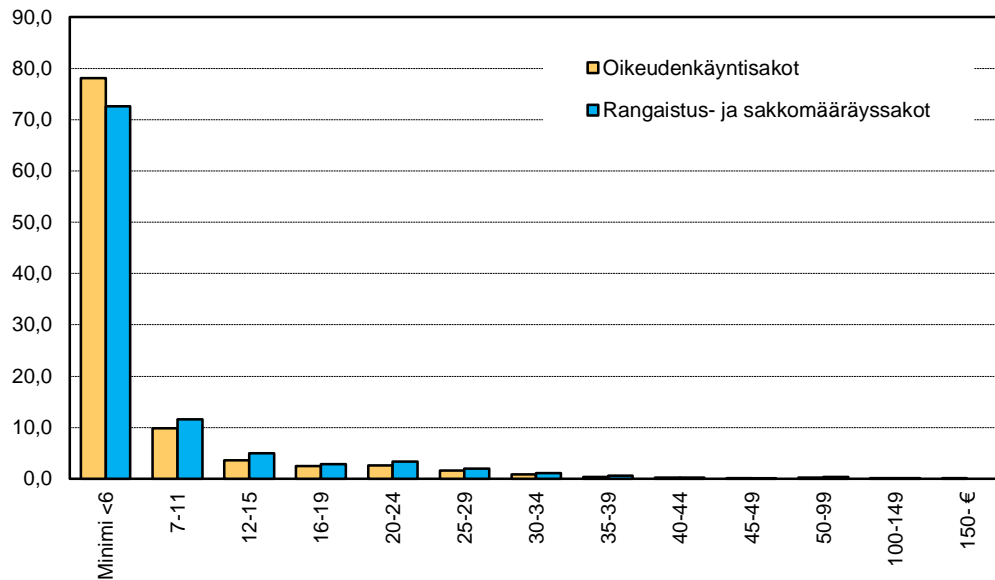

Kuvio 5 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2019, kaikki rikokset (OK, N=32 391; RM ja SM, N=117 041)

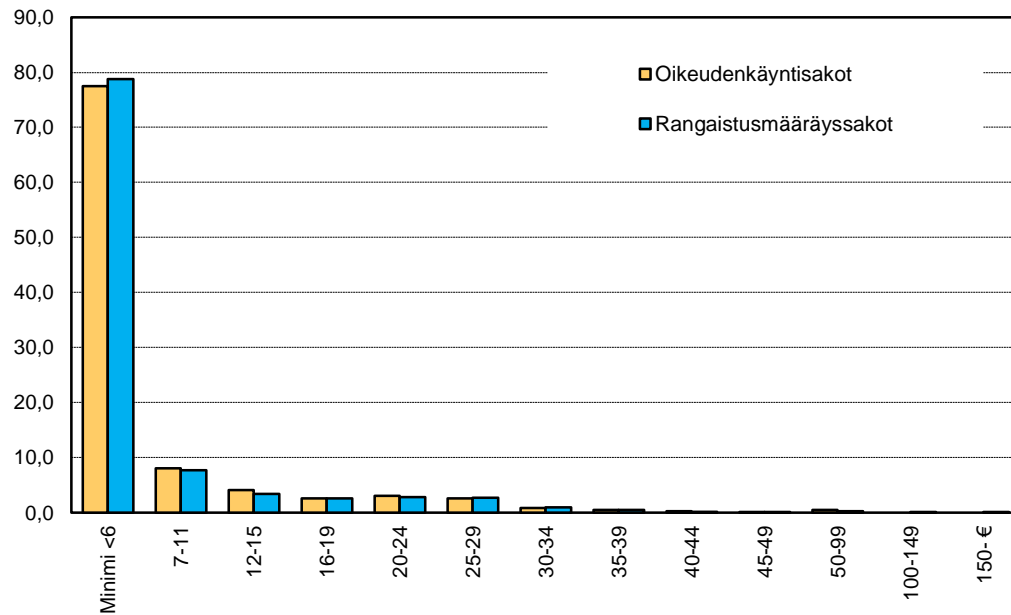
Pylväikkö osoittaa sakkojen voimakkaan keskittymisen minimipäiväsakon alueelle. Oikeudenkäynnissä tuomitusta sakoista 64 % määrätään minimipäiväsakoin. Rangaistusmääräyssakoista minimipäiväsakkojen osuus on 44 % (eroa selittää rangaistus- sakkomääräyssakotettujen korkeampi tulotaso liikennejutuissa). Korkeiden päiväsakkojen osuus on niiden herättämään julkiseen kohuun nähden huomattavan pieni. Vuonna 2019 Suomessa määrättiin 350 vähintään 150 euron suuruista päiväsakkoa, eli 0,2 prosenttia kaikista sakoista. Korkein päiväsakon rahamäärä vuonna 2019 oli 120 680 euroa.

Eniten päiväsakkoja määrätään rikoslain 23 luvun liikenne rikoksista (OK 30 % ja RM+SM 53 % vuonna 2019). Omaisuusrikoksista määrätään 35 % ja väkivaltarikoksista 12 % oikeudessa määrättyistä sakoista. Rangaistusmääräyksin sakkoja määrätään usein myös tieliikennelain vastaisista liikenne rikkomuksista (19 % kaikista RM:stä ja SM:stä).

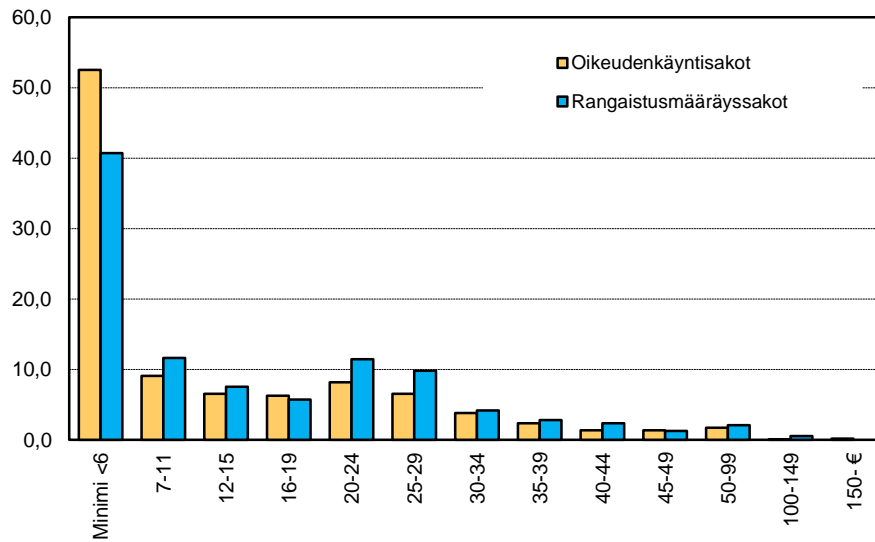
Kuvioissa 6–10 tarkastellaan päiväsakon rahamäärien jakaumaa eri rikosryhmissä.

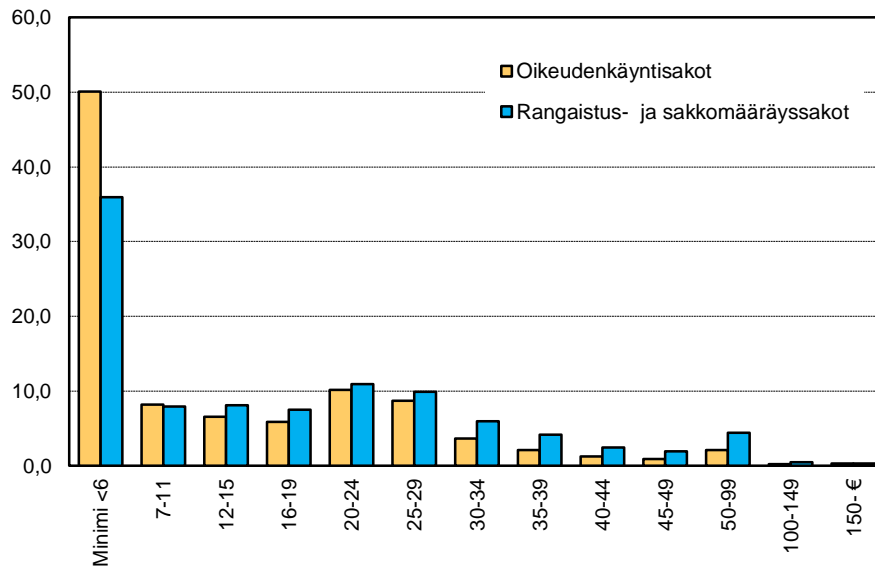
Kuvio 6 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2019, omaisuusrikokset (OK, N=11 354; RM ja SM, N=13 708)

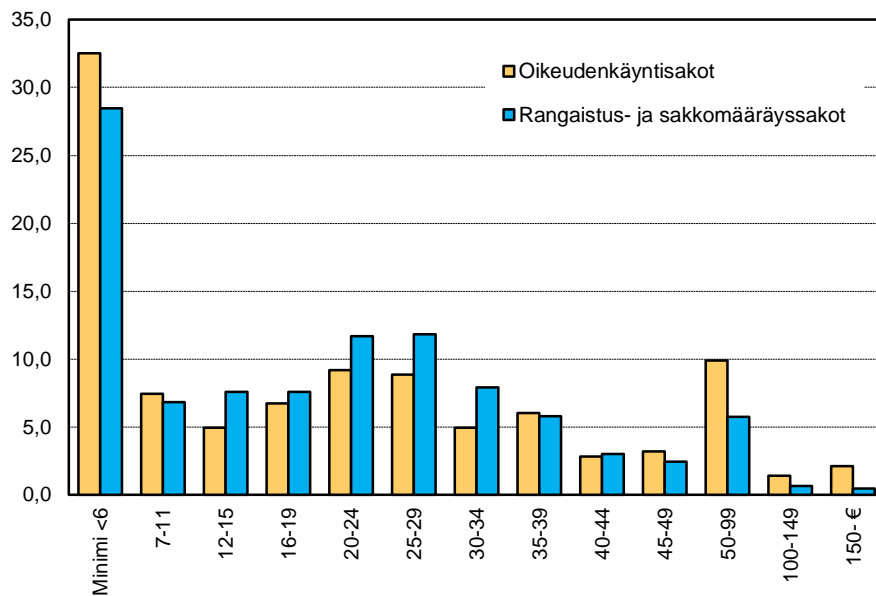
Kuvio 7 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2019, huumausainerikokset (OK, N=2 873; RM, N=5 055)

Kuvio 8 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2019, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (OK, N=3 743; RM, N=386)

Kuvio 9 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2019, liikenne rikokset (RL 23 luku) (OK, N=9 968; RM ja SM, N=62 579)

Kuvio 10 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2019, liikenne rikkomukset (TLL) (OK, N=283; RM ja SM, N=22 295)

Omaisuusrikoksissa ja huumausainerikoksissa sakot keskittyvät hyvin voimakkaasti minimipäiväsakkoon. Lähes neljä viidestä huumerikossakosta ja kolme neljästä omaisuusrikossakosta määrätään minimipäiväsakoin. Väkivaltarikoksissa noin joka toinen sakko määrätään minimipäiväsakoin. Näissä rikosryhmissä päiväsakkojärjestelmän mukainen perusajatus toimii vain osaksi. Liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämä johtuu siitä, että liikenne rikoksiin ja -rikkomuksiin syyllistyvät usein myös ne, joiden tulotaso on keskimääräinen tai korkea. Tämän lisäksi voidaan huomioda, että liikenne rikosten sakoista enemmistö (yli 90 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Seuraavaan taulukkoon on kerätty tiedot tuomittujen sakkojen kokonaisrahämäärien muutoksista vuosina 2009–2019, pois lukien sakon kokonaisrahämäärien keskiarvo, josta tuorein saatavissa oleva tieto on vuodelta 2018.

Taulukko 17 Sakon kokonaisrahamäärät

	Keskiarvo						
	OK		RM ja SM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut.	Liik.	Muut	Liik.
2009	516	351	239	115	275	183	80
2010	533	361	241	121	277	185	78
2011	545	356	248	124	284	189	77
2012	572	374	256	127	295	202	78
2013	618	395	273	130	314	211	78
2014	644	393	282	134	328	216	79
2015	640	384	287	134	328	205	101
2016	638	385	296	132	324	212	155
2017	631	379	310	127	317	213	155
2018	610	372	323	126	339	214	157
2019	..	..	..	..	..	..	..
	Kokonaissakon maksimi						
	OK		RM ja SM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.
2009	50 600	29 550	24 170	11 370	50 600	46 760	115
2010	81 540	46 760	32 256	7 400	81 540	16 700	115
2011	18 780	16 700	50 100	66 530	50 100	66 530	115
2012	33 735	9 090	36 320	3 930	36 320	60 350	115
2013	32 664	60 350	95 000	18 600	95 000	151 480	115
2014	82 665	65 050	21 528	7 072	82 665	65 050	115
2015	54 795	42 900	36 450	12 384	54 795	42 900	200
2016	114 768	32 160	40 120	5 256	114 768	32 160	240
2017	77 808	52 140	33 936	10 310	77 808	52 140	240
2018	46 675	25 020	67 860	19 344	67 860	25 020	240
2019	120 680	34 550	74 048	20 192	120 680	34 550	240

OK = oikeudenkäynnissä määrätty

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

SM = sakkomääräykset (vuodesta 2017 alkaen)

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

Liik. = liikennerekokset (RL 23, TLL ja AjoneuvoL)

Sakon kokonaisrahamäärä. Liikennerekoksista tuomittujen sakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä lisääntyi 23 % vuonna 2018 vuoteen 2009 verrattuna ja muista kuin liikennerekoksista tuomittujen sakkojen vastaavasti 17 %. Rikesakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä on noin kaksinkertaistunut vastaavana aikana. Nousu ajoittuu vuosiin 2015–2018, mikä johtuu rikesakkojen rahamäärien korottamisesta 1.9.2015 alkaen.

Tuomioistuinsakkojen kokonaiskertymä oli 18,3 miljoonaa euroa, rangaistusmääräyssakkojen 11 miljoonaa euroa, sakkomääräysten 21,9 miljoonaa euroa ja rikesakkojen 48,6 miljoonaa euroa vuonna 2019. Vuonna 2018 sakkoja kertyi yhteensä 109,2 miljoonaa euroa. Kokonaissakkokertymä oli vuonna 2019 lähes viidenneksen (18 %) suurempi kuin vuonna 2010 (vuoden 2018 kokonaissakkokertymän kasvu oli puolestaan 29 % vuoteen 2010 verrattuna). Nousu on painottunut selkeästi rikesakkoihin. Muista sakoista saadut kertymät ovat itse asiassa vähentyneet vastaavana aikana.

Taulukosta 18 ilmenee tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärän jakauma vuonna 2019.

Taulukko 18 Vuonna 2019 määrättyjen sakkojen kokonaisrahamäärät

	Liikennesakot %	Muut %
1–59 euroa	4,3	11,3
60–99	16,0	34,2
100–149	11,3	14,6
150–199	9,9	9,8
200–299	16,9	8,4
300–399	14,1	8,0
400–499	8,6	4,7
500–999	13,5	5,7
1000–1999	4,3	2,6
2000–2999	0,7	0,5
3000–	0,3	0,2
Yhteensä	100,0	100,0
Lukumäärä	94 788	54 063

Lähde: Tilastokeskus

Liikennesakot keskittyvät selvästi 150–999 euron vaiheille. Muissa rikoksissa tyypillisin kokonaisrahamäärä on 60–99 euroa, mutta jakauma on melko tasainen aina 300 euroon asti. Suuret sakot ovat harvinaisia. Yli 2 000 euron sakkoja määrättiin liikenneriikoksissa 1 % ja muissa rikoksissa 0,7 %.¹

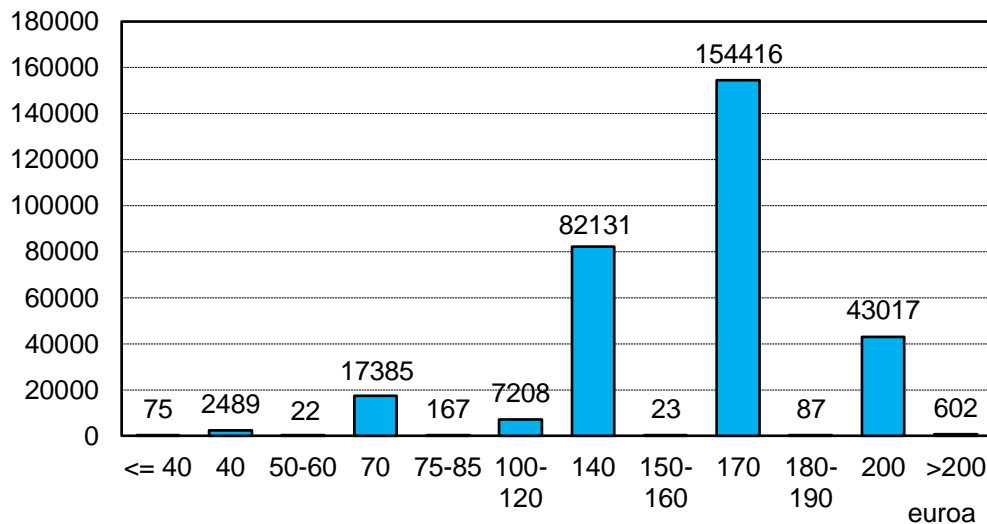
*Rikesakko*². Vuonna 2019 määrättiin 308 429 rikesakkoa (361 752 rikesakkoa vuonna 2018). Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Valtaosa (86 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella vuonna 2019 (vuonna 2013 vastaava osuus oli 60 %). Eniten annettiin 170 euron (50 %) suuruisia rikesakkoja ja toiseksi eniten 140 euron (27 %) määräisiä rikesakkoja vuonna 2019³. 200 euron suuruisten rikesakkojen osuus oli 14 prosenttia kaikista rikesakoista vuonna 2019. Rikesakkoja korotettiin 1.9.2015 alkaen siten, että suurin mahdollinen rikesakko tieliikenteessä on 200 euroa ylinopeuden ollessa 16–20 km/h. Tätä vähäisemmästä 8–15 km/h ylinopeudesta määrätään joko 140 tai 170 euron suuruinen rikesakko sen mukaan, onko suurin sallittu nopeus tiellä enintään 60 km/h vai enemmän. Kaikkein pienimmistä ylinopeuksista selviää huomautuksella.

¹ Ks. sakkojärjestelmän oikeudenmukaisuutta koskevista käsityksistä Lappi-Seppälä 2002.

² Rikesakon osalta on syytä huomata, että liikennevirhemaksu on korvannut tieliikenteen rikesakon 1.6.2020 alkaen (Tieliikennelaki 729/2018). Muutoksella ei ole vaikutusta vielä tämän esityksen lukuihin.

³ Ylinopeussakot, joita on suurin osa rikesakoista, ovat käytännössä 140, 170 tai 200 euron suuruisia.

Ennen rikosakkojen korottamista yleisin rikesakko oli 85 euroa (38 % rikosakoista vuonna 2014) ja toiseksi yleisin 70 euroa (30 %).

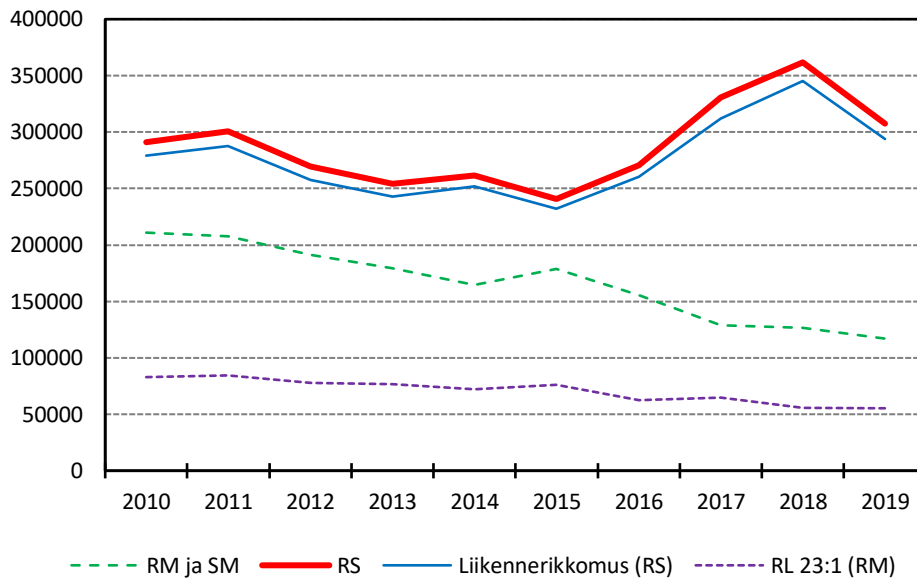

Kuvio 11 Rikesakot niiden suuruuden mukaan vuonna 2019

Lähde: Tilastokeskus

Rikesakkojen määrä on kasvanut selvästi (lähes 30 % vuodesta 2015 vuoteen 2019, vuosien 2015 ja 2018 välillä kasvua oli jopa 50 %) neljänä viimeisenä tarkasteluvuonna. Tämän perusteella näyttäisi, ettei sakkojen rahamäärien korottamisella ole ollut ainakaan tällä aikavälillä pysyvää rikoksia vähentävää vaikutusta ylinopeuksien ja muiden liikenne rikosten määriin. Todennäköisesti kiinnijäämisriskin kasvu (kameravalvonta) ylinopeusrikkomuksista selittää kuitenkin pitemmällä – runsaan 10 vuoden aikajaksolla – valtaosan jo 2000-luvun alkupuolella alkaneesta rikesakkojen määrän kasvusta. Rikosakoista saatu sakkokertymä oli 48,6 miljoonaa euroa vuonna 2019. Se on kasvanut sakon rahamäärien korottamisen jälkeen yli kaksinkertaiseksi vuosikymmenen alkuvuosien tasosta (noin 20–24 miljoonaa euroa vuosina 2010–2015).

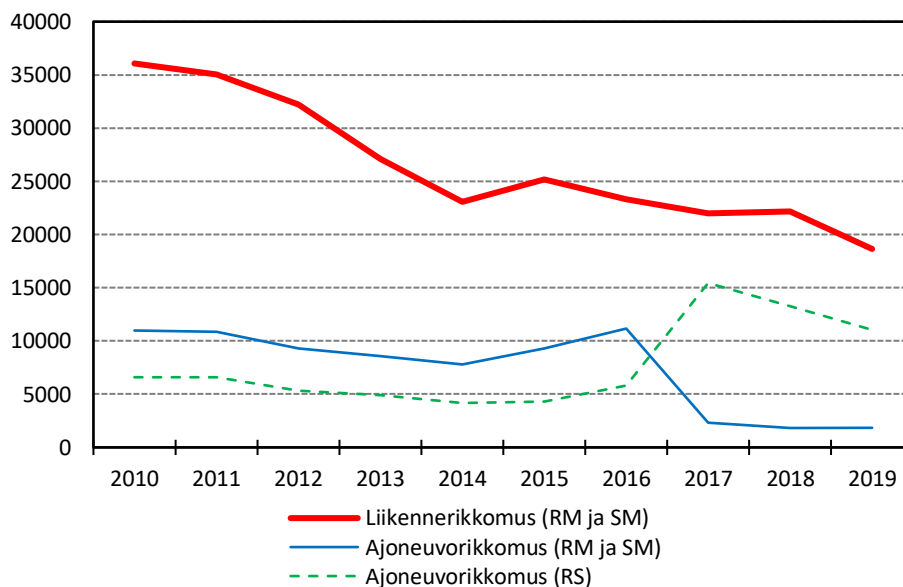
Vuodesta 2016 alkanut kasvu johtunee puolestaan suurelta osin poliisin antamista ja 1.10.2016 voimaan tulleista kiristyneistä sakotusohjeista. Niissä rikosakon määräämisrajaa ylinopeustilanteissa alennettiin niin, että sakotusrajaa laskettiin 8 km/h ylinopeudesta 7 km/h ylinopeuteen varmuusvähennys (3 km/h) huomioiden. Poliisin 1.10.2010 antamat vastaavat sakotusohjeet ovat voineet puolestaan vähentää rikesakkojen määrää aiemmasta ja vastaavasti lisätä huomautusten määriä, kun ennen näiden ohjeiden antamista sakotus perustui ilman tarkempaa yleisohjeistusta vallinneeseen käytäntöön ja valvontaa suorittavan poliisimiehen harkintaan. Yleisen sakotuskynnyksen ohjeistaminen saattoi siten lisätä huomautusten määrää vuosikymmenen alkupuolella ja vastaavasti vähentää niitä viime vuosina ohjeiden tiukennuttua.

Kuvio 12 Syyttäjän antamat rangaistusmääräykset (RM) ja poliisin määräämät sakko-
määräykset (SM) yhteensä ja tieliikenteen vaarantamisesta (RL 23:1) sekä ri-
kesakot (RS kaikki ja RS TLL:n liikenneterikkomuksista) vuosina 2010–2019
Lähde: Tilastokeskus

Suurin osa (vuosittain 98–99 %) rikesakoista määrätään tieliikennelakiin ja ajoneuvolakiin perustuvista liikenneterikkomuksista ja ajoneuvorikkomuksista. Kuvio 12 voi nähdä, että liikenneterikkomuksista määrättyjen rikesakkojen kehitys on ollut lähes identtinen kaikkien rikesakkojen kehityksen kanssa. Liikenneterikkomuksista annetut rangaistusmääräykset ovat puolestaan vähentyneet noin puoleen vuoden 2010 tasosta (kuvio 13), joskin ennen vuotta 2019 vähentymistä ei kuitenkaan enää 2010-luvun viimeisinä vuosina tapahtunut. Vuonna 2019 liikenneterikoksista annettujen rangaistus- ja sakkomääräysten määrä oli kuitenkin taas pienempi kuin kertaakaan sitten vuoden 2008. Samalla silti rikesakkoja määrättiin noin 5 000 vähemmän kuin vuonna 2018. Rikesakkojen määrän muutokset eivät siis näyttäisi selittyvän ainakaan yksinomaan sillä, että rangaistusmääräyksen sijaan liikenneterikkomuksista olisi vuosikymmenen loppupuolella annettu enemmän rikesakkoja joko lainmuutosten tai sakotuskäytännön muuttumisen vuoksi. Myös liikenteen vaarantamisesta (RL 23:1) annetut rangaistusmääräykset ovat vähentyneet 10 vuodessa noin 60 prosenttiin aiemmasta (kuvio 15). Tässä rangaistusmääräysten vähentymisessä voi olla kyse siitä, että erityisesti poliisin tien päällä suorittama liikennenopeus- ja muu liikennevalvonta on automaattisen kameravalvonnan yleistymisen myötä selvästi vähentynyt. Toinen mahdollinen tai rinnakkainen selitys on se, että kameravalvonta itsessään on alkanut karsia kaikkein räikeimpiä nopeusrajoitusten ylityksiä, joista ei selviä rikesakolla tai huomautuksella.

Ajoneuvorikkomusten osalta sen sijaan tapahtui selvä siirtymä rangaistusmääräyksistä rikesakkoihin vuonna 2017. Sama kehitys on jatkunut edelleen vuosina 2018 ja 2019. Tämä koskee noin 10 000 rikkomusta eli selittää noin kuudesosan rikesakkojen yhteensä noin 60 000 rikkomuksen kasvusta vuonna 2017 edelliseen vuoteen verrattuna. Tämä selittyy sakotusmenettelyä koskevalla lainmuutoksella (1.12.2016 alkaen), jonka mukaan rikesakko on ainoa mahdollinen seuraamus niistä rikoksista, joista se on säädetty rangaistukseksi, kun aiemmin oli mahdollista tuomita vaihtoehtoisesti päiväsakko rikesakon sijasta. Samassa yhteydessä säädettiin, että poliisi voi antaa sakkomääräyksen liikenteeseen liittyvästä rikkomuksesta ja näpistyksestä, jos sakon suuruus on enintään 20 päiväsakkoa.

Kuvio 13 Liikenne-rikkomuksesta ja ajoneuvorikkomuksesta määrätty rangaistus- ja sakkomääräykset sekä ajoneuvorikkomuksesta määrätty rikesakot vuosina 2010–2019. Lähde: Tilastokeskus

Vuoteen 2018 mennessä rikesakkojen määrä oli siis lisääntynyt vuoteen 2010 verrattuna kolmanneksella (32 %). Vuosien 2015 ja 2018 välillä nousua oli jopa 50 %. Vaikka rikesakkojen määrä laski vuonna 2019 huippuvuoteen 2018 verrattuna noin 15 prosenttia, rikesakkojen määrä ylitti myös vuonna 2019 300 000 sakon rajapyykin. Samaan aikaan liikenteen vaarantamisesta (RL 23:1), ajokortista ajosta (RL 23:10) ja liikenne-rikkomuksista (TLL) määrätty rangaistus- ja sakkomääräykset ovat 10 vuodessa vähentyneet miltei puoleen (–45 % vuodesta 2010) ja neljässä vuodessa reilun kolmanneksen (–36 % vuodesta 2015). Tämä viittaa siihen, että liikennevalvonnan painopiste on voimakkaasti siirtynyt tien päällä suoritettavasta valvonnasta automaattiseen kameravalvontaan. Lukujen perusteella näyttäisi, että kameravalvonnalla on korvattu tien päällä suoritettavaa valvontaa ja poliisin

resursseja on siirtynyt tien päällä suoritettavasta valvonnasta muuhun poliisitoimintaan ja/tai valvontaa on vain säästösyistä vähennetty.

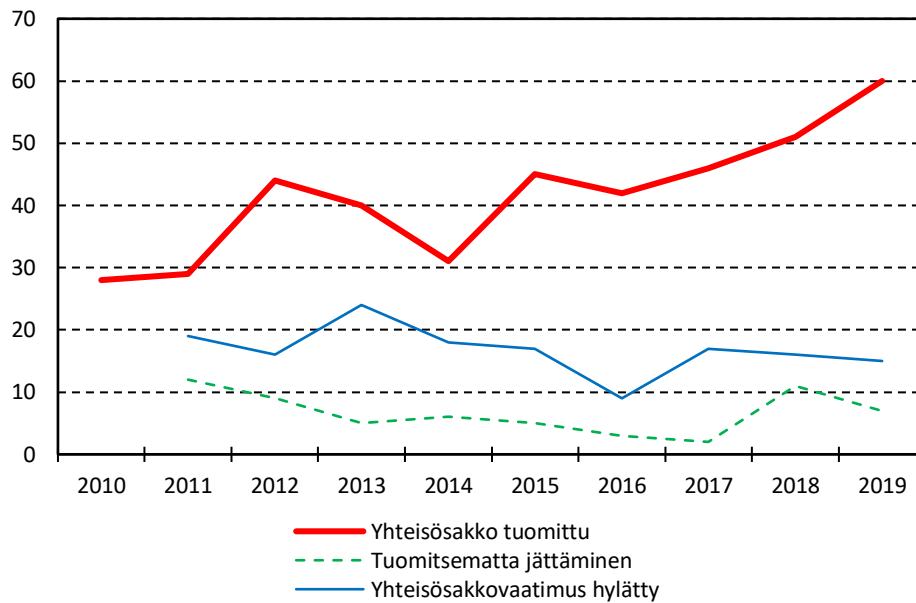
Poliisilta saatujen automaattista liikennevalvontaa koskevien tietojen perusteella kulloinkin toiminnassa olleiden valvontakameroiden vuotuinen toiminta-aika samoin kuin tällaiset kamerat ohittaneiden ajoneuvojen määrät noin kolminkertaistuivat vuonna 2018 vuoteen 2015 verrattuna. Sitä ennen valvontatuntien (+24 % vuonna 2015 vuodesta 2008) ja kamerat ohittaneiden ajoneuvomäärien (+38 % vastaavana aikana) kasvu oli vähäisempää ja tasaisempaa kuin kolmena viime vuotena. Toiminnassa olevien kameroiden määrä on myös lisääntynyt noin 130–150 kameraan aiemmasta noin 80–90 kamerasta muutamassa vuodessa. Julkisuudessa olleiden tietojen perusteella poliisi olisi vuoden 2018 kuluessa hankkinut ja ollut hankkimassa lisää noin 150 uudenlaisella – ja valvonnan kannalta tehokkaammalla – tekniikalla varustettua kameraa noin 4–5 seuraavan vuoden aikana. Lisäksi polisilla on käytössään 26 liikkuvaa kamera-autoa ylinopeusvalvontaan.

Kehitys on yhteydessä vuonna 2013 tehtyyn päätökseen lakkauttaa tieliikenteen valvontaan keskittynyt Liikkuva poliisi. Tämän seurauksena liikennevalvonta ja siitä määrättävät seuraamukset ovat kasvavassa määrin ylinopeusvalvontaa valvontakameroiden peittämällä tieosuuksilla samalla, kun muiden rikoslain ja tieliikennelain vastaisten ylinopeuksien ja liikenne rikosten sekä liikenne rikkomusten valvonta on supistunut. Yhdessä sakotusohjeiden tiukentumisen kanssa vaikuttaa siltä, että tieliikenteen valvonnassa on koko ajan enemmän keskitytty vähemmän vaarallisen (pienen ylinopeuksien) liikennekäyttäytymisen kitkemiseen, minkä seurauksena mahdollisesti merkittäväkin osa lainvastaisista liikenne rikoksista jää nykyisin piiloon.

Yhteisösakko. Oikeushenkilö eli yhtiö, yhdistys, säätiö tms. on voitu vuodesta 1995 lähtien tuomita rangaistukseen sen toiminnassa tapahtuneen rikoksen johdosta. Oikeushenkilö voidaan tuomita yhteisösakkoon, jos sen lakimääräiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasialista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallisena rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen, tai jos oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi (RL 9:2). Yhteisösakko tuomitaan euromäärin. Alin mahdollinen rahamäärä on lain mukaan 850 ja ylin 850 000 euroa.

Aluksi yhteisösakkoa sovellettiin lähinnä ympäristörikoksissa, mutta vuonna 2003 lain soveltamisalaa laajennettiin muun muassa työturvallisuusrikoksiin. Tämän seurauksena tapausmäärät lähtivät kasvuun. Lain soveltamisala kattaa yli 80 rikosnimikettä, mutta sitä on pääasiassa sovellettu vain työturvallisuusrikoksiin. Vuoden 2019 loppuun mennessä yhteisösakkoon on tuomittu yhteensä 522 kertaa, näistä 97 prosenttia vuoden 2005 jäl-

keen. Viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana on tuomittu keskimäärin 42 yhteisösakkoa vuodessa. Määrä on portaittain noussut noin kaksinkertaiseksi 10 vuoden aikana (kuvio 14).

Kuvio 14 Yhteisösakon tuomiotietoja 2010–2019

Yhteisösakkovaatimuksista on hylätty 25 % vuosina 2011–2019. Tuomitsematta jätetään keskimäärin joka kymmenes vaatimuksen kohteeksi joutunut.

Valtaosa yhteisösakoista tuomitaan työturvallisuusrikoksesta (85 % vuosina 2011–2019). Tämä vastaa noin neljäsosaa työturvallisuusrikoksista kaikkiaan tuomituista. Yhteisösakon käyttö on suhteellisen yleistä myös ympäristörikoksissa: tuomituista yhteisösakoista 7,5 prosenttia tuomittiin tästä rikostyypistä vastaavana aikana.

Tuomitun yhteisösakon suuruus on ollut keskimäärin 9 780 euroa (mediaani 4 980 euroa) vuosina 2009–2018. Suurin työturvallisuusrikoksesta tuomittu yhteisösakko on ollut 180 000 euroa ja pienin 500 euroa, mikä on alle lain edellyttämän minimin. Näin suuret (yli 30 000 euroa) rahamäärät ovat harvinaisia poikkeuksia, minkä vuoksi keskimääräisluvut kuvaavat osuvimmin tuomittujen yhteisösakkojen määriä. Tyypilliset määrät työturvallisuusrikosten osalta olivat 5 000 euroa (25 %), 10 000 euroa (19 %) ja 1 000 euroa (17 %) vuosina 2010–2014 työturvallisuusrikoksesta tuomittuja yhteisösakkoja koskeneen selvityksen mukaan. Tuomitut rahamäärät ovat olleet maltillisia eivätkä yritykset ole joutuneet maksukykyvaikeuksiin niiden vuoksi kuten lainsäädäntöä valmistellessa oli osin pelätty (Alvesalo-Kuusi ym. 2017).

Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio

Rangaistusvastuu edellyttää, että tekijä on rikosoikeudellisesti syyntakeinen. Syyntakeisuus viittaa tekijän kykyyn ymmärtää tekonsa tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne, samoin kuin hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään. Tuomioistuimien saattaa myös arvioida, että tekijä on ollut rikosta tehdessään ”alentuneesti syyntakeinen”, jos hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus tai kyky kontrolloida käyttäytymistään on merkittävästi alentunut (RL 3:4). Tällaiseen tekijään sovelletaan pääsääntöisesti lievennettyä rangaistusasteikkoa, mutta hänet voidaan tuomita myös täyteen rangaistukseen.

Syytetyn mielentila ja syyntakeisuuden mahdollinen puute selvitetään lähtökohtaisesti – joskaan ei aina – erityisessä mielentilatutkimuksessa. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) osoittaa rikoksesta syytetyille laitoksen, jossa mielentilatutkimus suoritetaan. Mielentilatutkimus sisältää sekä tutkivan lääkärin lausunnon, että THL:n asiasta antaman lausunnon. Lausunnot eivät sido tuomioistuinta, joka harkitsee asian itsenäisesti.¹

Syytetyistä pyydetty vaarallisuusarviot tehdään ennen tuomiota yleensä mielentilatutkimuksen yhteydessä silloin, kun syyttäjä on vaatinut koko rangaistuksen suorittamista vankilassa (RL2c:11). Vaarallisuusarvio pyydetään uudestaan vankeuden kestäessä, jos vanki anoo ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä (RL 2c:12). Myöskään näissä tapauksissa terveydenalan asiantuntijoiden antamat lausunnot eivät sido tuomioistuinta. Nämä säännökset on kumottu 1.1.2018 voimaantulleella lailla (uusi RL 2c:11), mutta vanhoja säännöksiä sovelletaan edelleen niihin, jotka ovat tehneet rikoksensa ennen lain voimaantuloa.

Vuoden 2018 alussa voimaan tulleen uuden lain mukaan vaarallinen rikoksentekijä ja rikoksenuusija, jota on pidettävä erityisen vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle, voidaan tuomita yhdistelmärankaistukseen, josta 3–12 vuoden pituinen vankeusaika suoritetaan lyhentymättömänä vankeudessa ja vankeusaikaa seuraa vuoden pituinen valvonta. Ehdonalaisen vapauden ja koevapauden säännöksiä ei sovelleta yhdistelmärankaistukseen tuomitun osalta. Yhdistelmärankaistukseen tuomittu sitoutuu valvontajaksolla sähköiseen valvontaan. Muutoin valvonta määritellään yksilöllisesti ja riskiarvion mukaisesti.

Mielentilatutkimukset. Tuomioistuinten pyytämiä mielentilatutkimuksia tehtiin 103 kappaletta vuonna 2019 (83 vuonna 2018). Tutkimus tehdään käytännössä lähinnä vakaviin väkivaltarikoksiin, tuhotöihin sekä seksuaaliri-

¹ Menettelyä on selvitetty tarkemmin julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 204 ja Lappi-Seppälä 2000, 242 ss.

koksiin syyllistyneistä Tuomioistuimella on ollut mahdollisuus pyytää mielentilatutkimusta tietyin edellytyksin jo esitutkintavaiheessa vuodesta 2007 alkaen. Tällaisia pyyntöjä on tullut THL:lle vuosittain noin 5–20 henkilön osalta (18 vuonna 2013; vuosilta 2014–2019 ei tietoa).

Vuonna 2019 oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnan antamissa lausunnoissa tutkituista 46 (45 %) arvioitiin syyntakeettomaksi ja 11 (11 %) alentuneesti syyntakeisiksi. 46 tutkittua (45 %) olivat arvion mukaan puolestaan toimineet täydessä ymmärryksessä.

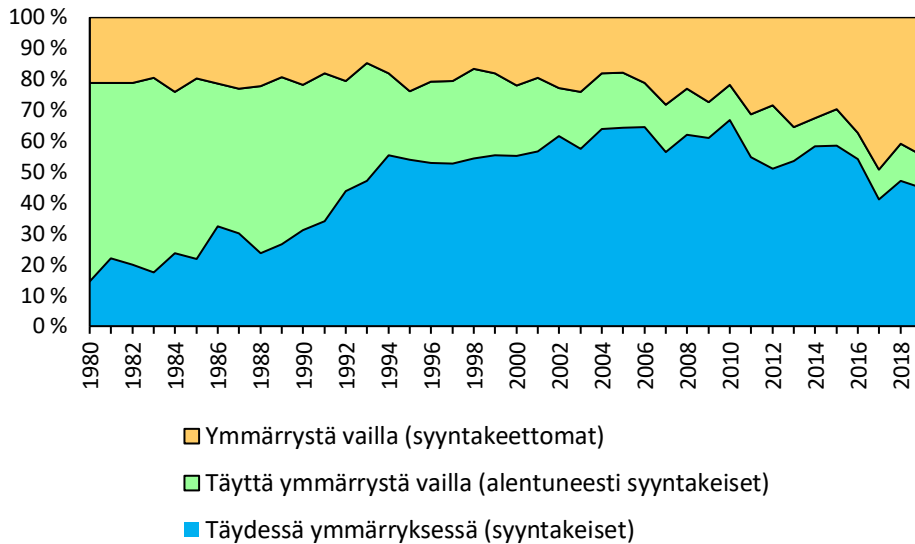
Lausuntojen kokonaismäärä on 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella vaihdellut 250–300 välillä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä laski alle 200:n ja on pysynyt sellaisena myös 2000-luvulla. Vuonna 2006 annettiin lähes kolmannes vähemmän lausuntoja kuin edellisenä vuonna. Tämä saattaa johtua vuonna 2006 oikeudenkäymiskaareen tehdystä muutoksesta, jonka mukaan mielentilatutkimus voidaan tehdä vain, jos se on tuomioistuimen mukaan perusteltua. Syytetyn syyllisyys pitää myös olla ratkaistuna ennen mielentilatutkimuksen pyytämistä. Muutoksen seurauksena lausuntojen määrä on pudonnut 2010-luvulla puoleen aiemmasta tasosta. Toisena merkittävänä muutoksena on alentuneen syyntakeisuuden supistuminen 1990-luvun kuluessa (lähes 150 → 50) ja sittemmin sen lähes täydellinen katoaminen (11 tapausta vuonna 2019). Seikalla on merkitystä ennen kaikkea rangaistuksen määräämisen sekä erityisesti elinkautisen vankeuden käytön suhteen (ks. jäljempänä jakso D1). Syyntakeettomien määrä on pysynyt jokseenkin vakiona (30–40:n tasolla).

Taulukko 19 Terveystieteiden tutkimuskeskusten mielentilataratkaisut 1980–2019

LKH/STH/TEO ratkaisu				
Vuosi	TY	TYV	YV	Kaikki
1980	34	151	50	235
1981	52	134	50	236
1982	48	142	51	241
1983	45	163	51	259
1984	63	139	64	266
1985	65	175	59	299
1986	89	127	59	275
1987	95	149	73	317
1988	65	148	61	274
1989	66	134	48	248
1990	81	123	57	261
1991	103	145	55	303
1992	127	104	60	291
1993	105	85	33	223
1994	137	66	45	248
1995	129	53	57	239
1996	124	62	49	235
1997	112	57	44	213
1998	94	50	29	173
1999	100	48	33	181
2000	92	38	37	169
2001	109	46	38	195
2002	110	28	41	181
2003	102	33	43	181
2004	106	30	30	168
2005	126	35	35	197
2006	85	19	28	134
2007	70	19	35	126
2008	78	19	29	126
2009	73	14	33	120
2010	82	14	27	123
2011	59	15	34	108
2012	57	23	32	112
2013	54	11	36	101
2014	64	10	36	110
2015	59	12	30	101
2016	52	8	36	96
2017	30	7	36	73
2018	39	10	34	83
2019	46	11	46	103

Lähteet: LKH, STH, TEO:n ja THL:n vuosikertomukset ja tilastot

Vuosien 2000–2019 yhteisluvussa mukana myös syytteen mukaan kahteen luokkaan luokitellut.

Kuvio 15 Mielentilalausuntojen lopputulos 1980–2019 (suhteelliset osuudet)

Tuomioistuinnratkaisut. Tuomioistuinnratkaisuja tarkastellaan päärikosperusteisesti (yksikkönä tuomion päärikos) vuodesta 2004 alkaen. Luvut vuosilta 1999–2019 ovat oheisessa taulukossa.

Taulukko 20 Syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia koskeva tuomioistuintilasto vuosilta 1999–2019

	Päärikosperuste			Kaikki rikokset		
	Syylliset (päärikos)	Syyn- takeettomat	Osuus %	Syyksiluettut rikokset	Alentuneesti syyntakeiset	Osuus-%
1999	60 571	72	0,12	118 315	571	0,5
2000	65 505	92	0,14	128 585	657	0,5
2001	67 747	84	0,12	134 646	760	0,6
2002	65 802	83	0,13	133 509	475	0,4
2003	61 325	69	0,11	119 399	562	0,5
2004	66 281	80	0,12	..	167	0,25*
2005	64 495	71	0,11	..	145	0,22*
2006	66 137	68	0,10	..	86	0,13*
2007	65 637	63	0,10	..	76	0,12*
2008	66 254	55	0,08	..	68	0,10*
2009	65 252	43	0,07	..	73	0,11*
2010	62 789	51	0,08	..	59	0,09*
2011	62 890	52	0,08	..	50	0,08*
2012	61 691	56	0,09	..	72	0,12*
2013	57 097	49**	0,09	..	52**	0,09*
2014	56 750	36**	0,06	..	52**	0,09*
2015	55 021	25**	0,05	..	49**	0,09*
2016	52 584	29**	0,06	..	54**	0,10*
2017	51 478	34**	0,07	..	40**	0,08*
2018	55 101	32**	0,06	..	39**	0,07*
2019	55 288	43**	0,08	..	49**	0,09*

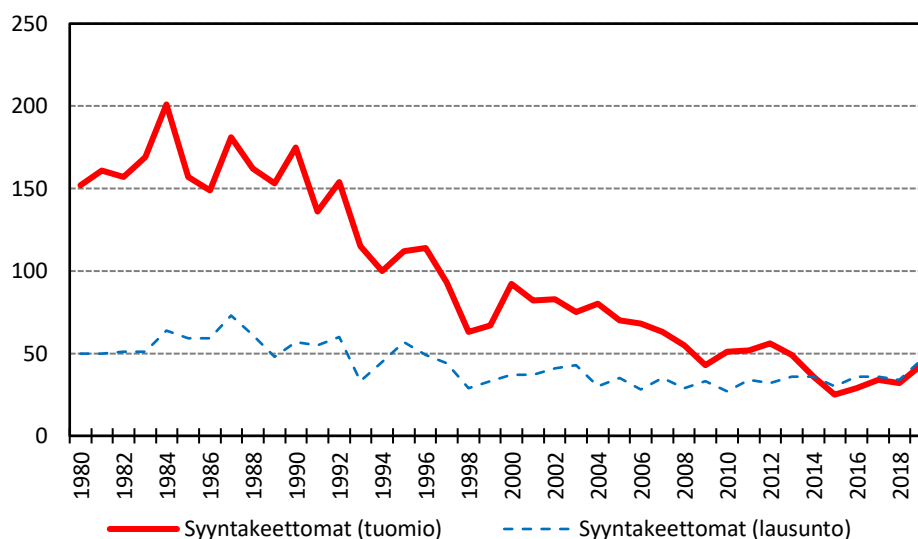
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tilastointiperuste muuttunut. Laskettu osuutena päärikostuomioista.

** Tilastokeskuksesta erikseen saatu tieto.

Syyntakeettomia oli päärikoksen mukaan 43 vuonna 2019 eli 0,08 prosenttia oikeudenkäynnissä syyllisiksi todetuista. Vuonna 1980 näitä oli 200, eli 0,25 prosenttia.

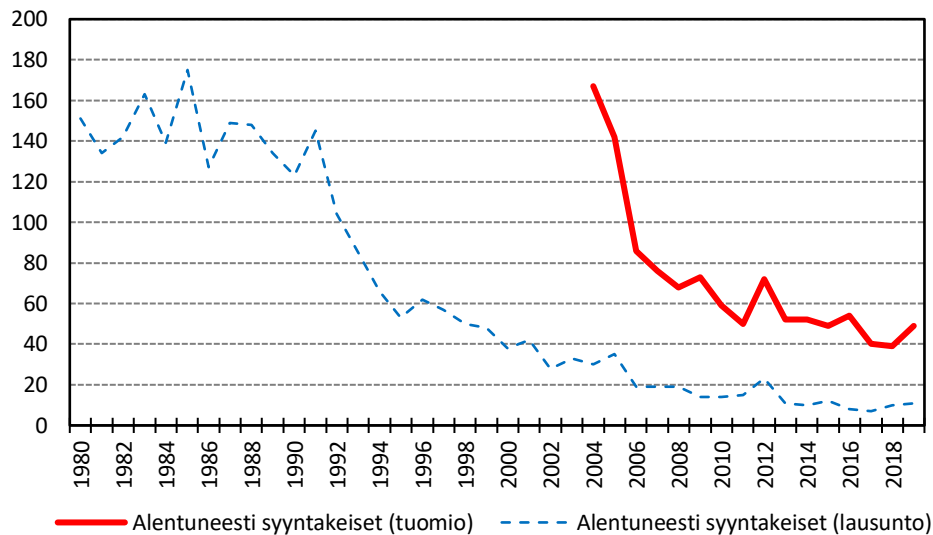
Vuonna 1993 määrättiin kaikkiaan 1 778 rikoksesta rangaistus alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen nojalla (tilastoyksikkönä soveltamiskertojen määrä/kaikki syyksi luetut rikokset). Tapauksia oli kaikkiaan 1,1 prosenttia kaikista syyksi luetuista rikoksista. Vuonna 2002 lukumäärä oli laskenut 475:een ja suhteellinen osuus 0,4 prosenttiin. Vuonna 2004 tilastointiperuste muuttui päärikosperusteiseksi, mikä estää vertailut aiempiin vuosiin. Tapausmäärän lasku on kuitenkin jatkunut myös viime vuosina. Rikoslajikohtaiset tiedot vuodelta 2019 ilmenevät taulukosta 21 sekä liitetaulukosta 5.

Kuvio 16 Syyntakeettomina oikeudessa tuomitut ja mielentilalausunnoissa syyntakeettomiksi todetut 1980–2019

Lähteet: Tilastokeskus ja THL

Tuomioistuimien on katsonut tekijän syyntakeettomaksi noin 25–45 kertaa vuodessa vuosina 2015–2019. Syyntakeettomien absoluuttinen määrä oli 5–6 kertaa suurempi 1980-luvulla ja on koko ajan laskenut (kuvio 16). Suhteellinen osuus syyllisiksi todetuista on vähentynyt yli kolmannekseen 1990-luvun alusta. Syyntakeettomina tuomittujen määrä on viime vuosina ollut suunnilleen yhtä suuri kuin pyydetyissä mielentilalausunnoissa syyntakeettomiksi todettujen määrä. Enimmillään tuomioiden ja lausuntojen ero on ollut noin kolminkertainen. Tämä viittaa siihen, että nykyisin tuomioistuimet antavat syyntakeettomuusratkaisuja vain mielentilalausuntojen perusteella.

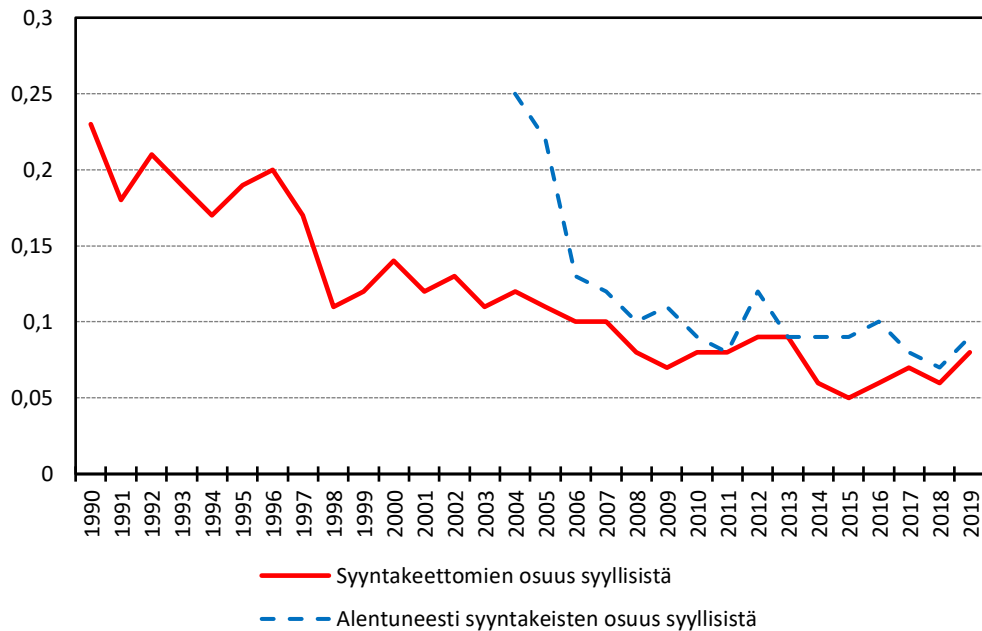

Kuvio 17 Alentuneesti syntyneinä oikeudessa tuomitut 2004–2019 ja mielentilalausunnoissa alentuneesti syntyneiksi todetut 1980–2019
Lähteet: Tilastokeskus ja THL

Alentuneesti syntyneinä on tuomittu vuosittain noin 40–60 henkilöä 2010-luvulla. Alentuneesti syntyneinä tuomittujen määrä ja osuus syyllisistä on vähentynyt noin kolmasosaan verrattuna vuonna 2004 tuomittuihin (kuvio 17 ja 18). Vuotta 2004 edeltäviltä vuosilta ei ole tilastointimuutosten vuoksi saatavissa vertailukelpoista tietoa alentuneesti syntyneiden määrästä, mutta käytettävissä olevan tiedon (säännöksen soveltamiskertojen suhde tuomittujen rikosten määrään) pohjalta voidaan kuitenkin päätellä, että määrän vähentyminen oli tuntuvaa jo ennen sitä.

Mielentilalausunnoissa alentuneesti syntyneiksi on määritelty puolestaan vuosittain noin 7–15 henkilöä kuluneella vuosikymmenellä. Näyttäisi siis siltä, että tuomioistuimet tekevät joka neljännen tai viidennen ratkaisunsa alentuneesta syntyneisyydestä ilman nimenomaista kyseistä syytettä koskevaa mielentilalausuntoa. Näistä tapauksista valtaosa – arviolta 80–90 % – koskee kuitenkin lieviä rikoksia ja niissäkin on ollut tavallisesti käytössä THL:stä pyydetty asiakirjojen perusteella annettava lausunto taikka muu lääketieteellinen asiantuntija-arvio.

Alentuneesti syntyneinä tuomittujen ja alentunutta syntyneisyyttä koskevien mielentilalausuntojen määrien ero on silti selvästi kaventunut edeltäviin vuosiin ja vuosikymmeneihin verrattuna.

Kuvio 18 Tuomioistuimen syyntakeettomiksi ja alentuneesti syyntakeisiksi tuomitsemien osuus (%) syyllisistä päärikoksen mukaan 1990–2019
Lähde: Tilastokeskus

Eri rikoslajeista syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia esiintyy eniten henkirikoksissa ja tuhotyörikoksissa. Suurin osa syyntakeettomuutta ja alentuneesti syyntakeisuutta koskevia tapauksia koskee pahoinpitelytapauksia, mihin vaikuttaa rikostyyppin yleisyys.

Taulukko 21 Syyntakeisuustilasto 2019 – rikoslajeja koskevia tietoja

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %
Kaikki	43	100,0	0,1	49	100,0	0,1
Henkirikokset	14	32,6	9,1	6	12,2	3,9
Pahoinpitelyrikokset	14	32,6	0,2	14	28,6	0,2
Seksuaalirikokset	3	7,0	0,6	2	4,1	0,4
Varkausrikokset	1	2,3	0,0	1	2,0	0,0
Vahingonteot	-	-	-	3	6,1	0,2
Ryöstöt	5	11,6	0,8	2	4,1	0,3
Tuhotyö	2	4,7	4,9	3	6,1	7,3
Rattijuopumus	1	2,3	0,0	1	2,0	0,0
Muut rikokset	3	7,0	..	17	34,7	..

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vuosien 2005–2019 aikana kaikista syyntakeettomina tuomituista kaikkiaan 52 prosenttia todettiin syyliseksi henki- tai pahoinpitelyrikokseen ja 9 prosenttia tuhotyöhön. Varkauksia, ryöstöjä ja seksuaalirikoksia oli kutakin 2–5 prosenttia. Alentuneesti syyntakeisina tuomituista puolestaan 35 prosenttia tuomittiin henki- tai pahoinpitelyrikoksesta ja 8 prosenttia varkausrikoksesta

rangaistukseen samalla aikavälillä. Seksuaalirikoksista, tuhotyöstä ja ryöstöstä tuomittuja oli kutakin noin 4–5 prosenttia. Kun tarkastelu ulotetaan tätä pitempään aikaan, näyttää siltä, että tuomioistuimen mielentilaratkaisut ovat keskittyneet yhä harvempiin rikoslajeihin ja väkivaltarikoksiin syyllistyneet ovat nykyään entistäkin selvemmin edustettuina näissä ratkaisuissa.

Suhteellisesti eniten sekä syyntakeettomia että alentuneesti syyntakeisia on henkirikoksiin ja tuhotyöhön syyllistyneissä. Henkirikoksen tehneistä 7 prosenttia (täytetyt teot 10 %) oli syyntakeettomia ja 4 prosenttia (täytetyt teot 6 %) alentuneesti syyntakeisia vuosina 2005–2019. Vastaavat luvut tuhotyön osalta olivat 7 prosenttia (syyntakeettomat) ja 5 prosenttia (alentuneesti syyntakeiset) tähän rikokseen syyllistyneistä. Kaikista oikeudessa tuomituista rikoslakirikoksista sekä syyntakeettomia että alentuneesti syyntakeisia oli 0,1 % syyllisistä (päärikosperuste).

Tuomioistuinten syyntakeisuusarvioinnit ovat seurailleet annettuja mielentilalausuntoja. Niissä todettu linjanmuutos (ks. edellä) näkyy ennen kaikkea siinä, että vähentyneesti syyntakeisten ja syyntakeettomien lukumäärät ja suhteelliset osuudet ovat alentuneet (joskin aivan uusimmat tiedot kertovat syyntakeettomien osuuden jo kääntyneen kasvuun). Yksi käytännössä tärkeä seuraus tästä on ollut, että murhasta tuomitut elinkautiset vankeusrangaistukset ovat 1990-luvulta lähtien lisääntyneet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. (Ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 208 ja Rikollisuustilanne 1997, 179 sekä jäljempänä jakso D1.)

Oikeuspsykiatristen potilaiden hoito. Jos syytetylle tehdään mielentilatutkimus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta selvittää samassa yhteydessä myös tahdosta riippumattoman mielisairaanhoidon edellytykset. Rikoksen tehneen hoitoon määrääminen tapahtuu samojen edellytysten nojalla kuin muidenkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien.¹ Käytännössä mielentilatutkimuksissa syyntakeettomiksi todetut määrätään kuitenkin säännönmukaisesti hoitoon.

Vuonna 2019 THL määräsi 45 henkilöä tahdosta riippumattomaan hoitoon mielentilatutkimuksen jälkeen. Kaikki oikeuspsykiatristen potilaan hoito on pitkäkestoista. Hoidossa olevista oikeuspsykiatrista potilaista tai heidän hoitoajoistaan ei ole julkaistuja luotettavia tilastotietoja. THL:sta saadun tiedon mukaan 31.12.2019 hoidossa oli 406 oikeuspsykiatrista potilasta (vuonna 2018 vastaava luku oli 393 oikeuspsykiatrista potilasta ja vuonna 2017 389 potilasta).

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa. Vuoden 2006 vankeuslain kokonaisuudistuksen (voimaan 1.10.2006) yhteydessä Suomessa luovuttiin

¹ Hoitoon määräämisen edellytyksistä tarkemmin Rikollisuustilanne 1995–1996, 209–210.

turvaamistoimenpiteeksi määritellystä pakkolaitokseen määräämisestä. Samalla rikoslakiin otettiin säännökset koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa ilman mahdollisuutta päästä ehdonlaiseen vapauteen. Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa koskee vakaviin rikoksiin syylistyneitä rikoksen uusijoita, joita on rikoksesta ilmenevien seikkojen ja mielentilatutkimuksen perusteella pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Koko vankeusajan suorittaminen vankilassa edellyttää, että tuomioistuimien on määrännyt rikoksesta vähintään kolmen vuoden pituisen ehdottoman vankeustuomion (RL 2c:11). Laissa edellytetään, että ainakin yhdestä rikoksesta olisi yksinään seurannut vähintään kolmen vuoden vankeustuomio silloin, jos tuomittuja rikoksia on useampia. Vaarallisuuden määrittämiseksi rikoksenteikijälle on tehtävä ennen tuomion määräämistä oikeuspsykiatrinen mielentila- ja vaarallisuusarviotutkimus.

Päätöksen koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa tekee syyttäjän vaatimuksesta yleinen tuomioistuin samalla, kun se ratkaisee rikoksen syyllisyyskysymyksen ja määrää rangaistuksen. Ennen uudistusta eli pakkolaitosaikana ratkaisuvallalta oli erityisellä vankilaoikeudella.

Rikoksenteikijän vaarallisuus arvioidaan uudelleen hänen suoritettuaan viisi kuudesosaa rangaistuksesta, jos hän anoo tässä vaiheessa Helsingin hovioikeudelta pääsyä ehdonlaiseen vapauteen (RL 2c:12). Tällöin hänen vaarallisuutensa arvioidaan oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa uudelleen, minkä jälkeen Helsingin hovioikeus tekee päätöksen ehdonlaiseen vapauteen pääsemisestä taikka anomuksen epäämisestä. Vanki päästetään joka tapauksessa vapaaksi viimeistään silloin, kun hän suorittanut koko tuomionsa.

Lisäksi on huomattava, että elinkautiseen vankeuteen tuomitusta on yleensä tehty mielentilatutkimus syyntakeisuuden arvioimiseksi ja käytännössä myös väkivaltariskin arviointi, koska rangaistuksen pituus ei ole vielä asian ollessa keskeneräisenä ratkaistu. Elinkautisvangilla on mahdollisuus anoa ehdonlaiseen vapauteen pääsyä hänen kärsittyään 12 vuotta vankeustuomioista (tai 10 vuotta, jos tuomittu oli rikoksen tehdessään alle 21-vuotias). Psykiatrinen vankisairaala suorittaa näissä tapauksissa psykiatrisen väkivaltariskin arvioinnin ja antaa siitä lausunnon Helsingin hovioikeudelle, joka sitten tekee päätöksen asiassa (RL 2c:10).¹ Psykiatrinen vankisairaala on antanut tällaisia väkivaltariskin arviointilausuntoja vuosittain keskimäärin noin 20 vuosina 2011–2015 (Pohjola 2017). Elinkautisvanki voi anoa ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä edellisestä päätöksestä aina vuoden kuluessa uudestaan.

Kuten edellä on kerrottu, vaarallisia rikoksenuusijoita ja koko rangaistuksen suorittamista vankilassa koskeva laki on muutettu yhdistelmärangais-

¹ Elinkautisvangin väkivaltariskin arviointivaatimus tuli voimaan 1.9.2011.

tukseksi vuoden 2018 alussa niin, että 3–12 vuoden vankeusaikaa seuraa yhden vuoden pituinen valvonta. Vanhaa lakia sovelletaan kuitenkin edelleen ennen 1.1.2018 tehtyihin rikoksiin. Yhdistelmärangaistukseen tuomittiin neljä henkilöä vuonna 2019. Heistä kaksi tuomittiin taposta, yksi tapon yrityksestä ja yksi törkeästä ryöstöstä. Tuomioiden pituudet vaihtelivat 4 vuodesta vähän alle 11 vuoteen.

Vaarallisuusarviot. Tuomioistuimen pyytämiä vaarallisuusarviointitutkimuksia tehtiin ennen rangaistukseen tuomitsemisesta yhteensä 9 ja ennen määräaikaiseen vankeuteen tuomitun ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä koskevan asian ratkaisemista varten 3 vuonna 2019. Tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioita on vuosittain annettu 1–15 (keskimäärin 8 vuodessa) nykyisen lain voimassaoloaikana. Ehdonlaiseen vapauteen pääsemiseen liittyviä vastaavia ratkaisuja on puolestaan annettu vuosittain 1–7 (keskimäärin 4 vuodessa) vuosina 2006–2019 (taulukko 22).

Vuonna 2017 julkaistun väitöskirjatutkimuksen (Pohjola 2017) mukaan 88 prosenttia tuomiota edeltävän vaiheen vaarallisuusarvioiduista epäillyistä (n=73 henkilöä) vuosina 2006–2014 oli miehiä. Tutkittujen keski-ikä oli 36 vuotta. Ehdonalaista vapautta varten tehdyn vastaavan vaarallisuusarvioinnin kohteista (n=30) 80 prosenttia oli miehiä ja kaikkien tutkittujen keski-ikä oli 43 vuotta. Molempiin ryhmiin kuuluville on tyypillistä, että he olivat viettäneet suurimman osan aikuiselämästään vankilassa. Kaikki tutkitut olivat suomalaisia.

Tuomiovaiheen vaarallisuusarvioiduista 70 henkilöä pidettiin terveystuomioranomaisten lausunnoissa erittäin vaarallisina toisten hengelle, terveydelle tai vapaudelle ja kolmea tutkittua ei pidetty lain tarkoittamassa mielessä vaarallisina. Ehdonalaisvaiheen tutkituista puolestaan 27 katsottiin edelleen erittäin vaaralliseksi ja kolmea pidettiin tässä lain edellyttämässä tarkoituksessa vaarattomina. Rikosseuraamusviraston keskushallintoyksikön lausunnot eivät ehdonalaisvaiheessa poikenneet terveydenhoitoviranomaisten lausunnoista (Pohjola 2017).

Taulukko 22 Terveystieteiden tutkimuskeskuksesta oikeuspsykiatriset vaarallisuusarviointilausunnot 2006–2019

Vuosi	Mielentila- tutkimuksen yhteydessä	Helsingin HO:n eh- donalaista vapauttamista varten pyytämät*	Yhteensä
2006	1	1	2
2007	12	8	20
2008	9	2	11
2009	7	1	8
2010	15	4	19
2011	9	6	15
2012	10	5	15
2013	4	4	8
2014	5	3	8
2015	8	7	15
2016	6	4	10
2017	9	3	12
2018	10	2	12
2019	9	3	12

Lähde: THL

*Ei sisällä elinkautisvankeja

Tuomioistuinnratkaisu. Tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioitujen päärikkoksista 81 prosenttia oli henkirikoksia. Pahoinpitelyrikoksia oli 13 prosenttia ja muut päärikokset olivat seksuaalirikoksia, ryöstöjä ja kuolemantuottamus. Tuomioiden keskipituus oli 8 vuotta 3 kuukautta. Lyhin tuomio oli 3 vuotta 2 kuukautta ja pisin 15 vuotta, joka sisälsi 3 vuotta täytäntöön pantavaksi määrättyä jäänösrangaistusta. Yli puolet (57 %) tuomituista oli tuomiota edeltävän 10 vuoden aikana tuomittu ainakin yhdestä henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Kolmen tutkitun osalta lakiin kirjattu edellytys aiemmasta törkeästä väkivaltarikoksesta ei täytynyt eikä heitä siten voitu määrätä suorittamaan koko rangaistusta vankilassa (Pohjola 2017).¹

Ehdonalaisvaiheen tutkituista 87 prosentilla viimeisimmän tuomion päärikoksena oli henkirikos tai sen yritys. Muut päärikokset olivat törkeitä pahoinpitelyjä ja yksi törkeä ryöstö.

Kaikista tuomiovaiheen 73 arvioidusta 48 syytettyä (66 %) tuomittiin kärsimään koko rangaistuksensa vankilassa. Osuus on kuitenkin todellisuudessa suurempi eli 83 prosenttia, kun huomioidaan se, että 10 henkilöä tuomittiin elinkaudeksi vankilaan ja viisi syytettyä vapautettiin syyntakeettomuuden perusteella. Lisäksi kuusi koko rangaistukseen suorittamiseen tuomittua ja yksi määräaikaiseen vankeuteen tuomittu oli alentuneesti syyntakeinen (Pohjola 2017).

¹ Tutkimuksen aineisto koskee vuosina 2006–2014 käsiteltyjä tapauksia, jotka ovat tulleet lainvoimaisiksi viimeistään vuoden 2015 loppuun mennessä. Lopputuloksissa on huomioitu viimeksi asiaa käsitelleen tuomioistuimen ratkaisu (Pohjola 2017).

Koko rangaistusta suorittamaan tuomitaan vuosittain noin kaksi prosenttia tuomituista, jotka ovat syyllistyneet RL 2c:11 §:ssä mainittuihin rikoksiin ja joista on ollut seurauksena vähintään kolmen vuoden pituinen vankeustuomio.¹

Koko rangaistustaan suorittavista 30 vankia anoi ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä vuosina 2006–2014. Heistä kaksi ehti anoa asiaa toistamiseen. Helsingin hovioikeus katsoi yhdenmukaisesti asiantuntijalausuntojen kanssa, että kolmessa tapauksessa vanki ei ollut enää erittäin vaarallinen toisen hengelle, terveydelle ja vapaudelle ja hänet voitiin päästää ehdonalaiseen vapauteen (Pohjola 2016). Valtaosa (90 %) anomuksen jättäneistä kärsi siis koko rangaistuksensa vankilassa, minkä lisäksi koko rangaistuksen suorittivat vankilassa myös ne, jotka eivät olleet anoneet ehdonalaiseen vapauteen pääsyä. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on siten hyvin harvinaista alun perin koko rangaistustaan vankilassa suorittavien kohdalla.

Yhteenveto

Eri rangaistuslajien käyttö

Yleistä. Vuonna 2019 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä noin 58 050 henkilöä, mikä on 1,2 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Näistä todettiin syylliseksi noin 54 500 (94 %) ja tuomittiin rangaistukseen noin 54 100 (93 % syytetyistä). Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2019 määrätyistä rangaistuksista valtaosa (60 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilatuomion) sai 10 % (5 298 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 23 % (12 458) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 2,9 % (1 569 tapausta). Valvontarangaistus määrättiin 156 tapauksessa. Rangaistus- ja sakkomääräys- sekä rikesakot (yhteensä noin 425 500) kattavat 89 % kaikista seuraamuksista. Syytteistä 5 % hylättiin.

Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomitujen määrät ovat laskeneet viimeisten 15 vuoden aikana vuodesta 2005 alkaen. Tuomioiden määrän vähentyminen on seurausta poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän laskusta. Sen sijaan rikesakkojen määrä on jopa kolminkertaistunut 2010-luvun loppupuolella 2000-luvun alkuun verrattuna. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella.

Ehdoton vankeusrangaistus. Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus oli 9,2 kuukautta ja ehdollisten 4,2 kuukautta vuonna 2019. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana 11 prosenttia. Samaan aikaan tuomioiden lukumäärät ovat laskeneet yli neljänneksellä,

¹ Osuus on laskettu olettaen, että väitöskirjatutkimuksen perusteella koko rangaistustaan suorittaneiden 48 tuomitun määrä vastaa vuositasolla 5–6 koko rangaistukseen tuomitua. Yli kolmen vuoden pituisia ao. rikoksista annettuja määräaikaista vankeustuomioita on puolestaan ollut viime vuosina keskimäärin noin 270 vuodessa.

mikä selittääkin keskipituuden nousua. Vuonna 2009 vankilarangaistusten keskipituus oli 10,0 kuukautta ja rangaistuksia määrättiin 6 657 kpl. Vuonna 2019 rangaistusten keskipituus oli 11,1 kuukautta ja vankilarangaistuksia määrättiin 4 882. Tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä on vähentynyt tänä aikana 12 prosenttia.

Ehdollinen vankeusrangaistus. 62 % vankeusrangaistuksista määrätään ehdollisena. Reiluun kolmasosaan (39 %) ehdollisista vankeusrangaistuksista liitettiin tehosteeksi oheissakko. Rattijuopumusrikoksissa oheissakko määrättiin melkein aina (95 %) ehdollisen vankeuden tehosteeksi. Oheissakoista peräti 94 prosenttia määrättiin rattijuopumusrikoksista. Mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 264 kertaa, eli noin joka neljännessä (26 %) tapauksessa, jossa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta.

Yhdyskuntapalvelu. Vuonna 2019 tuomioistuimissa langetettiin 1 569 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 29 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on 1990-luvulla tapahtuneen jyrkän laskun jälkeen laskenut edelleen viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Vuonna 1998 tuomittuja rangaistuksia oli 3 957, mikä vastasi 43 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Rangaistuksen käyttöaste on suurin rattijuopumusrikoksissa (41 %). Puolet (50 %) yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta.

Valvontarangaistus. Vuonna 2019 tuomioistuimissa määrättiin 156 valvontarangaistusta, mikä oli 4,3 prosenttia muuntokelpoisista vankeustuomioista. Valvontarangaistuksen käyttöaste on pysynyt suunnilleen samalla tasolla vuodesta 2012 alkaen vuoteen 2017 asti. Vuonna 2018 sekä valvontarangaistusten lukumäärä että käyttöaste laskivat kuitenkin alimmalle tasolle koko lain voimassaolon aikana ja kohosivat vain hieman vuonna 2019. Yli puolet (53 % vuonna 2019) valvontarangaistustuomioista annetaan rattijuopumusrikoksista. Seuraamus on ollut yleinen myös asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevissa rikoksissa (keskimäärin 15 %, mutta vuosina 2018–2019 5–6 %) joissa myös rangaistuksen käyttöaste on suurin (78 % vuonna 2019). Rattijuopumusrikoksissa käyttöaste on ollut rangaistuksen voimassaolon aikana aluksi (vuosina 2012–2016) noin 10 prosenttia, mutta se aleni 6–8 prosenttiin vuosina 2017–2019.

Päiväsakot. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän keskiarvo oli 40 päiväsakkoa vuonna 2019. Minimipäiväsakkoja oli vuoden 2019 oikeudenkäyntisakoista 64 % ja rangaistusmääräysmenettelysakoista 44 %. Varsinkin omaisuus- ja huumausainerikoksissa päiväsakkojen rahamäärät keskittyvät minimipäiväsakkoon. Liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämän lisäksi voidaan huomioida, että liikenne rikosten sakoista enemmistö (yli 90 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Rikesakko. Vuonna 2019 määrättiin noin 308 400 rikesakkoa. Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut noin kolmanneksella 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2009. Valtaosa (86 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kamera valvonnan perusteella. Rikesakkojen vuotuinen kokonaisrahamäärä on kaksinkertaistunut sen jälkeen, kun rikesakkojen rahamääriä korotettiin noin kaksinkertaisiksi 1.9.2015 alkaen.

Syyntakeettomuus ja mielentila. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnoissa vuonna 2019 tutkituista 46 (45 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 11 (11 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 46 (45 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä laski aiemmasta 250–300:sta alle 200:aan. Vuosina 2011–2019 mielentilatutkimusten määrä (73–112) on ollut kaikkein alhaisin vuodesta 1980 lähtien. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat kiristyneet. Erityisesti alentuneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 alentuneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannelle tutkituista, vuonna 1990 puolet ja vuonna 2000 runsas viidennes. Vuonna 2019 alentuneesti syyntakeisia tutkituista oli 11 %. Tuomioistuimet puolestaan totesivat tekijän syyntakeettomaksi 43 kertaa ja alentuneesti syyntakeiseksi 49 kertaa vuonna 2019.

Selvästi eniten syyntakeettomana (52 % vuosina 2005–2019) ja alentuneesti syyntakeisena (35 % vuosina 2005–2019) on tuomittu henki- ja pahoinpitelyrikoksiin syyllistyneitä.

C3 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Rangaistusten tilastoinnista

Tilastointitavat. Vuoden 1992 konkurrenssiuudistuksen myötä luovuttiin rikosten erillisarvostelulle perustuvasta rangaistuksen määräämistavasta. Samalla rangaistuskäytännön tilastointi muuttui aiempaa olennaisesti mutkikkaammaksi. Vuoden 1992 jälkeisessä tilastoinnissa erotetaan kolme ryhmää.

I. Yksi rikos -tilastossa kerrotaan rangaistustiedot tapauksissa, joissa tuomittavana oli vain yksi rikos. Rangaistus on määrätty juuri tästä yhdestä rikoksesta.

II. Yhtenäisrangaistustilasto ottaa mukaan myös tapaukset, joissa tuomioon sisältyy useampi rikos. Tilasto kertoo siis useammasta rikoksesta tuomitun yhtenäisrangaistuksen suuruuden. Yhtenäisrangaistustilastoon sisällytetään nyttemmin yleensä vain samalla tuomiokerralla syyksiluettut uudet rikokset (ei ns. jälkikonkurrenssitapauksia).

III. Kaikki syyksiluettut rikokset mukaan ottavassa tilastossa ovat mukana kaikki tekijälle eri tuomiokerroilla syyksiluettut rikokset.

Kullakin tilastointitavalla on etunsa ja puutteensa. Yksittäisrangaistustieto on tarkin. Se kertoo juuri kyseisen rikoksen kohtelusta, eikä rangaistustietoon vaikuta muiden rikosten tuoma ”lisä”. Joissakin rikoslajeissa tilanteet, joissa tekijälle tulee tuomio pelkästään yhdestä rikoksesta, ovat kuitenkin harvinaisia poikkeustapauksia. Yksittäisrikokseen syyllistyneet eivät myöskään välttämättä edusta parhaalla mahdollisella tavalla rikostyyppin keskimääräistekijää (esimerkiksi vain yhdestä luvattomasta auton käyttöön-otosta tuomittava on tilastollinen poikkeustapaus, eikä hänen rangaistusten perusteella voi päätellä, mitä tapahtuu tyyppilliselle autovarkaalte).

Yhtenäisrangaistustilaston ongelmana on, ettei tilasto kerro mitä muita rikoksia rangaistukseen sisältyy. Koska tilastointi perustuu tuomiokerran päärikokseen, ovat muut tuomioon sisältyvät rikokset kuitenkin aina nimikerikosta lievempiä (ts. varkausrikoksen yhtenäisrangaistustilastossa ei ole mukana henkirikoksia – mutta kääntäen ehkä kyllä).

Kaikki syyksiluettut rikokset mukaan ottava tilasto antaa parhaan kuvan siitä, kuinka rikokset jakaantuvat tuomioistuinkäytännössä törkeisiin ja lieviin tekemuotoihin. Koska lievemmat rikokset sisällytetään raskaampien rikosten ”alle”, ei tämä tilasto kerro enää eri rikosten kohtelun ankaruudesta. Sen sijaan tilasto kertoo pikemminkin sen, millä tuomiotyypillä eri rikokset tulevat sovitettavaksi, silloin kun ne ovat osana rikossarjaa.

Esityksessä noudatetut tilastointiperusteet. Eri tilastointitapoja on syytä käyttää rinnan sen mukaan mikä kulloinkin on selvitettävä kysymys.

Tunnusmerkistön valintaa koskevat tiedot perustuvat kaikkia syyksiluettuja rikoksia koskevaan tilastoon.

Rangaistuslajin valintaa koskeva tieto perustuu päärikosperusteiseen yhtenäisrangaistustilastoon. Kun päärikos yleensä määrää rangaistuslajin, on yhtenäisrangaistustilasto luotettavin lähde sen selvittämisessä, mihin rangaistuslajiin eri rikokset johtavat.

Keskirangaistusten kuvaajana peruslähteenä on yksittäisrikostilasto, kuitenkin tarvittaessa täydennettynä yhtenäisrangaistustilaston tiedoilla. Keskirangaistukset ilmoitetaan keskiarvoina ja lopussa olevassa rangaistusten vertailua koskevassa osassa myös mediaaneina.

Rangaistuslajin valintaa ja keskirangaistuksia koskevat tiedot ilmoitetaan samaa rakennetta noudattaen taulukoissa 1–15 ja kuvioissa 1–15. Keskirangaistukset kertovat vankeuden keskipituuden (vuosina/kuukausina) sekä päiväsakkojen keskilukumäärän. Tiedot perustuvat yksittäisrikostilastoon (Y=yksittäisrikos). Rangaistuslajin valintatietoina mukana ovat ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja sakko. Lähteenä on tällä tuomiokerralla syyksi luettuja rikoksia sisältävä yhtenäisrangaistustilasto (K=tuomiossa yksi tai useampi rikos). Yhtenäisrangaistustilasto sisältää myös yksittäisrikokset. Jollei muuta ilmoiteta, koskevat rangaistuksen määräämistä koskevat tiedot vain täytettyjä rikoksia.

Tilastoista on poistettu tapaukset, joissa rangaistusta on kohtuullistettu RL 7:6 erityismääräyksen perusteella. Tämä lainkohta sääntelee tilanteita, joissa jo aiemmin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu tekijä tulee tuomittavaksi sellaisesta rikoksesta, josta olisi normallisääntöjen mukaan tuomittava aikaisempaan ehdottomaan rangaistukseen johtaneen rikoksen kanssa yhteinen rangaistus (ks. tarkemmin RL 7:6 ja Lappi-Seppälä 2000, 393 ss). Huomattakoon, että vaikka RL 7:6 edellyttää nyt tuomittavan rangaistuksen kohtuullistamista, se tulee sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa henkilö on syyllistynyt useampaan rikokseen. Toisin sanoen RL 7:6:ta sovellettaessa, kukaan ei ole varsinaisesti ”ensikertalainen”. Jos tilastoon otettaisiin mukaan RL 7:6:n soveltamistapaukset, ehdottomien vankeusrangaistusten osuus kasvaisi joissakin rikostyypeissä merkittävästikin.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Henkirikokset. Tuomittujen, täytettyjen henkirikosten kokonaismäärä on vähentynyt 75 henkirikoksesta (vuonna 2009) 57 henkirikokseen vuonna 2019 (40 henkirikosta vuonna 2018, 55 vuonna 2017). Henkirikosten yritysten kokonaismäärässä (vuosittain 112–146 rikosta) ei sen sijaan ole tapahtunut trendinomaisia muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana, vaikka vuosittaiset vaihtelut voivat olla suhteellisen suuriakin. On huomattava, että henkirikoksiin syylliseksi todetuista melko huomattava osa jätetään syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta. Syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta

jätettyjä on sekä täytetyissä teoissa (11,7 % vuosina 2010–2019) että yritykseksi jääneissä (6,2 %), kummassakin ryhmässä noin 5–10 syyntakeetonta vuosittain.

Täytetyissä teoissa murhien osuus kaikista henkirikoksista on vaihdellut viimeisen kymmenen vuoden aikana neljänneksestä lähes puoleen (49 %) ja vastaavasti tappojen osuus noin puolesta (49 %) lähes kolmeen neljäsosaan (74,7 %). Surmasta on annettu vuosittain 0–2 tuomiota. Henkirikosten yrityksistä tuomitut teot ovat suurimmaksi osaksi tapon yrityksiä (84–98 %).

Taulukko 1 Tunnusmerkistön valinta ja rangaistuksen määrääminen henkirikoksissa 2019 (RL 21:1–3)

	Tunnusmerkistön valinta (tuomittuja päärikoksen mukaan)		Keskirangaistus (vuosina)		Elinkautiset
	Yksi rikos	Kaikki	Yksi rikos	Kaikki	
Tappo RL 21:1	11	25*	9,9	10	..
- tapon yritys	43**	86	3,5	3,9	..
Murha RL 21:2	1	21	9	9	20
- murhan yritys	-	3	-	7,8	..
Surma RL 21:3	1	1	-	5	..
- surman yritys	-	-	-	-	..
Tuomitut yhteensä	56	136			20
Syyntakeettomat		14			
Syyte hylätty		12			

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Sisältää kaksi yhdistelmärangaistukseen tuomittua.

** Sisältää yhden yhdistelmärangaistukseen tuomitun.

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus (vuonna 2019 murhasta tuomituista rangaistuksista elinkautisia oli 95%). Vuosittain murhasta tuomitaan 8–25 rikosentekijää rangaistukseen. Vuonna 2019 murhasta päärikoksena rangaistukseen tuomittuja oli 21 (11 vuonna 2018, 8 vuonna 2017). Heistä 20 tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi ja yksi 9 vuodeksi vankeuteen. Tämän lisäksi neljä henkilöä jätettiin syyntakeettomana tuomitsematta rangaistukseen. Murhan yrityksestä tuomittiin rangaistukseen 3 henkilöä keskimäärin 7,8 vuoden vankeusrangaistukseen. Kaksi syytettyä jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta. Murharikoksissa syyntakeettomiksi katsottujen määrä on tyypillisesti korkea. Syyntakeettomien suuresta määrästä johtuen esimerkiksi vuosina 2010–2019 elinkautinen vankeus tuomittiin kaikista murhatuomion saaneista 76 %:lle.

Täytetystä *taposta* (RL 21:1) tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Rangaistuksen suuruuteen vaikuttaa käytännössä muun muassa syyntakeisuuden aste. Täydessä ymmärryksessä tehdystä täytetystä taposta tuomitaan keski-

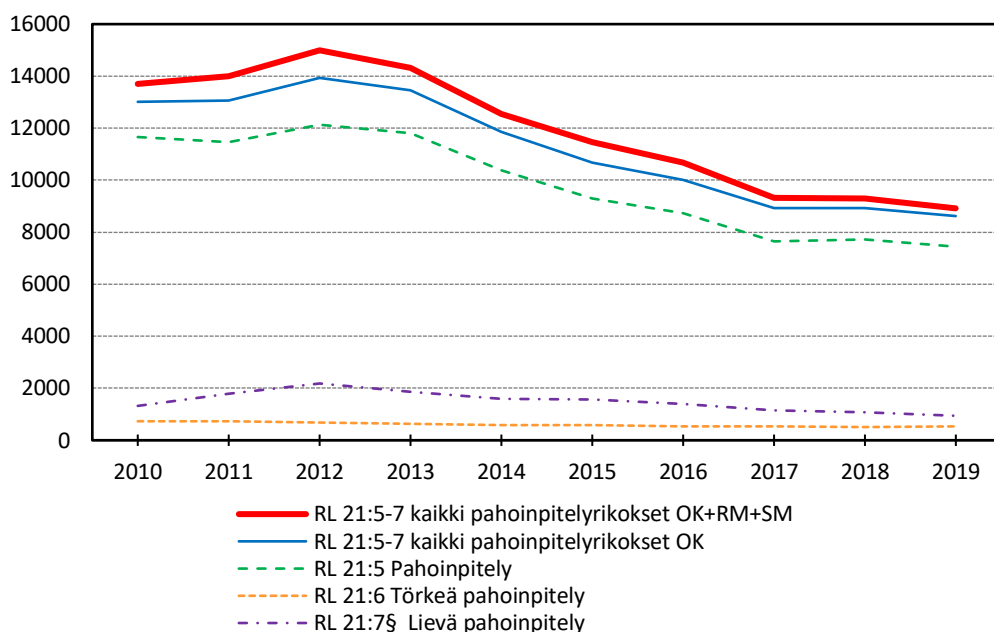
määrin 10 vuotta vankeutta. Alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltaminen alentaa rangaistusta 2–3 vuodella. Taposta tuomittiin rangaistukseen 25 henkilöä vuonna 2019, kaksi jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta ja yhden syyte hylättiin.

Tapon yrityksestä tuomitut rangaistukset vaihtelevat runsaasta kahdesta vuodesta noin viiteen vuoteen. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,7–4 vuotta vankeutta. Tapon yrityksestä tuomittiin rangaistukseen 86 henkilöä, kuusi jätettiin syyntakeettomina tuomitsematta ja yhdentoista syyte hylättiin vuonna 2019.

Surmasta (RL21:3) tuomittiin yksi henkilö vuonna 2019. Tästä rikoksesta tuomitseminen on ylipäänsä harvinaista. Yhteensä seitsemän henkilöä on tuomittu rangaistukseen surmasta tai sen yrityksestä vuosina 2010–2019.

Pahoinpitelyrikokset. Yli 80 prosenttia (81–85 % vuosina 2010–2019) pahoinpitelyrikoksista tuomitaan tavallista pahoinpitelyä koskevan säännöksen nojalla (mukaan luettuna sekä täytetyt teot että yritykset). Törkeiden tekemuotojen osuus on ollut 4–6 prosenttia ja lievien 10–15 prosenttia vastaavana aikana. Lievistä pahoinpitelyistä keskimäärin noin puolet on tuomittu rangaistusmääräysmenettelyssä sakkoon. Viime vuosina oikeudenkäynnissä tuomittujen tapausten osuus lievissä pahoinpitelyissä on kuitenkin kasvanut: vuosina 2018 ja 2019 noin kaksi kolmannesta (vuonna 2018 65,9 %, vuonna 2019 68,4 %) lievistä pahoinpitelyistä annetuista tuomioista tuomittiin oikeudenkäynnissä. Kaikkiaan pahoinpitelyrikoksista tuomittujen määrä on vähentynyt kolmanneksella (34,9 %) viimeksi kuluneen 10 vuoden kuluessa (kuvio 1). Vähentyminen koskee yhtäläisesti myös törkeitä pahoinpitelyjä, vaikka se ei tule kuviossa mittakaavan vuoksi esille. Vähentymisen taustalla on poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten vähentyminen sekä vähemmän vakavan väkivallan osalta mahdollisesti syyttämättä jättämispäätösten kasvu¹, mikä puolestaan liittyy väkivaltatapausten sovittelumäärien lisääntymiseen (ks. jakso IIB).

¹ Syyttämättä jättämisestä ei saada nykyisin rikoslajikohtaista tilastotietoa, minkä vuoksi tilanteen kehittymistä ei voi luotettavasti todentaa.

Kuvio 1 Pahoinpitelyrikostuomiot vuosina 2010–2019, kaikki syyksi luetut rikokset. (Tuomioistuinoikeudenkäynti=OK, rangaistusmääräysmenettely=RM ja sakko-menettely=SM)

Taulukko 2 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyrikoksissa 2019 (RL 21:5–6; pl. rikosten yritykset)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Pahoinpitely RL 21:5	Y	N	2183	762	81	119	3152*	45	3,1	4,0
		%	69,3	24,2	2,6	3,8	100			
	K	N	3163	1522	193	439	5337*	49	3,5	4,6
		%	59,3	28,5	3,6	8,2	100			
Törkeä pahoinpitely RL 21:6	Y	N	-	94	2	73	169	-	15	22,5
		%	0,0	55,6	1,2	43,2	100			
	K	N	-	171	2	232	405	-	15,7	26
		%	0,0	42,2	0,5	57,3	100			

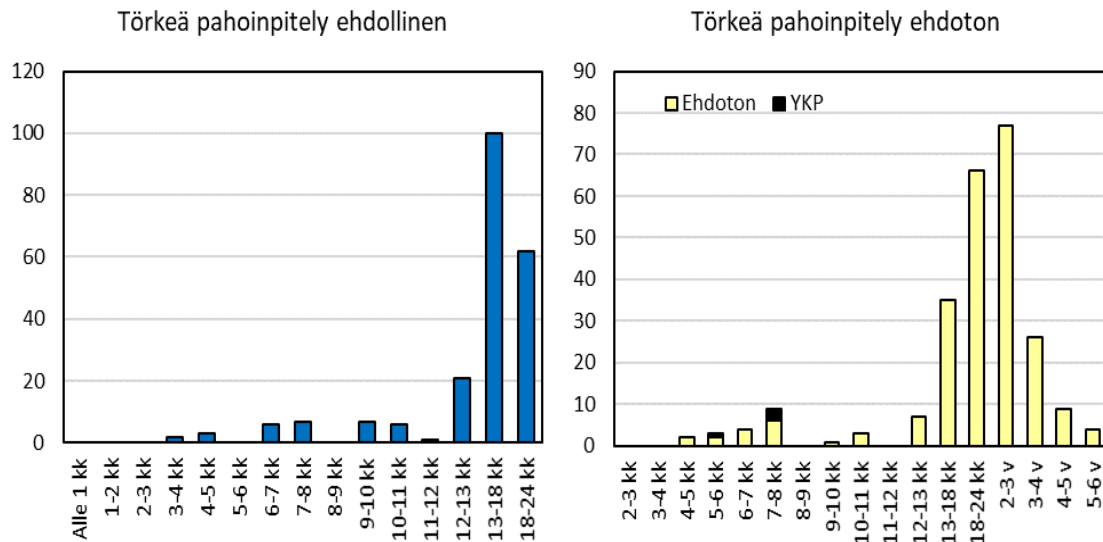
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 7 (Y) ja 20 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

Lähes kahdessa kolmasosassa (59 %) tavallisista pahoinpitelyistä tuomitaan sakkorangaistus (keskiluku 49 päiväsakkoa; K, 45 ps.; Y). Ehdottomana tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–8 kuukautta (84 % vankilarangaistuksista) ja ehdollisten 1–5 kuukautta (77 % ehdollisista). Pahoinpitelystä tuomittujen vankilarangaistusten keskipituus on pysynyt vuotta 2017 lukuun ottamatta (2,9 kk) noin 3,5 kuukautena viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Tuomittujen päiväsakkojen keskisuuruus on samaan aikaan jonkin verran kasvanut (ks. kuvio 2).

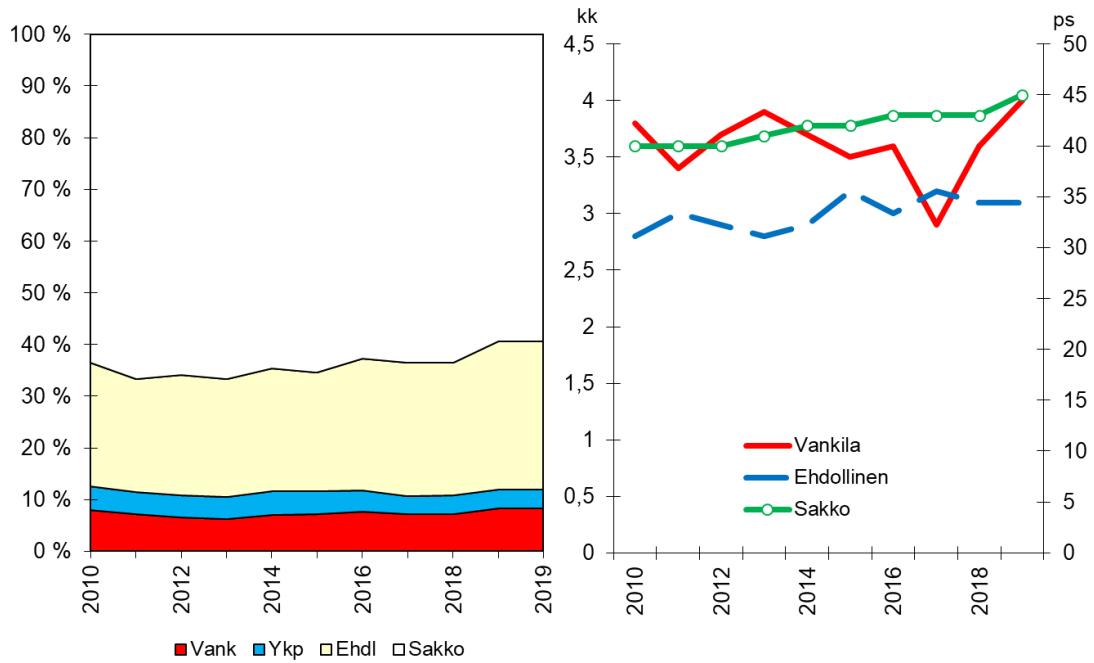

Kuvio 2 Törkeästä pahoinpitelystä tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2019
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

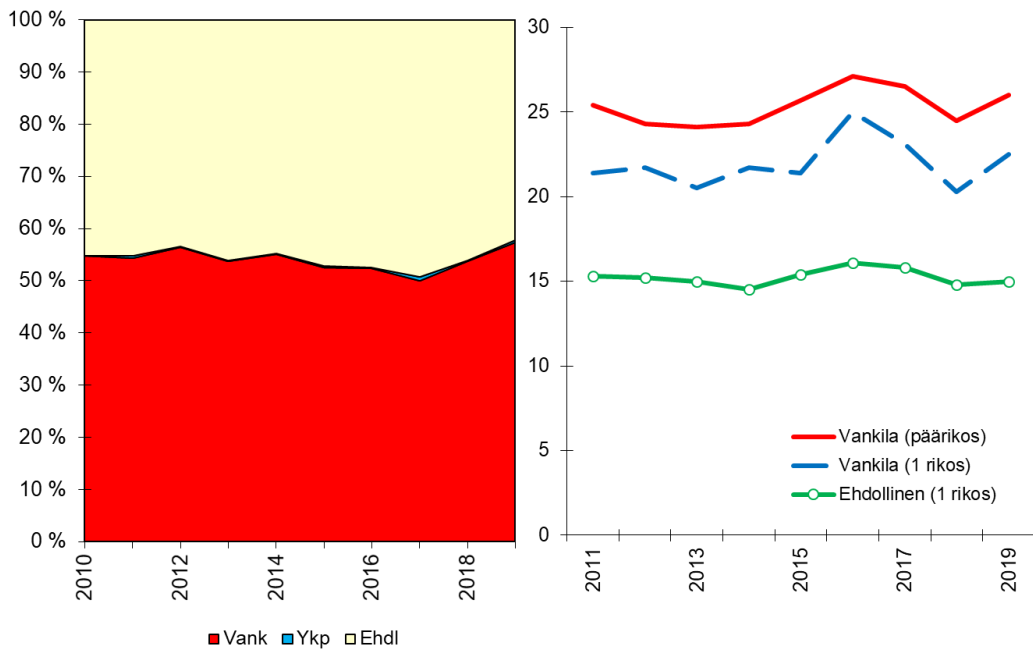
Törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6) määrätään vain vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana (K). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus taas hieman yli vuosi. Vuonna 2019 ehdottomista vankilarangaistuksista 92 prosenttia oli 1–6 vuoden pituisia ja ehdollisista 85 prosenttia 1–2 vuoden mittaisia.

Törkeän pahoinpitelyn rangaistustasoon on selvästi vaikuttanut loka-kuussa 2001 voimaan tullut rikoslain uudistus, jolla törkeän pahoinpitelyn vähimmäisrangaistus korotettiin 6 kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 13,8 kuukautta, vuonna 2002 18,1 kuukautta ja vuonna 2019 22,5 kuukautta (ks. Rikollisuustilanne 2000, 218).

Pahoinpitely RL 21:5

Törkeä pahoinpitely RL 21:6

Kuvio 3 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyssä (RL 21:5) ja törkeässä pahoinpitelyssä (RL 21:6) vuosina 2010–2019

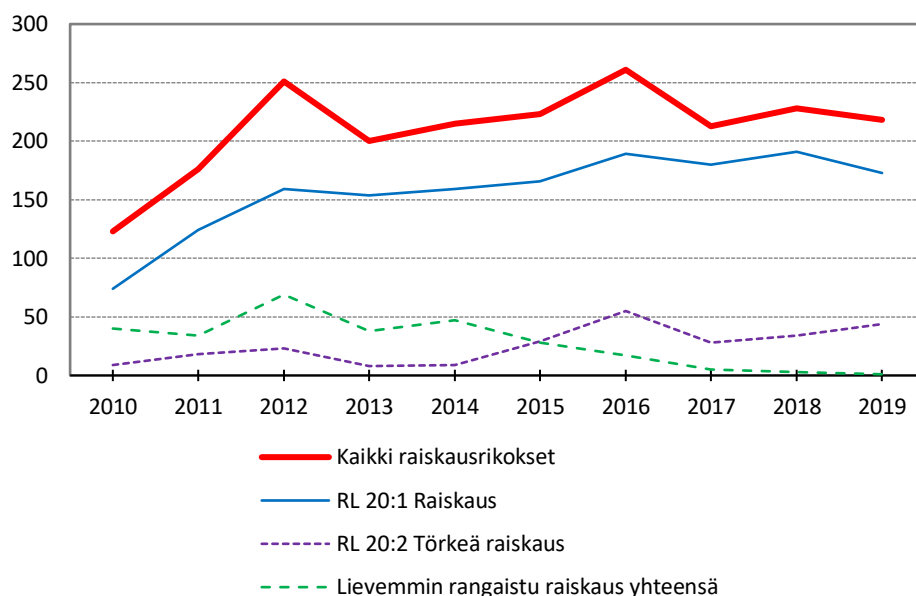
Lievästä pahoinpitelystä rangaistukseen tuomittuja (päärikos) oli 627 vuonna 2019. Tästä rikoksesta voi seurata vain sakkoa (keskiluku 17 päivä-sakkoa niissä tapauksissa, joissa rangaistavana oli vain yksi rikos). Vajaa kolmannes (31,6 %) lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrättiin rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2019.

Seksuaalirikokset

Raiskausrikoksissa 80 prosenttia tapauksista (kaikki syyksi luetut rikokset, ml. täytetyt teot ja yritykset) tuomittiin raiskausta koskevan perussäännöksen nojalla vuonna 2019. Törkeiden tekemuotojen osuus oli 20 prosenttia (15 % vuonna 2018, 13 % vuonna 2017, 21 % vuonna 2016 ja 4 % vuonna 2014). Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskeva lainkohta kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lainmuutoksella. Vähemmän vakavat raiskaukset voidaan kuitenkin rangaista raiskauksen perustunnusmerkistää lievemman asteikon nojalla (RL 20:1 § 3 mom.). Tämän lievemman säännöksen nojalla on tuomittu vuosina 2015–2019 vain muutama henkilö (1 vuonna 2019), kun pakottamisesta sukupuoliyhteyteen päärikoksena tuomittiin 33 henkilöä vuonna 2014. Sen ohella tuomittiin vielä vuonna 2017 4 henkilöä ja vuonna 2018 yksi henkilö pakottamisesta sukupuoliyhteyteen koskevan, nyt jo kumotun säännöksen nojalla, koska rikokset oli tehty vanhan lain aikana. Vuonna 2019 tämän lainkohdan nojalla ei annettu tuomioita.

Vuoden 2014 uudistuksessa myös törkeän raiskauksen tunnusmerkistää laajennettiin niin, että alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita raiskauksia voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi. Lainmuutos näyttäisi lisänneen törkeiden raiskauksien määrää; tuomittuja rikoksia oli – yritykset mukaan lukien – kaikkiaan vuonna 2019 yhteensä 44 (34 vuonna 2018, 28 vuonna 2017, 55 vuonna 2016 ja 29 vuonna 2015) ja vuonna 2014 vain 9 (ks. kuvio 4).

Raiskausrikosten kokonaismäärä (sekä täytetyt teot että yritykset huomioiden) on lisääntynyt noin 150 tuomitusta rikoksesta 200–250 tuomit-
tuun rikokseen viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Erityisesti perustun-
nusmerkistön mukaiset teot ovat lisääntyneet ja vähemmän vakavista rais-
kauksista annetaan nykyisin hyvin harvoin tuomioita.

Kuvio 4 Raikausrikostuomiot vuosina 2010–2019, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 3 Rangaistuksen määrääminen raikausrikoksista ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä 2019 (RL 20:1–2, 6–7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Eh- doll.	Ykp	Van- kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Raikaus RL 20:1	Y	N	-	46	1	44	91	-	16,2	23,2
		%		50,6	1,1	48,4	100			180
	K	N	-	59	1	69	129	-	16,4	26,1
		%		45,8	0,8	53,5	100			180
Törkeä raikaus RL 20:2	Y	N	-	-	-	6	6	-	-	41,7
		%				100	100			-
	K	N	-	-	-	34	34	-	-	50,1
		%				100	100			-
Lapsen seksuaali- nen hyväksikäyttö RL 20:6	Y	N	3	86	1	4	94	72	7,9	8,3
		%	3,2	91,5	1,1	4,3	100			146
	K	N	3	113	1	7	124	72	8,0	16,6
		%	2,4	91,1	0,8	5,6	100			240
Lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:7	Y	N	-	21	-	32	53	-	18,4	28,9
		%		39,6		60,4	100			-
	K	N	-	29	-	65	94	-	18,8	30,8
		%		30,9		69,1	100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

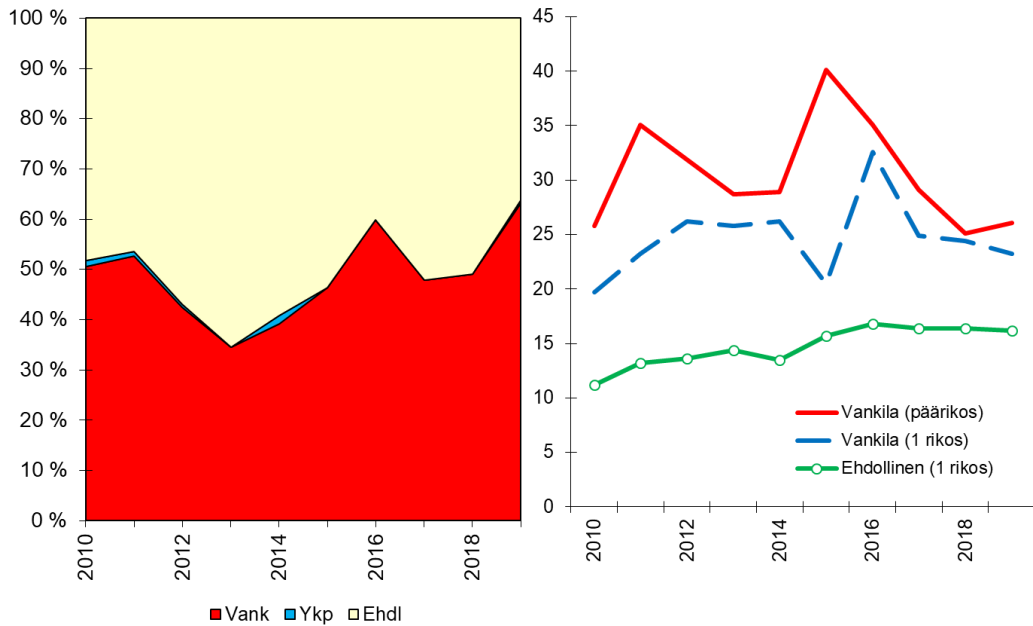
Raikausksesta (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 130 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 153) vuonna 2019. Noin puolet (54 %) tuomittiin ehdottomaan vankeuteen. Raikauksen keskirangaistus oli noin 2 vuotta. *Törkeästä raikausksesta* määrättiin 34 vankeusrangaistusta, kaikki ehdottomina. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli noin 4 vuotta (K).

Tuomittujen raiskausrikosten määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosina 2012–2019 vuoteen 2010 verrattuna. Tähän muutokseen on vaikuttanut 1.6.2011 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan raiskaussäännöstä sovelletaan myös tekoihin, joissa uhri ei päihtymyksensä vuoksi kykene puolustamaan itseään (RL 20:1.2). Tällaiset teot rangaistiin ennen lain muutosta raiskausta lievemmän tunnusmerkistön mukaisena seksuaalisena hyväksikäytönä ja näiden rikosten määrä onkin vastaavasti vähentynyt, mikä raiskausrikoksia käsitelleessä selvityksessä osattiin ennakoida (ks. OPTL 2012). Raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeustuomioiden osuuden lasku vuonna 2012 (ks. kuvio 3) näyttäisi olevan myös yhteydessä tähän lainmuutokseen. Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskevan lainkohdan poistaminen sekä törkeän rangaistuksen kriminalisoinnin laajentaminen vuonna 2014 näyttäisivät puolestaan vaikuttaneen päinvastaiseen suuntaan eli ehdottomien vankeustuomioiden osuuden palautumiseen noin 60 prosentin tasolle. Raiskausrikosten soveltamisalan ja sisällön muutosten (vuosien 2011 ja 2014 muutokset) vuoksi vuosien 2011–2019 tuomiot eivät siten ole kaikilta osin vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin verrattuna.

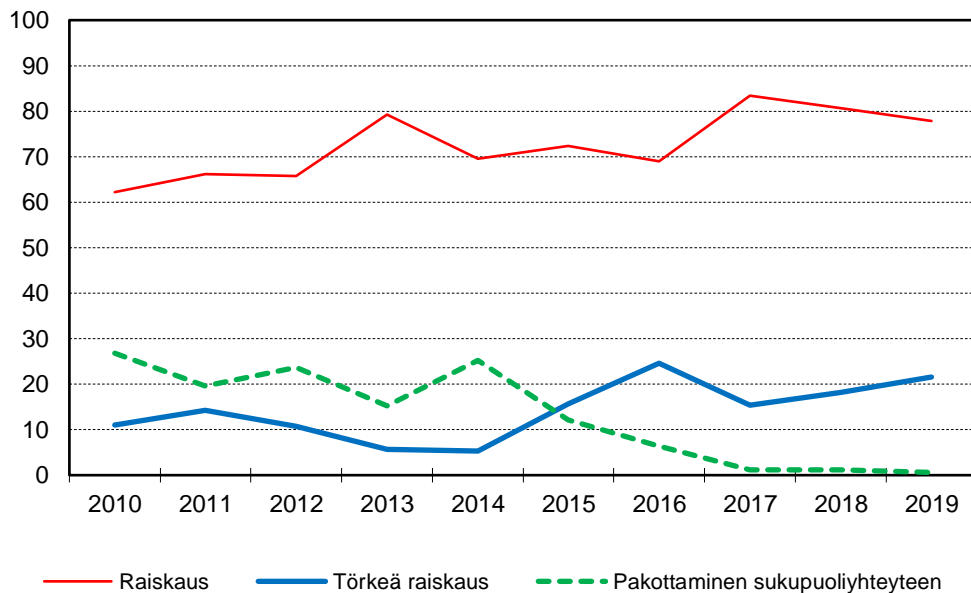
Seksuaalirikoksiin kohdistuva rikosoikeudellinen kontrolli on kokonaisuudessaan selvästi kiristynyt rikosten syyteoikeutta ja tunnusmerkistöjen sisältöä koskevien laajennusten sekä tuomittujen rangaistusten tason kohoamisen seurauksena. Tämä näkyy yksinkertaisimmin rikoksista tuomittujen vankilavuosien määrän kasvuna. Kun raiskausrikoksista vielä vuonna 1999 tuomittiin vankeutta yhteensä noin 40 vuotta, oli tuomittujen vankilavuosien määrä vuonna 2016 kohonnut yli 300:aan laskien kuitenkin 217 vuoteen vuonna 2017 ja 226 vuonna 2018. Vuoden 2019 luku oli 296 vankilavuotta. Kaikista rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista (ml. lapsiin kohdistuvat rikokset) tuomittiin 2000-luvun puolen välin vaiheilla noin 200 vankilavuotta ja 503 vankilavuotta vuonna 2019 (396 vuonna 2018).

Yksittäisten rikostyyppien rangaistuskäytännössä tapahtuneiden pidemmän aikavälin muutosten tarkempaa arviointia kuitenkin vaikeuttavat rikoslakeihin tehdyt muutokset, joilla rikosten tunnusmerkistöjen alaa ja keskinäisiä suhteita on muutettu.

Raiskausrikokset RL 20:1-3 (pl. yritykset)

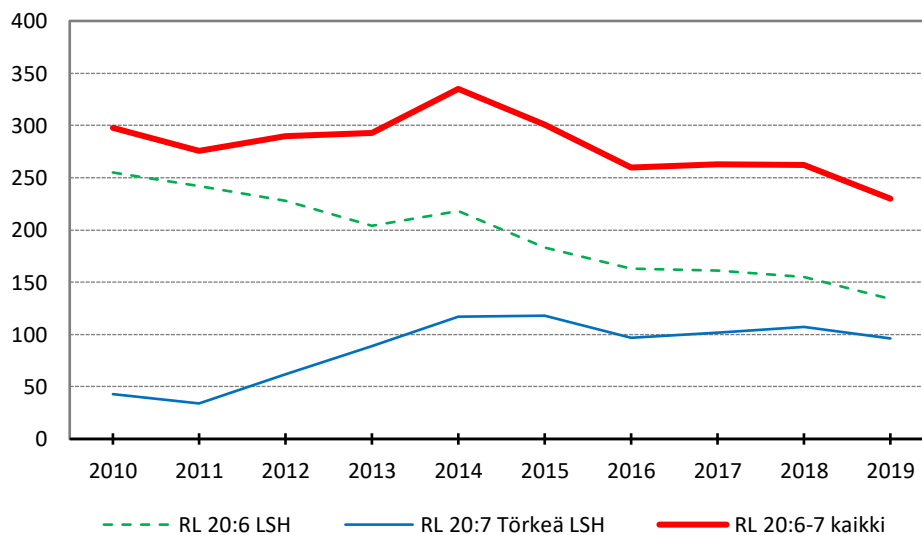
Kuvio 5 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista (RL 20:1–3) vuosina 2010–2019. 1.9.2014 alkaen RL 20:1–2

Kuvio 6 Eri tekemuotojen osuus raiskausrikoksista (RL 20:1–3) päärikoksen mukaan vuosina 2010–2019. 1.9.2014 alkaen sukupuoliyhteyden pakottamisen sijasta RL 21:1§3 mom. mukainen ”vähemmän vakava” raiskaus

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:6–7; pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 222 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 330) vuonna 2019. Rikosten määrä on vähentynyt erityisesti parina viime vuotena edeltäviin vuosiin verrattuna.

Vähennys koskee erityisesti rikoksen perusmuotoa. Sen sijaan törkeiden hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut selvästi vuoden 2011 jälkeen (kuvio 7). Muutos johtuu vuonna 2011 toteutetusta lainmuutoksesta, missä sukupuoliyhteys 16 vuotta nuoremman lapsen kanssa sekä uhrin vanhemman tai vanhempaan rinnastettavan ja samassa taloudessa asuvan suorittama 18 vuotta nuorempaan lapseen kohdistama rikos säädettiin oletusarvoisesti törkeäksi hyväksikäytöksi.

Kuvio 7 Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut vuosina 2010–2019 (päärikosperuste; pl. yritykset)

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (RL 20:6) syyllistyneistä valtaosa (91 % vuonna 2019) tuomitaan ehdolliseen vankeuteen. Tässä ryhmässä yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 7,9 kuukautta ja yhteisen rangaistuksen 8,0 kuukautta vuonna 2019 (ks. edellä taulukko 3).

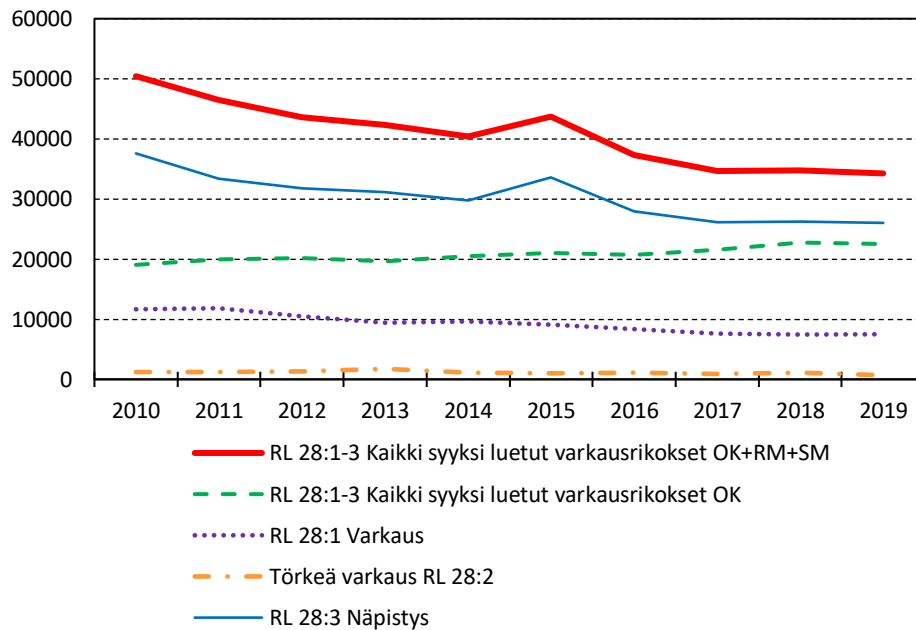
Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:7) tuomittiin 94 vankeusrangaistusta, joista reilu kaksi kolmasosaa (69 %) oli ehdottomia. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli noin 3 vuotta (K). Vuoden 2011 lainmuutoksen jälkeen ehdollisten vankeustuomioiden osuus on noussut jo puoleen muutosta edeltävältä noin viidenneksen osuuden tai sen alle vallinneelta tasolta.

Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö

Varkausrikokset. Valtaosa kaikista rangaistukseen johtaneista varkausrikoksista (sis. sekä täytetyt teot että yritykset) on näpistyksiä (85 % päärikoksista ja 76 % kaikista syyksi luetuista rikoksista vuonna 2019). Kaikista näpistystapauksista miltei puolet (45 %) käsiteltiin oikeudenkäynnin ulkopuolella,

sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2019. Oikeudessa tuomituista varkausrikoksista yli puolet (64 % vuonna 2019) tuomitaan näpistyksinä. Oikeudessa tuomittujen näpistysten määrä on kohonnut vuosina 2017–2019 – päärikosperusteisesti laskettuna – tuntuvasti eli lähes nelinkertaiseksi vuoteen 2009 verrattuna ja samalla rangaistusmääräysmenettelyssä ratkaistujen tapausten määrä on laskenut alle puoleen vuoteen 2009 verrattuna.¹ Törkeitä varkauksia oli 3 % kaikista oikeudessa tuomituista varkausrikoksista vuonna 2019.

Kaikkien tuomittujen varkausrikosten määrä on vähentynyt vajaan kolmanneksen (30 %) vuodesta 2010. Oikeudessa tuomittujen määrä on sitä vastoin lisääntynyt noin 20 prosenttia vastaavana aikana, mikä johtuu siis edellä mainitusta näpistyksiä koskevasta syytekäytännön muuttumisesta. Näpistystenkin kokonaismäärä on tästä riippumatta laskenut 30 % vuodesta 2010 (kuvio 8).

Kuvio 8 Varkausrikostuomiot vuosina 2010–2019, kaikki syyksi luetut rikokset

Varkaus (RL 28:1). Yli puolet varkauden perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon (57 % yhtenäisrangaistuksen päärikoksena vuonna 2019). Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin noin joka viides (20 %,) vuonna 2019, keskirangaistuksen pituuden ollessa 2–3 kuukautta (K). Tyypillisin

¹ Muutos liittyy sakkojen muuntorangaistusta koskevaan vuonna 2008 tehtyyn lainmuutokseen, missä rangaistusmääräyksiin tuomittuja sakkoja ei enää ollut mahdollista muuntaa vankeudeksi, jos sakot jätettiin maksamatta. Eduskunta edellytti tätä lakia säätäessään, että rangaistusmääräysmenettelyn käyttö rajataan pois tilanteissa, joissa rikoksenteijä on osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

vankilarangaistus on 14 vrk–5 kk (91 %). Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on puolestaan 1–3 kk (78 %).

Taulukko 4 Rangaistuksen määrääminen varkausrikoksissa 2019 (RL 28:1–2)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Van-kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Varkaus RL 28:1	YN	733	178	19	100	1030	45	2,3	1,5
	%	71,2	17,3	1,8	9,7	100			82
	KN	1351	481	65	469	2369*	51	2,6	2,6
	%	57,0	20,3	2,7	19,8	100			77
Törkeä varkaus RL 28:2	YN	1	57	6	29	94**	70	7,4	8,1
	%	1,1	60,6	6,4	30,9	100			154
	KN	1	134	16	160	312 **	70	9,3	11,6
	%	0,3	42,0	5,1	51,3	100			172

Y=yksittäisrikos

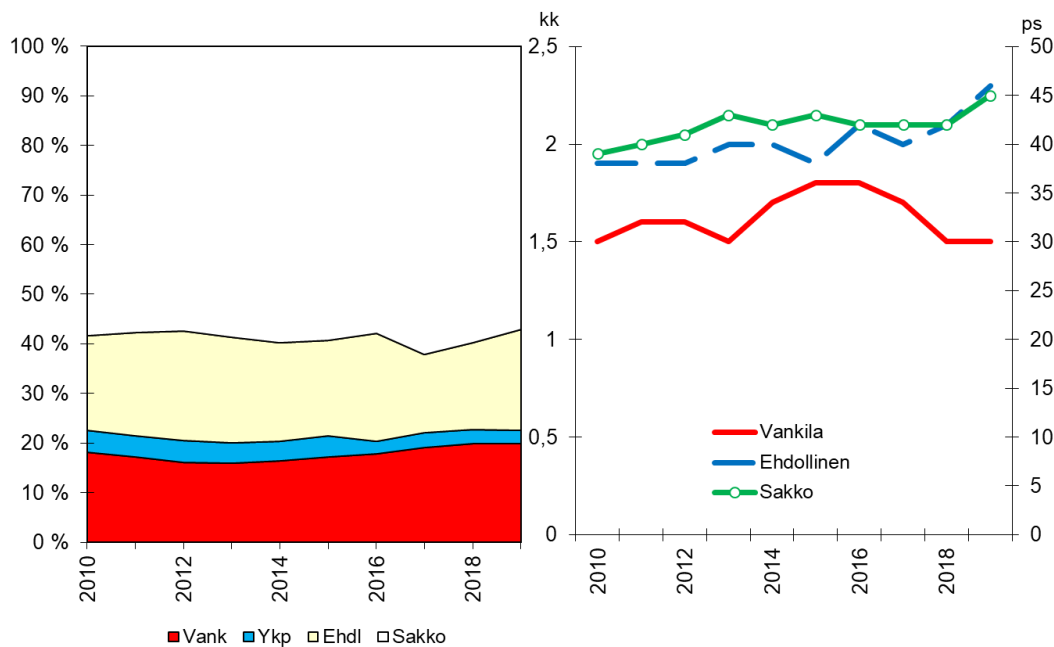
K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 3 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

** Sisältää 1 (K) ja 1 (Y) valvontarangaistukseksi muunnetun ehdottoman vankeuden.

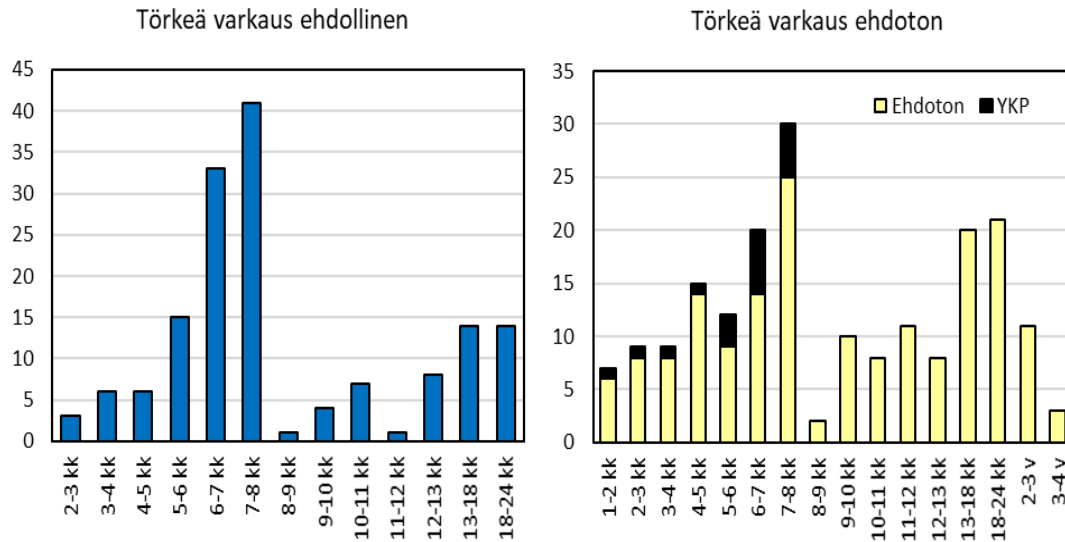
Varkaus RL 28:1

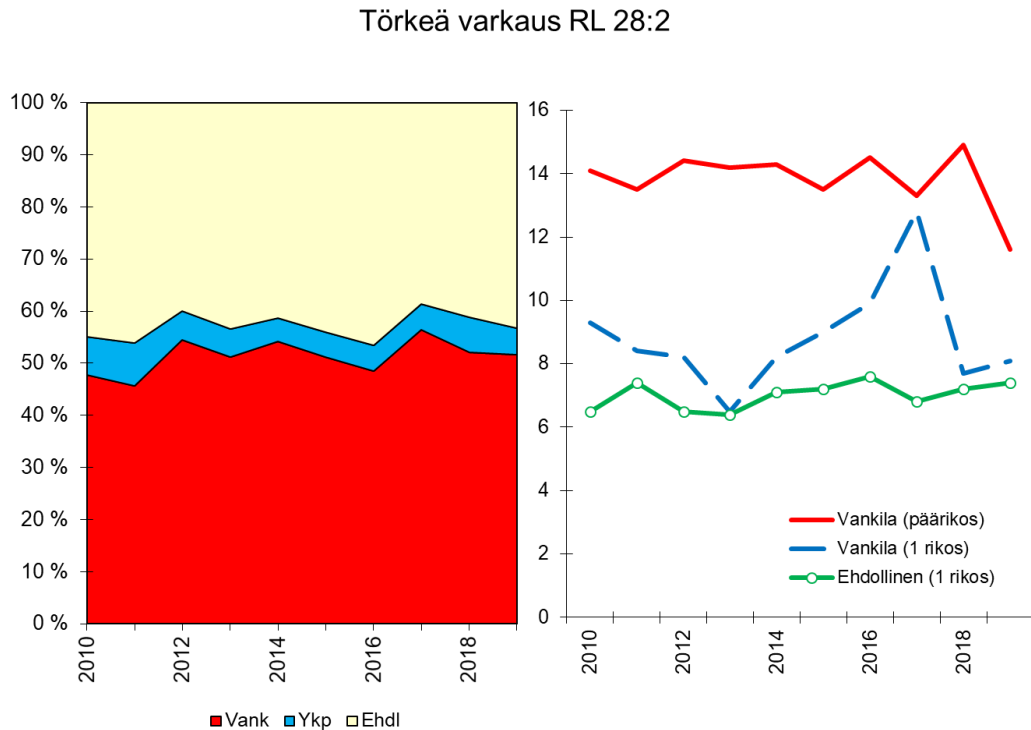
Kuvio 9 Rangaistuksen määrääminen tavallisesta varkaudesta (RL 28:1) vuosina 2010–2019

Törkeästä varkaudesta (RL 28:2) määrättiin ehdottomia vankilarangaistuksia yli puolessa (51 %) tuomioista. Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 8 kuukautta ja päärikosperusteisen tilaston mukainen keskirangaistus puolestaan noin yksi vuosi vuonna 2019. Vankilarangaistuksen rangaistusskaala on

kuitenkin varsin laaja, muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen. Ehdollisten vankeusrangaistusten tyyppirangaistus puolestaan on 3–8 kuukautta vankeutta (66 % ehdollisista).

Kuvio 10 Törkeästä varkaudesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2019
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 11 Rangaistuksen määrääminen törkeästä varkaudesta (RL 28:2) vuosina 2010–2019

Näpistyksestä (RL 28:3) tuomitaan aina sakkorangaistus oikeudessa, syyttäjän antamalla rangaistusmääräyksellä tai poliisin sakkomääräyksellä. Tuomittujen sakkojen määrä oli keskimäärin 11 päiväsakkoa vuonna 2019.

Kavallus. Kaikista kavallusrikoksista (ml. täytetyt teot ja yritykset) reilu puolet (56 % vuonna 2019) tuomittiin perussäännöksen nojalla ja vähän vajaa neljännes lievänä tekemuotona (24 % vuonna 2019). Törkeiden tekemuotojen osuus oli viidennes (20 %).

Perusmuotoisissa kavallusrikoksissa vähän yli puolessa (59 %) tapauksista tuomittiin sakkorangaistus. *Törkeän kavalluksen* normaalirangaistuslaji on ehdollinen vankeus (91 % vuonna 2019). Ehdollisen vankeusrangaistuksen keskipituus on 6–8 kuukautta.

Taulukko 5 Rangaistuksen määrääminen kavallusrikoksissa 2019 (RL 28:4–5)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Van- kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Kavallus RL 28:4	Y	N	108	74	-	6	188	45	2,6	2,1
		%	57,4	39,4	-	3,2	100			
	K	N	133	82	-	9	224	47	2,6	1,9
		%	59,4	36,6	-	4,0	100			
Törkeä kavallus RL 28:5	Y	N	-	75	1	9	85	-	7,7	22,9
		%	-	88,2	1,2	10,6	100			
	K	N	-	108	1	10	119	-	8,0	22,2
		%	-	90,8	0,8	8,4	100			

Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvaton käyttö. Vuonna 2019 luvattomaan käyttöön liittyviä rikoksia tuomittiin seuraavasti (kaikki syyksi luetut rikokset):

- luvaton käyttö	193
- luvattoman käytön yritys	4
- törkeä luvaton käyttö	-
- törkeän luvattoman käytön yritys	-
- lievä luvaton käyttö	33
- moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	722
- moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	201
- törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	5
- törkeän moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	-
- lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	14

Noin kaksi kolmesta (62 % vuonna 2019, ml. täytetyt teot sekä yritykset) luvattomasta käytöstä tuomittiin *moottorikulkuneuvon käyttövarkautta* koskevan säännöksen nojalla. Sekä törkeän että lievän tekemuodon osuudet ovat jääneet hyvin pieneksi. Muista kuin moottoriajoneuvoa koskevista luvattomista käytöistä 86 prosenttia tuomittiin perussäännöksen ja 14 prosenttia lievää tekemuotoa koskevan säännöksen nojalla vuonna 2019.

Taulukko 6 Rangaistuksen määrääminen moottorikulkuneuvon käyttövarkauksissa 2019 (RL 28:9a§1)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Eh-doll.	Ykp	Van-kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus RL 28:9a§1	Y/N	37	5	-	10	52	37	0,9	0,9
	%	71,2	9,6	-	19,2	100			-
	K/N	112	20	7	48	188*	50	1,4	2,0
	%	59,6	10,6	3,7	25,5	100			62

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 1 (K) ja 1 (Y) valvontarangaistukseksi muunnetun ehdottoman vankeuden.

Taulukko 7 Rangaistuksen määrääminen luvattomasta käytöstä 2019 (RL 28:7)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Eh-doll.	Ykp	Van-kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Luvaton käyttö RL 28:7	Y/N	23	-	1	1	25	32	-	0,7
	%	92	-	4	4	100			30
	K/N	55	4	1	13	73	41	2,2	1,8
	%	75,3	5,5	1,4	17,8	100			30

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvattoman käytön (75 %) ja moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien (60 %) tyyppirangaistuksena on sakko. Ehdottomia vankeusrangaistuksia moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista oli noin neljännes.

Petos ja väärennös

Petokset. Tuomittujen petosten (kaikki tekemuodot, kaikki syyksi luetut rikokset) määrä on lisääntynyt 40 prosenttia (+60 % oikeudessa tuomituista) vuonna 2019 vuodesta 2010. Kasvu koskee ennen muuta perusmuotoista petosta. Tuomioiden lisääntyminen selittyy petosrikosten kasvulla (erityisesti nettirikollisuus). Tuomioistuimissa tutkituista petoksista 80 prosenttia tuomitaan perussäännöksen (RL 36:1) nojalla. Lievistä petoksista hieman vajaa viidennes (19 %) käsiteltiin sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2019.

Taulukko 8 Rangaistuksen määrääminen petosrikoksissa 2019 (RL 36:1–2)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Van- kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Petos RL 36:1	Y	767	433	18	25	1244*	47	2,6	2,0
	N								
	%	61,7	34,8	1,4	2,0	100			70
Törkeä petos RL 36:2	K	1112	748	61	224	2149**	51	3,2	4,1
	N								
	%	51,7	34,8	2,8	10,4	100			89
Törkeä petos RL 36:2	Y	-	164	6	10	180	-	7,2	8,7
	N								
	%	-	91,1	3,3	5,6	100			148
Törkeä petos RL 36:2	K	-	250	13	52	315	-	8,2	16,9
	N								
	%	-	79,4	4,1	16,5	100			181

Y=yksittäisrikos

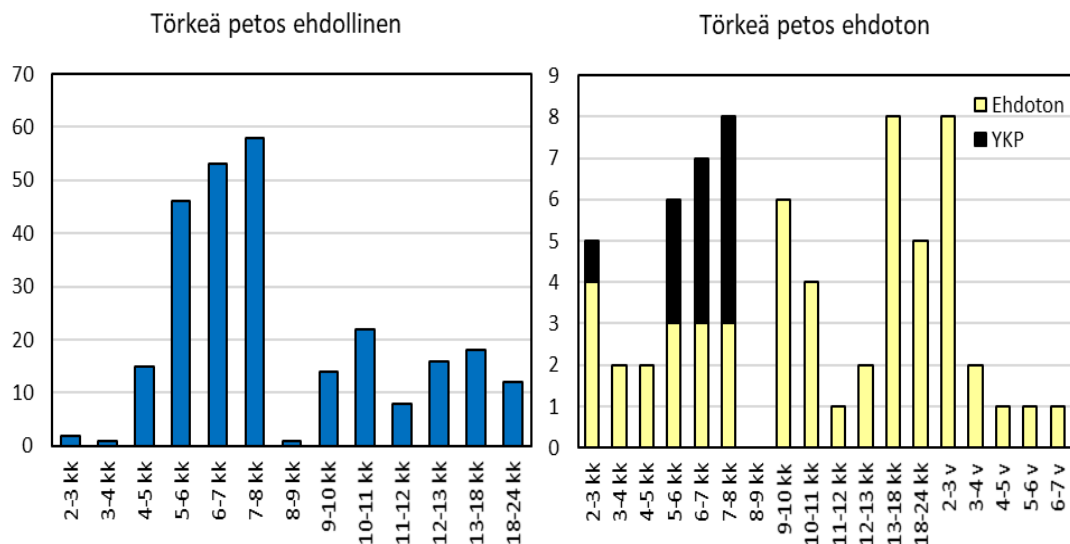
K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

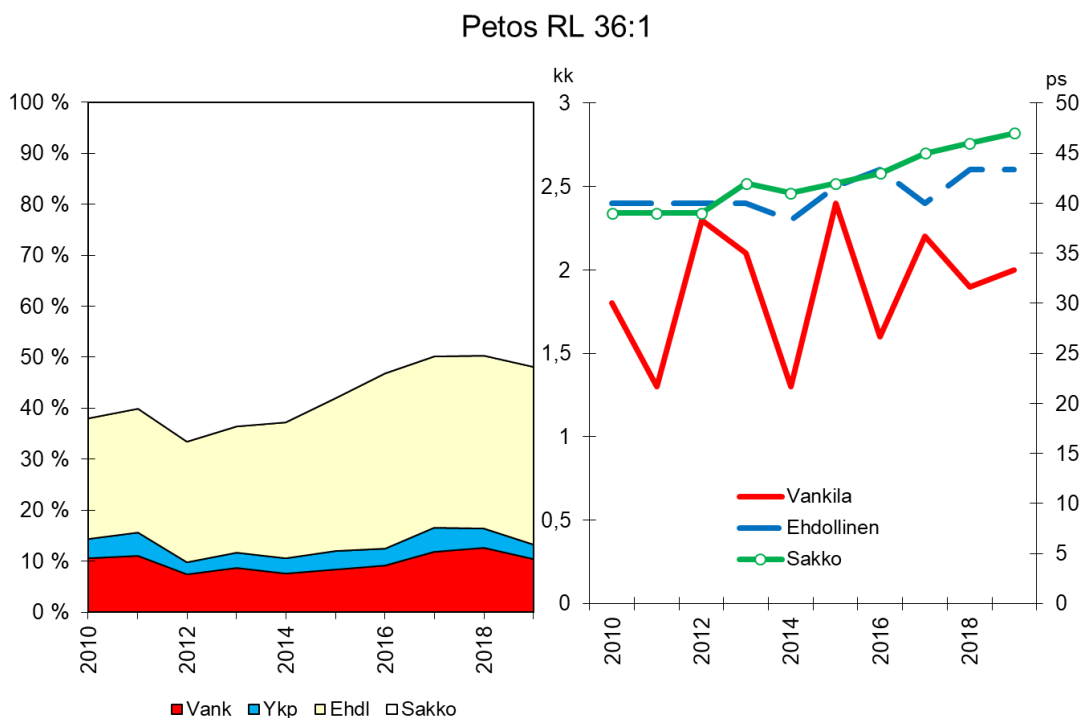
* Sisältää yhden (Y) valvontarangaistuksen

** Sisältää 4 (K) valvontarangaistusta.

Petoksen perusmuodon normaalirangaistuslaji on sakko (52 %), mutta niiden osuus on viime vuosina vähentynyt ja vankeusrangaistusten osuus vastaavasti kasvanut (kuvio 13). Tuomittujen vankilarangaistusten keskipituus on 1,5–4 kuukautta. Törkeästä petoksesta tuomitaan yleisimmin ehdollista vankeutta (79 %, vuonna 2018 74 %; näistä 65 % 4–8 kuukautta). Ehdottomien vankilarangaistusten kohdalla rangaistusten hajonta on laaja (2 kk–7 v.)

Kuvio 12 Törkeästä petoksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2019

Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 13 Rangaistuksen määrääminen petoksesta (RL 36:1) vuosina 2010–2019

Maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksista annettiin kaikkiaan 943 tuomioita vuonna 2019, näistä 71 % perussäännöksen nojalla. Maksuvälinepetoksen perusmuodon normaalirangaistus on keskimäärin 52 päiväsakon suuruinen sakko (46 %). Törkeästä maksuvälinepetoksesta (13 % maksuvälinepetos-tuomioista) tuomitaan vankeutta (ehdotonta tai ehdollista). Keskirangaistukset ovat tällöin 9–13 kuukautta.

Väärennys. Yli kolme neljäsosaa (78 % vuonna 2019) väärennysrikoksista tuomitaan perussäännöksen (RL 33:1) nojalla. Törkeän tekemuodon soveltaminen on verraten harvinaista (2 % kaikista väärennysrikoksista vuonna 2019).

Taulukko 9 Rangaistuksen määrääminen väärennysrikoksissa 2019 (RL 33:1)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Väärennys RL 33:1	Y	63	10	-	1	74	34	1,0	1,3
	N	85,1	13,5	-	1,4	100			-
	%								
	K	138	32	2	22	194	45	2,6	2,3
	N	71,1	16,5	1,0	11,3	100			89
	%								

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Noin kaksi kolmesta väärennöksen perustunnusmerkistön nojalla tuomituista saa sakkorangaistuksen. Vankeutta tuomittaessa normaalirangaistus on 2–4 kuukautta vankeutta (K), joista 40 prosenttia tuomittiin ehdottomana vankilarangaistuksena.

Ryöstörikokset

Ryöstötuomioita (ml. sekä täytetyt teot että yritykset) annettiin vuonna 2019 kaikkiaan 756, näistä 80 % tuomittiin perustunnusmerkistön mukaan. Törkeiden ryöstöjen osuus tuomioista on kuitenkin kohonnut noin viidennekseen, kun se oli esimerkiksi vuonna 2011 vain 11 prosenttia. Tuomittujen ryöstöjen kokonaismäärässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

Taulukko 10 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa 2019 (RL 31:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vanki (kk)
Ryöstö RL 31:1	Y	N	-	68	3	44	116*	-	9,5	9,8
		%	-	58,6	2,6	37,9	100			180
	K	N	1	202	8	178	390*	65	10,5	14,2
		%	0,3	51,8	2,1	45,6	100			167
Törkeä ryöstö RL 31:2	Y	N	-	7	-	25	32	-	17,3	29,4
		%		21,9		78,1	100			-
	K	N	-	9	-	105	114	-	17,7	36,4
		%		7,9		92,1	100			-

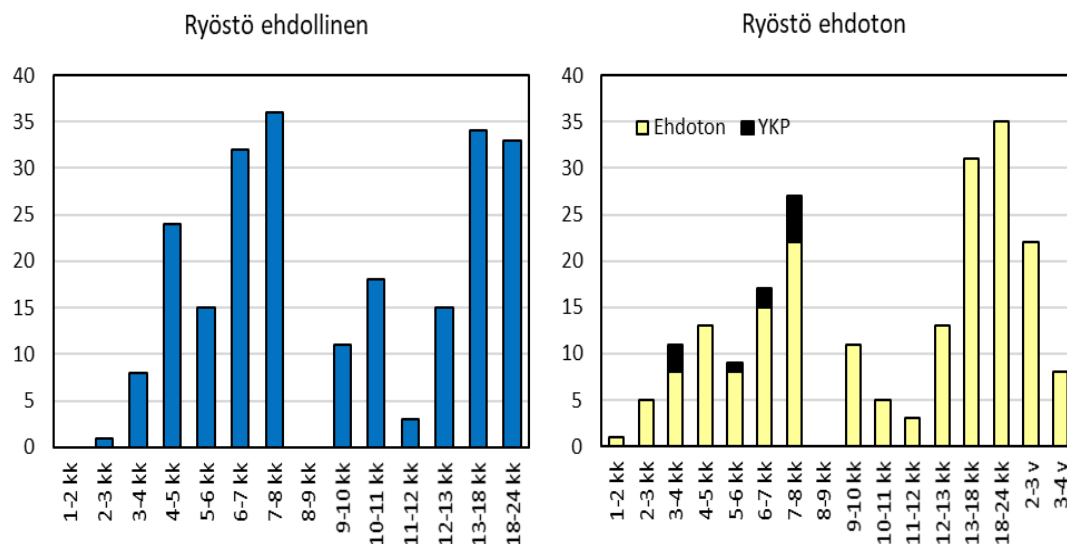
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää yhden (K) ja (Y) valvontarangaistuksen.

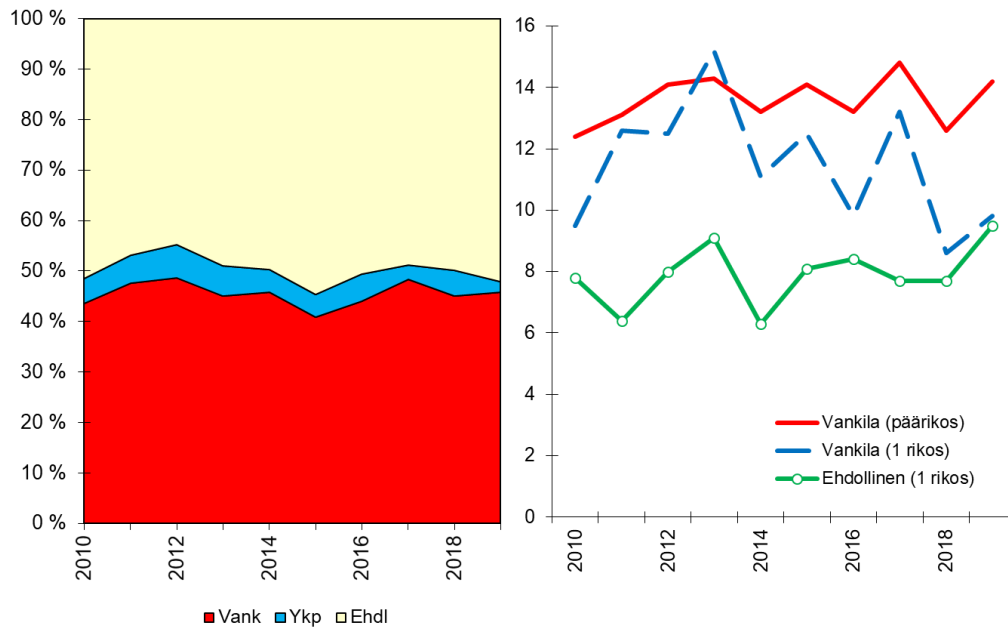
Rangaistusten ero eri törkeysportaissa on huomattava. Ryöstön *perusmuodosta* (RL 31:1, joka kattaa myös verraten lievät tekemuodot) tuomitaan keskimäärin 6–18 kuukautta vankeutta (joista noin puolet on ehdottomia ja puolet ehdollisia). Ehdottomista vankilarangaistuksista 29 % on 4–8 kuukauden pituisia ja 51 % 1–3 vuoden mittaisia. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta (47 %). Toisaalta myös 1–2 vuoden pituisten ehdollisten osuus on merkittävä (36 %).

Kuvio 14 Ryöstöstä (RL 31:1) tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2019
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Jos kyseessä on *törkeä ryöstö* (esim. rikos on tehty käyttäen ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä), keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta ehdottomana. Rangaistustason vuosittaiset vaihtelut ovat melko suuria suuntaan ja toiseen.

Ryöstö RL 31:1

Törkeä ryöstö RL 31:2

Kuvio 15 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa (RL 31:1–2) vuosina 2010–2019***Taloudellinen rikollisuus***

Veropetos. Veropetosten (RL 29 luku) määrässä ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Lievimmat rikoslain 29 luvun vastaiset verorikokset käsitellään pääsääntöisesti rangaistusmääräysme-

nettelyssä. Kaikista tuomioistuimissa käsitellyistä, syyksi luetuista veropetosrikoksista törkeän veropetoksen osuus oli yli puolet (57 %) vuosina 2010–2019.

Taulukko 11 Rangaistuksen määrääminen verorikoksissa 2019 (RL 29:1–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Van- kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Veropetos RL 29:1	Y	N	36	52	-	-	88	71	2,6	-
	%	%	40,9	59,1			100,0			-
	K	N	43	54	1	-	98	71	2,6	-
	%	%	43,9	55,1	1,0		100			150
Törkeä veropetos RL 29:2	Y	N	1	71	3	1	77*	60	8,0	5,0
	%	%	1,3	92,2	3,9	1,3	100			113
	K	N	1	136	5	9	152*	60	8,4	11,7
	%	%	0,7	91,4	3,3	5,9	100,0			128
Lievä veropetos RL 29:3	Y	N	15	-	-	-	15	19	-	-
	%	%	100,0				100			-
	K	N	916	-	-	-	916	18	-	-
	%	%	100,0				100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää yhden (K) ja (Y) valvontarangaistuksen.

Veropetoksen normaalirangaistuksena on sakko (vuonna 2019 44 %, vuonna 2018 55%) tai ehdollinen vankeus (vuonna 2019 55%, vuonna 2018 53%). *Törkeästä veropetoksesta* tuomitaan vankeutta, joista selvästi suurin osa määrätään ehdolliseksi. Ehdollisten tyypillinen pituus vuonna 2019 oli 4–8 kuukautta ja ehdottomien puolesta vuodesta vuoteen. Rangaistusten ohella rikoksiin liittyy säännönmukaisesti joukko hallinnollisia maksuseuraamuksia.

Lievästä veropetoksesta ehdoton valtaosa (97 % vuonna 2019, kaikki syyksi luetut rikokset) käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä. Keskirangaistus on noin 20 päiväsakkoa.

Velallisen rikokset. RL 39 luvun velallisen rikoksia on tuomittu vuosittain melko tasaisesti noin 300–350 rikosta vuosina 2010–2019 (274 rikosta vuonna 2019). Näistä käytännössä tavallisin on velallisen epärehellisyys (93 % vuonna 2019, kaikki tekemuodot), joista törkeitä tekemuotoja on jo enemmän kuin neljä viidestä (85 %). Velallisen rikoksiin läheisesti liittyviä kirjanpitorikoksia tuomitaan RL 39 luvun rikoksiin nähden yli kaksinkertainen määrä (679 rikosta vuonna 2019, kaikki syyksi luetut rikokset, kaikki tekemuodot).

Velallisen epärehellisyydestä normaalirangaistus on ehdollinen vankeus (3–5 kk) samoin kuin *törkeästä velallisen epärehellisyydestä* (8–10 kk). Yk-

sittäisestä perusmuotoisesta kirjanpitorikoksesta tuomitaan useimmiten sakkoa ja *törkeästä kirjanpitorikoksesta* (K) 8–12 kuukauden ehdollinen vankeusrangaistus.

Taulukko 12 Rangaistuksen määrääminen velallisen rikoksissa (RL 39:1–3) ja kirjanpitorikoksissa (RL 30:9) 2019

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Van- kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Velallisen epärehellisyys RL 39:1	Y	N	4	8	-	-	12	65	3,0	-
		%	33,3	66,7	-	-	100			-
	K	N	4	8	-	-	12	65	3,0	-
		%	33,3	66,7	-	-	100			-
Törkeä velallisen epärehellisyys RL 39:1a	Y	N	-	57	2	2	61	-	8,2	15,7
		%	-	93,4	3,3	3,3	100			175
	K	N	-	91	3	4	98	-	8,6	10,3
		%	-	93,4	3,1	4,1	100			177
Velallisen petos RL 39:2	Y	N	-	1	-	-	1	-	2,0	-
		%	-	100	-	-	100			-
	K	N	-	1	-	-	1	-	2,0	-
		%	-	100	-	-	100			-
Törkeä velallisen petos RL 39:3	Y	N	1	1	-	-	2	40	5,0	-
		%	50,0	50,0	-	-	100			-
	K	N	1	4	-	-	5	40	11,5	-
		%	20,0	80,0	-	-	100			-
Kirjanpitorikos RL 30:9	Y	N	57	42	-	-	99	54	2,9	-
		%	57,6	42,4	-	-	100			-
	K	N	63	76	-	-	139	57	3,3	-
		%	45,3	54,7	-	-	100			-
Törkeä kirjanpitorikos RL 30:9a	Y	N	1	69	2	3	75	90	6,4	6,3
		%	1,3	92,0	2,7	4,0	100			194
	K	N	1	296	6	50	353	90	10,5	22,6
		%	0,3	83,9	1,7	14,2	100			190

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

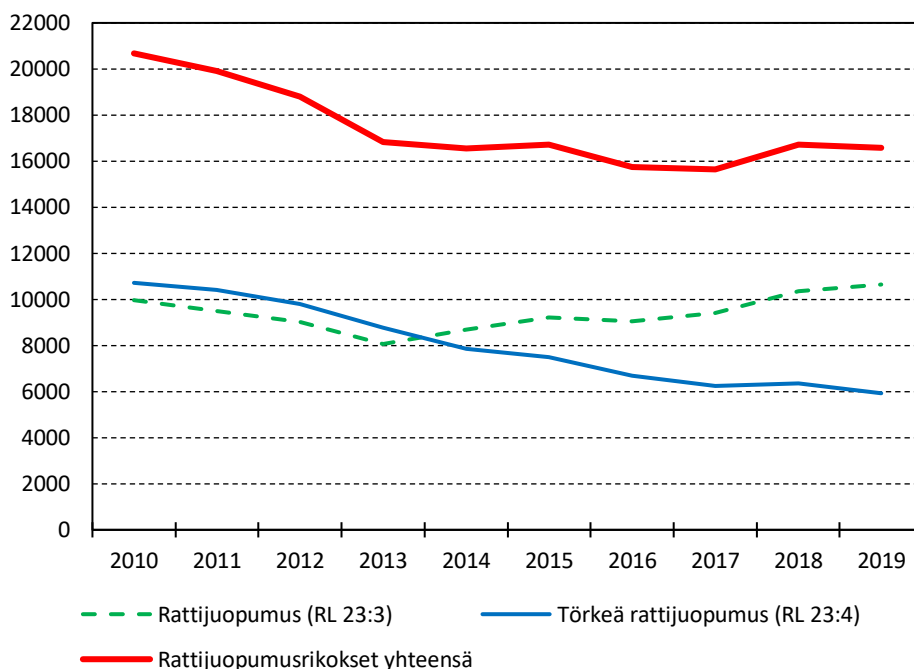
Lähde: Tilastokeskus

Liikenne rikokset

Liikennejuopumus. Reilu kolmannes (35 %) RL 23 luvun vastaisista liikennejuopumusrikoksista oli törkeitä rattijuopumuksia vuonna 2019 (kaikki syyksi luetut rikokset). Perustunnusmerkistön mukaisia rattijuopumuksia oli 63 prosenttia. Vesiliikennejuopumuksesta annettiin kaikkiaan 239 tuomiota vuonna 2019 (275 tuomiota vuonna 2018).

Kaikkien rattijuopumustuomioiden määrä on vähentynyt viidenneksen (20 %) vuonna 2019 vuoteen 2010 verrattuna. Törkeiden rattijuopumusten

kohdalla tuomioiden määrä on miltei puolittunut 10 vuoden takaisesta määrästä.

Kuvio 16 Rattijuopumustuomiot vuosina 2010–2019, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 13 Rangaistuksen määrääminen liikennejuopumusrikoksissa 2019 (RL 23:3–4)

Rikos		Rangaistuslajit						Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Valvontarangaistus	Vankeila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vanki (kk) Ykp (t) Val.rang.
Rattijuopumus RL 23:3	YN	2978	4	2	1	3	2988	51	1,3	0,9
	%	99,7	0,1	0,07	0,03	0,1	100			30
	KN	6698	166	99	7	579	7549	55	1,6	1,8
Törkeä rattijuopumus RL 23:4	%	88,7	2,2	1,3	0,1	7,7	100			58
	YN	48	2266	219	17	50	2600	70	1,9	2,4
	%	1,8	87,2	8,4	0,7	1,9	100			91
	KN	90	4220	694	75	503	5582	72	2,1	3,6
	%	1,6	75,6	12,4	1,3	9,0	100			101
										2,9

Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (89 %). Törkeän rattijuopumuksen (RL 23:4) normaali-rangaistuslaji (76 % tuomioista) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus (96 % ehdollisista). Melkein aina (98 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen

liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa vajaassa 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on noin 14 prosenttia. Ehdottomista vankilarangaistuksista 93 prosenttia on 1–8 kuukauden mittaisia. Sakkoa tuomitaan törkeästä rattijuopumuksesta 1–2 prosentissa tapauksista. Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkistöjen sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä mahdollisten muiden syyksi luettujen liikenne rikosten määrä tuomiossa. Rangaistuslajin valinnassa vaikuttavat lisäksi myös mahdolliset aiemmat rattijuopumustuomiot (Kääriäinen, Aaltonen & Kolehmainen 2019).

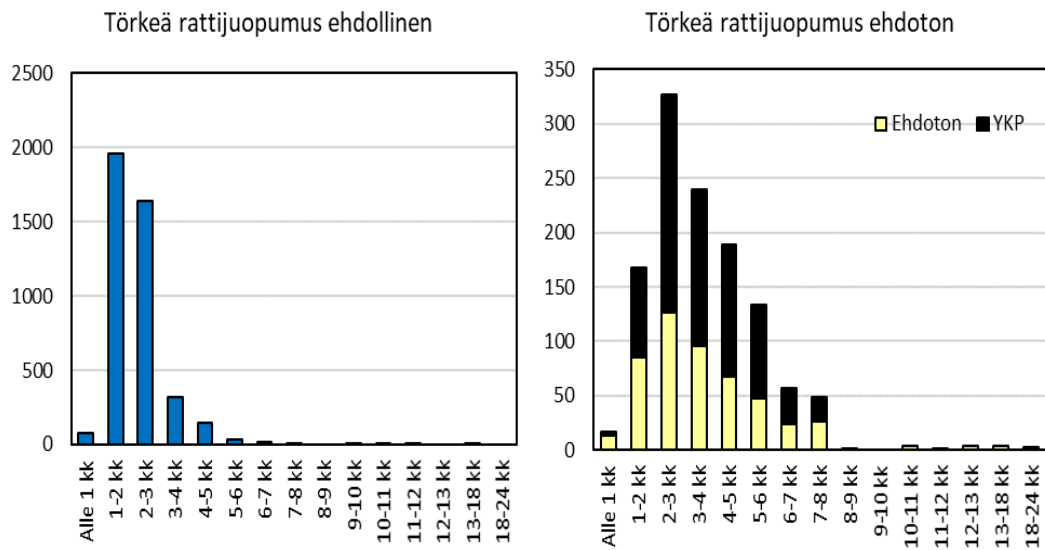
Rattijuopumuksesta, törkeästä rattijuopumuksesta tai törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomittu asetetaan lähtökohtaisesti myös ajokorttilain 64 § mukaiseen ajokieltoon. Vuonna 2017 tuomioistuimen asettaman ajokiellon mediaanipituus perusmuotoisessa rattijuopumuksessa oli noin puoli vuotta (184 päivää), törkeässä rattijuopumuksessa 9–10 kuukautta (286 päivää) ja törkeässä liikenneturvallisuuden vaarantamisessa noin 5 kuukautta (153 päivää). Tunnusmerkistön sisällä ajokieltojen pituuksissa oli kuitenkin suurta yksilöllistä vaihtelua, johon vaikuttivat ennen muuta tuomitun aiempien liikenne rikosten määrä, syyksi luettujen liikenne rikosten määrä kyseisessä tuomiossa sekä – silloin, kun rattijuopumus johtui alkoholista – mitatun alkoholin määrä veressä tai hengitysilmassa. Erilaiset olosuhdetekijät – etenkin se, että tuomittu tarvitsi ajolupaa työssään – saattoivat puolestaan lyhentää ajokiellon kestoja rattijuopumusrikoksissa keskimäärin noin 90–120 päivällä ja törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen kohdalla noin 50–70 päivää. (Kääriäinen, Aaltonen & Kolehmainen 2019.)

Vuoden 2000 jälkeen *huumaantuneena ajaminen* tuomitaan yleisten rattijuopumussäännösten nojalla. Rangaistustilasto ei siten enää erittele huumeita muista päihteistä. Aiemmin huumaantuneena ajamisesta seurasi ehdotonta vankeutta noin 40 %, ehdollista vankeutta noin 25 % tai sakkoa noin 30 % tuomituista tapauksista. *Vesiliikennejuopumuksesta* (RL 23:5) tuomitaan käytännössä sakkoa (keskiluku yksittäisrikoksessa 31 päiväsakkoa). Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkistöjen sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä aikaisemmat rattijuopumustuomiot.¹

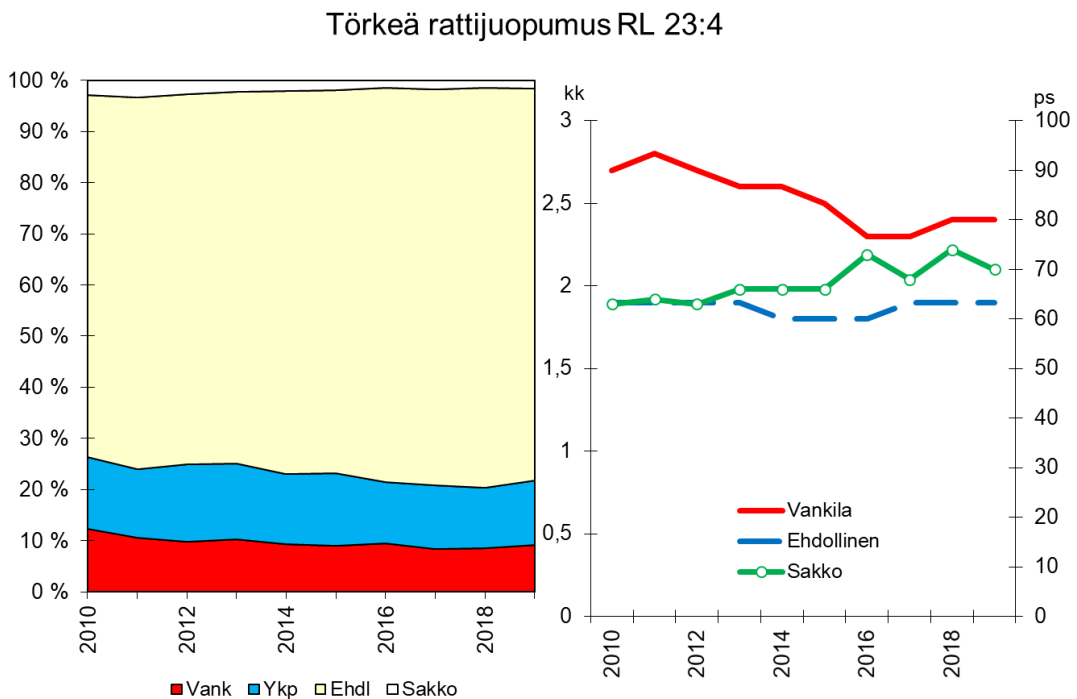
Tärkeänä erityisryhmänä ovat tapaukset, joissa liikennejuopumukseen liittyy kuolemantuottamus. Niistä annettiin vuosittain keskimäärin 14 tuomiota vuodessa vuosina 1999–2015, mutta viimeisimpänä vuosina alle 10 tuomiota. Kuolemantuottamuksen ja rattijuopumuksen yhdistelmästä noin puolet tuomitaan ehdollisina ja puolet ehdottomina vankeusrangaistuksina. Ehdottomista vajaa kymmenesosa muunnetaan yhdyskuntapalvelukseksi. Ehdotto-

¹ Vesiliikennejuopumuksen rangaistuskäytännöstä on tarkempi selvitys oikeusministeriön työryhmäraportissa 16/2011 ”Vesiliikennejuopumuksen promilleraja”.

mien vankilarangaistusten keskipituus on vajaa kaksi vuotta. Tuomioiden pituudet vaihtelevat noin puolesta vuodesta viiteen vuoteen vankeutta (Niemi & Saarinen 2017).

Kuvio 17 Törkeästä rattijuopumuksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2019. Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 18 Rangaistuksen määrääminen törkeästä rattijuopumuksesta (RL 23:4) vuosina 2010–2019

Muut liikenne rikokset. Rikoslain 23 luvun muiden liikenne rikosten seuraamukset määrätään pääsääntöisesti (78 % tapauksista, kaikki syyksi luetut ri-

kokset) rangaistusmääräysmenettelyssä. Tuomioistuimessa ratkaistuista liikenne rikoksista (RL 23 luku; pl. liikennejuopumukset) vähän vajaa neljäsosa (22 %) oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia (3 899 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset) ja vajaa viidennes (18 %) törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia (3 093 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset) vuonna 2019. Ajokortitta-ajon osuus on 59 prosenttia (10 254 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset). Pääosin rikesakolla rangaistavia liikenne rikkomuksia oli 314 105 ja ajoneuvorikkomuksia 14 066 (kaikki syyksi luetut rikokset, kaikki prosessimuodot) eli ylivoimainen valtaosa kaikista liikenne rikoksista. Liikenteen vaarantamista koskevista rikoksista suuri osa ratkaistaan nykyisin poliisin antamalla sakkomääräyksellä.

Taulukko 14 Rangaistuksen määrääminen muissa liikenne rikoksissa 2019 (RL 23:2 ja 23:10)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Van- kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen RL23:2	Y	1786	138	4	3	1931	62	1,9	0,9
	N								
	%	92,5	7,1	0,2	0,2	100			56
	K	2119	348	40	180	2688*	63	2,6	4,6
Kortittu ajo RL 23:10	N								
	%	78,8	12,9	1,5	6,7	100			108
	Y	7654	65	29	120	7876**	28	1,0	1,0
	N								
	%	97,2	0,8	0,4	1,5	100			33
	K	11339	133	53	240	11776***	29	1,2	1,1
	N								
	%	96,3	1,1	0,5	2,0	100			43

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää yhden (K) valvontarangaistuksen.

** Sisältää 8 (Y) valvontarangaistusta.

*** Sisältää 11 (K) valvontarangaistusta.

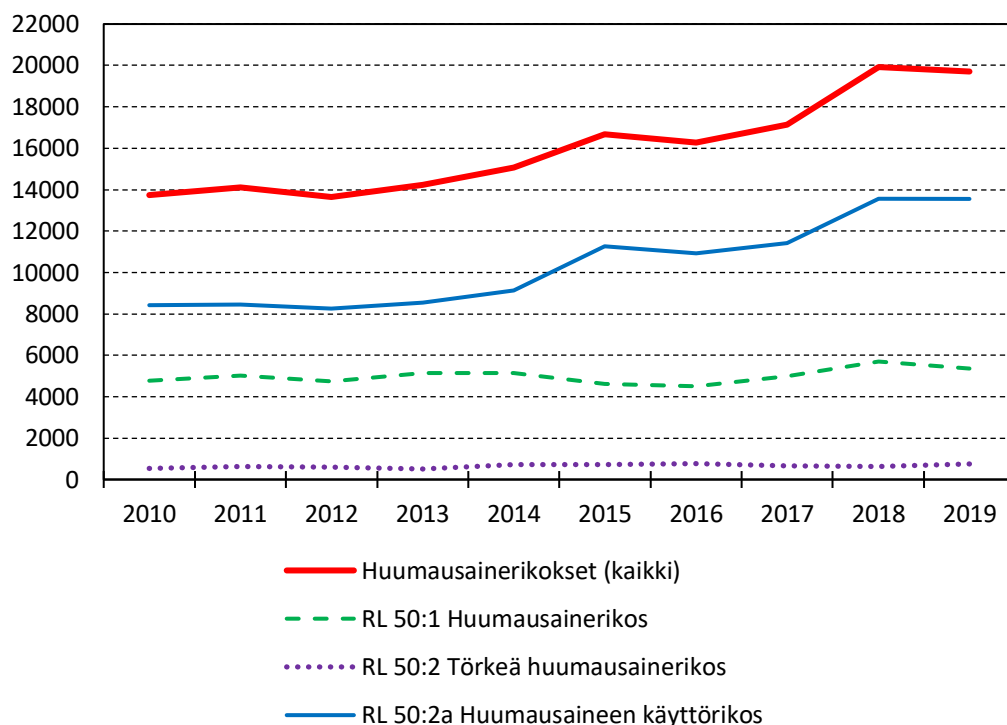
Noin 80 prosenttia törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen tapauksista tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista yli puolet on ehdollisia. Ajo-oikeudetta tai ajokortitta ajamisesta tuomitaan pääsääntöisesti sakkoa.

Huumausainerikokset

Rikoslain 50 luvun mukaisia, syyksi luettuja huumausainerikoksia oli vuonna 2019 kaikkiaan yhteensä 19 701. Kaksi kolmasosaa (69 %) vuonna 2019 tuomituista huumausainerikoksista oli huumausaineen käyttörikoksia (13 551 rikosta). Näistä 37 % sai rangaistusmääräyssakon. Reilu neljännes (27 %) kaikista annetuista tuomioista koski perusmuotoista huumausainerikosta ja 4 prosenttia törkeää huumausainerikosta vuonna 2019.

Tuomittujen huumausainerikosten määrä on lisääntynyt 43 prosenttia vuonna 2019 vuodesta 2010 (82 % vuosien 2018 ja 2009 välillä). Huumaus-

aineen käyttörikosten määrä on tällä tarkasteluvälillä kasvanut kokonaismäärääkin enemmän eli noin 61% (vuosien 2018 ja 2009 välillä 108 %). Kasvu on siis keskittynyt niihin (kuvio 19).

Kuvio 19 Huumausainerikostuomiot vuosina 2010–2019, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 15 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksissa 2019 (RL 50:1–2)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Eh-doll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Eh-doll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Huumausainerikos RL 50:1	YN	1181	548	52	101	1886*	48	4,1	3,8
	%	62,6	29,1	2,8	5,4	100			118
	KN	1973	1113	138	402	3633*	52	4,3	4,6
	%	54,3	30,6	3,8	11,1	100			111
Huumausaineen käyttörikos RL 50:2a	YN	4131	-	-	-	4131	12	-	-
	%	100,0	-	-	-	100			-
	KN	5944	-	-	1	5945	13	-	1,0
	%	99,9	-	-	0,02	100			-
Törkeä huumausainerikos RL 50:2	YN	-	94	-	103	197	-	14,8	41,3
	%	-	47,7	-	52,3	100			-
	KN	-	202	3	319	524	-	15,7	44,5
	%	-	38,5	0,6	60,9	100			179

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

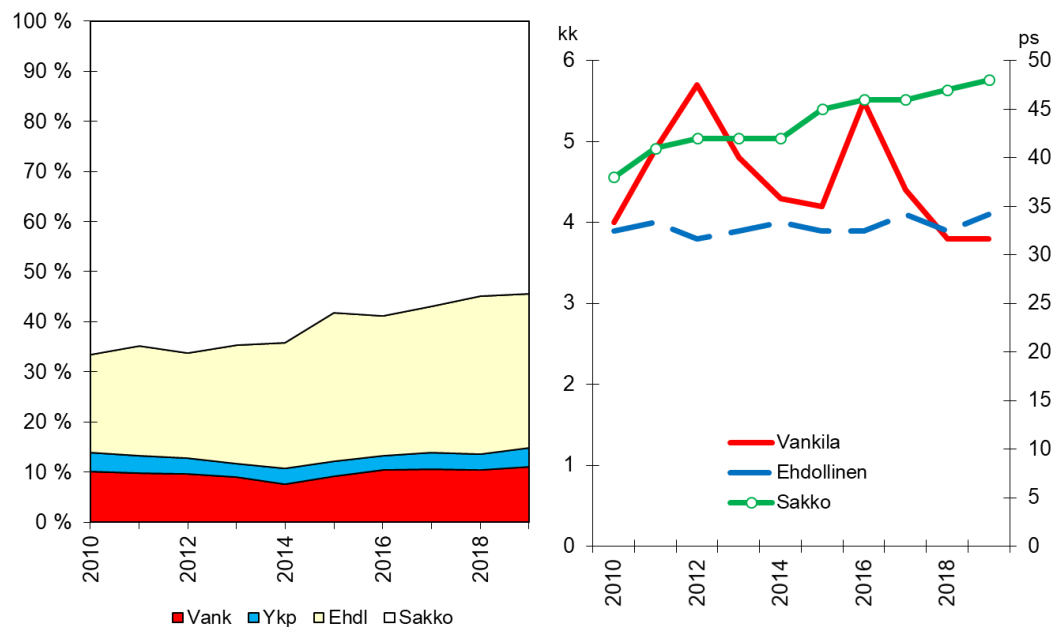
Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 4 (Y) ja 7 (K) tuomittua valvontarangaistusta.

Yli puolet *huumausainerikoksesta* (RL 50:1) tuomituista tuomitaan sakkoon. Mikäli tuomiona on vankeutta, vähän reilu neljännes näistä (vuonna 2019

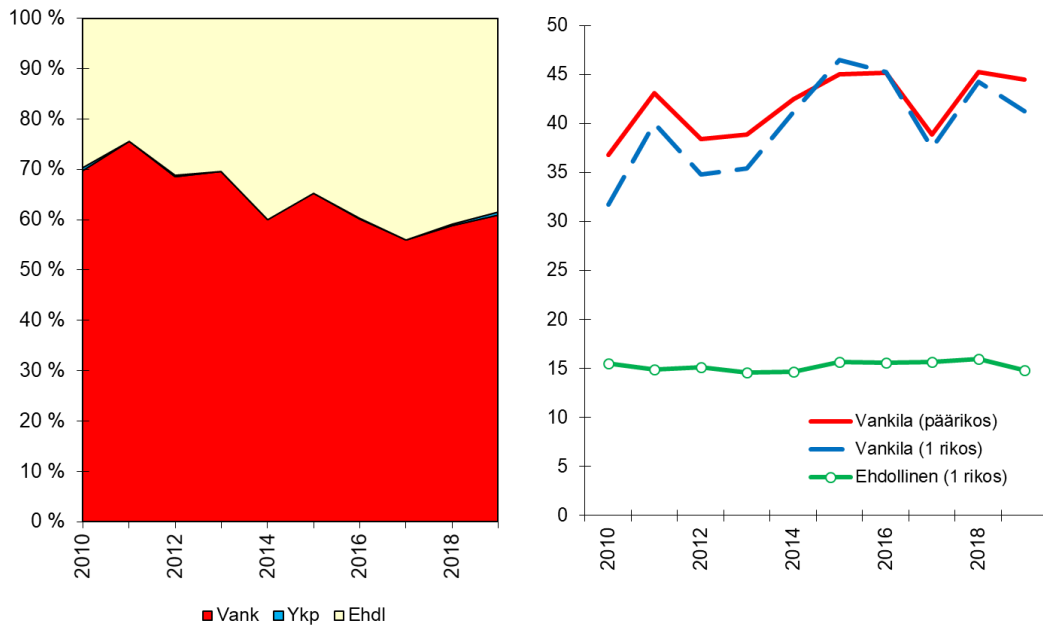
27 %) tuomitaan ehdottomana vankeutena. Noin kaksi kolmasosaa sekä ehdollisista että ehdottomista vankeusrangaistuksista on kestoaltaan 1–5 kk. *Törkeästä huumausainerikoksesta* langetetut rangaistukset ovat tätä selvästi ankarampia. 55–80 prosenttia päär rikoksena tuomituista törkeistä huumausainerikoksista johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen (vuonna 2019 61 %). Vankilarangaistusten tyypillinen pituus on 2–4 vuotta.

Huumausainerikos RL 50:1

Kuvio 20 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksessa (RL 50:1) vuosina 2010–2019

Törkeä huumausainerikos RL 50:2

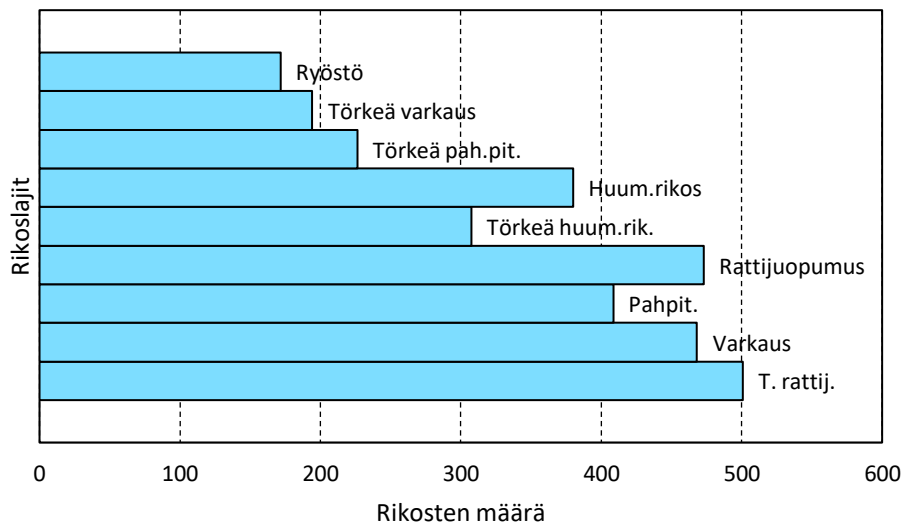

Kuvio 21 Rangaistuksen määrääminen törkeässä huumausainerikoksessa (RL 50:2) vuosina 2010–2019

Vuonna 2001 lakiin otettiin uusi huumausaineen käyttörikosta koskeva tunnusmerkistö. *Käyttörikoksesta* tuomitaan keskimäärin 12 päiväsakon suuruisia sakkorangaistuksia.

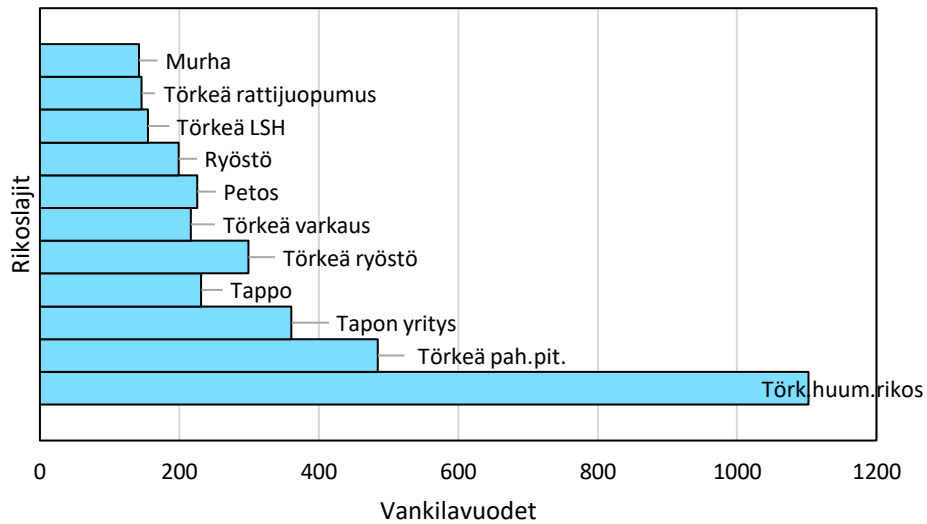
Rangaistuskäytännön vertailua

Vankeuteen tuomituista 47 prosenttia sai rangaistuksen viidestä useimmin vankeustuomioon johtaneesta rikoksesta. Näistä törkeä rattijuopumus oli yleisin (12 % vankilatuomioista vuosina 2017–2019). Muita yleisimpiä rikoksia olivat varkaus (11 %), rattijuopumus (11 %), pahoinpitely (10 %) ja huumausainerikos (9 %).

Kuvio 22 Eräistä yleisimmistä rikoksista vankilarangaistukseen tuomitut keskimäärin vuodessa vuosina 2017–2019 (päärikosperuste)

Kun vankilaan tuomittujen yleisimpiä rikoslajeja tarkastellaan sen mukaan, mistä tuomitaan eniten vankilavuosia, tilanne muuttuu toisenlaiseksi. Näin tarkasteltuna viisi eniten vankilarangaistukseen johtanutta rikosta vastaa puolta (52 %) vankeusrangaistuksen kokonaismäärästä. Vankilavuosia tuomitaan selvästi eniten törkeästä huumausainerikoksesta (23 %), sitten törkeästä pahoinpitelystä (10 %), taposta (5 %) ja tapon yrityksestä (8 %) sekä törkeästä ryöstöstä (6 %). Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että esimerkiksi yksi murhasta tuomittu saa keskimäärin noin 14 kertaa pitemmän vankeustuomion kuin mitä keskimäärin tuomitaan vankeutta (noin yksi vuosi), vaikka murhasta tuomittuja on määrällisesti paljon vähemmän kuin monista muista rikoksista tuomittuja.

Kuvio 23 Eräistä yleisimmistä rikoksista tuomitut vankilavuodet keskimäärin vuodessa vuosina 2017–2019 (päärikosperuste; elinkautisen vankeustuomion osalta vankeuden pituus on laskettu vuosittaisen suoritettun ajan keskipituuden mukaan, joka oli kolmen vuoden ajanjaksolla 14,7 vuotta)

Seuraavassa asetelmassa on tarkasteltu vankilarangaistusten osuutta eri rikoksista tuomituista ja rangaistusten keskipituuksia vuosina 2017–2019. Tällä tavalla eri rikoksista tuomittuja rangaistuksia voidaan rikostyypeittäin asettaa ankaruusjärjestykseen.¹

¹ Ks. menetelmän selostetta OPTL 2012, 185–188. Listalta puuttuvat sellaiset rikoslajit (esim. seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä tuhotyö, törkeä vapaudenriisto, kiristys ja törkeä väärennys), joissa vuosittain annettujen tuomioiden määrä on vähäinen.

Taulukko 16 Käräjäoikeuksissa eri rikoksista tuomitut 2017–2019

RIKOS	Tuomitut	Vankila %	Ka (kk)	Med (kk)
21:2§1 Murha	53	75,5	Elinkausi*	
21:1§1 Tappo	86	84,9	114,2	115,9
21:1§2 Tapon yritys	306	90,2	47,1	46,3
20:2§1 Törkeä raiskaus	93	93,5	49,2	42,3
31:2§1 Törkeä ryöstö	332	90,4	35,9	32,4
50:2§ Törkeä huumausainerikos	1 579	58,5	43	33,6
20:7§1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	303	54,1	34	31,5
31:4§1 Törkeä kiristys	34	70,6	13,4	14,8
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	1 291	52,6	25,7	23,5
21:9§ Törkeä kuolemantuottamus	40	25	32,1	29,6
20:1§1–2 Raiskaus	408	43,4	25,6	24
28:2§1 Törkeä varkaus	1 098	53,0	13,4	9,7
31:1§1 Ryöstö	1 131	45,5	13,9	11,8
37:9§ Törkeä maksuvälinepetos	236	28,8	11	8,8
34:1§1–2 Tuhotyö	107	32,7	22	20,3
30:9a§ Törkeä kirjanpitorikos	1 084	12,8	23,2	21,2
16:1§ Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	731	20,9	8,7	7
36:2§1 Törkeä petos	993	20,8	16,6	11,9
35:2§1 Törkeä vahingonteko	139	20,1	13,4	8,5
29:2§ Törkeä veropetos	409	5,9	13,6	13,2
25:1§ Vapaudenriisto	59	15,3	3,9	3,5
28:1§1 Varkaus	7 420	18,9	2,6	1,9
33:1§1 Väärennys	741	10,9	2,9	2,2
23:4§ Törkeä rattijuopumus	17 558	8,6	3,5	3
50:1§ Huumausainerikos	10 765	10,6	4,3	3
20:6§1-2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	431	5,8	13,4	12,9
20:4§1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	83	4,8	11,1	11,1
36:1§1–2 Petos	5 992	11,3	4	2,8
28:5§1 Törkeä kavallus	414	6,3	20,1	24,2
21:5§1 Pahoinpitely	16 597	7,4	4,6	3
23:2§1-2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	7 737	7,1	4,5	3,3
39:1a§ Törkeä velallisen epärehellisyys	304	5,3	15	10,8
23:3§ Rattijuopumus	19 697	7,2	1,8	1,6
29:1§ Veropetos	318	0,6	2,8	2,8
21:8§ Kuolemantuottamus	118	0,8	15	15
28:4§1–3 Kavallus	646	2,9	1,8	1,8
30:9§ Kirjanpitorikos	401	0,5	1,5	1,5
Kaikki tuomitut rikokset 2017–2019 **	163 310	9,3	11,4	3,5

* Tuomitut-sarake käsittää kaikki kyseisestä rikoksesta päärikoksena tuomitut, siis sekä rangaistukseen tuomitut että myös mahdolliset syyntakeettomaksi katsotut.

** Todellinen vankilassa suoritettu aika murhasta tuomituille oli laskennallisesti 14,7 vuotta, kun elinkautisen pituudeksi on määritelty vuosina 2017–2019 vapautuneiden elinkautisvankien suorittaman rangaistuksen keskipituus.

*** Käsittää kaikista sekä rikoslaissa että muualla lainsäädännössä kriminalisoiduista teoista annetut tuomiot vuosina 2017–2019.

Murhasta seuraa 95 prosentissa vankilatuomioista elinkautinen vankeusrangaistus. *Taposta* tuomitaan niin ikään ehdotonta vankeutta. Vankeuden keskipituus on noin 9,5 vuotta. Täytettyjen henkirikosten jälkeen listalla seuraavat *tapon yritys* ja *törkeä raiskaus*. Lähes yksinomaisena seuraamuksena on vankeus, jonka keskipituus kummassakin rikoksessa on noin 4 vuotta. Samaan ryhmään voi lukea myös *törkeän ryöstön*, missä vankeusrangaistusten osuus teosta määräytyistä rangaistuksista on noin 90 prosenttia. Vankeuden keskipituus on törkeissä ryöstöissä kuitenkin hieman matalampi kuin edellä mainituissa, noin 3 vuotta.

Kolmantena ryhmänä erottuvat *törkeä huumausainerikos*, *törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö* ja *törkeä kiristys*. Vankilan osuus on näissä rikoksissa noin 60 %:n vaiheilla. Kahden ensiksi mainitun rikostyyppin keskirangaistukset ovat noin 3–3,5 vuoden tienoilla, kun taas *törkeän kiristyksen* keskirangaistus on selvästi matalampi (noin 1,5 vuotta).

Neljänteen törkeysluokkaan sijoittuvat *raiskaus*, *törkeä pahoinpitely* ja *törkeä kuolemantuottamus*. Vankilan osuus on 30–50 prosentin liepeillä ja keskirangaistus kahden vuoden vaiheilla. Ehdollisten vankeustuomioiden keskipituus on 1–1,5 vuotta.

Viidentenä ryhmänä erottuvat *ryöstö* ja *törkeä varkaus*. Molemmista puolet tai hieman alle puolet tekijöistä tuomitaan vankilaan. Vankeuden keskipituus on molemmissa rikoksissa vuoden vaiheilla. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–9 kuukautta.

Tästä eteenpäin rikosten ryhmittely käy vähemmän selkeäksi. Omaksi ryhmäkseen erottuvat kuitenkin vakavat talousrikokset: *törkeä kirjanpitorikos*, *törkeä petos* ja *törkeä veropetos*, joista tuomitaan vankeutta n. 10–25 prosentissa tapauksia keskirangaistusten vaihdellessa 15–24 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä petoksesta* ja *törkeästä veropetoksesta* tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus on 4–10 kuukautta. *Törkeiden kirjanpitorikosten* kohdalla ehdollisten tuomioiden pituus on 8–12 kuukautta. Samaan kategoriaan voidaan lukea myös *törkeä maksuvälinepetos*, *tuhotyö* ja *törkeä vahingonteko*.

Muita käytännön kannalta keskeisiä rikoksia listassa ovat *varkaus* (vankeutta noin joka kuudennessa tapauksista, normaalirangaistusvyöhyke 2–3 kk), *törkeä rattijuopumus* (vankeutta 10 % tapauksista, normaalirangaistusvyöhyke 1–4 kk) ja *pahoinpitely* (vankeutta 7 % tapauksista, normaalirangaistusvyöhyke 1–8 kk). Enemmän kuin puolet *tavallisista varkauksista* tuomitaan sakkoon. Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on 1–4 kuukautta. Noin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon. Ehdollisena tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–5 kuukautta.

Talousrikoksissa *velallisen epärehellisyydestä*, *törkeästä velallisen epärehellisyydestä*, *törkeästä velallisen petoksesta* ja *veropetoksesta* tuomitaan

yleensä ehdollista vankeutta (keskimäärin 4–8 kk), kun taas *kirjanpitorikoksesta* ja *velallisen petoksesta* normaalirangaistus on sakko.

Yhteenveto

Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuonna 2019 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 21, joista 20 tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Tämän lisäksi 4 henkilöä jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta rangaistukseen. Täytetystä *taposta* tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,7–4 vuotta vankeutta.

Lähes kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon (keskiluku 49 päiväsakkoa). Keskimääräiset vankeusrangaistukset liikkuvat 3–5 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä pahoinpitelystä* määrätään vain vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on kahden vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus hieman yli vuosi. Törkeän pahoinpitelyn rangaistustaso kohosi lokakuussa 2001 voimaan tulleen rikoslain uudistuksen jälkeen. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 14 kuukautta, minkä jälkeen rangaistukset ovat olleet vuosittain keskimäärin 18–24 kuukautta.

Raiskauksista noin puolet tuomitaan ehdottomaan vankeuteen (54 % tapauksista vuonna 2019). Yksittäisrikosten keskirangaistus on noin kaksi vuotta (1 v. 11 kk vuonna 2019). Ehdollisten tuomioiden keskipituus oli 16 kuukautta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 34 vankeusrangaistusta. Keskirangaistus oli noin neljä vuotta. Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi eri vuosien rangaistustilastoissa voi ilmetä melko suuriakin vuosittaisia vaihteluja.

Yli puolet (57 % vuonna 2019) *varkauden* perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon. Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan joka viides. Keskirangaistusten pituus on yksittäisrikosten osalta vajaa kaksi kuukautta ja kaikissa tuomioissa 2–3 kuukautta. *Törkeästä varkaudesta* määrätään ehdotonta vankeutta noin puolessa (51 %) tapauksista. Yksittäisrikoksen (vankilarangaistus) keskirangaistus oli noin 8 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus oli noin vuoden vankeusrangaistus.

Ryöstön *perusmuodosta* tuomitaan keskimäärin 6–18 kuukautta vankeutta. Näistä noin puolet on ehdottomia vankeusrangaistuksia, joiden pituus vaihtelee tavanomaisesti muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen, ja noin puolet ehdollisia, joiden normaalirangaistus on puolestaan 4–8 kuukautta. *Törkeästä ryöstöstä* tuomitaan yleensä (92 % vuonna 2019) ehdotonta vankeutta. Keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta.

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (89 % vuonna 2019). *Törkeän rattijuopumuksen* (RL 23:4) normaali rangaistuslaji (76 %) on ehdollinen vankeus, tyypillisesti 1–5 kuukauden mittaisena. Lähes aina ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa vajaassa 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on 14 prosenttia.

Yli puolessa (54 % vuonna 2019) *huumausainerikoksista* tuomitaan sakkorangaistus. Ehdollista vankeutta tuomitaan vajaassa kolmanneksessa ja ehdotonta vankeutta noin 10 prosentissa tapauksista. *Törkeästä huumausainerikoksesta* tuomitaan pääsääntöisesti (61 % vuonna 2019) ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistusten keskipituus on 2–4 vuotta. Vuonna 2001 lakiin otetusta uudesta huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan keskimäärin 12 päiväsakkoa.

D RANGAISTUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Sasu Tyni, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Tapio Lappi-Seppälä

D1 Vankeusrangaistus

Vankiryhmät, rikosjakauma ja rangaistusajat

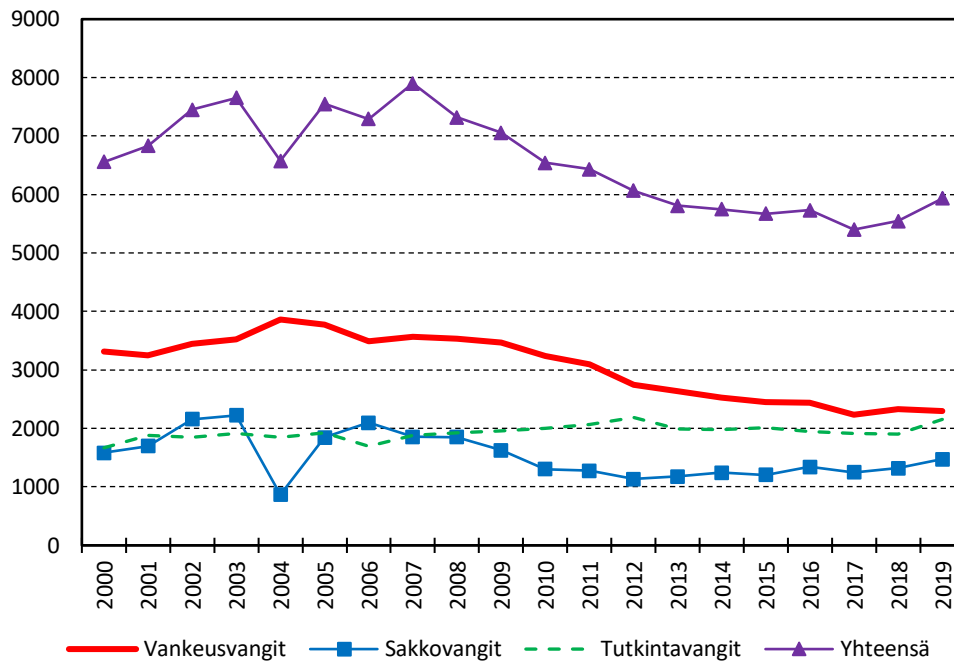
Vankiryhmät. Vuosina 1990–2019 oli vankiloissa vankeja päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 1 Vankien päivittäiset keskimäärät vankiryhmittäin vuosina 1990 ja 2010–2019

	1990	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vankeusvankeja	2944	2635	2612	2561	2549	2425	2419	2478	2383	2304	2247
Tutkintavankeja	372	599	598	626	578	619	597	585	597	547	639
Sakkovankeja	95	57	53	49	48	52	52	57	55	59	66
Yhteensä	3441	3291	3262	3236	3175	3097	3068	3120	3035	2910	2952

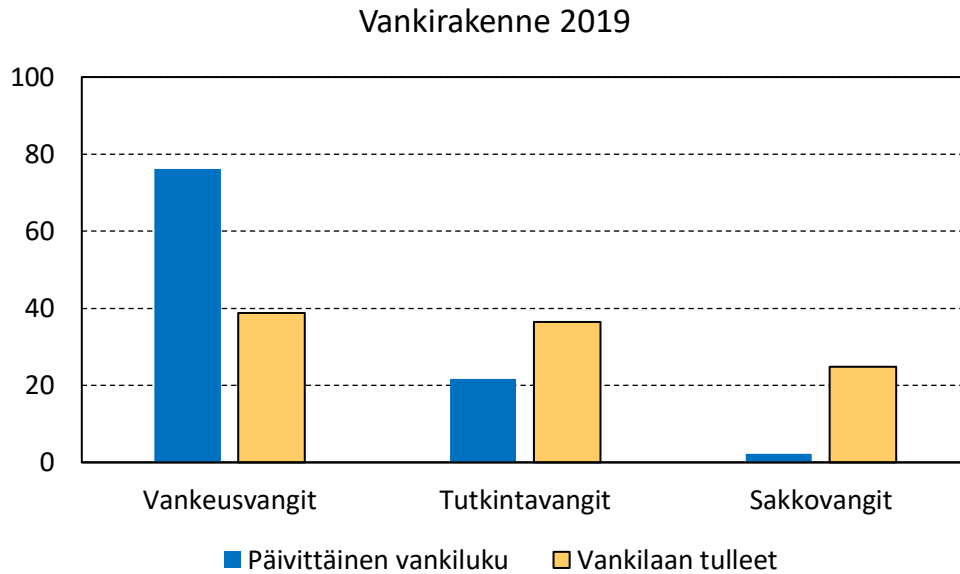
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja korkeimmillaan 3 888 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 41,7 prosenttia. Taulukon erottelemista ryhmistä kasvoivat eniten sakkovangit ja tutkintavangit. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 ja on kääntynyt sen jälkeen laskuun. Vankiluku on vähentynyt neljänneksen (–24 %) vuonna 2019 vuodesta 2005. Sakon muuntorangaistusta koskevat lainuudistukset ovat vähentäneet sakkovankien määrää odotetusti 2010-luvulla, mutta viime vuosina määrä on hieman kasvanut. Tämä johtune siitä, että näpistyksestä tuomioistuimessa tuomitut sakot ovat lisääntyneet ja rangaistusmääräyssakot, joita ei ole voitu muuntaa vankeudeksi, puolestaan vähentyneet.

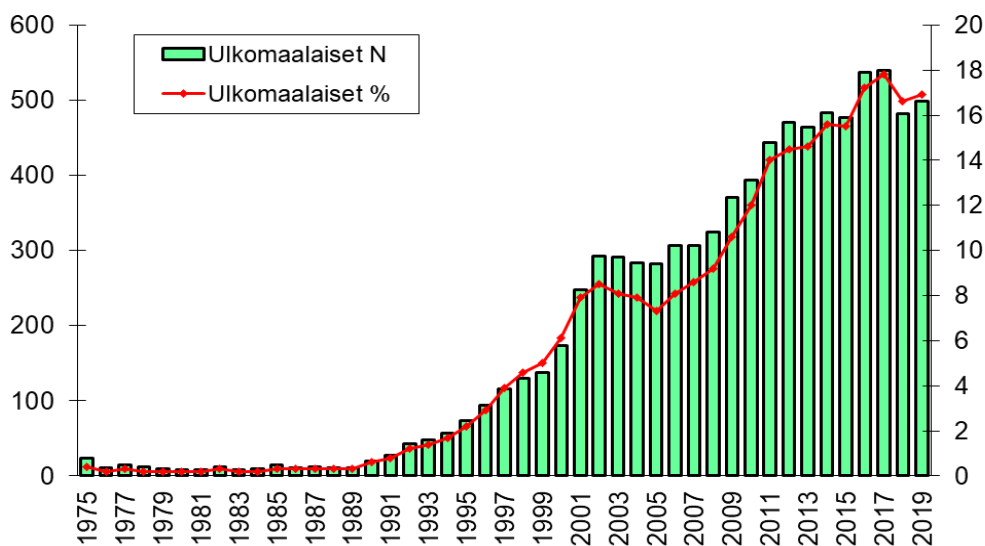
Kuvio 1 Vapaudesta vankilaan tulleet vankiryhmittäin, 2000–2019

Kun tarkastellaan vapaudesta vankilaan tulleita (yhteensä 5 934 vuonna 2019) vankiryhmittäin, suurin ryhmä oli vuonna 2019 vankeusvangit eli ne, jotka tulivat suorittamaan ehdotonta vankeusrangaistusta (39 % vangeista). Tutkintavankeina vankilaan saapuneita oli 36 prosenttia ja sakkovankeja 25 prosenttia kaikista vankilaan tulleista vangeista. Näin tarkastellen vankeusvankien määrä on vähentynyt 40 prosenttia vuonna 2019 vuoteen 2004 verrattuna ja kokonaisvankiluku 25 prosenttia vuoteen 2007 verrattuna (tarkastelujakson huippuvuodet; kuvio 1). Vankilaan tulevien määrä on siten vähentynyt enemmän kuin mitattaessa vähentymistä vankien keskimääräisellä päiväluvulla. Ero johtuu siitä, että pitkien vankeusrangaistusten osuus on vuosien mittaan kasvanut. On huomattava, että päivittäisestä vankiluvusta sakkovankien osuus oli vain noin kaksi prosenttia ja vankeusvankien noin 76 prosenttia. Erot johtuvat siitä, että sakkovankien muuntorangaistukset ovat pituudeltaan lyhyitä – tavallisesti enintään kuukauden mittaisia (85 % vuonna 2019) – verrattuina muihin vankiryhmiin ja varsinkin vankeusvankeihin (kuvio 2).

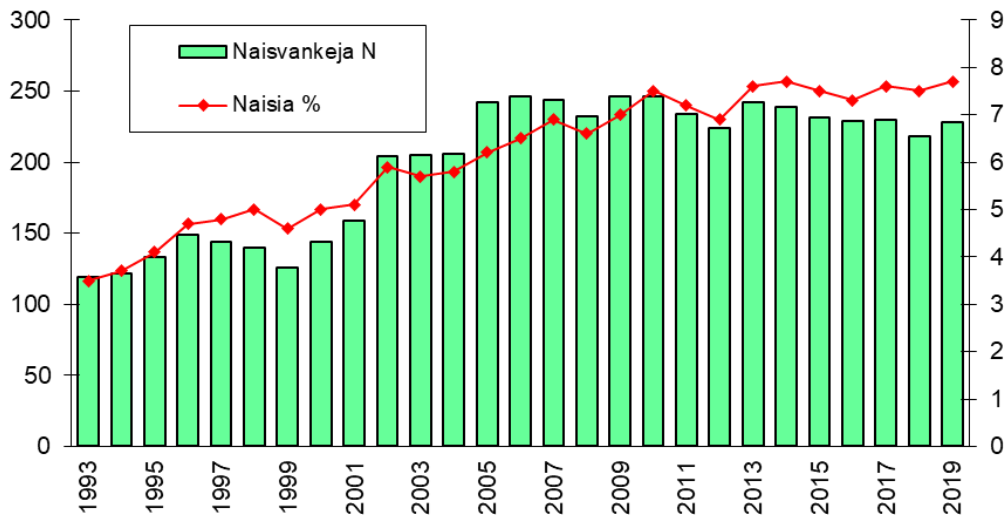
Kuvio 2 Vankien päivittäinen keskimäärä ja vapaudesta vankilaan tulleet vankiryhmittäin vuonna 2019 (%)

Muista kasvaneista vankiryhmistä on mainittava ennen kaikkea ulkomaalaiset. Heitä oli vielä 1990-luvun alussa laitoksissa 20–30. Määrä kymmenkertaistui kymmenessä vuodessa. Vuonna 2019 ulkomaalaisia vankeja oli keskimäärin päivässä 499 eli 17 prosenttia kokonaisvankiluvusta. Ulkomaalaisvankien määrä kasvoi 4 prosenttia edellisestä vuodesta vuonna 2019. Vankeusrangaistusta (ml. sakkovangit) ulkomaalaisista suoritti keskimäärin 293 henkilöä (59 % ulkomaalaisvangeista) päivittäin (13 % kaikista vankeusvangeista) vuonna 2019. Ulkomaalaisia tutkintavankeja oli keskimäärin päivässä 206 vuonna 2019.

Kuvio 3 Ulkomaalaisten vankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1975–2019
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

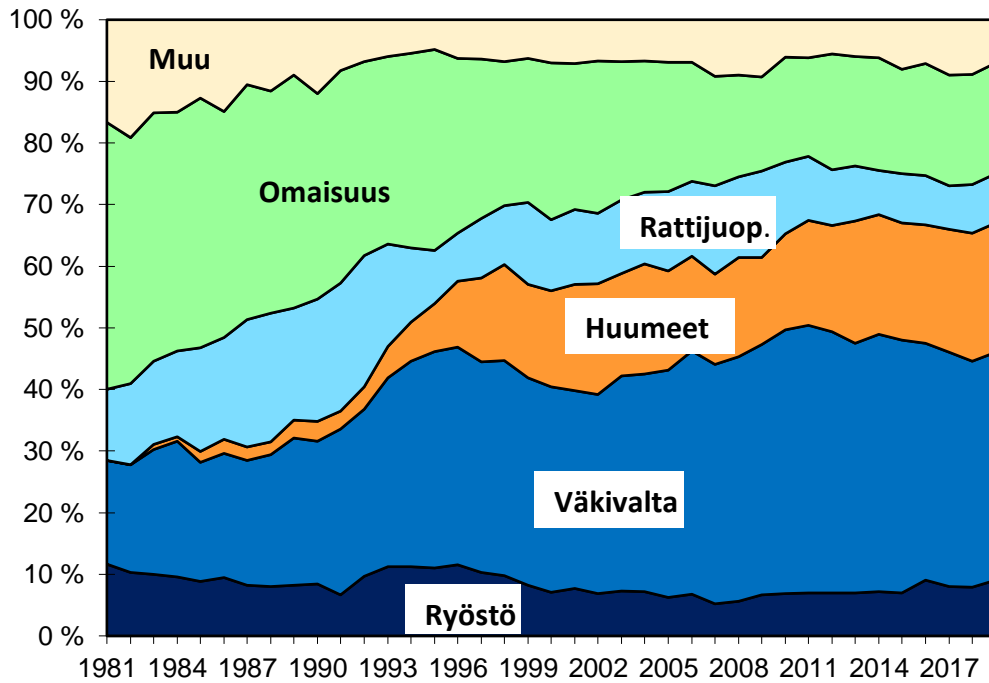
Naisten osuus vangeista on kasvanut 1990-luvun alun neljästä prosentista 6–8 prosenttiin. Vuonna 2019 naisvankien osuus oli 7,7 prosenttia päivittäisestä vankiluvusta.

Kuvio 4 Naisvankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1993–2019
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Rikos. Vankien rikosjakaumissa on tapahtunut niin ikään muutoksia. 1970-luvun loppupuolella rattijuopumusrikosten suhteellinen osuus pieneni, kun taas 1980-luvun alussa varkausrikosten osuus aleni. 1990-luvun merkittäviä piirteitä on väkivaltarikosten sekä huumausainerikosten osuuden kasvu. Tämä trendi on vain ajan myötä vahvistunut.

Viidennessä (21 %) vangeista kärsii tuomiota, jonka päärikoksena oli henkirikos vuonna 2019. Huumausainerikoksesta tuomittuja vankeja oli vastaavasti 21 prosenttia ja muusta väkivaltarikoksesta tuomittuja 16 prosenttia päivittäisestä vankiluvusta. Tässä on hyvä muistaa, että päivittäiseen vankilukuun vaikuttaa suuresti tuomion pituus, mikä nostaa erityisesti henkirikoksista tuomitujen osuutta, koska he tulevat pitkiä rangaistuksia suorittaessaan lasketuiksi mukaan monena vuotena. Jos rikokset laskettaisiin vuosittain vapaudesta vankilaan saapuneiden mukaan, rikosten jakauma olisi toisenlainen.

Kuvio 5 Rangaistusvankien päärikos päivittäisestä vankiluvusta (1.5) vuosina 1981–2019. Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Lähes puolet ulkomaalaisista rangaistusvangeista (44 % vuonna 2019) suoritettiin tuomiotaan huumausainerikoksista.

Taulukko 2 Ulkomaalaisten rangaistusvankien päärikos päivittäisestä (1.5) vankiluvusta (%) vuosina 2010–2019

Vuosi	Väki- valta	Seksuaaliri- kos	Ryöstö	Omai- suus- rikos	Ratti- juopu- mus	Huu- maus- aine	Muu ri- kos	Yh- teensä (N)
2010	17	5	9	20	2	46	2	212
2011	13	9	8	17	1	48	4	227
2012	17	9	3	21	4	44	1	267
2013	14	8	5	19	3	49	2	276
2014	14	9	11	16	3	46	2	256
2015	17	10	5	18	1	46	2	294
2016	17	6	6	15	5	50	3	307
2017	20	14	5	10	3	46	2	324
2018	19	9	7	10	4	49	2	306
2019	19	11	5	15	4	44	1	292

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Kaikista (laskettuna päivittäisestä, 1.5 tilanteen vankiluvusta) vuonna 2019 vankilassa olleista ulkomaalaisista 15 prosenttia oli Viron, 10 prosenttia Irakin ja 10 prosenttia Romanian kansalaisia. Seuraavaksi suurin kansalaisuusryhmä ulkomaalaisista vangeista olivat Liettuan kansalaiset (7 prosenttia).

Rangaistusajat. Rangaistusaikoja voidaan kuvata eri tavoin. Yksi keino on mitata laitoksesta vapautuneiden vankien laitoksessa viettämän ajan pituus. Tämä on luotettavin tapa mitata todellisen laitosajan pituutta.

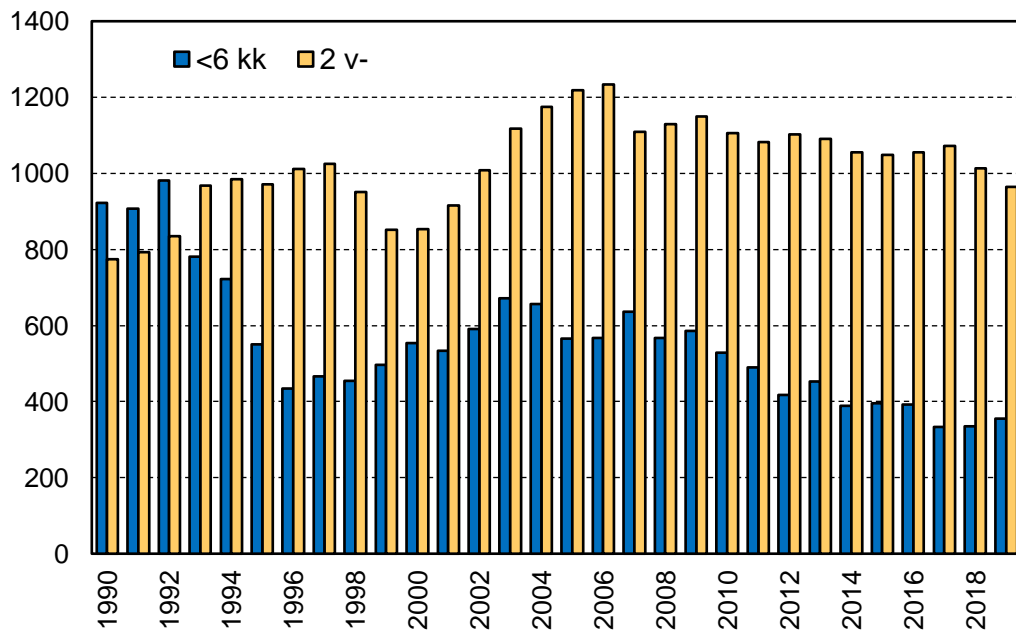
Taulukko 3 Vapautuneiden rangaistusvankien laitoksessa suorittama aika vuosina 1990, 2010–2019

Rangaistusajan pituus	1990	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
enintään 3 kk	54	47	47	44	40	44	42	39	39	42	42
yli 3 kk–6 kk	20	16	16	14	16	15	14	16	15	13	14
yli 6 kk–1 v.	15	15	15	17	17	17	16	14	15	15	14
yli 1 v–2 v.	7	15	14	15	17	15	19	19	21	19	18
yli 2 v.–	4	8	8	9	10	9	10	12	12	12	11
Yhteensä %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	6112	4193	3982	3728	3582	3386	3304	3233	3198	3166	3138
Yli 1 v. rangaistuksia	714	974	910	908	959	813	960	976	1044	980	940

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Yli kahden vuoden laitosajojen osuus kasvoi vuosina 1992–1998 kaksinkertaiseksi. Samalla kaikkein lyhyimpien aikojen osuus alentui. Vuonna 1999 tilanne tasaantui ja vuonna 2000 lyhyiden (enintään 3 kk) vankeusrangaistusten osuus kasvoi. Pitkien vankeusaikojen (yli 1 v) osuus on kasvanut noin kahdeksan prosenttiyksikköä vuodesta 2009 vuoteen 2019, vaikka niiden määrä on vastaavana aikana lisääntynyt lähes samana.

Rangaistuskäytännön viimeaikaiset muutokset ottaisi paremmin huomioon menetelmä, jolla kuvataan laitoksessa rangaistustaan vielä suorittavien vankien odotettavissa olevaa laitosaikaa.

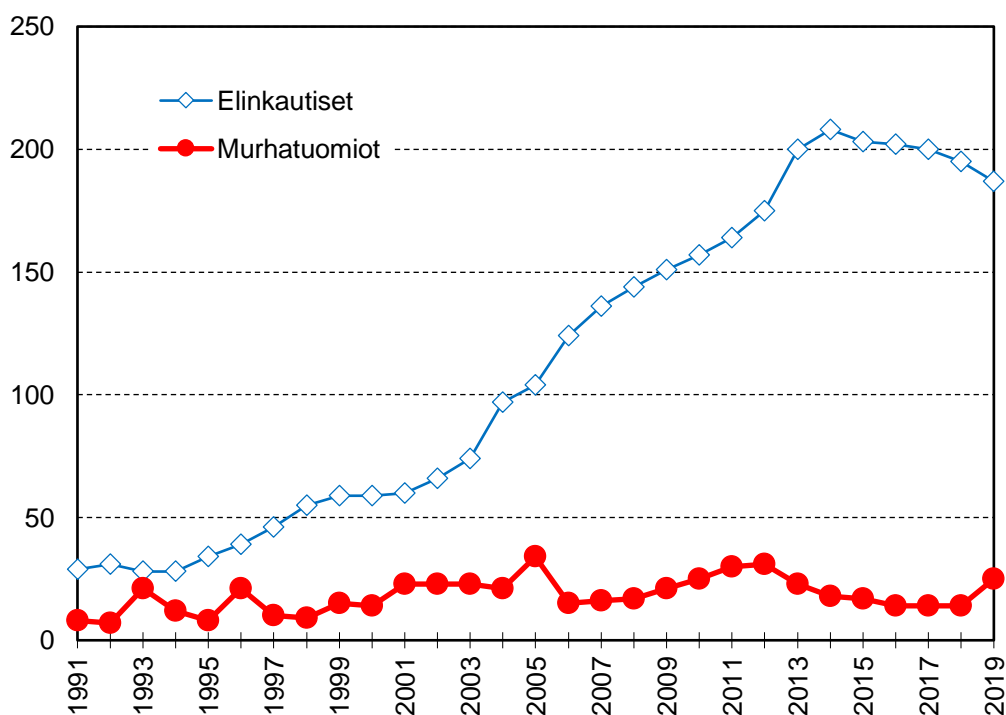
Kuvio 6 Rangaistusvankien ennakoidut laitosajat (poikkileikkaus) 1990–2019

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Myös rangaistusta suorittavien vankien odotettavissa olevan laitosaajan pituuksissa tapahtui merkittäviä muutoksia 1990-luvulla. Vuosikymmenen alkupuolella vankiloissa oli lähes 1 000 vankia, joiden laitosaika jäi otaksuttavasti alle 6 kuukauden. Vuoteen 1996 mennessä tämä ryhmä oli kutistunut puoleen. Muutos oli seurausta yhdyskuntapalvelun osuuden kasvusta. Sittemmin ryhmän osuus nousi hieman vuosina 1998–2003, mikä sekin on yhteydessä yhdyskuntapalvelun käytön muutoksiin. Viime vuosina määrä on pudonnut jo alle 400 vankiin.

Samanaikaisesti 2 vuotta tai tätä pidempään laitoksessa viipyvien määrä nousi vuosina 1990–1997 vajaasta 800:sta 1 000:een, kääntyen tämän jälkeen lyhyeen laskuun. Laskua seurasi vuosina 2000–2006 nopea nousu. Sen jälkeen nousu kääntyi taas lievään laskuun. Lukumäärä on tasaantunut kuluvalle vuosikymmenellä runsaaseen 1 000 vankiin (vuoden 2019 poikkileikkauspäivänä vähintään kahden vuoden ennakoitu laitosaika oli 964:llä vangilla).

Tiedot elinkautisten vankien määristä ja murhatuomioista ovat esitetty kuviossa 7.

Kuvio 7 Elinkautisvangit vuoden alussa ja murhatuomiot 1991–2019

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Elinkautisvankeja oli vuoden 2020 alussa 183. Elinkautisvankien määrä on kasvanut 20 vuodessa noin viisinkertaiseksi. Murhatuomioiden määrä on pysynyt pääosin 10–30 välillä (25 vuonna 2019, 14 vuonna 2018). Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä (ks. edellä

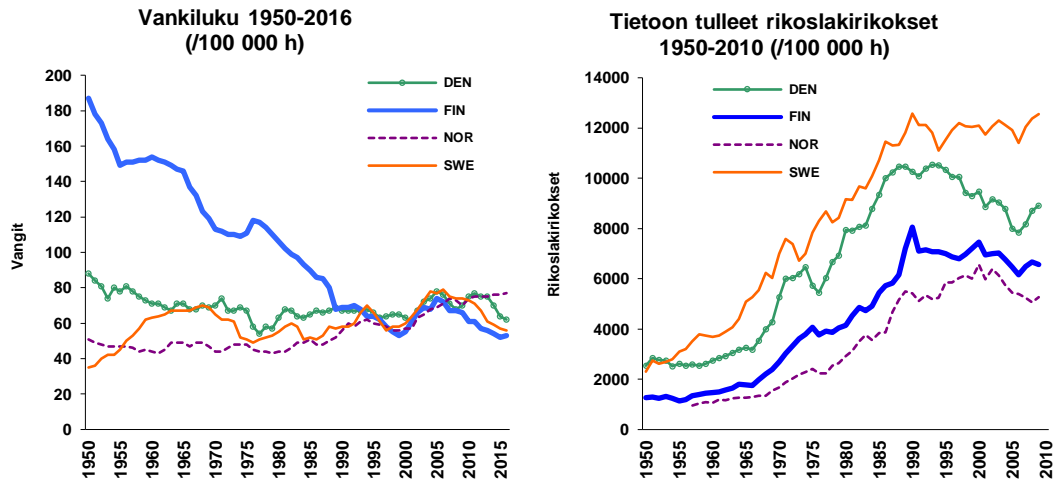
jakso A.5), mutta myös elinkautisten todellisella pituudella ja niihin vaikuttavilla ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ja armahdusten ajoittamisella on tässä merkitystä. Vapautuneiden elinkautisvankien suorittaman vankeuden pituus oli keskimäärin 10,5 vuotta 1990-luvulla (1992–1999) ja nousi 13,4 vuoteen 2000-luvulla sekä edelleen 14,8 vuoteen 2010-luvulla. Elinkautisvankien laitosajan pituus oli siten 2010-luvulla 39 prosenttia eli noin neljä vuotta pitempi kuin 1990-luvulla. Vuosina 1992–2019 alkaneiden elinkautisvankien määrä (330) on lähes kolminkertainen samaan aikaan ehdonalaisesti vapautuneiden määrään (127) verrattuna.¹

Poikkileikkauspäivänä 1.5.2019 koko vankeusrangaistusta suoritti 35 vankia. Heillä on myös lain mukaan mahdollisuus hakea ehdonalaista vapauttamista Helsingin hovioikeudelta suoritettuaan vähintään viisi kuudenosaa tuomiostaan. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on kuitenkin näille vaarallisille rikoksenuusijoille harvinaista (ks. edellä jakso A.6). Vuoden 2018 alussa voimaan tullut yhdistelmä-rangaistus on korvannut säännökset koko rangaistusajan suorittamisesta vankilassa ja se voidaan tuomita voimaantulopäivän jälkeen tehdyistä laissa (RL2c:11) mainituista väkivalta- ja seksuaalirikoksista sekä eräistä muista törkeistä rikoksista. Rangaistus edellyttää vähintään 3 vuoden tuomiota ja sitä seuraa rangaistustajan kuluttua loppuun yhden vuoden pituinen valvontajakso. Valvonnan sisältö määritellään valvottavan yksilöllisen riskiarvion perusteella. Vuonna 2019 tällainen yhdistelmä-rangaistus tuomittiin neljälle henkilölle.

Kansainväliset vertailut

Seuraavasta kuvioista ilmenee väkilukuun suhteutettu vankiluvun kehitys neljässä pohjoismaassa vuosina 1950–2017. Mukaan on liitetty myös vertailutieto poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista.

¹ Vapautuneiden lisäksi 16 vankia on kuollut rangaistusaikana ja neljän vangin rangaistuksen täytäntöönpano on siirretty muuhun maahan.

Kuvio 8 Vankiluku ja poliisin tietoon tullut rikollisuus pohjoismaissa 1950–2017
Lähteet: von Hofer et al. (2012), Kristoffersen (2014), Hildebrandt (2014), Kriminalvården (2019) ja www.prisonstudies.org

Neljässä vuosikymmenessä Suomen vankiluku aleni tasaisesti noin kolmannekseseen aikaisemmasta. Samalla saavutettiin yhteispohjoismainen taso. Vankiluvun dramaattisestakin muutoksesta huolimatta pohjoismaiden rikollisuuskehitykset ovat seurailleet toisiaan. Kuvioista havaittava pohjoismaisten rikosprofiilien samansuuntaisuus ja vankiprofiilien erilaisuus kertoo konkreettisesti rangaistuspolitiikan rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa rikollisuuden tasoon (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1998).

Yksityiskohtaiset tiedot pohjoismaiden vankiluvuista vuosilta 2008–2017 ovat taulukossa 4.

Taulukko 4 Keskimääräinen vankiluku pohjoismaissa 2008–2017

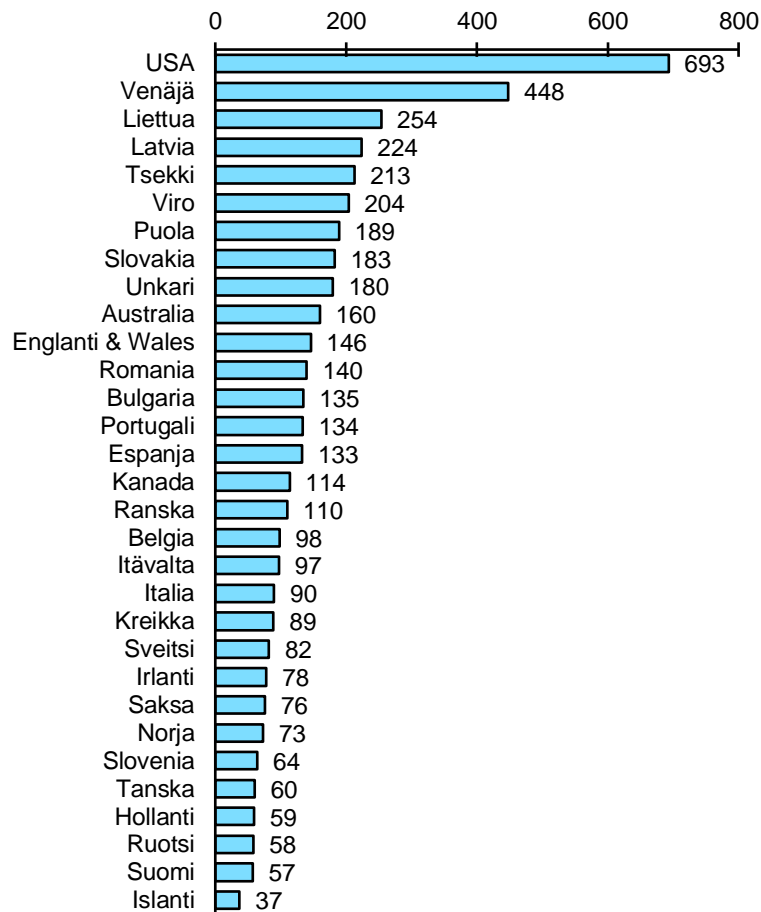
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Kokonaismäärä</i>										
Suomi	3 526	3 492	3 291	3 261	3 086	3 024	2 929	2 859	2 917	2821
Ruotsi	6 884	7 012	6 902	6 753	6 411	5 909	5 749	5 664	5 640	5714
Norja	3 449	3 459	3 681	3 789	3 753	3 859	3 717	3 927	4 035	3827
Tanska	3 717	3 873	4 143	4 253	4 178	3 963	3 784	3 597	3 557	3599
<i>100 000 asukasta kohti</i>										
Suomi	67	66	61	61	57	56	54	52	53	51
Ruotsi	74	75	73	71	67	61	59	57	56	56
Norja	73	70	74	75	75	75	76	76	77	73
Tanska	68	70	75	77	75	75	70	63	62	63

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos, pohjoismaiset vankitilastot, Kristoffersen (2008, 2014), Hildebrandt (2014), Kriminalvården (2019) sekä www.prisonstudies.org.

Vankiluvut nousivat kaikissa pohjoismaissa 1999–2005. Muutos oli jyrkin Suomessa ja Ruotsissa. Vuoden 2005 jälkeen kehitys on ollut erisuuntainen eri maissa. Nouseva trendi jatkui Norjassa, kun taas Suomen vankiluku kääntyi laskuun. Kovin suurista muutoksista ei tässä kuitenkaan ole kyse.

Vuosina 2015–2017 vankiluku säilyi Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa melko tasaisena; Norjassa vankiluvun vaihtelu oli suurempaa.

Alla olevasta kuviosta näkyy Suomen asema vankilukujen kansainvälisessä vertailussa.

Kuvio 9 Keskivankiluvut eräissä maissa 2018. Lähde: www.prisonstudies.org

Suomen ja muiden pohjoismaiden vankiluvut ovat kansainvälisessä vertailussa alhaisimmat. Vankilukujen eroja ja niiden syitä on tarkastelu lähemmin kirjoituksessa Lappi-Seppälä 2011.

Ehdonalainen vapaus

Nykyisin jokseenkin kaikki vangit vapautuvat ehdonalaiseen vapauteen.¹ Lisäksi 1.10.2006 lähtien vanki on voitu sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista valvottuun koevapauteen. Vuonna 2019 vankilasta vapautui 3 138 vankeusvankia, joista 3 114 (99 %) ehdonalaisesti. Helsingin hovioikeuden päätöksellä päästettiin 14 elinkaudeksi tuomittua ehdonalaiseen vapauteen vuonna 2019. Viime vuosina armahdettujen määrä

¹ Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu Rikollisuustilanne 1995–1996, 195.

on ollut vuosittain 12–18, sitä ennen pääosin alle 10 vapautettua. Perustiedot ehdonalaista vapauttamista koskevista ratkaisuksista vuosilta 2010–2019 ovat seuraavassa taulukossa.

Taulukko 5 Ehdonalainen vapaus ja valvonta 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vapautuneet	4193	3982	3728	3582	3386	3304	3223	3198	3166	3138
- näistä ehdonalaisesti	4146	3935	3682	3533	3352	3266	3187	3170	3142	3114
- näistä valvontaan	828	759	739	757	752	733	762	750	785	817
- valvontaan määrätty %	20	19	20	21	22	22	24	24	25	26
Valvonnassa 31.12.	1235	1121	1034	1035	1042	1023	1043	1097	1108	1114
Valvottu koevapaus*	102	113	150	151	168	209	203	214	207	216

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

*Keskimäärin päivässä

Valvontaan määrätään vuosittain noin 700–800 henkilöä. Valvontaan määrättyjen osuus on pysytellyt 20–25 prosentin vaiheilla.

Vuoden 2019 aikana valvotussa koevapaudessa oli keskimäärin päivittäin 216 vankia (207 vankia vuonna 2018), mikä on 10 prosenttia vankeusvankien päivittäisestä keskimäärästä. Valvottuja koevapauksia alkoi vuoden 2019 aikana yhteensä 854. Koevapauden keskipituus oli 97 päivää. Koevapaudessa olleiden vankien määrä ei vähennä ilmoitetun vankiluvun määrää, koska nämäkin vangit luetaan vankilukuun mukaan. Valvottuja koevapauksia peruutettiin 17 prosenttia vuonna 2019 (19 % vuonna 2018).

Käytössä ei ole systemaattista tietoa siitä, kuinka moni ehdonalaiseen vapautteen päästetyistä menettää ehdonalaisen vapautensa. Tuomioistuintilastosta näkee, kuinka moneen päärikosperusteiseen rangaistukseen on liitetty määräys aikaisemman ehdonalaisen vapauden menettämisestä. Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 130 kertaa ja osittain 135 kertaa vuonna 2018 (yhteensä 265 kertaa). Tuomioistuimien voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Vuonna 2019 tuomioistuin jätti 5 kertaa jäännösrangaistuksen täytäntöön panematta.¹

¹ Jäännösrangaistuksen täytäntöönpanosta lähemmin ks. Lappi-Seppälä 2009.

Taulukko 6 Ehdonalaisen vapauden menettäminen 2009–2019

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Päärikostuomion mukaan	505	465	380	376	333	273	285	273	224	252	265

Lähde: Tilastokeskus

2000-luvun puoleen väliin saakka tapauksia on ollut vuosittain noin 1 500 mutta uuden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan lain myötä tapauksien määrä on laskenut jo selvästi alle 300 tapaukseen. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvontaa käsitellään myös seuraavassa luvussa.

D2 Yhdyskuntaseuraamukset

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä ja rikosjakauma

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä. Vuosina 2000–2019 yhdyskuntaseuraamuksia suoritettiin päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 1 Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäiset keskimäärät seuraamuslajeittain vuosina 2000 ja 2010–2019

	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta	1623	1214	1178	1084	908,17	781	786	819	727	729	726
Nuorisorangaistus		12	14	10	7	10	9	9	7	8	9
Yhdyskuntapalvelu	1296	1428	1490	1458	1344	1247	1217	1120	1096	1072	1154
Ehdonalaan vapautuneiden päästetyn valvonta	1252	1316	1177	1074	1036,3	1054	1033	1067	1093	1116	1116
Valvontarangaistus				18	29	45	48	47	45	33	26
Yhteensä	4171	3970	3859	3644	3324	3137	3093	3061	2967	2959	3031

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Yhdyskuntaseuraamusten päivittäiset keskimäärät ovat pienentyneet yli 1 100:lla (–27 %) vuoteen 2000 verrattuna. Vuonna 2019 yhdyskuntapalvelussa (YKP) ja ehdonalaan vapautuneiden valvonnassa (EAV) oli molemmissa hieman yli 1 100 asiakasta päivässä, joka on noin 11 prosenttia vähemmän kuin vuosituhannen alussa. Yhdyskuntapalvelun laskua selittää 2010-luvulla tietoon tulleiden törkeiden rattijuopumusten määrän väheneminen sekä tuomioistuinten linjan lieventyminen (Leinonen ym. 2020). Ehdonalaan vapautuneiden vankien määrän pienentyminen on sen sijaan yhteydessä vankimäärän laskuun (ks. Vankeusrangaistus, taulukko 1).

Ehdolliseen vankeuteen tuomittujen valvontojen (ERN)¹ päivittäinen keskimäärä on pienentynyt viimeisten 15 vuoden aikana huomattavasti. Vuosien 2000–2004 välisenä aikana ehdolliseen vankeuteen tuomittuja valvontoja oli hieman yli 1 600 päivässä; vuonna 2012 asiakasmäärä oli pienentynyt noin 1 100:aan. Kolmena viimeisenä vuotena (2017–2019) valvontoja on ollut päivittäin hieman yli 700. Vuonna 2019 ehdollisesti tuomittujen valvontoja oli keskimäärin 726 päivässä eli yli puolet (55 %) vähemmän kuin vuonna 2000.

¹ Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta (ERN): Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi 1 vuoden 3 kuukauden pituiseen valvontaan.

Vuoden 2020 alusta ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomittava valvonta on laajennettu koskemaan myös aikuisia, rikosentekoaikana 21 vuotta täyttäneitä rikosentekijöitä (RL 6:10.2, HE 120/2018). Valvonnan kestoksi on määriteltä 1 vuosi 3 kuukautta. Samalla oheisseuraamuksena ehdolliselle vankeudelle tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärä nostetaan 90 tunnista 120 tuntiin. Lainmuutos ei vaikuta vielä tämän esityksen lukuihin.

Valvontarangaistusta (VALRA) koskeva laki tuli voimaan loppuvuodesta 2011. Käyttöönottoa seuranneiden kahden ensimmäisen vuoden jälkeen – vuosina 2014–2017 – valvontarangaistusta suorittavia yhdyskuntaseuraamusasiakkaita oli päittäin noin 45. Vuoden 2017 jälkeen valvontarangaistusta suorittavien keskimäärä on pienentynyt. Vuonna 2019 valvontarangaistusta suoritti keskimäärin 26 henkilöä päivässä. Leinosen ym. (2020) tutkimuksen perusteella valvontarangaistuksen vähäistä käyttöä on selittänyt seuraamusmuodon erittäin rajoittuneeksi koettu käyttöala ja rangaistusmuodon sisältöjen sekä vaikuttavuuden tuntemattomuus.

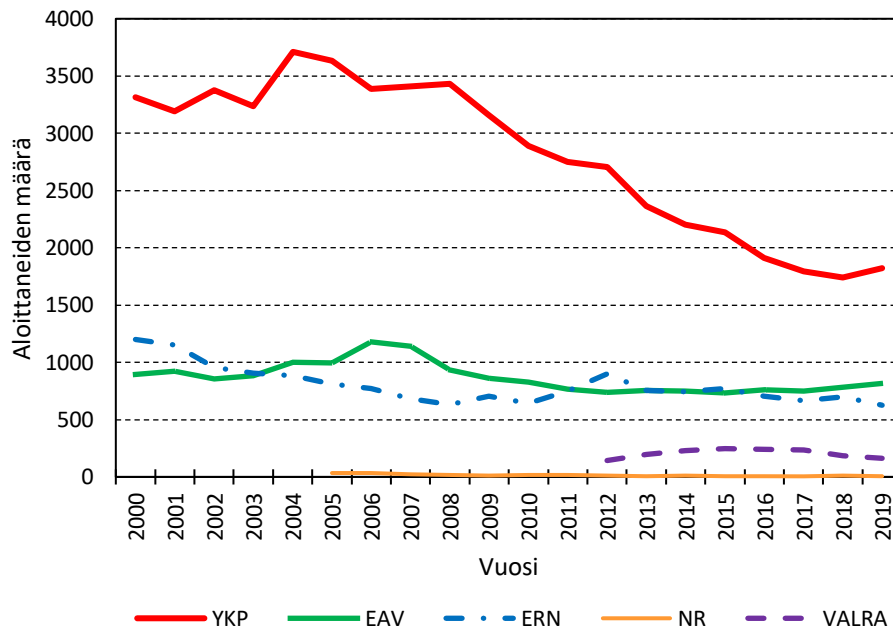
Nuorisorangaistuskokeilu aloitettiin vuonna 1997 ja lopetettiin vuonna 2004. Vuonna 2005 nuorisorangaistus laajeni koko maahan (laki nuorisorangaistuksesta tuli voimaan 1.1.2005). Nuorisorangaistusta suorittavien määrät vähenivät jo kokeiluvaiheen loppuvaiheessa, mutta laajennuksen jälkeen nuorisorangaistuksen vuosittaiset keskimäärät ovat jääneet erityisen pieniksi. Esimerkiksi vuosina 2000–2002 nuorisorangaistusta suoritti vielä lähes 40 henkilöä päivässä. Vuonna 2005 keskimäärä oli pienentynyt 30:een henkilöön; vuoden 2008 jälkeen nuorisorangaistusta on suorittanut ainoastaan noin 10 henkilöä päivässä.

Vuonna 2019 Rikosseuraamuslaitoksessa aloitettiin 1 821 yhdyskuntapalvelua, 817 ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvontaa, 626 ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvontaa ja 162 valvontarangaistusta (ks. kuvio 1). Nuorisorangaistuksessa aloitettuja toimeenpanoja oli yhteensä seitsemän. Yhdyskuntaseuraamusten kokonaismäärä on pienentynyt vuoden 2000 tasosta (yht. 5 412) yli kolmanneksen (–37 %) vuoteen 2019 verrattuna (yht. 3 433).

2000-luvun ensimmäisten vuosien aikana yhdyskuntapalvelun aloittaneita oli vuositasolla noin 3 200–3 300. Aloittaneiden määrä oli korkeimmillaan vuonna 2004 (yht. 3 711). Viimeisten 15 vuoden aikana yhdyskuntapalvelun aloittaneiden määrä on pienentynyt tasaisesti; vuonna 2019 yhdyskuntapalvelun aloittaneiden määrä oli peräti 45 prosenttia pienempi kuin vuonna 2000. Ehdolliseen vapauteen päästetyn valvontamäärät ovat seuranneet yleistä vankiluvun kehitystä: vuonna 2019 aloitettiin yhteensä 817 valvontaa. Suurimmillaan aloittamismäärät olivat vuosina 2006–2007 (noin 1 150 aloitettua valvontaa).

Ehdolliseen vankeuteen tuomitujen valvonta on pienentynyt huomattavasti vuosituhannen alkuun verrattuna. Vuonna 2000 aloitettiin yhteensä 1 200 valvontaa. Vuonna 2019 ehdolliseen vankeuteen tuomitujen valvontoja (yht. 626) aloitettiin lähes puolet vähemmän (–48 %) kuin vuosituhannen ensimmäisenä vuonna. Valvontarangaistuksen käyttöönoton jälkeen asiakasmäärät lisääntyivät ensimmäiset neljä vuotta: vuonna 2012 aloitettiin yhteensä 142 valvontarangaistusta, vuonna 2015 valvontarangaistuksen

aloittaneita oli 247. Viimeisinä vuosina valvontarangaistuksen aloittamismäärät ovat pienentyneet. Vuonna 2019 aloitettiin yhteensä 162 valvontarangaistusta.

Kuvio 1 Aloitetut yhdyskuntaseuraamukset, 2000–2019. Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Vuonna 2019 yhdyskuntapalveluista 16 prosenttia muunnettiin alioikeuden päätöksellä takaisin vankeudeksi. Nuorisorangaistuksen muuntoja vankeudeksi oli tilastointivuotena yksi. Yhdyskuntapalvelun muuntosuhde on viimeisen viidentoista vuoden aikana säilynyt hyvin tasaisena; yhdyskuntapalveluista noin 15–19 prosenttia on muunneltu vuosittain takaisin vankeudeksi. Valvontarangaistuksista on viimeisen viiden vuoden aikana muutettu vankeudeksi puolestaan noin 10–15 prosenttia. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaille kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta annettujen sanktioiden (mm. kirjalliset huomautukset ja varoitukset) kokonaismäärä oli noin 2 100.

Naisten osuus yhdyskuntaseuraamusasiakkaista on suurentunut noin kolme prosenttiyksikköä 15 vuodessa. Vuoden 2019 poikkileikkuupäivänä (1.5) naisten osuus oli 10,8 prosenttia kaikista yhdyskuntaseuraamusasiakkaista (taulukko 2).

Taulukko 2 Naisten osuus (%) yhdyskuntaseuraamusasiakkaista 2005–2019

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

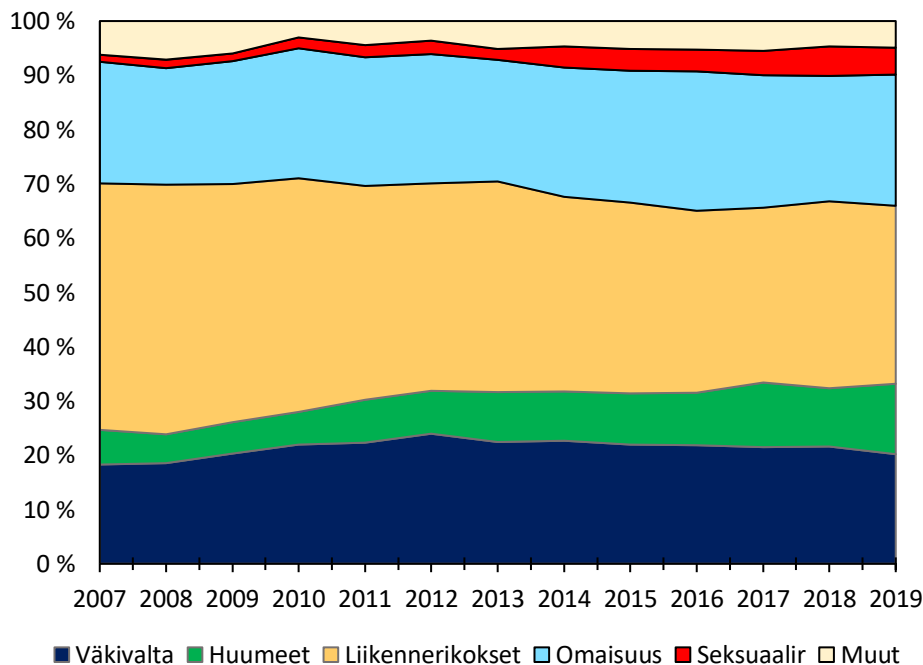
Vuosi	Yhdyskuntaseuraamus					
	ERN	NR	YKP	EAV	VALRA	Yhteensä
2005	11	6	7	5		8
2006	11	7	9	5		9
2007	13	0	9	5		9
2008	9	0	9	5		8
2009	10	8	11	7		9
2010	12	0	10	6		9
2011	12	25	11	8		11
2012	13	0	12	8		11
2013	13	0	13	8	4	11
2014	14	0	11	8	5	11
2015	11	0	12	10	13	11
2016	13	0	14	9	6	12
2017	13	0	14	8	10	11
2018	12	11	13	9	11	11
2019	12	9	12	9	15	11

Ehdollisesti vankeuteen tuomittujen nuorten valvonnassa sukupuolijakauma on ollut melko tasainen vuosien 2005–2019 välisenä aikana; naisten osuus on ollut noin 12 prosenttia. Yhdyskuntapalvelua suorittavien naisten osuudet ovat sen sijaan suurentuneet viisi prosenttiyksikköä vuoteen 2005 verrattuna. 2010-luvulla naisia on ollut yhdyskuntapalvelussa keskimäärin noin 10–14 prosenttia kokonaismäärästä. Vuonna 2019 yhdyskuntapalvelussa naisten osuus oli 12 prosenttia.

Ehdonalaisesti vapautuneiden vankien valvonnassa naisten osuudet ovat seuranneet vapautuneiden vankien sukupuolijakaumaa: ehdonalaisesti vapautuneiden naisvankien osuus on noussut noin neljä prosenttiyksikköä vuodesta 2005. Vuonna 2019 ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa yhdeksän prosenttia oli naisia. Sukupuolijakauma on vaihdellut eniten nuorisorangaistuksessa ja valvontarangaistuksessa. Seuraamuslajien pienet vuosimäärät selittävät suurta vaihtelua.

Rikos. Vuosien 2007–2008 välisenä aikana lähes puolet yhdyskuntaseuraamusasiakkaista oli tuomittu päärikoksena liikennejuopumuksesta (ml. liikennerikokset n. 4 % kaikista rikoksista). Tämän jälkeen liikennejuopumuksesta tuomittujen yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrät ja osuudet alkoivat pienetä viranomaisten tietoon tulleiden törkeiden rattijuopumusten määrän vähenemisen takia (ks. Leinonen ym. 2020). Viimeisten viiden vuoden aikana (2015–2019) noin kolmannes yhdyskuntaseuraamusasiakkaista suorittaa seuraamusta liikennejuopumuksesta. Seksuaalirikoksista yhdyskunta-

seuraamuksiin tuomittujen osuudet ovat nousseet vuosien 2007–2019 välisenä aikana noin yhdestä prosentista noin viiteen prosenttiin. Väkivaltarikoksista ja omaisuusrikoksista tuomittujen osuudet ovat säilyneet saman aikavälien aikana hyvin tasaisena: vuonna 2019 väkivaltarikoksista tuomittujen osuus oli 20 prosenttia ja omaisuusrikoksista tuomittujen osuus 24 prosenttia. Huumausainerikoksista yhdyskuntaseuraamusta suorittavien osuus on kaksinkertaistunut vuoden 2007 jälkeen. Vuonna 2007 huumausainerikoksista tuomittujen osuus oli ainoastaan 6 prosenttia; vuonna 2019 osuus oli suurentunut seitsemällä prosenttiyksiköllä (13 %) vuoteen 2007 verrattuna.

Kuvio 2 Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päärikos seuraamuksittain (1.5) vuosina 2007–2019. Lähde: Rikosseuraamuslaitos

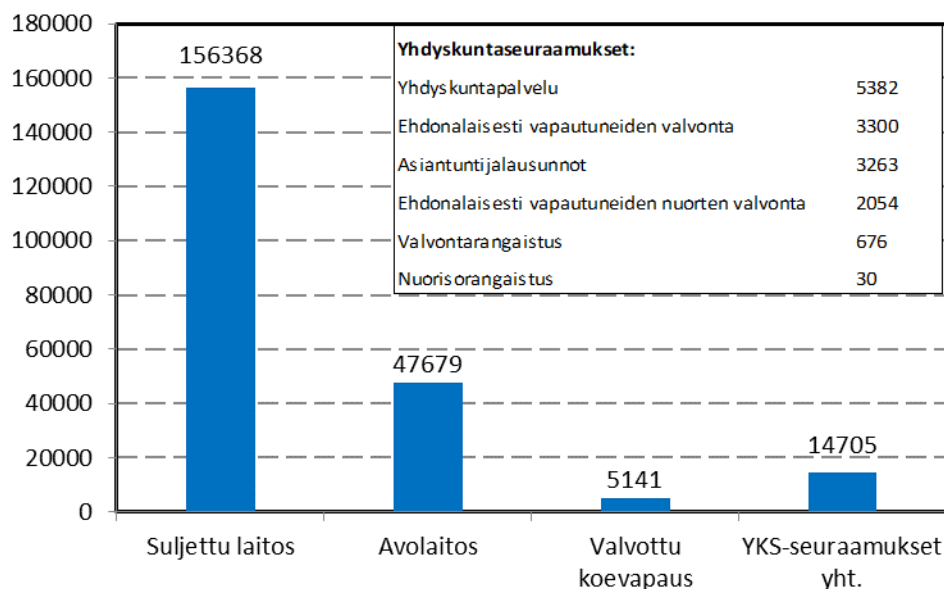
Päärikosjakaumat eroavat seuraamuksittain. Vuonna 2019 ehdollisesti vankeuteen tuomitun nuorten valvonnassa yleisimpiä päärikoksia olivat omaisuusrikokset (32 %), henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (21 %) sekä liikenne-rikokset (21 %). Huumausainerikoksista tuomittujen osuus (17 %) oli lähes kaksinkertaistunut vuoteen 2007 (9 %) verrattuna. Huumausainerikoksista tuomittujen osuus on suurentunut myös yhdyskuntapalvelussa: vuonna 2007 huumausainerikoksista tuomittuja oli neljä prosenttia ja vuonna 2019 osuus oli noussut jo yhdeksään prosenttiin. Yhdyskuntapalvelussa yleisimmät päärikosryhmät tilastointivuotena olivat liikenne-rikoksista tuomitut (47 %) ja omaisuusrikoksista tuomitut (20 %).

Valvontarangaistuksessa noin joka toinen suorittaa seuraamusta liikenne-rikoksesta (57 prosenttia vuonna 2019). Omaisuusrikoksista tai henkeen ja

terveyteen kohdistuvista rikoksista tuomittuja on ollut sen sijaan valvontarangaistuksessa vähän (molemmissa keskimääräinen osuus noin 11–12 prosenttia). Nuorisorangaistuksessa suurin päärikosryhmä on ollut tavanomaisesti omaisuusrikoksista tuomitut, vaikka jakaumavaihtelu on suurta pienten tuomiomäärien takia. Vuoden 2019 poikkileikkuupäivänä kaikista nuorisorangaistusasiakkaista omaisuusrikoksista tuomittuja oli yli puolet (57 %).

D3 Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset

Rikosseuraamusten kokonaiskustannuksista suurin osa aiheutuu vankeusrangaistuksista. Vuonna 2019 Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanon kokonaiskustannuksista (223,9 miljoonaa euroa) valtaosa muodostui vankeuden täytäntöönpanosta suljetuissa laitoksissa (69,8 %) ja avolaitoksissa (21,3 %). Yhdyskuntaseuraamukset muodostivat kokonaisuudessaan 6,6 prosenttia kustannuksista (kuvio 1).

Kuvio 1 Täytäntöönpanon kokonaiskustannukset 2019 (1 000 euroa)

Täytäntöönpanon yksikköhinta oli suljetuissa laitoksissa 81 310 euroa (223 €/päivä) ja avolaitoksissa 58 650 euroa (161 €/päivä). Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon hinta oli kalleinta valvontarangaistuksessa (26 000 euroa; 71 €/päivä) johtuen muun muassa valvontatekniikasta. Halvinta toimeenpano oli ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa (2 960 euroa; 8 €/päivä) ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnassa (2 830 euroa; 8 €/päivä). Valvontarangaistus otettiin käyttöön uutena seuraamuksena loppuvuodesta 2011. Valvontarangaistuksen yksikkökustannuksiin vaikuttivat aikajakson alussa muun muassa pienet asiakasmäärät.

Rikosseuraamuslaitos siirtyi uuteen talous- ja henkilöstöhallintajärjestelmään (Kieku) 1.1.2016, jolloin kustannusten laskentatavat muuttuivat. Vuonna 2017 kaikki Rikosseuraamuslaitoksen työaikakirjaukset olivat siirretty järjestelmään. Samalla muutettiin työajan kohdennusten laskentaperusteita. Puutteellisten ja/tai kohdentamattomien työaikakirjausten osuus on ollut merkittävä järjestelmän käyttöönoton jälkeen. Esimerkiksi vuonna 2017 kohdentamattoman työajan osuus oli lähes neljännes (24,5 %) kaikista henkilö-

työvuosista. Vastaavasti vuoden 2018 toimintokohtaiset henkilöstökustannukset laskettiin marras-joulukuun työajankohdistusten perusteella. Seuraamusten yksikkökustannukset vuodelta 2017 ja vuodelta 2018 eivät tämän takia ole täysin vertailukelpoisia keskenään tai verrattuna aikaisempiin vuosiin (2012–2016). Vuoden 2019 yksikkökustannuksia kuvaavat luotettavasti yhtä tilinpäätösvootta. Esimerkiksi kohdentamattoman työaikakirjausten osuus oli tilinpäätösvootena ainoastaan 1,5 prosenttia.

Taulukko 1 Rikosseuraamusten yksikkökustannukset 2015–2019

	2015		2016		2017		2018		2019	
	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv
Vankeuden täytäntöönpano										
Suljetuissa laitoksissa	77 546	212	73 138	200	73 080	200	78 080	214	81 310	223
Avolaitoksissa	54 441	149	42 435	116	48 800	134	54 490	149	58 650	161
Valvotussa koevapaudessa	19 512	53	19 735	54	21 190	58	19 070	52	23 800	65
Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano										
Ehdoll. rangaistuja nuoria valvott.	2 998	8	2 864	8	2 950	8	4 090	11	2 830	8
Nuorisorangaistusta suorittavia	5 334	15	6 350	17	5 380	15	1 810	5	3 330	9
Yhdyskuntapalvelua suorittavia*	4 628	32	4 376	32	4 190	32	4 110	32	4 660	32
Ehdonalaisesti vap. valvott.	2 888	8	2 947	8	2 640	7	2 110	6	2 960	8
Valvontarangaistus	33 215	91	31 523	86	24 530	67	21 660	59	26 000	71

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

* €/h

Rikosseuraamusten yksikkökustannuksiin on vaikuttanut ajanjakson aikana pääasiassa vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä, henkilöstövähennykset ja palkkarakenne, kiinteistövuokrat sekä tieto- ja valvontajärjestelmien kehitys- ja ylläpitokustannukset. Rikosseuraamuslaitos saattoi esimerkiksi vuosille 2012–2016 laaditun talouden sopeuttamissuunnitelmansa loppuun vuoden 2016 aikana. Vuosien aikana toteutettiin muun muassa 204 henkilötövuoden vähennys. Lisäksi vankien terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2016 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alaisuuteen perustettuun vankiterveydenhuollon yksikköön (VTH). Tämä tarkoitti 181 henkilötövuoden vähennystä. Talous- ja henkilöstönhallintajärjestelmän käyttöönotto on sen sijaan vaikuttanut yksikkökustannusten laskentaperusteisiin.

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäinen keskimäärä laski noin 800:lla vuosien 2012–2015 välisenä aikana. Vuonna 2016 yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden keskimäärä tasaantui noin 3 000:een. Vuonna 2019 yhdyskuntaseuraamusta suoritti keskimäärin 3 031 henkilöä päivässä. Vankien päivittäisessä keskimäärässä ei tapahtunut suuria muutoksia ajanjakson ensimmäisten vuosien aikana; vankien keskimäärä vaihteli noin 3 100–3 200 vangin välillä. Kahtena viimeisenä vuotena vankiloissa on ollut päivittäin keskimäärin hieman alle 3 000 vankia; vuonna 2019 vankien päivittäinen keskimäärä oli 2 952 vankia. Edelliseen vuoteen verrattuna keskivankiluku nousi 42 vangilla.

Rikosseuraamuslaitoksen kokonaiskustannukset nousivat edelliseen vuoteen verrattuna noin 14,3 miljoonalla eurolla. Kustannusten nousu aiheutui pääasiassa henkilöstön määrän kasvusta (+28 htv) ja virkaehtosopimuksen mukaisista yleiskorotuksista, tietohallintomenojen ja vuokrien noususta, ruokahuollon ulkoistamisesta sekä turvateknisten laitteiden ajantasaistamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen merkittävimmät kustannuserät olivat henkilöstökustannukset (125 milj. euroa) ja muut kustannukset (111 milj. euroa) kuten toimitilakustannukset, vankipalkat ja palvelujen ostot. Toimitilakustannukset olivat 21 % kokonaiskustannuksista.

II KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ

A Nuorten seuraamukset, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

Lainsäädäntö

Seuraamusjärjestelmässä voidaan rikoksesta epäillyn iän perusteella erottaa neljä eri ryhmää:

- 1) alle 15-vuotiaat lapset,
- 2) 15–17-vuotiaat nuoret henkilöt,
- 3) 18–20-vuotiaat nuoret rikoksentekijät (nuoret aikuiset) ja
- 4) vähintään 21-vuotiaat aikuiset.

Ikä määritellään rikoksen tekohetken mukaan ja seuraavassa käytetään käsitteitä ”lapset”, ”nuoret henkilöt”, ”nuoret aikuiset” ja ”aikuiset” erottelemaan eri ryhmiä toisistaan. Kun puhutaan kaikista 15–20-vuotiaista, käytetään yhteistä termiä ”nuoret rikoksentekijät”.

Lapsia ja 15–20-vuotiaita nuoria kohdellaan rikosoikeudellisesti lievemmin kuin aikuisia. Tämä johtuu osaltaan lasten ja nuorten kypsyttömyydestä, ajattelemattomuudesta, harkintakyvyn kehittymättömyydestä ja nuoruuteen liittyvän häiriökäyttäytymisen todennäköisestä ohimenevyydestä sekä siitä, että aikuisille säädettyjen rangaistusten ei katsota niiden haitallisten vaikutusten vuoksi sellaisenaan soveltuvan lasten ja nuorten tekemien rikosten seuraamuksiksi. Lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin puututaan suuressa määrin myös rinnakkaisin tai vaihtoehtoisin keinoin (lastensuojelun keinot ja rikosten sovittelu). Myös rikosoikeudellisia sanktioita on nuorten rikoksissa enemmän kuin aikuisilla, ne ovat tekojen vakavuuden mukaan porrastettuja ja niitä sovelletaan lievemmin kuin aikuisten kohdalla. Tässä keskitytään rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja sovitteluun, mutta ei lastensuojelun keinoihin (ks. lastensuojelun keinoista Väisänen 2013).

Alle 15-vuotiaat lapset eivät joudu lainkaan rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin suorittaa myös lasten tekemistä rikoksista. Lapset voivat joutua myös vahingonkorvausvelvollisiksi aiheut-

tamistaan teoista. Lasten tekemiä rikoksia käsitellään tarpeen vaatiessa lastensuojelulain mahdollistamien toimien avulla. Lisäksi rikosten sovittelu on myös lasten osalta mahdollista.

Merkittävin osa rikosoikeudellisista lievennyksistä koskee nuoria, 15–17-vuotiaita, henkilöitä. Ehkä merkittävin lievennys on se, ettei nuorta henkilöä voida tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (RL 6:9). Tämän vuoksi nuoria tuomitaankin ehdottomaan vankeuteen yleensä vain silloin, kun rikoksesta määrätty rangaistus on pitempi kuin kaksi vuotta vankeutta. Nuoret henkilöt on tuomittava lievennetyn rangaistusasteikon mukaan eikä elinkautista vankeutta ole mahdollista tuomita (RL 6:8). Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita pääsääntöisesti vain nuori henkilö (RL 6:10a). Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä on laajennettu, kun ne koskevat nuoria henkilöitä (ROL 1:7 ja RL 6:12).

Osa poikkeussäännöistä koskee sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia eli kaikkia 15–20-vuotiaita. Nuoret rikoksenteijät voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteena 15 kuukauden ajaksi valvontaan (RL 6:10).¹ Yhdyskuntaseuraamusten uudistusta valmistellut toimikunta on lisäksi ehdottanut, että myös yhdyskuntapalvelua tehostettaisiin nuorten osalta valvonnalla (oikeusministeriö 2012). Käytännössä tämä ehdotus koskisi kuitenkin vain 18–20-vuotiaita, koska nuoria henkilöitä tuomitaan vain poikkeuksellisesti niin lyhyeen ehdottomaan vankeuteen, joka voitaisiin muuntaa yhdyskuntapalvelukseksi. Nuorina rikoksenteijöinä tuomitut pääsevät myös ehdonalaiseen vapauteen muita vankeja aikaisemmin eli kärsittyään rangaistuksesta puolet tai ensikertalaisten kohdalla yhden kolmasosan (RL2c:5.2). Aikuistenkin rangaistuksia voidaan lieventää tuomitun korkean iän perusteella (RL 6:7).

Seuraamukset

Nuoret eivät syyllisty yleisesti niin vakaviin rikoksiin kuin aikuiset. Tämä selittää suureksi osaksi sen, miksi nuorille määrättyt rangaistukset ovat lievempiä kuin aikuisilla. Nuoret aikuiset sijoittuvat seuraamusten ankaruudessa nuorten henkilöiden ja vanhempien aikuisten välimaastoon. Nuorten muita lievemmiä seuraamukset johtuvat myös edellä käsitellystä nuoria rikoksenteijöitä koskevasta lainsäädännöstä ja siitä, että nuoret eivät ole eh-tineet uusia rikoksiaan samassa määrin kuin vanhemmat ikäluokat.

¹ Ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomittava valvonta on laajennettu koskemaan myös aikuisia, rikoksenteoaikana 21 vuotta täyttäneitä rikoksenteijöitä (RL 6:10.2, HE 120/2018). Valvonnan kestoksi on määriteltä 1 vuosi 3 kuukautta. Samalla oheisseuraamuksena ehdolliselle vankeudelle tuomitavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärä nostetaan 90 tunnista 120 tuntiin. Lainmuutokset astuivat voimaan 1.1.2020.

Taulukko 1 Eri ikäryhmille tuomitut rangaistuslajit ja muut seuraamukset vuonna 2019

	15–17 v.		18–20 v.		21 v. täyttäneet	
	N	%	N	%	N	%
Tuomitsematta jättäminen	71	3,3	26	0,5	280	0,6
Sakko	1 679	78,0	3 958	68,9	26 754	60,3
Ehdollinen	380	17,6	1 348	23,5	10 748	24,2
Nuorisorangaistus	6	0,3	0	0,0	0	0,0
Yhdyskuntapalvelu	3	0,1	96	1,7	1 470	3,3
Valvontarangaistus	0	0,0	7	0,1	149	0,3
Vankila	14	0,7	308	5,4	4 956	11,2
Tuomioistuimissa tuomitut yhteensä	2 153	100	5 743	100	44 357	100
Rangaistus- ja sakkomääräykset	6 446		13 422		97 173	
Rikesakot	3 242		10 352		294 835	
Syyttämättä jättäminen*	908		626		4 206	
Rikosten sovittelu**	1 196		1 002		12 448	

Lähteet: Tilastokeskus ja THL

* Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on vuodelta 2013, vuosilta 2014–2019 vastaava tietoa ei ole saatavissa.

** Lisäksi 36 alle 15-vuotiaasta.

Nuorten henkilöiden seuraamuksista 85–90 % ja nuorten aikuisten seuraamuksista 80–85 % määrätään tuomioistuimen ulkopuolella. Aikuisten osalta osuus (89–92 %) on vieläkin korkeampi, mikä johtuu siitä, että valtaosa seuraamuksista on liikennesakkoja.

Taulukko 2 15–17-vuotiaille eri viranomaisissa määrättyt rangaistukset 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rikesakko	8292	9222	7316	6203	5429	4984	4598	3823	3611	3242
Rangaistus- ja sakko-määräys	12696	12406	10495	9064	8805	8995	8009	7270	6474	6446
Tuomioistuinrangaistukset	3617	3669	3172	2831	2569	2385	2183	2176	2157	2153
Yhteensä	24605	25297	20983	18098	16803	16364	14790	13269	12242	11841

Rangaistus- ja sakkomääräysmenettelyssä annettu sakko on yleisin nuoriin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus. Useimmiten nuorille rangaistus- ja sakkomääräysmenettelyssä määrättyt sakot koskevat näpistyksiä ja lieviä liikennerioksia. Päiväsakkojen lukumäärä on tyypillisesti matala, 10–15 päiväsakkoa.

Nuorilla *rikesakkojen* määrä kasvoi aiemmasta vuosina 2010–2011, mikä johtuu siitä, että liikenneriikkomusten ohella myös alkoholirikkomuksista on voitu siitä lähtien määrätä rikesakko rangaistusmääräyssakon sijaan. Nousu kuitenkin tasaantui huomattavasti sen jälkeen ja rikesakkojen määrä palautui 2000-luvun loppupuolen tasolle ja jopa sen alapuolelle. Erilaiset sakkorangaistukset ovat selvästi yleisin seuraamus sekä nuorilla että aikuisilla.

Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen (ROL 1:7–8) on noin 3–4 kertaa yleisempää nuorten 15–17-vuotiaiden kohdalla kuin vanhemmissa

ikäryhmissä. Nuoruuden ohella syyttämättä jättämisen perusteina on käytetty rikoksen vähäisyys- ja kohtuusperustetta. Kohtuusperustetta on voitu käyttää esimerkiksi silloin, kun rikos on soviteltu tekijän ja uhrin kesken.

Taulukko 3 Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen eri ikäryhmissä 2013*

	15–17 v.	18–20 v.	21 v.–
A. Oikeudessa tuomitut sekä rangaistusmääräykset	13 673	27 247	212 511
B. Oikeudessa tuomitut	3 178	7 478	51 292
Syyttämättä jätetyt	908	628	4 206
- osuus A:sta %	6,6	2,3	2,0
- osuus B:stä %	28,6	8,4	8,2
Perusteet			
- vähäisyys (ROL 1:7:n 1 kohta)	121	188	1 612
- nuoruus (ROL 1:7:n 2 kohta)	349	0	26
- kohtuus (ROL 1:8:n 1 kohta)	339	333	1 771
- konkurrenssi (ROL 1:8:n 2 kohta)	25	86	706
TLL	1	2	15
Muu lainkohta	73	17	76

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Syyttämättä jättämisten määrästä ei ole saatavissa ikäryhmittäisiä tietoja vuosilta 2014–2019.

Suhteutettaessa syyttämättä jätettyjen lukua oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomittuihin voitiin havaita, että syyttämättä jättäminen oli ikäluokassa 15–17-vuotiaat lähes neljä kertaa tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (28,6 % verrattuna 8,4 % ja 8,2 %). Kun suhteutusperusteeksi otetaan myös rangaistusmääräykset mukaan lukevat ratkaisut, ero pysyi jokseenkin samana (6,6 % verrattuna 2,3 % ja 2,0 %). Yleisimmät syyttämättä jätetyt rikokset olivat lievähköjä varkauksia, vahingontekoja ja pahoinpitelyjä.

Nuorten syyttämättä jättäminen on jo pitkään ollut 1 000 tapauksen tietämällä. 1990-luvun puolessa välissä ja lopulla syyttämättäjättämisiä tehtiin huomattavasti nykyistä enemmän.

Vain reilu kolmannes nuorista jää syyttämättä nuoruusperusteella. Huomattava osa nuorten rikoksista jää syyttämättä myös kohtuus- ja vähäisyysperusteella. Tällöinkin nuoruus on saattanut vaikuttaa syyttäjän harkintaan, vaikkei se tilastoissa ilmenekään.

Tuomioistuimessa määrätyt rangaistukset

Viranomaistasolla nuorten tekemiä rikoksia käsittelevät ennen muuta poliisi, lastensuojelu- ja muut sosiaaliviranomaiset ja rikosten sovittelutoimi. Tuomioistuimiin saakka valikoituu selvä vähemmistö nuorten tekemistä rikoksista ja vapausrangaistusten täytäntöönpanoon sitäkin vähemmän.

Tuomitsematta jättäminen – joka siis on rikokseen syyllistymisen vahvistava ratkaisu – on alle 18-vuotiaiden ryhmässä selvästi tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (3 % verrattuna 0,5 %; ks. taulukko 1).

Tavallisin alle 18-vuotiaille tuomittu rangaistus on *sakko* (78 %). Sakon käyttö on nuorten ryhmässä yleisempää kuin keskimäärin (69 % ryhmässä 18–20-vuotiaat ja 60 % ryhmässä 21-vuotiaat ja yli). Oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä ikäryhmässä 15–17-vuotiaat oli vuonna 2019 keskimäärin 33, kun se kaikissa ikäryhmissä oli 40. Alaikäisille nuorille tuomitaan siten lievempiä sakkorangaistuksia kuin aikuisille. Alaikäisille nuorille tuomittujen päiväsakkojen rahamäärä oli keskimäärin lain lähes minimi eli 6,3 euroa, kun se kaikissa ikäryhmissä oli noin 12 euroa – nuorilla kun ei juuri koskaan ole sakkojen rahamäärää korottavia nettotuloja. Tuomioistuimissa nuorille henkilöille tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärä oli siten vuonna 2019 keskimäärin noin 214 euroa, kun kaikissa ryhmissä se oli noin 485 euroa.

Nuorten saamat tuomioistuin sakot ovat karkeasti noin kaksi kertaa suurempia kuin ikäryhmän saamat rangaistus- ja sakkomääräyssakot (keskimäärin 107 euroa rangaistusmääräyksissä ja 98 euroa sakkomääräyksissä vuonna 2019).

Vajaa viidennes (19 %) nuorille henkilöille ja noin kolmannes (31 %) nuorille aikuisille tuomioistuimissa tuomituista rangaistuksista on *vankeusrangaistuksia*. Aikuisilla niiden osuus on edellä mainittuja ikäryhmiä suurempi (39 %). Nuorille henkilöille tuomituista vankeusrangaistuksista 94 % oli *ehdollisia*. Nuorten aikuisten kohdalla vastaava osuus oli 77 % ja aikuisilla 62 %. Ehdolliseen vankeuteen tuomitaan vajaa viidesosa niistä nuorista (15–17-vuotiaat), joiden tekoja käsitellään tuomioistuimissa. Nuorilla henkilöillä ehdollisen vankeuden tehosteena käytettiin yleisimmin valvontaa (56 % ehdollisista) ja nuorilla aikuisilla oheissakkoa (26 %) ja valvontaa (34 %) sekä yhdyskuntapalvelua (29 % laskettuna yli vuoden pituisista ehdollisista tuomioista).

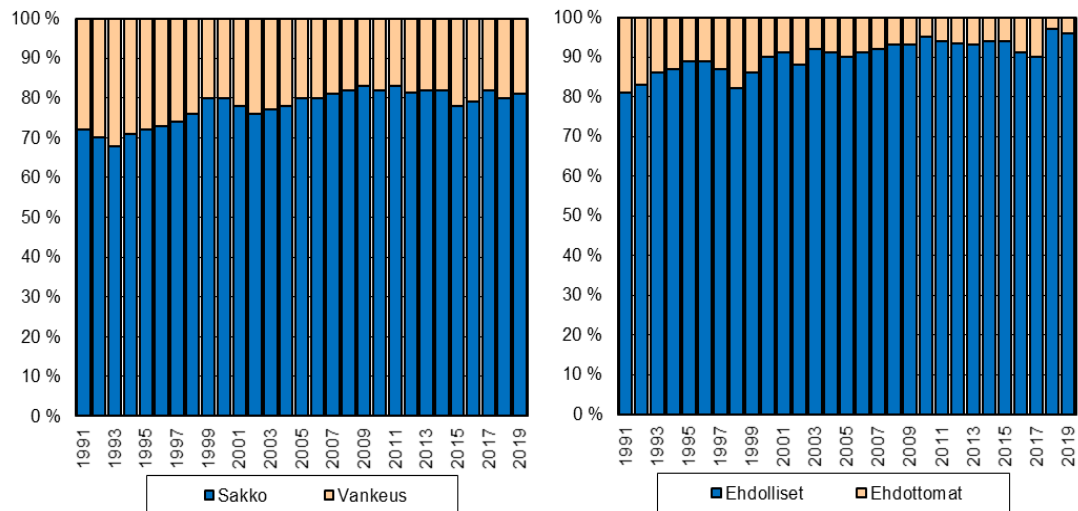
Nuoria henkilöitä tuomitaan ehdottoman vankeuden sijasta *yhdyskuntapalveluun* tai *valvontarangaistukseen* hyvin harvoin. Tämä johtuu siitä, että alle 18-vuotiaita voidaan ylipäättään tuomita enintään kahden vuoden ehdottomiin vankeusrangaistuksiin vain painavista syistä. Nuorilla aikuisilla yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttö on selvästi yleisempää kuin nuorilla henkilöillä, mutta selvästi vähäisempää kuin aikuisilla.

Vuonna 2019 alle 18-vuotiaista tuomittiin vankilaan 0,7 prosenttia kun ryhmässä 18–20-vuotiaat vankilan osuus oli 5,4 prosenttia ja yli 21-vuotiaiden ryhmässä 11,2 prosenttia. Vähäisestä kokonaismäärästä huolimatta valtaosa (vajaa 80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja yhdyskuntapalveluun tuomituista nuorista on tuomitsemishetkellä ollut jo täysi-ikäisiä (Marttunen 2008). Vankilarangaistukseen johtaneet rikokset on siis useimmiten tehty lähestyttäessä täysi-ikäisyyttä.

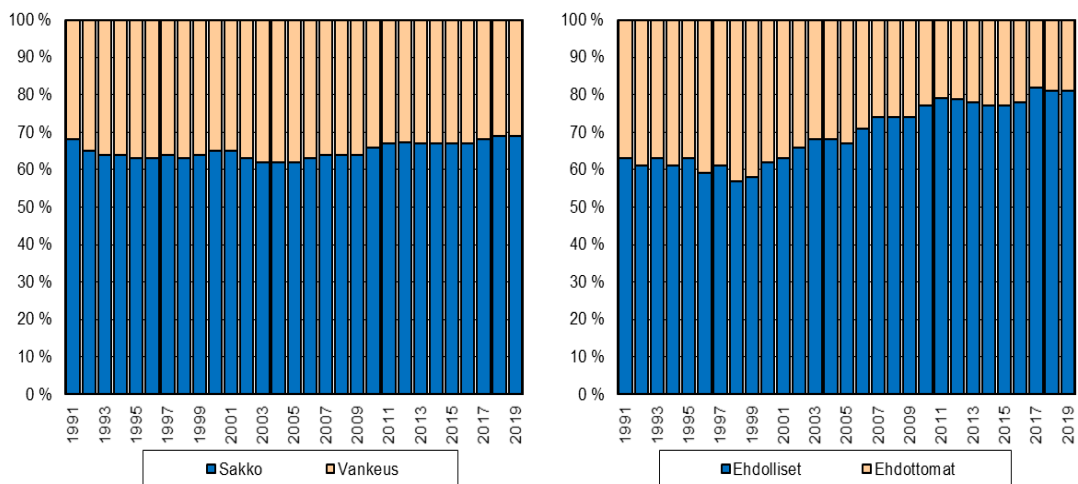
Avoseuraamuksena suoritettavan *nuorisorangaistuksen* käyttö on ollut jatkuvasti hyvin harvinaista. Vuonna 2019 nuorisorangaistus kattoi vain 0,3 prosenttia nuorille tuomituista rangaistuksista.

Keskivakavissa rikoksissa, joissa sakkoa pidetään liian lievänä seuraamuksena, nuorten ja nuorten aikuisten seuraamusvaihtoehdot eroavat toisistaan lähinnä siinä, että nuorisorangaistus voidaan tuomita vain nuorille henkilöille ja ehdoton vankeus sellaisenaan tai yhdyskuntapalveluksi taikka valvontarangaistukseksi muunnettuna pääsääntöisesti vain nuorille aikuisille.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna todettakoon, että ikäryhmässä 15–17-vuotiaat sakon osuus on kasvanut ja tuomitsematta jättäminen vähentynyt. Ikäryhmässä 18–20-vuotiaat merkittävä muutos 1990-luvun puolessa välissä oli yhdyskuntapalvelun käyttöönotto ja sitä seurannut ehdottoman vankeuden osuuden lasku. Kuvioissa 1 ja 2 esitetään pidemmän aikavälin tietoja nuorille ja nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista 1991–2019.

Kuvio 1 15–17-vuotiaiden nuorten seuraamuslajit 1991–2019

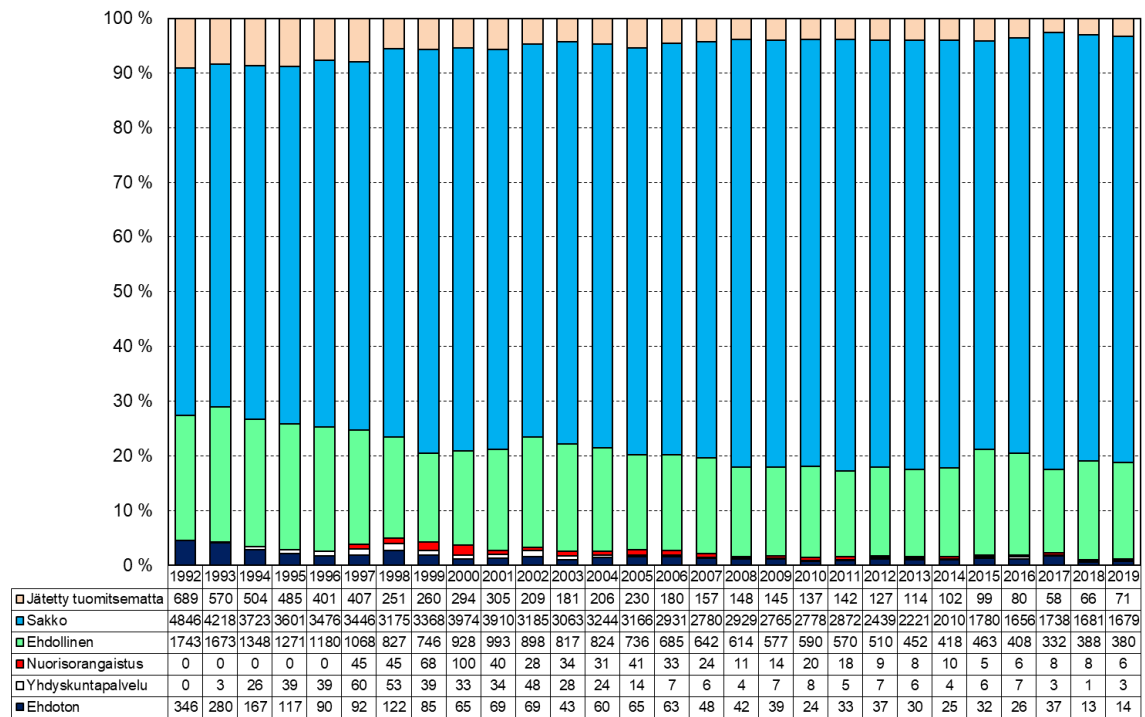
Kuvio 2 18–20-vuotiaiden nuorten aikuisten seuraamuslajit 1991–2019

Vankeusrangaistusten osuus nuorille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista oli 1980-luvun lopussa kolmanneksen tuntumassa. Nykyisin vankeus kattaa noin viidenneksen nuorten tuomioistuinrangaistuksista (kuvio 1; vasen). Nuorten aikuisten ryhmässä tilanne on ollut melko vakaa. Vajaa kolmannes ikäryhmän tuomioistuinrangaistuksista on vankeuksia (kuvio 2; vasen).

Rangaistuskäytäntöä on havainnollista kuvata myös siten, kuinka usein vankeus määrätään ehdollisena tai ehdottomana. Tätä kuvaavat kuvioiden 1–2 oikeanpuoleiset kuvat. 1990-luvun aikana ehdottomien vankeusrangaistusten osuus nuorten vankeusrangaistuksista laski vajaasta 20 prosentista reilusti alle 10 prosenttiin. Vuodesta 1990 lähtien alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista ei ole saanut tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavien syiden vaatimusta on tuomioistuin käytännössä tulkittu hyvin pidättyvästi. Suhteellisen vakavistakin väkivalta-rikoksista nuori on saatettu tuomita ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Samaa ajankohtaan osui rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa tehty muutos, jossa luovuttiin vankeudesta luvattoman käytön vähimmäisrangaistuksena ja mahdollistettiin sakon tuomitseminen tuossa rikoslajissa. Käytännössä tämä johti siihen, että sakosta tuli luvattoman käytön (joka on tyypillinen nuorisorikos) tyyppirangaistus (ks. tarkemmin Marttunen 2008). 2000-luvun alussa tilanne pysyi melko vakaana, mutta viime vuosina ehdottomien osuus on pääosin edelleen laskenut.

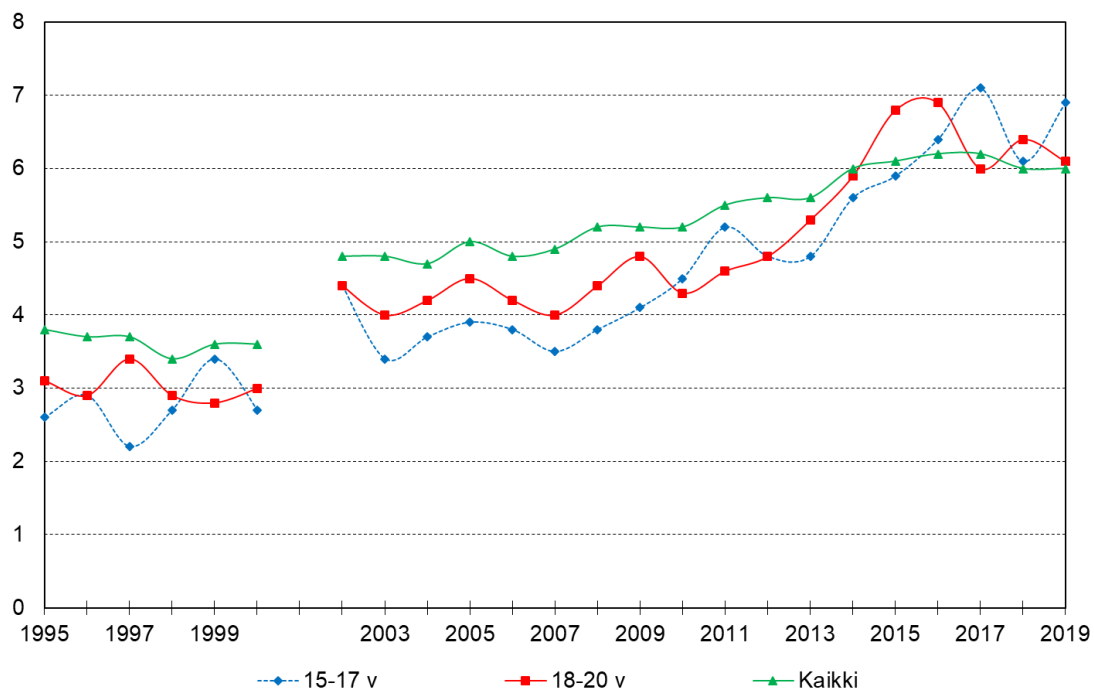
Painavien syiden vaatimus ei koske nuorten aikuisten ryhmää. Tässä ryhmässä vankeuksista noin viidennes on nykyisin ehdottomia. 1990-luvun lopulla ehdottomien osuus oli reilusti korkeampi.

Kuviossa 3 esitetään vielä tiedot alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille tuomituista rangaistuksista 25 vuoden aikana.

Kuvio 3 Alle 18-vuotiaille tuomitut rangaistukset 1995–2019

Kuviosta 4 ilmenee eri ikäryhmille tuomitujen vankeusrangaistusten (ehdolliset ja ehdottomat) keskipituus vuosina 1995–2019.

Kuvio 4 Eri ikäryhmien vankeusrangaistusten keskipituus vuosina 1995–2019

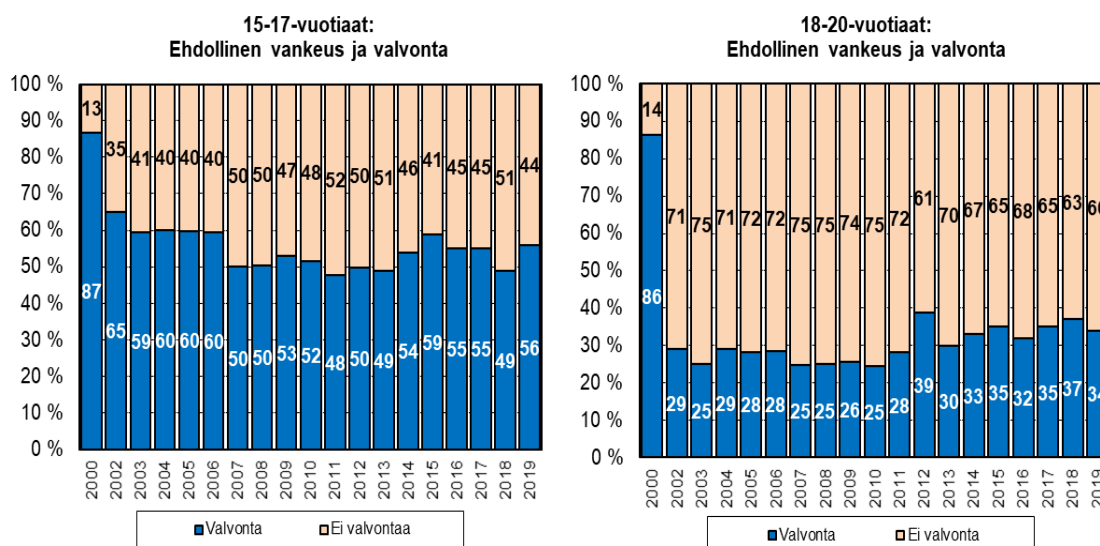
Nuorille tuomitujen vankeusrangaistusten keskipituus on ollut jonkin verran aikuisryhmää alempi, mutta 15–17-vuotiaille tuomitujen vankeusran-

gaistusten keskipituus on selvästi noussut viime vuosien aikana. Kehitys kaikissa ryhmissä on kuitenkin samansuuntainen eli kasvava. Vuodesta 2002 lukien tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta

Voimassa olevan lain mukaan nuorille rikoksentekijöille ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävästä valvonnasta on aina tehtävä erillinen päätös tuomioistuimessa silloin, kun valvontaa on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi (RL 6:10.3)². Aiemmin nuori rikoksentekijä asetettiin automaattisesti valvontaan, ellei oikeus määrännyt erikseen, ettei valvontaa tarvita. Valvontaan asettaminen tällä perusteella koskee seuraamuksena sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia.

Lain muutos on vähentänyt runsaasti valvonnan käyttöä. Nuorilla sitä käytettiin vuonna 2019 noin joka toisessa tapauksessa ja nuorilla aikuisilla noin kolmanneksessa tapauksista, kun ennen uuden lain voimaantuloa valvonta liitettiin ehdollisen vankeuden valvontaan kummassakin ryhmässä noin 85 %:ssa tapauksia. Valvonnan käyttö on kuitenkin parina viimeisenä vuotena lisääntynyt erityisesti nuorten aikuisten ryhmässä.

Kuvio 5 Valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena 2000- 2019

² Vuoden 2020 alussa voimaan tulleen rikoslain muutoksen myötä (ks. HE 120/2018 vp) myös rikoksensa 21 vuotta täyttäneenä tehnyt voidaan määrätä valvontaan (RL 6 luku 10§ 2 mom.). Uusien säännösten soveltamiskäytännöstä ei vielä toistaiseksi ole kertynyt raportoitavia kokemuksia, eikä uudistus vaikuta tämän jakson esitykseen.

Oikeustilastollisista vuosikirjoista ilmenee, että erityisesti ikäryhmässä 18–20-vuotiaat valvontamääräys jää toisinaan merkitsemättä tuomiolauselmajärjestelmään. Kyseinen järjestelmä edellyttää, että valvonnan määräämisestä merkitään aina tieto sille varattuun kenttään ennen tuomion ”vapauttamista”. Käytännössä tämä merkitsee, ettei valvontaa ole tällöin määrätty. Olisi kuitenkin suotavaa, että tuomioistuimissa kiinnitettäisiin asiaan huomiota. Saattaa nimittäin olla niin, että osassa näissä tapauksissa valvontamääräystä on tarkoitettu.

Ehdollinen vankeus voidaan panna täytäntöön – siis määrätä nuori vankeuteen – vain jos nuoren uudesta rikoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta. Nuorten ryhmässä ehdollinen vankeusrangaistus pannaan käytännössä varsin harvoin täytäntöön; viime vuosina tapauksia on ollut vain muutamia.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus tuli kokeiluvaiheen jälkeen valtakunnallisesti voimaan vuonna 2005. Nuorisorangaistus on käytännössä ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus, joka sisältää valvontatapaamisten lisäksi sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja siihen liittyvää tukea ja ohjausta sekä mahdollisesti työelämään perehdyttämistä. Valvonta on kaiken kaikkiaan ajallisesti selvästi intensiivisempää ja sisällöllisesti laajempaa kuin ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta.

Kokeiluvaiheen aikana 1997–2004 nuorisorangaistukseen tuomittiin keskimäärin 40 nuorta vuodessa ja enimmillään 100 vuonna 2000. Sen jälkeen eli vuosina 2005–2011 tuomioita on määrätty keskimäärin 20 vuodessa ja vuosina 2012–2019 ainoastaan 5–10 nuorta on tuomittu vuosittain nuorisorangaistukseen. Seuraamuksen käyttö onkin huomattavasti vähäisempää kuin mitä lakia säädettäessä tavoiteltiin.

Vähäisen käytön yhtenä syynä on pidetty sitä, että rikosseuraamuslaitos ei suosita kuin noin puolessa antamistaan toimeenpanosuunnitelmalausunoista nuorisorangaistuksen käyttöä. Lisäksi tuomioistuimet ovat tuominneet toisinaan nuorisorangaistuksen sijasta nuoren oheissakolla tai valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen (Marttunen 2008).

Nuorisorangaistus näyttää jääneen toissijaiseksi seuraamusvaihtoehdoksi nuorten keskivakavassa rikollisuudessa. Nuoria tuomitaan selvästi useammin valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen kuin nuorisorangaistukseen. Saattaa olla, että nuorisorangaistukseen ajatellaan liittyvän suurehko epäonnistumisriski. Nuorisorangaistuksen edellytyksiä on esitetty muutettavaksi niin, että se olisi selvemmin rangaistusten porrastuksessa valvonnalla tehostettua ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus ja siihen tuomittaisiin tapauksissa, joissa ehdollisen vankeuden valvontaa ei ole pidettävä riittävänä laissa ja sen esitöissä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Marttunen 2013).

Sovittelu

Rikosten sovittelumenettely tähtää paitsi uhrin hyvittämiseen ja aseman korostamiseen rikosten käsittelyssä, mutta myös muodollisten rikosoikeudellisten seuraamusten välttämiseen ja nuorten rikosuran katkaisuun (ks. tarkemmin Elonheimo 2010). Rikosten sovittelu on muodollisesti rikosoikeudesta ja sen seuraamusjärjestelmästä erillinen instituutio. Toisaalta sovittelu voidaan alaikäisten osalta lukea lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteeksi. Käytännössä sovittelu kuitenkin nivoutuu osaksi nuorisoprosessia, ja sovittelulla on merkitystä rikosoikeudellisten rangaistusten määräämiseen.

Määrällisesti rikossovittelun asema on 2000-luvulla korostunut, ja sovittelun kriminaalipoliittinen merkitys on kasvanut. Kesäkuussa 2006 tuli voimaan laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Tuon jälkeen Stakes ja sittemmin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on seurannut soviteltujen rikosjuttujen määriä. Alla taulukossa 4 on esitetty mainittujen tahojen julkaisuihin ja Tilastokeskuksen rikos- ja rangaistustilastoihin perustuvia tietoja nuorten ikäryhmien rikosten sovitteluista. Lukuja tarkastellessa on huomattava, että rikossovittelu ja perinteinen rikosprosessi eivät ole toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja. On siis mahdollista, että sovitteluun ohjautunut rikos käsitellään vielä lisäksi tavanomaisessa rikosprosessissa, mikäli tekijä on yli 15-vuotias. Alla olevat suhdeluvut eivät siis kuvasta sitä, kuinka iso osuus kunkin ikäryhmän rikoksista on ohjattu (yksinomaan) sovitteluun perinteisen rikosprosessin sijaan, vaan antavat ainoastaan suuntaa-antavaa kuvaa siitä, kuinka yleistä sovittelun käyttö eri-ikäisten rikosasioissa on perinteisen rikosprosessin sijaan tai ohella.

Taulukko 4 Soviteltujen rikosten määrä eri ikäryhmissä sekä niiden osuus (%) saman ikäryhmän rikoksista ja rangaistuksista 2011–2018*

	2011	2013	2015	2016	2017	2018
<i>Alle 15-vuotiaat</i>	1901	1499	1321	1335	1610	1315
- % rikoksista	14,9	16,5	18,0	17,5	19,9	17,8
<i>15–17-vuotiaat</i>	2410	1878	1689	1522	1725	1641
- % rikoksista	9,8	9,9	10,9	10,6	14,4	16,2
- % kaikista rangaistuksista	9,5	10,0	10,3	10,1	13,0	13,4
- % tuomioistuinrangaistuksista	65,7	54,6	69,9	68,9	79,3	74,8
<i>18–20-vuotiaat</i>	1737	1423	1233	1284	1445	1285
- % rikoksista	5,1	4,6	4,5	5,0	4,6	6,6
- % kaikista rangaistuksista	4,0	3,8	3,8	4,2	4,8	4,1
- % tuomioistuinrangaistuksista	22,5	21,0	19,8	22,2	26,5	21,3

* THL uudistaa parhaillaan sovitteluun liittyvää tilastointiaan, minkä vuoksi tämän vuoden katsauksen eri ikäryhmien sovittelutapauksia koskevat yksityiskohtaiset tiedot ovat edellisvuoden tapaan vuodelta 2018.

Alle viidesosa (18 %) rikosoikeudellisesti alaikäisen lapsen tekemäksi epäilty ja poliisin selvittämä muu kuin liikennerikos ohjautui sovitteluun vuonna 2018. Nuorten tekemistä rikoksista noin joka kuudes (16 %) ja nuorten aikuisten tekemistä 7 % tuli soviteltavaksi. Vastaavasti verrattaessa sovittelutapauksia nuorille tuomioistuimessa määrättyihin rangaistuksiin sovittelujen osuus oli nuorilla neljällä viidestä (75 %) ja nuorilla aikuisilla noin joka viides (21 %). Sovittelun osuus on kasvanut viime vuosina selvästi edeltävistä vuosista.

Soviteltavista rikoksista puolestaan 9 % oli lasten tekemiä, 12 % nuorten tekemiä ja 9 % nuorten aikuisten tekemiä. Yhteensä alle 21-vuotiaiden tekemiä oli 30 % sovitteluun ohjatuista rikoksista, mikä osaltaan kuvaa sovittelun keskeisyyttä lasten ja nuorten kohdalla.

Soviteltaviksi tulleista rikoksista suuri osa on pahoinpitelyrikoksia ja usein siten virallisen syytteen alaisia tekoja. Nämä jutut päätyvät sovittelun jälkeen vielä syyttäjän ja mahdollisesti myös tuomioistuimen käsiteltäviksi. Tavanomaista on, että syyttäjä tekee silloin syyttämättä jättämispäätöksen, ellei rikos ole niin vakava, että se edellyttää syytteen nostamista. Asianomistajarikoksissa poliisi voi tehdä tutkinnan lopettamispäätöksen, jos asianomistaja peruuttaa sovittelun jälkeen rangaistusvaatimuksensa.

Sovittelu mahdollistaa sen, että rikosta voidaan käsitellä osapuolten kohtaamistilanteessa myös uhrin näkökulmasta ja sen avulla lapsi tai nuori voidaan saada konkreettisesti ymmärtämään tekonsa aiheuttamat kärsimykset ja vahingot. Sovittelu on muutoinkin osallistuvaa ja vähemmän muodollista kuin oikeusprosessi. Siinä voidaan ottaa huomioon sosiaalisia näkökohtia ja käsitellä rikosta siten kokonaisvaltaisemmin kuin rikosoikeudellisessa prosessissa. Sovittelu tähtää rikoskäyttäytymisen varhaiseen puuttumiseen ja nuoren rikosuran katkaisuun. Kun esitutkinta-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaiset yhdessä sovittelutoimen kanssa puuttuvat nuoren tekemään rikokseen, asia tulee käsitellyksi monesta näkökulmasta ja tavanomaista yksityiskohtaisemmin.

Nuorisovankiluku

Alle 18-vuotiaita vankeja on jo vuosikymmenen ajan ollut kunakin ajanhetkenä vain muutama ja ikäryhmän osuus koko vankipopulaatiosta on 0,1–0,3 prosenttia. 18–20-vuotiaiden vankien määrät nousivat yleisen vankiluvun kasvun myötä 2000-luvun alussa, mutta ovat sittemmin laskeneet – ja pysyneet alhaisina. Tämän ryhmän osuus vankipopulaatiosta (sekä vankeus- että tutkintavangit) oli 2,8 prosenttia vuonna 2019. Nykyinen nuorisovankitaso on matala.

Nuorisovankiluku antaa rikosoikeuskeskeisen ja sosiaalisen kontrollin kokonaisuuden kannalta vääristyneen kuvan nuoriin kohdistuvasta pakosta.

Nuorisovankien määrää pohdittaessa onkin syytä huomata, että osa lastensuojelun laitossijoitukseen johtavista pakkotoimista perustuu rikoksiin. Esimerkiksi vuotta 2005 koskeneen arvion mukaan noin 150 15–17-vuotiaasta nuorta oli tahdonvastaisesti huostaan otettuna *osaksi* rikoskäyttäytymisen vuoksi. Tämä on moninkertaisesti suurempi kuin vankiloissa olevien nuorten määrä ja kuvaa sitä, että suomalaisessa järjestelmässä lastensuojelu ei-vätkä vankeinhoitoviranomaiset kantavat päävastuun rikoksilla oirehtivien nuorten kohtelusta. Vaikka lastensuojelulaitoksissa sijoitettuina olevien nuorten sijoitusperusteista ei pidetä kirjaa, erillistutkimukset osoittavat laitoksissa olevan nuoria myös rikosten vuoksi (Marttunen 2008).

Yhteenveto

Nuorten tekemät rikokset liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin ja ovat tyypillisesti vähäisinä pidettäviä omaisuusrikoksia. Tästä johtuen suurin osa, 80–90 %, nuorten rikosten seuraamuksista määrätään muualla kuin tuomioistuimissa, joko rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä.

Nuorten rangaistuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viime vuosina.

Nuorille tuomitaan lievempiä rangaistuksia kuin muulle väestölle. Tuomitut rangaistuslajit ovat lievempiä, samoin rangaistusten pituudet tai määrät.

Sakko on myös yleisin nuorille henkilöille (15–17-vuotiaat) oikeudenkäynnissä tuomittu rangaistus; noin neljä viidesosaa oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on sakkoja. Nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) kohdalla sakkoon tuomittiin kaksi kolmesta oikeudessa tuomituista.

Toiseksi yleisin nuorille rikoksenteijöille tuomittu rangaistus on ehdollinen vankeusrangaistus. Vajaa viidennes 15–17-vuotiaille nuorille ja noin joka neljäs nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on ehdollinen vankeus. Ehdolliseen vankeuteen liitetään usein oheisseuraamus – valvonta, oheissakko tai yhdyskuntapalvelu.

Ehdotonta vankeusrangaistusta ja yhdyskuntapalvelua tuomitaan nuorille vain vakavimmissa rikoksissa. Niiden osuus on vain muutama prosentti nuorille vuosittain tuomituista rangaistuksista. Viime vuosina vankilarangaistuksia on tuomittu lähes kymmenesosa verrattuna 1990-luvun alkuun.

Rikosten sovittelu on keskeinen keino käsitellä lasten ja nuorten tekemiä rikoksia.

Alaikäisten ja 18–20-vuotiaiden vankien määrät ovat pysyneet matalina.

Nuorisorangaistuksen käyttö on jatkuvasti vähentynyt ja tuomitujen määrä on nykyisin vain 5–10 nuorta (15–17-vuotiaasta) henkilöä.

B Rikosten sovittelu, Aino Jauhiainen

Rikosten ja riita-asioiden sovittelu alkoi Suomessa vapaaehtois pohjalta Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeena (Sovitaan-projekti) Vantaalla 1983. Myöhemmin vapaaehtoinen sovittelutoiminta levisi muihin suuriin kaupunkeihin ja muillekin paikkakunnille. Silti noin puolessa Suomen kunnista ei ollut mahdollisuutta saada sovittelupalvelua 2000-luvun alussa. Sovittelulle haluttiin lainsäädännöllinen perusta, jotta kaikille kansalaisille voitaisiin antaa yhdenmukainen mahdollisuus saada sovittelupalvelua. Onnistuneella sovittelulla todettiin voivan olla huomattaviakin vaikutuksia rikoksesta tuomittavaan seuraamukseen, minkä vuoksi oli tärkeää taata sovittelupalvelujen yhdenvertainen saatavuus eri puolilla maata. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta hyväksyttiin vuonna 2005 ja se tuli voimaan 1.6.2006.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Sovittelupalvelujen järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2016 alussa Terveysten ja hyvinvoinninlaitokselle. Varsinaisen palvelun tuottavat sovittelutoimistot, jotka voivat olla kuntien itsensä järjestämiä tai ostopalveluna hankittuja.

Suomessa oli yhteensä 18 sovittelun toimialuetta ja palveluntuottajaa vuonna 2019. Varsinaista sovittelutyötä tekevät edelleen vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelijoita oli koko maassa noin 1 400 vuonna 2019.

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Rikoksesta epäillyn tai asianomistajan taikka alaikäisen osapuolen huoltajien suostumuksen puute estää asian käsittelyn sovittelumenettelyssä. Sovittelutoimisto selvittää sovittelun edellytykset ja arvioi sen, soveltuuko juttu soviteltavaksi. Toisaalta sovittelumenettelyssä tehty sovinto ei syrjäytä syyttäjän mahdollisuutta nostaa syyte rikoksesta muissa kuin asianomistajarikoksissa, mutta sovinto on mahdollista lain mukaan huomioida rikosprosessissa. Sopimukseen johtanut sovittelu voi johtaa toimenpiteistä luopumiseen tai seuraamuksen lieventämiseen.

Vaikka sovittelulaki ei rajaa mitään rikoksia suoraan sovittelun ulkopuolelle, laissa ja sen esitöissä on joitain rajoituksia, joiden mukaan alaikäisiin kohdistuneet rikokset, lähisuhdeväkivaltarikokset ja törkeät rikokset soveltuvat huonosti sovitteluun ja niissä sovittelun mahdollisuutta tulee harkita poikkeuksellisen huolellisesti. Alaikäisen osalta on ainakin tärkeää, että hänellä on kyky ymmärtää sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. Sovittelulain mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun ja ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. Rikoksen

sovittelu edellyttää myös, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Törkeiden rikosten osalta katsottiin, että niiden laajalla sovittelulla voisi olla pitkällä aikavälillä haitallisia vaikutuksia rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ei puolestaan pitäisi ottaa sovitteluun, jos väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa ja osapuolet ovat osallistuneet jo aiemminkin sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi.

Sovittelun käynnistyminen ja laajuus

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa sovittelun tilastoinnista. Tilastoissa sovittelua kuvataan juttujen ja niistä purettujen rikostapausten määrillä. Lisäksi tilastossa on tietoja muun muassa rikoksesta epäiltyjen ja rikoksen asianomistajien määristä. Vuodesta 2019 THL on ottanut käyttöön uuden tietojärjestelmän, Sopun, sovittelutoiminnan tilastoimista varten. Uusi järjestelmä mahdollistaa tiedonkeruun suoraan tietokannasta, eikä vaadi erillistä tiedonkeruuta tilastointia varten. Edelliseen verrattuna Sopus mahdollistaa tarkemman tiedonsaannin. Vuodesta 2019 alkaen tilastot eivät siten ole suoraan verrattavissa edellisiin vuosiin.

Sovitteluun ohjautui 15 215 rikosta vuonna 2019. Määrä on lisääntynyt 59 prosenttia vuodesta 2007. Sovitteluun tulevien juttujen ja rikosten määrä ei voi kasvaa kuitenkaan rajattomasti ilman, että sovittelutoiminnan resursseja lisätään. Toisaalta tapausten lukumäärään vaikuttaa poliisin ja syyttäjän halu ohjata rikostapauksia sovitteluun. Sovitteluun ohjattujen rikosten määrä on kasvanut viitenä viimeisenä vuonna. Sovittelutapaukset ovat lisääntyneet, vaikka poliisin selvittämien rikosten määrä on jatkanut vähentymistään. Sovitteluun ohjattuja juttuja oli 9 165 ja soviteltavassa jutussa keskimäärin 1,7 rikosta vuonna 2019. Lisäksi sovitteluun ohjautui 596 riita-asiaa vuonna 2019, mikä on 3,8 prosenttia kaikista sovitteluun ohjautuneista jutuista puretuista rikos- ja riita-asioista.

Taulukko 1 Sovitteluun ohjatut rikokset ja niiden osuus poliisin selvittämistä rikoksista vuosina 2008–2019

	2008	2010	2012	2014	2016	2017	2018	2019
Sovitteluun ohjatut rikokset	10876	11971	11908	10997	12496	14471	14789	15215
Muutos edellisestä vuodesta*	+13%	+3%	-8%	-2%	+5%	+5%	+2%	+3%
Osuus poliisin selvittämistä rikoksista (%)	4,0	4,5	4,7	4,6	5,4	6,4	5,1	5,4

* Valtakunnallinen tilastointi aloitettiin 1.6.2006. Vuosi 2007 oli ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi tilastoinnissa. Vuosien 2007, 2009, 2011, 2013 ja 2015 luvut on esitetty edellisten vuosien Seuraamusjärjestelmä -julkaisuissa. Lähde: THL

Sovitteluun ohjautuneiden rikosten määrä oli 3,3 prosenttia poliisin tietoon tulleista ja 5,4 prosenttia selvitetystä rikoksista (pl. vähäiset liikenne rikokset) vuonna 2019. Sovitteluun todellisuudessa tulevasta omaisuus- ja väkivaltarikoksista sekä eräistä muista rikoksista (vastaavat noin 90 prosenttia sovittelemasta tulevasta rikoksista) laskettuna sovittelemasta olevien osuus oli kuitenkin suurempi eli vuosittain noin 10 prosenttia selvitetystä rikoksista. Karkeana arviona voidaan esittää, että selvitetystä rikoksista vähintään joka kymmenes sovittelemasta lähtökohtaisesti soveltuva rikos ohjautuu sovittelemasta sovittelemasta ja näistä selvästi enemmän kuin puolet (noin 55–75 % laskentatavasta riippuen) päättyy osapuolten sovintoon.

Ennen sovittelemasta käynnistymistä sovittelemasta toimisto tekee päätöksen rikoksen soveltuvuudesta sovittelemasta. Sovittelu ei voida myöskään aloittaa, jos sovittelemasta osapuolet eivät saavu sovittelemastalaisuuteen. Sovittelu käynnistettiin 53 prosentissa sovittelemastakäsittelyyn tulleista rikoksista vuonna 2019 (65 % v. 2018). Käynnistyneistä sovittelemasta keskeytyi 14 prosenttia (12 % v. 2018) ja noin 4 prosentissa (7 % v. 2018) ei päästy sopimukseen.¹

Aloite sovittelemasta tuli poliisilta 89 prosentissa (86 % v. 2017) ja syyttäjältä 10 prosentissa (12 % v. 2018) rikoksista vuonna 2019. Aloitteista siis yhteensä 99 % tuli poliisilta ja syyttäjältä. Poliisi suorittaa nykyisin suurimassa osassa jutuista arvion siitä, soveltuuko tapaus sovittelemasta ja ovatko osapuolet halukkaita sovittelemasta. Poliisin osuus aloitteentekijänä on vuosien mittaan selvästi korostunut. Sovittelumakia edeltävänä aikana syyttäjät tekivät vielä poliisia useammin sovittelemastaloitteen (ks. Rikollisuustilanne 2000, 279). Muita aloitteentekijöitä olivat sosiaaliviranomaiset (0,1 % v. 2019), epäilty (0,1 % v. 2019) ja asianomistaja (0,1 % v. 2019).

Soviteltavat rikokset

Vuoden 2019 aikana sovittelemasta tulleista rikoksista 51 prosenttia (60 % v. 2018 ja 55 % v. 2010) oli virallisen syytteen alaisia asianomistajarikoksien osuuden ollessa 32 prosenttia (40 % v. 2018 ja 45 % v. 2010).² Vuonna 2019 tämä tieto puuttui 2 528 rikosasian kohdalla. Puuttuvasta tiedosta huolimatta virallisen syytteen rikoksia on viime vuosina ohjattu sovittelemasta asianomistajarikoksia selkeästi enemmän. Varsin tuntuva muutos vuodesta 2011 lähtien johtuu siitä, että alaikäisiin kohdistuvat ja lähisuhteissa tapahtuvat lievät

¹ Loppuun suoritettujen rikossovittelujen määrää ei voi tilastoista laskea tarkasti, koska tilastossa rikosasiat on tilastoitu juttukohtaisesti niissä tapauksissa, joissa ei päästy sopimukseen. Lisäksi sovintotapauksiin tulee mukaan edellisenä kalenterivuonna alkuun pantuja sovittelemasta.

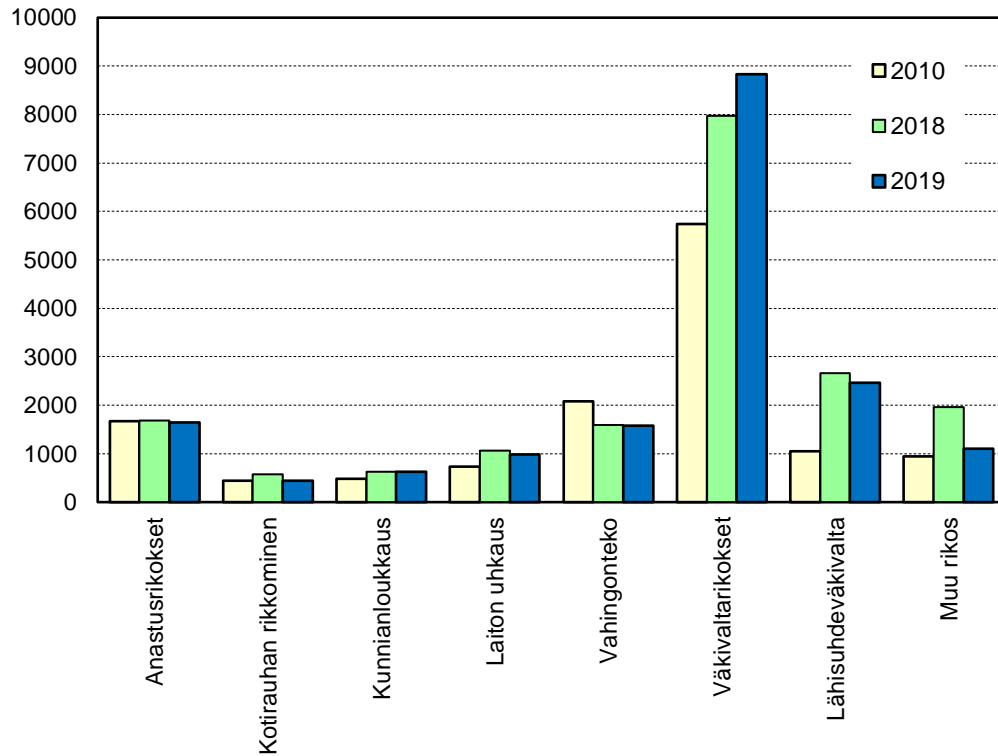
² Vuosien 2016–2019 luvut ovat arvioita, koska THL:n tilastosta puuttuvat lähisuhdeväkivallan syyteoikeutta koskevat tiedot. Arvio perustuu siihen, että lähisuhdeväkivaltatapauksista 95–99 % on edellisinä vuosina ollut virallisen syytteen alaisia rikoksia.

pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi vuonna 2011. Muutos vaikuttaa kahta kautta. Ensinnäkin poliisin selvitettäväksi tulee aikaisempaa enemmän lieviä pahoinpitelyjä ja lähisuhdeväkivaltarikoksia, joita myös ohjautuu sen vuoksi entistä enemmän sovitteluun, ja toiseksi entistä suurempi osa lievista pahoinpitelyistä määräytyy virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

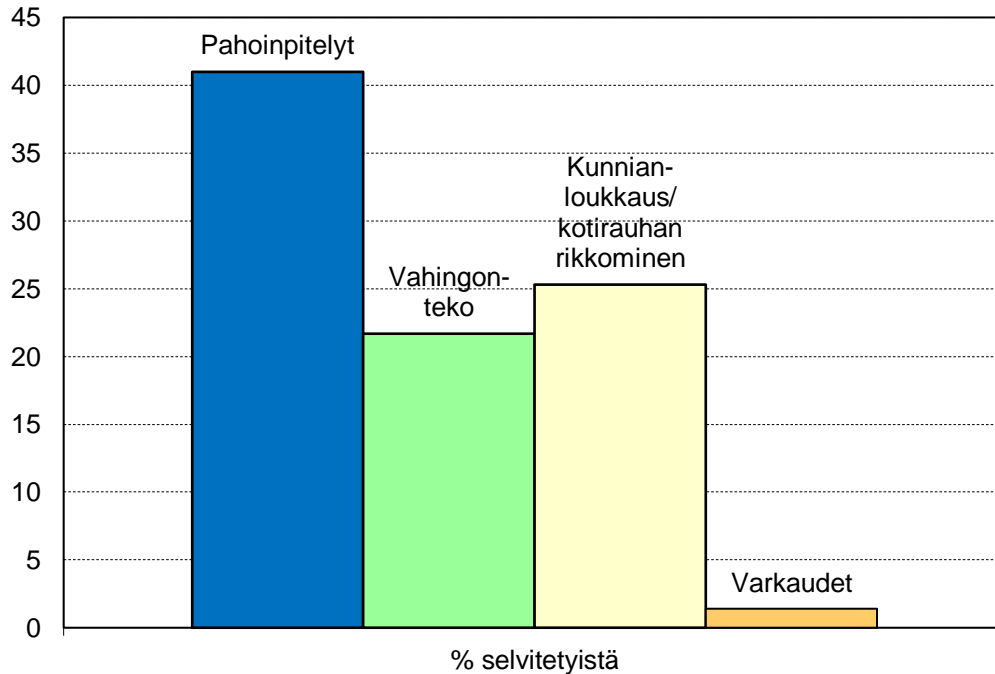
Sovitteluun ohjatuista rikoksista 51 prosenttia (47 % v. 2010) oli pahoinpitelyrikoksia vuonna 2018. Näistä noin kolmannes (34 % v. 2018; 19 % v. 2010) koski lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa.¹ Vuonna 2019 tilastoraportissa pahoinpitelyrikokset ovat sisällytetty väkivaltarikoksiin, jotka kattavat kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, sekä törkeät ryöstöt. Vuonna 2019 sovitteluun tulleita väkivaltarikoksia oli 58 prosenttia, joista noin kolmannes, 28 prosenttia, koskivat lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa. Pahoinpitelyrikosten ja lähisuhdeväkivaltatapausten määrän ja osuuden kasvu johtuu edellä mainitusta syyteoikeuden muuttumisesta vuonna 2011. Pahoinpitelyjen määrän kasvu vuodesta 2011 johtuu lähes yksinomaan lähisuhdeväkivaltatapausten määrän lisääntymisestä (ks. kuvio 1). Sovitteluun saapuneiden lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2010. Muissa rikoslajeissa ei ole tapahtunut yhtä merkittäviä muutoksia vuosina 2010–2019 (kuvio 1).

Sovittelukäsittelyyn tulleet pahoinpitelyt edustivat jo runsasta kolmasosaa (41 % ja 19 % v. 2010) poliisin selvittämistä pahoinpitelyistä vuonna 2019 (kuvio 2). Tässäkin osuuden nousu selittyy vuoden 2011 lainmuutoksella sekä sillä, että poliisin tietoon tulleiden ja selvitettyjen pahoinpitelyjen määrän laskiessa sovitteluun ohjattujen pahoinpitelyjen määrä on pysynyt ennallaan taikka kasvanut.

¹ Vuonna 2019 THL:n tilastoraportissa pahoinpitelyrikokset ovat sisällytetty väkivaltarikoksiin, jotka kattavat kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, sekä törkeät ryöstöt. Ryöstöt on aiemmin sisällytetty anastusrikoksiin.

Kuvio 1 Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikokset, 2010, 2018–2019 (väkivaltarikokset sisältävät myös lähisuhdeväkivaltatapaukset). Lähde: THL

Kuvio 2 Eräiden sovittelukäsittelyyn tulneiden rikosten osuus samana vuonna poliisin selvittämistä rikoksista, 2019. Lähde: THL ja Tilastokeskus

Erilaisia anastusrikoksia tuli sovittelukäsittelyyn noin viidennes (21 % v. 2019) kaikista rikoksista¹. Näistä vahingonteot olivat yleisimpiä (10 % kaikista käsittelyyn tulleista rikoksista). Sovitteluun ohjautuneista rikoksista vahingontekoja oli vuonna 2008 lähes viidennes (19 %), mutta niiden osuus on tällä vuosikymmenellä vähentynyt. Runsas viidennes (22 %) poliisin selvittämistä vahingonteoista ohjautui sovittelukäsittelyyn vuonna 2019.

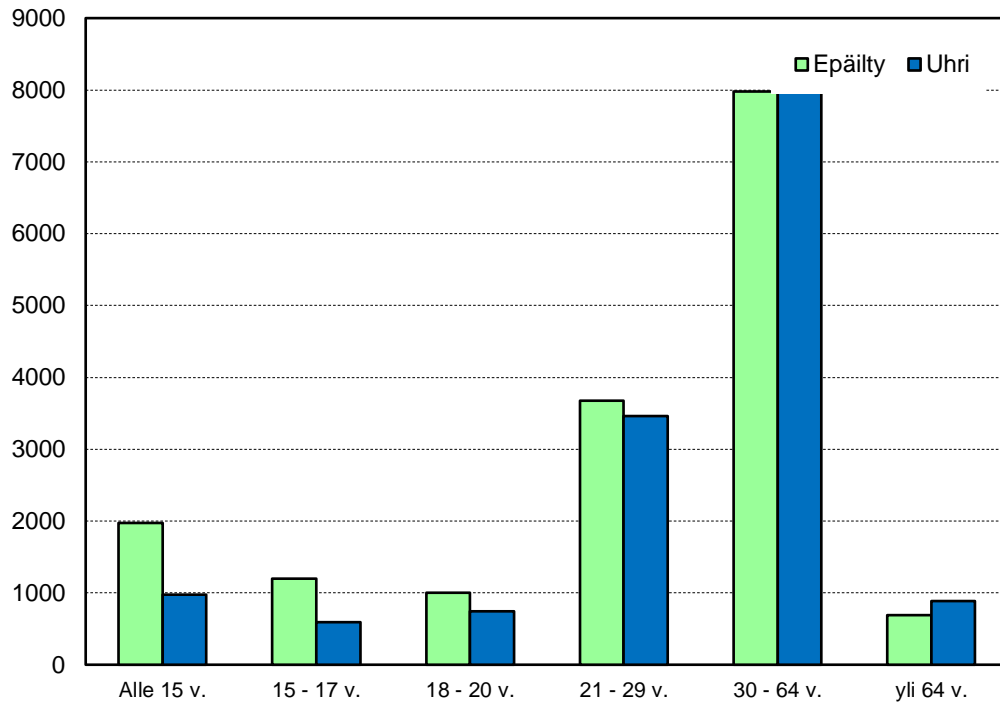
Kaikista poliisin selvittämistä varkausrikoksista sovitteluun ohjautui 2019 reilun prosentin verran, mikä on selvästi vähemmän kuin pahoinpitely- ja vahingontekorikoksissa.

Kotirauhan rikkomisia ja kunnianloukkausrikoksia oli yhteensä noin 7 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikoksista vuonna 2019. Noin neljäsosa (25 %) poliisin selvittämä kotirauhan rikkomisen ja kunnianloukkausrikos tuli sovittelukäsittelyyn. Sovitteluun ohjautuneista rikoksista selvä enemmistö on suhteellisen lieviä rikoksia. Ryöstöjen ja törkeiden pahoinpitelyjen osuus oli 0,7 prosenttia vuonna 2018. Tällaisia vakavia rikoksia on ohjattu sovittelukäsittelyyn viime vuosina noin 100–150 rikosta vuodessa. Vuoden 2019 varkausrikoksien, ryöstöjen ja törkeiden pahoinpitelyjen osuutta sovitteluun ohjautuneista rikoksista ei ole raportoitu erikseen THL:n tilastoraportissa.

Sovittelun osapuolet

Sovitteluun ohjattiin vuoden 2019 aikana kaikkiaan 29 585 henkilöä, joista tekijäksi epäiltyjä oli 14 781 (noin 50 %) ja asianomistajia 14 804 (noin 50 %). Tekijäksi epäillyistä oli miehiä 73 prosenttia (74 % v. 2018). Asianomistajista miehiä oli 49 prosenttia (55 % v. 2018) laskettuna luonnollisista henkilöistä vuonna 2019. Naisten osuus on lisääntynyt sekä epäillyissä että vahingonkärsijöissä 3–8 prosenttiyksikköä vuosina 2011–2019 edellisiin vuosiin verrattuna. Naisten määrän ja osuuden kasvu johtuu poliisin tietoon tulleiden lähisuhdeväkivaltarikosten kasvusta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ohjautuu tämän vaikutuksesta aikaisempaa enemmän myös sovitteluun ja niissä uhrina on tavanomaisimmin nainen. Kaikista asianomistajista 7 prosenttia (9 % v. 2018) oli oikeushenkilöitä (yrityksiä, valtion tai kuntien hallinnoimia tahoja, asunto-osakeyhtiöitä jne.) vuonna 2019. Oikeushenkilöiden osuus rikosten uhrina ja vahingonkärsijänä sovittelussa on laskenut 4–8 prosenttiyksikköä vuosina 2010–2019 verrattuna sitä edeltäviin vuosiin. Vähentyminen saattaa johtua yritysten yms. haluttomuudesta lähteä sovitteluun rikoksia, koska sovitteluun osallistuminen sitoo työvoimaa lyhytaikaisesti ja saattaa kaiken lisäksi aiheuttaa lisäkustannuksia vahingonkärsijälle.

¹ Vuoden 2019 THL:n tilastoraportissa anastusrikokset käsittävät muun muassa varkaudet, petokset, kavalluksen ja luvattoman käytön.

Kuvio 3 Rikosten tekijöiksi epäillyt ja uhrin rikosten ja riita-asioiden sovitteluun ohjatuissa rikoksissa tekohetken iän mukaan, 2019. Lähde: THL

Rikosasioissa tekijäksi epäillyistä tekohetken iän mukaan 25 prosenttia (30 % v. 2018) oli alle 21-vuotiaita. Tekijäksi epäillyistä reilu puolet, 52 prosenttia, olivat 30–64-vuotiaita vuonna 2019 (54 %; 45 % v. 2018). Ikäluokkaan 21–30 vuotta kuului noin viidennes, eli 22 prosenttia (20 % v. 2018). Noin neljä prosenttia epäillyistä oli 65 vuotta täyttäneitä (kuvio 3). Tekijöiksi epäiltyjen joukko on sovittelutoimintavuosien aikana jatkuvasti vanhentunut. Osin tämäkin on seurausta lähisuhdeväkivaltatapauksien määrän kasvusta, mutta mahdollisesti myös väestön vanhentumisesta.

Tekijäksi epäillyistä lapsista ja nuorista (alle 21-vuotiaat) lähes puolet (47 %; 31 % v. 2018) oli alle 15-vuotiaita ja 29 prosenttia (39 % v. 2018) rikosoikeudellisesti vastuunalaisia alaikäisiä (15–17-vuotiaita) vuonna 2019.

Alle 15-vuotiaiden tekemistä poliisin selvittämistä rikoksista 23 prosenttia ja muiden alaikäisten tekemiksi epäillyistä 8 prosenttia ohjautui sovittelumenettelyyn vuonna 2019, kun vastaava osuus täysi-ikäisten osalta oli 4,6 prosenttia. Nämä luvut kertovat siitä, että sovittelu on vaihtoehto rikosten seuraamusvalikoimassa ennen muuta nuorille rikoksentekijöille, mikä on alun perin ollut tarkoituskin.

Myös asianomistajissa oli puolestaan enemmistö (83 %; 79 % v. 2018) vähintään 21 vuotta täyttäneitä vuonna 2019. Alle 15-vuotiaita lapsia oli asianomistajina noin 7 prosenttia (7 % v. 2018) ja 15–17-vuotiaita nuoria

3 prosenttia (6 % v. 2018). Alle 21-vuotiaita oli yhteensä 16 prosenttia (21 % v. 2018) vuonna 2019 (kuvio 3).

Sovittelun kolmantena osapuolena on puolueeton sovittelija. Aktiivisesti toimineita sovittelijoita oli 1 358 vuonna 2019. Sovittelijoiden määrä on lisääntynyt 8 prosenttia vuodesta 2007. Kun sovitteluun tulleiden tapausten määrä on samanaikaisesti lisääntynyt 59 prosenttia, se tarkoittaa, että sovittelijaa kohden laskettujen rikosten määrä on lisääntynyt 43 prosenttia vuonna 2019 (12,3 rikosta/sovittelija) verrattuna vuoteen 2007 (8,6 rikosta/sovittelija).

Sopimukset

Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 5 787 tapauksessa eli 72 prosentissa käynnistyneistä sovitteluprosesseista vuonna 2019 (75 % v. 2018). Lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa sovintoon pääsemisen osuus oli tätä kokonaistasoa ja aikaisempia vuosia alhaisempi (71,70 % v. 2019; 80 % v. 2018). Koska sovittelun käynnistyminen ja päättymisen voivat ajoittua eri vuosille, sovittelun onnistumista koskevat prosentit eivät kuvaa tilannetta aivan tarkasti. Lisäksi on huomattava, että yhdessä rikoksessa voi olla yhtä useampi epäilty ja/tai asianomistaja, jolloin sopimusta ei ehkä synny kaikkien osapuolten kesken. Tällaiset tapaukset on merkitty tilastoon osasopimuksiksi. Sovinto tilastoidaan myös osasopimukseksi silloin, kun rikoksesta on päästy vain osittain sopimukseen.

Seuraavassa asetelmassa on laskettu käynnistyneiden ja keskeytyneiden sovittelujen sekä sovintoratkaisujen ja sovintoratkaisua vaille jääneiden tapausten osuudet sovittelukäsittelyyn tulleista sovittelualoitteista. Siitä nähdään, että sopimusten osuus sovitteluun ohjautuneista tapauksista oli 63 prosenttia (70 % v. 2018) vuonna 2019. Käynnistyneistä sovitteluista vastaava osuus oli 88 prosenttia (88 % v. 2018).

Taulukko 2 Sovitteluprosessin aikana tehdyt ratkaisut vuonna 2019

	Sovittelu- aloitteet	Käynnis- tyneet	Keskey- tyneet	Ei sopimusta	Sopi- mus
Sovitteluprosessien määrä	9 165*	8 026	1 137	323	5 787
Osuus määrästä (%)	100 %	88 %	12 %	3 %	63 %

Lähde: THL

* Sovittelualoitteita oli vuoden 2019 aikana yhteensä 9 761 eli luvussa ovat mukana myös riita-asioita koskevat aloitteet. Rikoksia koskevien sovitteluprosessien määrä on laskennallinen arvio (riitoja koskevien 596 tapauksen oletetaan käsittävän yhden riidan tapausta kohden), koska tilastoista ei ole saatavissa tarkkaa tietoa.

Sovittelussa tehtiin erilaisia toimenpidesopimuksia yhteensä 7 408 kappaletta (9 256 v. 2018) vuonna 2019. Sovintoratkaisu voi sisältää samanaikaisesti yhtä useampia korvaus- tai käyttäytymissopimuksia, minkä vuoksi toimenpidesopimusten määrä oli noin 1,3 kertaa suurempi kuin varsinaisten sovintoratkaisujen määrä.

Taulukko 3 Sopimusten sisältö sovitun toimenpiteen mukaan vuonna 2019

	Rahakorvaus	Työkorvaus	Omaisuu- den palautus	Käyt- täyty- misso- pimus	Anteeksi- pyyntö	Ei vaa- timuk- sia	Yhteensä
Määrä	2 126	96	45	1 287	2 568	1 286	7 408
Osuus %	29 %	1 %	0,6 %	17 %	35 %	17 %	100 %
Arvo €	1,902	0,073					
	milj. €	milj. €	..	..	..	..	..
Arvo/ sopi- mus €	895 €	760 €	..	..	..	..	..

Lähde: THL

Sopimuksista 29 prosenttia (32 % v. 2018) oli rahakorvauksia ja 1 prosentti (3 % v. 2018) työkorvauksia vuonna 2019. Lisäksi vuosittain on sovittu muutamista kymmenistä omaisuuden palauttamisista, mikä vastaa noin 0,6 prosentin osuutta kaikista toimenpidekorvauksista. Materiaalisten korvausten kokonaisosuus oli siten 30 prosenttia (35 % v. 2018) vuonna 2019, mikä on pysynyt viime vuodet samana. Raha- ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli lähes 2 miljoonaa euroa vuonna 2019. Rahallinen arvo on pysynyt suunnilleen yhtä suurena 2010-luvulla. Yhtä rahallista sovintotapausta kohden laskettuna korvauksen rahallinen arvo oli 890 euroa vuonna 2019. Näistä pelkkien rahakorvausten vastaava arvo oli 895 euroa vuonna 2019. Rahakorvaus voidaan (1.5.2011 alkaen) vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi tuomioistuimessa (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta tuomioistuimissa).

Toimenpidesopimuksista 70 prosenttia oli ns. aineettomia sopimuksia vuonna 2019. Näistä anteeksipyyntöjen osuus oli selvästi suurin (35 % kaikista toimenpidesopimuksista v. 2019). Erilaisten käyttäytymissopimusten osuus oli 17 prosenttia vuonna 2019. Käyttäytymissopimuksen sisältönä voi olla esimerkiksi lupaus päihdehoitoon hakeutumisesta. Toimenpidesopimusten osuus, missä rikoksen uhrilla ei ollut mitään vaatimuksia tai hän luopui vaatimuksistaan, oli myös 17 prosenttia vuonna 2019 (11 % v. 2018).

Tilastosta ei ole saatavissa rikoslajikohtaisia tietoja sopimuksista. Myöskään sitä, kuinka hyvin sopimukset täytetään, ei ole olemassa valtakunnallisia tilasto- tai muita seurantatietoja.

Sovittelun merkitys rikosprosessissa

Rikosten sovittelun alkuperä on ns. restoratiivisessa oikeudessa. Sitä voi lyhyesti kuvata formaalisen valtiojohtoisen oikeuden vaihtoehdoksi, missä konfliktit ja oikeudenloukkaukset pyritään korjaamaan omaehtoisesti osapuolten neuvotteluratkaisilla. Rikosta ei koeta valtiota vastaan suunnatuksi teoksi tai lain rikkomiseksi, vaan ajatuksena on, että osapuolten ja heidän lähiyhteisönsä tulisi itse vuorovaikutuksen keinoin ratkaista keskinäiset konfliktinsa ja koetut vääräyskokemukset. Osapuolten rooli on toimia sovittelussa aktiivisina osallisina ja vaikuttajina, millä vältetään muun muassa oikeudensaannin ulkoistuminen osapuolten edustajien tehtäväksi. Sovittelussa myös oikeuden saatavuutta voidaan parantaa ja kustannuksia vähentää kankeahkoon ja kustannuksia nielevään oikeusprosessiin verrattuna.

Sovittelu alkoi Suomessa viralliseen rikosoikeusjärjestelmään kuulumatoman toimintona, mutta on sittemmin integroitu rikosoikeusjärjestelmään kahta tietä. Rikosoikeusjärjestelmässä sovintomenettelyssä saavutettu sovinto alettiin lakimuutosten jälkeen ottaa huomioon toimenpiteistä luopumisperusteena ja rangaistuksen lieventämisperusteena. Sen jälkeen säädettiin vuonna 2005 sovittelulaki, missä on pyritty huomioimaan rikosoikeudelliset periaatteet sekä kriminaalipoliittiset tavoitteet ja rajattu sovittelu kosemaan ensisijassa vain lieviä rikoksia. Näin sovittelusta on Suomessa tullut pääosin rikosoikeudellisen järjestelmän täydentäjä ja apuorganisaatio, mutta siinä on silti yksittäisiä vaihtoehtoisen käsittelyn ja seuraamuksen elementtejä. Sovittelulla on tuomioistuinkäsittelyä osin korvaava merkitys asianomistajarikoksissa ja joissakin lievemmissä virallisen syytteen alaisissa rikoksissa (ks. Iivari 2010a, 159–160). Sovittelukäsittelyyn on mahdollista ottaa myös alle 15 vuoden iässä tehtyjä rikoksia, joita voidaan oikeusteitse käsitellä vain vahingonkorvauskysymysten osalta. Sovittelupalvelun tekijäasiakkaista 36 asiakasta ei ollutkaan saavuttanut rikosoikeudellista vastuukärajaa rikoksen tehdessään vuonna 2019. Yhden sovittelun käsittely maksoi THL:n mukaan yhteiskunnalle 433 euroa vuonna 2019. Vuotuiset kokonaiskustannukset ovat täten 4,5–6,8 miljoonaa euroa (valtionkorvauksen kokonaismäärä 6,8 miljoonaa euroa vuonna 2019).

Sovittelun selvä kriminaalipoliittinen tavoite on keventää rikosoikeudellista järjestelmää ohjaamalla lievemmat rikokset sovitteluun ja siten pyrkiä välttämään turhia ja raskaita oikeudenkäyntejä. Sovittelun aikaansaama syytevaatimuksen peruuttaminen erityisesti asianomistajarikoksissa ja sovittelun huomioiminen toimenpiteistä luopumisen perusteena ovat keinoja päästä tähän tavoitteeseen. Muita rikosoikeudellisia tavoitteita ovat olleet rangaistusten kasaantumisten ja leimaamisen välttäminen sekä erityisesti nuorten kohdalla uusintarikollisuuden torjuminen. Lisäksi sovittelulla voidaan sääs-

tää rikollisuuden aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia ja hyvittää rikoksen uhria oikeusjärjestelmän keinoja konkreettisemmin (ks. Iivari 2010b, 58).

Sovittelulaila pyrittiin saattamaan sovittelupalvelut yhdenmukaisesti koko maahan. Eräin paikoin poliisit ja syyttäjät ovat olleet varsinkin uusilla toimialueilla kuitenkin varovaisempia lähettämään rikoksia sovitteluun kuin niillä paikkakunnilla, missä sovittelua oli jo ennen sovittelulain voimaantuloa. Tämä koskee varsinkin vakavien rikosten ja lähisuhdeväkivallan lähettämistä sovitteluun (Iivari 2010a, 158). Tällaisia rikoksia ei voida sovittelulain perusteella aina ottaa sovitteluun, vaikka ne eivät olisi tulleet poliisin tietoon ja oikeusprosessin käsiteltäviksi.

Eräs sovittelun kitkakohta johtuu rikosprosessiin tulleesta nopeutetusta kirjallisesta käsittelystä. Syyttäjillä on tulostavoitteena käsitellä osa rikoksista kirjallisessa menettelyssä, mikä voi rajoittaa juttujen lähettämistä sovitteluun. Jos jutut kyetään käsittelemään sovittelussa nopean aikataulun puitteissa, tätä ongelmaa ei välttämättä esiinny. Käytännöt asiassa voivat vaihdella, mikä horjuttaa sovittelun yhdenmukaista käyttöä (Iivari 2010a, 92–93). Toisaalta ainakin osassa poliisia käyttöön otettu rikosilmoitusten esikäsittely voi selkeyttää ja nopeuttaa juttujen ohjaamista sovitteluun.

Sovittelun osuus on suhteellisen merkittävä rikosoikeudellisten seuraamusten joukossa silloin, kun kyse on sovitteluun hyvin sopivista rikoksista kuten pahoinpitelyistä, vahingontekorikoksista, kotirauhan rikkomisista ja kunnianloukkauksista sekä useista lasten ja nuorten tekemistä rikoksista. Näissä tapauksissa 10–35 prosenttia selvitetystä rikoksista ohjautuu sovitteluun. On kuitenkin myös huomattava, että noin 20–25 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikosasioista ei johda sopimukseen. Näissä tapauksissa sovittelu ei käynnisty syystä tai toisesta lainkaan, keskeytyy myöhemmin sovitteluprosessin aikana tai osapuolet eivät pääse sovintoon.

Sovittelusta annetun lain valmistelussa arvioitiin, että vuositasolla voisi tulla soviteltavaksi noin 12 000 rikostapausta, jos sovittelutoiminta on hyvin järjestetty ja yhteistyö viranomaisten kesken toimii. Vuonna 2011 tämä määrällinen arvio on jo ylitetty. Sovittelutoiminnassa ei välttämättä ole edes resursseja tätä suuremman tapausmäärän sovitteluun. Samoihin aikoihin sovittelulain kanssa säädetty kirjallinen menettely ohjaa huomattavan suuren osan niistä lievemmistä rikoksista, jotka voisivat olla sovittelun kohteina, kirjalliseen menettelyyn, mikä voi vähentää sovitteluun tulevien tapausten määrää.

Sovittelun oikeudelliset vaikutukset

Rikos tulee pääsääntöisesti sovitteluun poliisin tai syyttäjän aloitteesta (99 %). Tämä tarkoittaa, että valtaosa sovittelutapauksista on tullut poliisin tietoon ennen sovitteluprosessin alkamista. Sovittelutoimiston tulee viipymättä ilmoittaa poliisi- ja syyttäväviranomaisille päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta tapausta sovitteluun tai keskeyttänyt sovittelun. Sopimukseen johtaneesta sovittelusta sovittelutoimiston tulee sovittelulain mukaan toimittaa sovittelun päätyttyä poliisi- ja syyttäväviranomaisille tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta. Näin juttu palautuu sovitteluun tai sen epäonnistumisen jälkeen esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Muiden kuin näiden kyseisten viranomaisten aloitteesta tapahtuneesta sovittelusta poliisi ja syyttäjät saavat sovittelutoimiston antamista tiedoista ensi kertaa tiedon rikoksesta, jos lakia tältä osin tiukasti noudatetaan.

Eri lainkohtien nojalla sovittelulla on vaikutuksia rikosasioiden käsittelyn etenemiseen ja seuraamuksiin. Sovittelulaki ja -asetus sisältävät säännöksiä muun muassa sovittelun aloittamisen edellytyksistä ja sovitteluprosessista. Esitutkintalaki sisältää mahdollisuuden lopettaa tai rajoittaa esitutkintaa ja saavutetulla sovinnolla voi olla poliisin ja syyttäjän päätöksenteossa merkitystä. Lisäksi sovinto voi olla rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisperuste ja rangaistuksen lieventämisperuste. Rikosprosessissa huomioon otettava sovinto voi syntyä sovittelulain mukaisessa sovittelussa mutta myös muulla tavoin. Tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia ja pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä ovat laissa yleensä sovintoon rinnastettavia keinoja, jolloin voidaan osin välttyä siltä, että rikoksista epäillyt joutuvat eriarvoiseen asemaan tilanteissa, joissa epäillyllä olisi halu pyrkiä sovintoon mutta uhri ei halua sovittelua.

Poliisilla tai syyttäjällä on sovittelun jälkeen (tai muutoinkin) eräin poikkeuksin lopetettava esitutkinta asianomistajarikoksissa (ETL 3:4), jos asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota kokonaisuudessaan voidaan pitää ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia (ETL 3:9). Sovittelu ja siinä saavutettu sovinto eivät siten automaattisesti johda esitutkinnan lopettamiseen, vaan edellyttävät sitä, että asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa tai luopuu siitä. Syyttäjä voi myös tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä (asianomistajarikoksissa ja virallisen syytteen alaisissa rikoksissa), ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muun muassa osapuolten saavuttaman sovinnon vuoksi eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista (ETL 3:10).

Syyttäjällä on mahdollisuus tehdä ROL 1:7–8 ja eräiden erityissäännösten perusteella syyttämättä jättämisspäätos, missä saavutettu sovinto ja mahdollisesti myös epäillyn halukkuus sovintoon otetaan huomioon ns. kohtuuserusteen käytössä. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen jutussa, tuomioistuimella on mahdollisuus ottaa asianosaisten kesken saavutettu sovinto huomioon rangaistusta lieventävänä (RL 6:6) seikkana. Saavutettu sovinto voi johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistustyyppin vaihtamiseen (RL 6:8). Sovittelu voidaan huomioda myös perusteena RL 6:12 tuomitsematta jättämiselle. Syyttäjällä on myös mahdollisuus peruuttaa syyte (ROL 1:12), jos asia on ehditty viedä tuomioistuimeen ennen kuin sovintoratkaisusta on tullut tieto syyttäjälle ja tiedolla olisi ollut vaikutusta syyttäjän ratkaisuun. Syyttäjä voi myös luopua syytteestä, jos syyte olisi uuden tiedon valossa hylättävä.

Sovitteluun ohjattujen ja soviteltujen tapausten poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuinkäsittelystä ei ole tuotettuna erikseen tilastotietoja. Sovittelun asemasta oikeuskäsittelyssä ja sen oikeudellisista vaikutuksista ei ole saatavilla valtakunnallista tutkimustietoa.

Yhteenveto

Sovitteluun ohjautui noin 9 170 rikosjuttua ja niistä purettuina noin 15 200 rikosta vuonna 2019. Määrä on lisääntynyt sovittelulain voimassaolon aikana 59 prosenttia.

Sovitteluun soveltuvien rikoslajien rikoksista noin joka kymmenes tulee sovitteluun. Poliisin selvittämistä pahoinpitelyrikoksista runsas kolmannes (41 %) ohjautui sovitteluun vuonna 2019.

Aloite sovitteluun tulee pääasiallisesti poliisilta (89 % aloitteista vuonna 2019).

Sovitteluun ohjatuista rikoksista reilu puolet (58 %) oli väkivaltarikoksia vuonna 2019. Pahoinpitelyrikosten määrä ja osuus sovitteluun tulevista on kasvanut lieviä pahoinpitelyjä koskevan syyteoikeuden muutoksen vuoksi vuosina 2011–2019 edellisistä vuosista ja sen seurauksena varsinkin lähisuhdeväkivaltaa koskevat jutut ovat lisääntyneet.

Vahingonteot, kotirauhan rikkomiset ja kunnianloukkaukset ovat pahoinpitelyjen jälkeen suhteellisesti yleisimmät sovitteluun tulevat rikokset.

Tekijäksi epäillyistä 25 % oli tekohetkellä alle 21-vuotiaita. Lasten ja nuorten tekemiksi epäiltyjä rikoksia tulee sovitteluun myös suhteellisesti selvästi eniten.

Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 72 %:ssa sovittelussa olleista jutuista. Sovittelu ei alkanut, se keskeytyi tai sopimukseen ei vuosittain päästy 18–25 %:ssa tapauksista.

Sopimuksista 29 % oli rahakorvauksia ja 1 % työkorvauksia. Näiden rahallinen arvo oli lähes 2 miljoonaa euroa. Yhtä tapausta kohden laskettu keskimääräinen raha- tai työkorvaus oli 890 euroa. Yhteiskunnalle yhden sovittelun käsittely maksoi keskimäärin 433 euroa.

Sovittelun merkitys on suuri nuorille suunnattuna seuraamusvaihtoehtona ja sellaisissa rikoslajeissa, joita ohjautuu sovitteluun suhteellisesti eniten rikoslajeista kuten pahoinpitelyjä ja vahingontekoja. Sovittelu pääosin täydentää rikosoikeudellista järjestelmää siten, että turhilta ja raskailta oikeudenkäynneiltä voidaan välttyä.

Sovittelulla on vaikutusta rikosasioiden käsittelyyn ja seuraamuksiin. Sovittelun jälkeen on enemmän lainmukaisia perusteita tehdä esitutkinnan lopettamis- tai rajoittamispäätös, toimenpiteistä luopumuspäätös ja tuomioistuinkäsittelyyn menneiden rikosten osalta lieventää rangaistusta.

LIITETAULUKOT

- 1 Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2015–2019
- 2 Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2019
- 3 Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2005–2019
- 4 Seuraamukset rikoksittain vuonna 2019
- 5 Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2017–2019

LIITETAULUKKO 1

Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2015–2019

	Henki- rikokset (RL 21:1-3)	Pahoin-pitehty (RL 21:5-6 ml. yritykset)	Varkaudet (RL 28:1-2 ml. yritykset)	Petokset (RL 36:1-3; ml. yritykset)	Ryöstöt (RL 31:1-2 ml. yritykset)	Raiskaukset (RL 20:1-3; ml. yritykset)	Vero-petokset (RL 29:1-3)	Kirjapito- rikokset (RL 30:9,9a,10)	Velallisen rikokset (RL 39:1-3)	Ratti- juopumus (RL 23:3-4)	Huumaus- ainerikokset (RL 30:1-2)	Kavallus- rikokset (RL 28:4-6 ml. yritykset)
Yksikkönä rikos												
Polisi												
a) Poliisille tietoon tulleet rikokset (N)	404	123 075	328 813	127 107	8 369	6318	8 831	3977	2322	90 117	49 101	15 804
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	329	82 836	50 277	88 693	4585	4192	8171	3767	1888	87 203	38 161	6 049
- selvitysprosentti	81,4	67,3	15,3	69,8	54,8	66,4	92,5	94,7	81,3	96,8	77,7	38,3
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	291	76 909	49 003	82 344	4442	4126	8010	3732	1869	86 645	37 521	4 899
- % tietoon tulleista rikoksista	72,0	62,5	14,9	64,8	53,1	65,3	90,7	93,8	80,5	96,1	76,4	31,0
- % selvitetystä rikoksista	88,4	92,8	97,5	92,8	96,9	98,4	98,0	99,1	99,0	99,4	98,3	81,0
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	97	4657	4 957	10438	195	681	53	122	79	8 389	2444	2023
- % tietoon tulleista rikoksista	24,0	3,8	1,5	8,2	2,2	10,8	0,6	3,1	3,4	9,3	5,0	12,8
e) Vähäpätöisinä ilmoittamatta jätetyt	-	1954	180	115	-	-	89	8	-	5	298	45
- % tietoon tulleista rikoksista	-	1,6	0,05	0,1	-	-	1,0	0,2	-	0,006	0,6	0,3
Syyttäjä												
f) Rangaistus määräys (N)	-	8	-	3522	-	-	3616	-	-	1447	1	137
- % tietoon tulleista rikoksista	-	0,01	-	2,8	-	-	40,9	-	-	1,6	0,00	0,9
g) Syytteen nostaminen (N)	302	51244	49654	66379	4299	1784	4051	4165	1866	81160	31058	4497
- % tietoon tulleista rikoksista	74,8	41,6	15,1	52,2	51,4	28,2	45,9	104,7	80,4	90,1	63,3	28,5
h) Syytetyt rikokset ja rangaistus määräykset yhteensä	302	51252	49654	69901	4299	1784	7667	4165	1866	82607	31059	4634
- % tietoon tulleista rikoksista	74,8	41,6	15,1	55,0	51,4	28,2	86,8	104,7	80,4	91,7	63,3	29,3
- % syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista	103,8	66,6	101,3	84,9	96,8	43,2	95,7	111,6	99,8	95,3	82,8	94,6
Käräjäoikeus												
i) Syyksi luetut rikokset (N)	268	43549	44859	60876	3672	1143	3425	3593	1514	79946	28751	3876
- % tietoon tulleista rikoksista	66,3	35,4	13,6	47,9	43,9	18,1	38,8	90,3	65,2	88,7	58,6	24,5
- % syytetyistä rikoksista	88,7	85,0	90,3	91,7	85,4	64,1	84,5	86,3	81,1	98,5	92,6	86,2
j) Hylätyt syytteet (N)	34	6220	4226	5001	562	633	562	530	316	918	2092	546
- % syytetyistä rikoksista	11,3	12,1	8,5	7,5	13,1	35,5	13,9	12,7	16,9	1,1	6,7	12,1
Kaikki rikustuomiot												
k) Syyksi luetut rikokset ja rangaistus määräykset	268	43557	44859	64398	3672	1143	7041	3593	1514	81393	28752	4013
- % tietoon tulleista rikoksista	66,3	35,4	13,6	50,7	43,9	18,1	79,7	90,3	65,2	90,3	58,6	25,4
Yksikkönä henkilö												
Polisi												
a) Rikoksista epäillyt (N; brutto)	396	91 772	74089	108451	7843	4421	9912	5 699	2 639	87 336	43 710	6 730
b) Rikoksista epäillyt (N; netto)	366	58171	14654	21726	5401	2944	3577	4 127	936	53 549	21 073	3609
Syyttäjä												
c) Rangaistus määräys (N)	-	8	-	3522	-	-	3616	-	-	1447	1	137
d) Oikeudessa syytetyt (N)	261	33099	16834	20341	2938	928	4824	2715	673	65017	19413	2316
e) Syytetyt henkilöt ja rangaistus määräykset yhteensä	261	36347	17772	21510	3175	1282	4994	3020	766	65337	20183	2591
Käräjäoikeus												
f) Rikoksiin syylliset (N)	250	32133	16597	16663	2898	921	1186	2683	659	63417	19311	2142
- % syytetyistä	95,8	97,1	98,6	81,9	98,6	99,2	24,6	98,8	97,9	97,5	99,5	92,5
g) Hylätyt syytteet (N)	11	3248	938	1169	237	354	170	305	93	320	770	275
- % syytetyistä	4,2	9,8	5,6	5,7	8,1	38,1	3,5	11,2	13,8	0,5	4,0	11,9
Kaikki tuomitut												
h) Tuomitut henkilöt ja rangaistus määräykset	250	32141	16597	20185	2898	921	4802	2683	659	64864	19312	2279
- % syytetyistä	95,8	97,1	98,6	99,2	98,6	99,2	99,5	98,8	97,9	99,8	99,5	98,4

LIITETAULUKKO 2

Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2019

	Syytetyt	Tuomitut	Vankila	YKP	Valra	Ehdl	+ osakko	Sakko	Oikeud. tuomitut	RM-sakko	Sakkomääräys	Muu	Rikesakko
1980	327062	321476	10326	.	.	14556	5803	47401	72283	249006	.	187	.
1981	331803	325837	10438	.	.	14338	5840	47916	72692	252952	.	193	.
1982	328819	322901	11304	.	.	14027	5477	47755	73086	249582	.	233	.
1983	357130	350780	11664	.	.	14934	6405	50983	77581	272984	.	215	45517
1984	330519	324500	11695	.	.	14069	5850	50145	75909	248337	.	254	120810
1985	330667	325057	11319	.	.	14566	6252	49956	75841	248969	.	247	94738
1986	351928	346331	11467	.	.	15601	6909	50774	77842	268300	.	189	92750
1987	380629	374769	11915	.	.	15937	6877	53075	80927	293699	.	143	91451
1988	391174	385525	11061	.	.	15955	7434	52475	79491	305911	.	123	79143
1989	399333	394035	11245	.	.	16601	7929	53036	80882	313067	.	86	66758
1990	398421	393605	11657	.	.	17428	8472	52542	81627	311889	.	89	69229
1991	410130	404884	11533	.	.	16312	8526	51950	79795	325030	.	59	67143
1992	395804	390862	11538	.	.	15638	7743	47480	74656	315940	.	266	78802
1993	391624	386863	9563	563	.	14250	6371	41168	65544	321060	.	259	79055
1994	364237	359656	7699	1487	.	12936	5741	38862	60984	298408	.	264	64793
1995	343349	338960	6754	2803	.	13624	6801	38027	61208	277530	.	222	52009
1996	332887	328451	6101	3277	.	13039	6740	36330	58747	269501	.	203	63478
1997	311819	307352	5970	3533	.	12962	6809	35132	57597	249460	.	295	58861
1998	327152	323662	6652	3957	.	12963	7397	33927	57499	264930	.	1233	62006
1999	296453	292524	7668	3658	.	12549	6848	34226	58101	232873	.	1550	69210
2000	264957	260573	8151	3413	.	13974	7146	37514	63052	196156	.	1365	103499
2001	307660	303053	8352	3388	.	14342	7412	38948	65030	236448	.	1575	103013
2002	260214	255802	8487	3313	.	14774	7823	36584	63158	191011	.	1633	96608
2003	287667	283448	8000	3297	.	15074	8094	36460	62831	218883	.	1734	99099
2004	306626	302059	8530	3621	.	16168	9320	39420	67739	232613	.	1707	109634
2005	309250	304709	8313	3370	.	15759	8930	38291	65733	237472	.	1504	110977
2006	299272	294693	7662	3310	.	15515	8755	36813	63300	229731	.	1662	108446
2007	327848	323454	7102	3312	.	15960	9353	36696	63070	258890	.	1494	133833
2008	324749	320235	6888	3222	.	16000	9038	37615	63725	255037	.	1473	201742
2009	277518	273150	6670	2921	.	15594	7972	37477	62662	208983	.	1505	274460
2010	276961	272674	6296	2676	.	15099	7553	36120	60191	210906	.	1577	291283
2011	273848	269447	6018	2496	5	15075	7509	36645	60239	207679	.	1529	301191
2012	256666	252111	5532	2387	166	14582	7069	36463	59130	191483	.	1498	269661
2013	239521	235315	5108	2100	204	13813	6273	33746	54971	179184	.	1160	254131
2014	224157	220357	5051	1926	222	13580	5905	33604	54383	164431	.	1543	261457
2015	236406	232723	5082	1820	236	13228	5584	32329	52695	178550	.	1478	240973
2016	210817	207438	4974	1639	207	12763	5120	30757	50340	151307	4391	1400	270878
2017	183006	179650	4812	1522	192	12205	4757	30519	49250	41573	87386	1441	330988
2018	184453	180785	5083	1606	144	12692	4962	33087	52612	35537	90996	1640	362809
2019	174163	170598	5298	1569	156	12458	4478	32391	51872	35863	81178	1685	308429

Tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: RM-sakko, sakkomääräys, oikeudessa tuomitut & muu

YKP= Yhdyskuntapalvelu (Vuodesta 1993), Ehdl= Ehdollinen vankeusrangaistus, osakko= ehdollisen vankeusrangaistuksen

oheissakko, RM-sakko= Rangaistusmääräyksellä sakkoon tuomittu

Valra= Valvontarangaistus. Vuodesta 2011. (Otetty käyttöön 01.11.2011).

Oikeudessa tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: vankila, YKP, ehdollinen, sakko ja valra

Muu sisältää uhkasakkoon tuomitut sekä nuorisorangaistukset. Rikesakko vuodesta 1983.

Lähde: Tilastokeskus

LIITETAULUKKO 3

Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2005–2019

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	Kaikki rikokset	306055	295868	324515	321271	548695	564978	571760	522835	490412	482699	474544	479160	511425	544443	479951
	Rikoslakirikokset	222045	219391	241645	237782	206430	206105	202961	191045	182718	173089	181727	159075	143 658	146283	141525
11 11:1,1	Joukkotuhonta	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	-	1	2	4	5	1	1	13	4	3	1	5	13	32	29
11:11	Syrjintä	13	18	20	9	6	5	4	4	4	5	4	9	5	9	5
12 12:5,1-2	Vakoilu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14 14:02	Vaallahjonta	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-
14:5,1-2	Poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen	-	-	-	-	-	-	3	-	2	-	-	-	-	-	-
15 15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa	52	47	24	35	36	29	22	18	27	23	20	15	12	20	10
15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	89	90	101	93	94	90	111	88	50	50	46	33	27	21	29
15:4	Tuottamuksellinen perätön lausuma	-	4	2	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan	8	4	5	5	8	4	9	6	2	4	2	1	3	-	-
15:6	Väärä ilmianto	63	58	59	73	67	80	73	80	64	59	46	41	35	45	36
15:7	Todistusaineiston vääristeleminen	2	1	2	-	1	-	1	3	1	2	-	-	-	-	1
15:8	Törkeä todistusaineiston vääristeleminen	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	48	34	55	63	62	53	57	56	51	73	44	41	53	41	47
15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen	-	-	-	1	-	1	3	4	-	1	1	-	-	2	1
15:11,1	Rikoksentehtäjän suojeleminen	14	16	12	11	9	14	12	6	9	2	7	8	3	10	12
16 16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	243	255	280	248	266	244	209	249	267	216	219	240	260	228	243
16:2	Virkamiehen vastustaminen	729	797	971	1083	896	908	1051	995	903	824	973	943	809	837	844
16:3	Haitanteko virkamiehelle	1458	1428	1561	1736	1419	1438	1480	1384	1302	1112	1256	1182	930	874	873
16:4	Niskoittelu poliisia vastaan	899	858	1095	1071	884	884	1027	911	780	665	781	646	490	481	463
16:4a	Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan	2	15	16	12	13	9	13	21	16	16	18	15	17	17	13
16:5	Väärän henkilötiedon antaminen	637	639	650	705	526	663	558	534	448	380	510	410	364	370	306
16:6	Sakkovilppi	9	6	4	2	2	2	2	5	2	-	4	1	1	1	3
16:7,1	Rekisterimerkintärikos	181	252	204	236	270	295	291	226	174	223	226	184	146	189	154

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys.	-	7	4	5	2	3	6	-	6	1	4	1	2	2	2
16:8	Väärän todistuksen antaminen viranom.	11	10	9	8	16	8	18	12	6	10	2	1	7	7	7
16:9	Virkavallan anastus.	4	3	6	7	7	6	6	4	10	3	5	8	5	4	7
16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen.	224	206	233	235	241	216	186	206	208	190	157	159	124	123	87
16:10	Omaisuuksien kosk. viranomaiskiellon rik.	12	14	13	21	12	4	15	8	5	10	3	6	3	7	6
16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen.	5	9	9	9	17	8	3	3	6	4	5	5	5	2	1
16:13	Lahjuksen antaminen.	17	3	7	2	-	4	1	-	1	3	1	1	-	-	2
16:14	Törkeä lahjuksen antaminen.	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	2	-	1	-	-
16:15,1	Vangin laitton vapauttaminen.	4	7	4	5	6	1	2	6	4	3	2	3	1	1	7
16:15,2	Vangin laittoman vapauttamisen yritys.	-	1	1	4	2	-	-	1	1	-	-	1	-	1	1
16:16	Vangin karkaaminen.	24	33	23	27	33	18	17	12	17	19	20	10	12	15	17
16:17	Vangin varustaminen aseella.	15	5	7	4	3	-	2	5	1	1	-	1	-	-	-
17:1	Julkinen kehottaminen rikokseen.	-	1	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-
17:2	Mellakka.	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustam. ...	1401	1466	1852	2343	1825	2120	2195	2073	2082	1838	2260	1902	1747	1797	1736
17:7,1	Valtionrajarikos.	1	3	4	8	13	4	7	8	9	11	9	13	15	7	8
17:7a,1	Lievä valtionrajarikos.	73	70	114	157	85	186	107	81	93	147	116	175	122	154	166
17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen.	12	11	13	14	21	40	32	34	31	30	66	71	27	25	19
17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen. .	3	8	6	4	6	5	6	2	10	2	4	27	9	5	3
17:9	Omarkädenoikeus.	29	30	21	20	12	9	14	4	6	11	5	3	6	4	6
17:10	Uskonrauhan rikkominen.	-	-	-	2	1	-	2	2	-	-	1	-	1	-	1
17:12	Hautarauhan rikkominen.	3	2	7	4	2	5	2	2	-	-	-	2	5	6	2
17:13	Ilkivalta.	133	115	167	118	117	96	89	84	43	51	55	42	27	20	13
17:14	Eläinsuojelurikos.	85	103	87	89	100	98	115	98	145	130	139	154	135	156	178
17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos.	.	.	.	.	.	.	1	3	6	6	9	10	16	11	12
17:15	Lievä eläinsuojelurikos.	28	18	40	20	17	20	24	30	21	18	17	32	32	32	34
17:16b	Arpajaisrikos.	19	11	1	2	1	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-
17:16c	Rahankeräysrikos.	1	3	5	1	5	1	-	2	5	-	-	2	5	-	8

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
17:17,1	Väkivaltakuvausten levittäminen.	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-
17:18,1	Sukupuolisiveellisyttä loukk. kuvan lev.	21	8	3	11	26	35	15	17	35	29	20	18	33	27	29
17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta es. kuvan lev. ...	1	1	2	4	10	13	12	11	13	8	6	9	7	7	5
17:19	Sukupuolisiveellisyttä loukk. lasta es.	22	10	21	14	23	29	19	24	27	21	8	22	19	15	8
17:20	Sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkin. ...	2	3	-	3	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
17:21	Sukupuolisiveellisuuden julkinen loukkaam. ...	241	219	250	221	221	203	215	190	182	140	150	109	83	95	69
17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken.					-	2	1	-	-	-	-	-	-	2	-
20 20:1,1-2	Raiskaus.	59	40	60	48	69	51	74	111	114	91	102	129	141	137	130
20:1,3	Raiskauksen yritys.	10	14	13	21	14	11	16	19	12	12	19	15	15	10	19
20:2,1	Törkeä raiskaus.	4	5	6	13	15	9	16	18	8	7	22	46	26	31	36
20:2,2	Törkeän raiskauksen yritys.	1	2	1	1	-	-	-	-	-	1	-	2	1	1	1
20:3,1-2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.	21	25	19	21	18	22	22	40	22	33	16	11	2	-	-
20:3,3	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys.	3	6	5	6	3	2	1	3	4	3	1	-	-	-	-
20:4,1	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.	13	9	8	16	15	10	16	30	32	41	39	33	28	30	25
20:4,2	Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys. ...	2	2	2	1	2	-	-	3	3	-	1	2	3	-	1
20:5,1-2	Seksuaalinen hyväksikäyttö.	74	71	71	82	76	58	84	37	10	16	8	5	4	2	9
20:5,3	Seksuaalisen hyväksikäytön yritys.	3	2	-	3	4	1	1	2	-	1	2	1	-	-	-
20:6,1,3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.	189	220	241	272	236	246	232	221	199	210	178	158	155	150	126
20:6,4	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys. ...	7	8	9	10	11	9	10	7	5	8	5	5	6	5	8
20:7,1	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. ...	30	33	24	38	32	43	34	61	87	116	118	96	100	107	96
20:8,1-2	Seksikaupan koht. olevan hlön hyväksikäyt. ...	.	.	1	2	29	5	-	-	40	3	1	-	-	11	-
20:8a,1-2	Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.	-	-	1	-	1	1	2	-	3	-	1	2	8	2	2
20:8a,3	Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	-	-	-	4	1	-	2	-	2	3	1	3	1	3	3
20:9,1	Paritus.	10	12	8	3	12	21	5	4	7	6	9	1	5	4	1
20:9a,1	Törkeä paritus.	4	-	4	-	2	6	-	2	8	2	7	1	2	-	-
20:9,2	Parituksen yritys	4	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
21 21:1	Tappo.	77	56	63	73	50	48	52	40	43	55	37	40	33	25	28
21:1,2	Tapon yritys.	104	93	100	104	103	101	108	99	100	108	88	92	111	100	95
21:2,1	Murha.	38	18	16	17	21	25	30	31	23	18	17	14	14	14	25
21:2,2	Murhan yritys.	10	4	7	15	9	7	3	6	12	13	2	2	11	6	6
21:3,1	Surma.	1	-	-	2	2	-	-	-	-	1	1	-	1	-	1
21:3,2	Surman yritys.	-	1	-	-	2	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-
21:4,1	Lapsensurma.	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-
21:5	Pahoinpitely (+yritys).	9188	9066	8488	9420	8746	8605	8664	8984	8509	7556	6665	6297	5554	5692	5477
21:6	Törkeä pahoinpitely (+yritys).	759	642	678	753	727	645	655	624	576	513	539	489	485	469	474
21:7	Lievä pahoinpitely.	1192	1234	1256	1327	967	999	1390	1677	1369	1156	1186	994	771	718	627
21:8	Kuolemantuottamus.	98	95	98	95	78	67	68	71	68	47	54	32	51	45	22
21:9	Törkeä kuolemantuottamus.	16	20	26	30	21	19	25	19	18	11	12	9	12	13	15
21:10	Vammantuottamus.	351	348	395	373	370	373	382	383	364	364	351	357	296	270	282
21:11	Törkeä vammantuottamus.	19	19	13	17	15	11	15	11	16	21	19	27	20	19	25
21:12	Tappeluun osallistuminen.	2	2	-	5	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
21:13	Vaaran aiheuttaminen.	64	59	74	64	47	57	52	53	47	48	32	32	32	29	35
21:14	Heitteillepano.	7	13	11	17	16	15	17	20	14	19	10	21	16	21	30
21:15	Pelastustoimen laiminlyöminen.	7	4	6	3	9	10	10	2	10	-	6	2	7	11	3
23 23:1, 1-2	Liikenneturvallisuuden vaarantaminen.	106729	106446	121525	112520	91535	84678	86206	79733	77995	73731	77395	66063	56737	56616	51576
23:2, 1-2	Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantam.	2945	3048	3316	3000	2753	2406	2415	2356	2392	2533	2441	2390	2527	2513	2697
23:3	Rattijuopumus.	8524	8501	9524	9373	8415	7355	7331	6894	6118	6242	6507	6294	6500	7046	7598
23:4	Törkeä rattijuopumus.	12985	12672	13100	12496	10902	10066	9761	9186	8173	7395	7026	6335	5913	6056	5589
23:5,1	Vesiliikennejuopumus.	447	469	456	443	470	330	372	415	301	353	249	283	206	262	223
23:6	Ilmaliikennejuopumus.	3	-	1	-	2	2	2	-	2	3	1	-	-	-	1
23:7	Junaliikennejuopumus.	1	-	-	-	2	1	2	-	-	-	2	-	1	-	-
23:8	Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle.	1072	1026	1012	929	812	714	709	627	446	446	389	332	250	260	220
23:9	Liikennejuopumus moottorittomalla ajon.	43	60	35	46	34	43	36	25	19	22	14	13	13	12	14
23:10	Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta.	12253	12581	14634	14359	12895	13568	12962	12862	11238	10903	11789	10850	11253	11819	11836

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
23:11	Liikennepako tieliikenteessä.	19	24	12	19	9	14	13	12	15	10	14	9	8	8	14
23:11a,1	Liikenteen häirintä.	16	15	22	19	20	12	21	17	16	11	26	21	31	31	31
24 24:1	Kotirauhan rikkominen.	458	430	449	401	377	347	359	380	306	260	254	157	142	158	122
24:2	Törkeä kotirauhan rikkominen.	125	107	107	91	85	92	76	88	84	117	95	92	60	75	74
24:3	Julkisrauhan rikkominen.	65	52	41	34	28	55	30	23	30	16	14	25	14	23	35
24:4	Törkeä julkisrauhan rikkominen.	-	1	1	-	8	-	-	6	-	-	-	-	2	2	-
24:5-7	Salakuuntelu- ja katselu.	4	10	9	2	8	6	7	6	8	14	12	17	10	13	14
24:8,1	Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäm.	3	11	7	7	7	8	7	12	12	11	10	14	12	22	21
24:9	Kunnianloukkaus.	233	289	241	319	257	273	241	206	219	197	201	190	149	139	194
24:10	Törkeä kunnianloukkaus.	17	11	15	28	10	20	15	15	12	18	7	7	7	9	6
25 25:1	Vapaudenriisto.	32	49	34	47	29	37	30	27	31	23	21	15	11	21	27
25:2	Törkeä vapaudenriisto.	14	8	9	9	14	16	21	14	8	5	4	19	12	13	3
25:3a,1-2	Törkeä ihmiskauppa.	-	7	-	5	-	-	1	1	1	-	2	1	1	1	1
25:4,1	Panttivangin ottaminen.	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-
25:5	Lapsen omavaltainen huostaanotto.	2	8	3	3	2	1	1	-	5	4	6	-	-	4	4
25:5a	Lapsikaappaus.	-	-	-	1	3	5	1	2	4	1	-	3	3	1	1
25:6	Tuottamuksellinen vapauden riisto.	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2	-	4	1	1
25:7	Laiton uhkaus.	716	729	695	814	886	928	889	896	793	764	740	664	654	642	661
25:8	Pakottaminen.	36	35	34	23	17	44	35	20	25	19	15	18	5	12	10
[27	Kunnian ja yksityiselämän loukkaam.]	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
28 28:1	Varkaus tai sen yritys.	4435	4027	3721	3705	4030	3953	3872	3513	3169	3263	3194	2887	2686	2873	2784
28:2	Törkeä varkaus tai sen yritys.	493	517	473	456	488	565	612	640	567	535	431	509	450	430	353
28:3	Näpistys tai sen yritys.	26477	26174	28907	30591	27202	33161	28628	26075	25517	22994	26193	20161	17221	16781	17088
28:4,1-3	Kavallus.	333	312	256	240	267	245	236	265	250	262	260	218	219	194	233
28:5,1	Törkeä kavallus.	101	123	120	110	97	130	140	129	146	130	98	152	155	139	120

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
28:6	Lievä kavallus	465	335	290	251	239	150	169	140	139	141	116	105	86	77	101
28:7,1	Luvaton käyttö	223	203	184	209	169	160	172	184	101	108	104	88	79	67	78
28:7,2	Luvattoman käytön yritys	2	3	3	1	1	1	-	7	1	2	2	-	-	2	2
28:8,1	Törkeä luvaton käyttö	1	2	-	1	3	2	1	3	4	1	-	2	-	-	-
28:9	Lievä luvaton käyttö	181	177	147	110	96	81	71	73	59	60	64	31	27	22	14
28:9a,1	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	893	732	583	570	580	507	440	397	320	280	253	283	224	210	200
28:9a,2	Moottorikulkuneuvon käyttövarkauden yritys	54	81	83	78	62	48	46	84	57	59	51	45	30	33	49
28:9b,1	Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	1	6	4	8	2	5	3	5	-	5	6	4	2	3	2
28:9b,2	Moottorikulkuneuvon törkeän käyttövarkauden yritys	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-
28:9c	Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	21	10	3	5	7	6	4	7	4	5	9	5	2	9	6
	Muut rikokset RL 28 lukua vastaan	219	201	176	203	195	199	185	202	196	178	282	200	141	140	150
29 29:1	Veropetos	156	115	155	195	239	122	147	86	69	107	118	117	110	110	98
29:2	Törkeä veropetos	227	265	225	193	212	92	86	113	92	83	93	77	130	127	152
29:3	Lievä veropetos	633	503	515	470	438	456	412	271	293	536	485	605	792	872	916
29:4	Verorikkomus	106	85	74	37	26	23	15	9	11	11	6	6	3	2	2
29:5...8	Avustusrikokset	9	8	4	3	10	5	6	1	2	3	4	3	5	2	3
30	Elinkeinorikokset	385	378	431	458	553	564	614	560	534	556	641	545	509	518	513
31 31:1...2	Ryöstörikokset	573	532	572	543	534	543	564	531	524	575	643	565	546	560	585
31:3...4	Kirstys ja törkeä kirstys	22	8	25	29	21	16	18	38	30	15	34	22	14	22	25
32	Kätkemisrikokset	1028	962	910	793	720	707	667	668	584	567	607	566	564	584	625
33 33:1	Väärennys	702	706	616	698	753	781	829	681	655	519	451	337	289	253	199
33:2	Törkeä väärennys	9	4	11	3	5	14	4	11	14	5	6	10	12	4	9
33:3	Lievä väärennys	288	284	258	267	331	311	422	317	349	308	260	209	123	143	181
	Muut RL 33 lukua vast. suor. väärennysrikokset	38	23	24	173	83	93	96	74	66	64	62	46	74	70	71

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
34 34:1,1-2	Tuhotyö	59	54	59	50	65	47	56	38	34	27	46	27	31	44	32
34:1,3	Tuhotyön yritys	17	3	4	7	8	13	11	5	12	9	11	5	8	8	5
34:2,1	Liikennetuhotyö	2	3	1	1	-	1	4	-	2	1	-	3	-	-	2
34:3,1	Törkeä tuhotyö	-	2	1	1	1	1	6	3	1	2	5	1	5	8	2
34:7	Yleisvaaran tuottamus	25	25	24	19	18	18	16	19	12	10	16	14	19	16	13
34:9	Yleisvaarallisen rikoksen valmistelu	1	-	1	1	1	2	-	2	-	1	-	-	-	-	-
34:9a	Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle					6	1	2	2	2	3	2	6	3	1	1
34:10	Peräton vaarailmoitus	37	32	32	45	68	55	50	43	39	43	42	25	28	25	28
35 35:1	Vahingonteko	1533	1531	1498	1504	1523	1336	1260	1135	1155	1072	958	950	864	937	910
35:2	Törkeä vahingonteko	82	84	59	51	57	67	68	73	97	64	80	67	42	57	40
35:3	Lievä vahingonteko	1891	1745	1821	1918	1452	1465	1340	1200	1014	945	901	779	573	631	583
36 36:1	Petos	1670	1632	1657	1723	1678	1776	1794	1917	1962	2130	2250	2275	1957	1842	2193
36:2	Törkeä petos	261	265	269	298	294	307	294	283	305	316	353	316	332	346	315
36:3	Lievä petos	1724	1738	1924	2095	1908	2139	2140	2002	1742	1763	1883	1605	1333	1370	1342
36:4	Vakuutuspetos	8	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	1	1	1
36:5	Luottamusaseman väärinkäyttö	15	13	13	4	12	8	12	7	14	10	11	10	6	10	7
36:6-7	Kiskonta	16	10	25	6	21	5	5	11	9	5	7	6	3	3	2
37 37:1...7	Raharikokset	36	23	27	15	27	26	44	20	19	11	12	27	21	28	29
37:8...11	Maksuvälinepetokset	828	748	706	627	779	682	639	566	479	398	419	385	365	377	405
38 38:1	Salassapitorikos	1	1	-	-	2	4	3	4	4	4	3	4	4	3	2
38:2	Salassapitorikkomus	1	1	-	2	-	-	2	-	2	2	-	1	-	1	-
38:3,1	Viestintäsalaisuuuden loukkaus	9	10	7	5	8	9	11	8	6	9	6	6	8	7	6
38:4,1	Törkeä viestintäsalaisuuuden loukkaus	7	-	-	1	-	1	1	-	1	2	2	1	-	-	-
38:5,1	Tietoliikenteen häirintä	9	4	2	3	2	2	5	9	6	10	3	9	15	9	2
38:6,1	Törkeä tietoliikenteen häirintä	1	1	-	-	1	2	-	1	1	4	-	2	1	4	-

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
38:7,1	Lievä tietoliikenteen häirintä	-	3	-	1	-	2	4	-	3	-	1	2	3	-	5
38:8,1-2	Tietomurto	-	1	1	4	4	2	2	3	2	4	4	2	3	2	2
38:8,3	Tietomurron yritys	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38:9	Tietosuojarikos	6	8	12	4	5	7	13	4	51	32	15	17	7	16	13
39	Velallisen rikokset	177	163	152	159	140	131	109	101	97	149	150	145	144	112	118
40 40:1...3	Lahjuksen ottaminen	4	4	3	2	-	-	1	3	1	1	-	-	2	-	1
40:5...10	Muu virkarikos	44	39	57	25	30	28	41	29	44	24	33	85	27	33	18
42 42:1	Virallisen kiellon noudattamatta jättäm.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
43 43:7	18 v. nuoremman viettelem. nauttimaan päihd.	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44	Terveyttä ja turvall. vaarantavat rikokset [Rikokset RL:n 44 lukua vastaan]	524	512	517	628	600	638	563	607	596	520	483	403	326	311	318
45	Sotilasrikokset	469	363	298	308	362	419	394	332	275	246	199	291	340	298	333
46 46:1...3	Säännöstelyrikokset	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
46:4-5	Salakuljetus	22	17	18	31	40	59	103	174	235	382	353	391	270	427	507
46:6,1-2	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen.	78	95	74	93	98	65	50	81	67	109	49	44	31	22	35
46:6a	Lievä laitton tuontitavaraan ryhtyminen	147	104	142	82	42	76	88	117	107	114	121	79	72	77	55
47 47:1,1	Työturvallisuusrikos	169	143	181	188	195	154	173	148	171	159	162	104	118	118	120
47:2	Työaikauojelurikos	4	10	11	9	10	7	10	9	11	15	12	5	9	5	5
47:3	Työsyryntä	8	12	5	10	23	17	6	9	13	12	21	7	8	10	5
47:3a	Kiskonnantapainen työsyryntä	-	4	-	3	12	4	3	8	5	4	2	2	7	1	2
47:4	Työntekijöiden edust. oikeuks. loukkaam.	-	-	-	-	10	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-

Luku ja §	Nimike	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
47:6a	Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö. . . .	17	5	2	3	1	5	3	2	-	4	1	1	2	2	2
47:6a	Työluparikos	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
48 48:1,1,3	Ympäristön turmeleminen	29	24	19	32	36	23	51	54	37	37	28	29	40	67	50
48:2,1	Törkeä ympäristön turmeleminen.	-	-	-	-	1	-	-	4	1	-	1	-	5	1	2
48:3	Ympäristörikkomus.	29	39	34	-	27	30	50	43	46	56	39	40	50	75	29
48:5,1-3	Luonnonsuojelurikos	6	2	-	9	7	4	15	6	3	7	12	5	2	1	8
48:5,5	Luonnonsuojelurikoksen yritys	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
48:6,1-3	Rakennussuojelurikos.	-	-	-	-	-	1	3	-	5	1	1	1	-	1	-
49 49:1	Tekijänoikeusrikos.	9	11	9	7	13	6	9	5	6	3	3	1	3	-	-
49:2	Teollisoikeusrikos.	1	-	-	-	1	-	2	-	-	1	3	4	-	5	-
50 50:1	Huumausainerikos	2504	2387	2229	2218	2570	2957	3100	2987	3207	3125	2957	2942	3231	3860	3674
50:2	Törkeä huumausainerikos.	336	307	310	308	327	414	433	443	408	533	547	522	522	533	524
50:2a	Huumausaineen käyttörikos.	5060	4668	4424	4123	3705	4529	4761	4377	4794	4518	5889	5354	5325	6113	5975
50:3,1	Huumausainerikoksen valmistelu.	15	5	16	12	14	19	29	25	29	70	55	53	34	17	16
50:4,1	Huumausainerikoksen edistäminen	5	5	2	4	4	8	6	3	1	3	2	3	3	1	2
50a:1	Alkoholirikos	.	.	.	.	.	67	42	51	30	25	35	23	16	14	15
50a:2	Törkeä alkoholirikos.	.	.	.	.	.	7	6	4	7	14	1	9	5	2	2
50a:3	Lievä alkoholirikos.	.	.	.	.	47	933	1124	1159	1082	1316	907	756	399	323	329
Alkoholirikokset																
	Luvaton alkoholipitoisen aineen valmistus. . . .	54	31	25	16	13	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Alkoholipitoisen aineen välittäminen.	473	409	461	430	384	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Alkoholipitoisen aineen salakuljetus	630	534	525	595	566	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Alkoholipit. aineen laitton hallussapito	2324	1850	1912	1740	1786	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Muut alkoholirikokset.	70	65	61	60	44	2281	2886	2707	2342	1784	1497	1510	714	553	557
	Liikenne- ja ajoneuvorikkomukset (TLL ja AjoneuvoL). . . .	172885	162245	193841	264010	321648	337176	345216	308955	287117	289907	273778	303431	353720	385298	327583
	Muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset	22063	21954	22830	21184	20600	21697	23583	22835	20576	19702	19033	16652	14044	12862	10843
. Havainto mahdollon (säännös ei vielä voimassa taikka jo kumottu) .. Ei tietoa - Luokassa ei havaintoja (=0)																

TLL=liikenne- ja ajoneuvorikkomus & tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen

LIITETAULUKKO 4

Seuraamukset rikoksittain vuonna 2019*

Tilaston perusteena tuomion päärikos		Rangaistukseen tuomitut*						Muut			Kaikki yht.
		Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset		5298	1569	156	12458	32391	51872	35863	81178	377	169290
Rikoslakirikokset		5297	1569	149	12458	31876	51349	30705	58223	349	140626
Luku ja §											
11	11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	-	-	-	-	29	29	-	-	29
	11:11	Syrjintä	-	-	-	-	5	5	-	-	5
15	15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa	-	-	-	10	-	10	-	-	10
	15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	-	1	-	5	22	28	-	-	28
	15:5	Yrietty yllytys perättömään lausumaan	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	15:6	Väärä ilmianto	7	2	-	17	10	36	-	-	36
	15:7	Todistusaineiston vääristelemine	-	-	-	-	1	1	-	-	1
	15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	12	2	-	25	7	46	-	-	46
	15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen . . .	-	-	-	1	-	1	-	-	1
	15:11,1	Rikoksentekijän suojeleminen	1	-	-	1	10	12	-	-	12
16	16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen . . .	48	16	5	157	8	234	-	-	241
	16:2	Virkamiehen vastustaminen	6	1	-	7	135	149	691	-	843
	16:3	Haitanteko virkamiehelle	-	-	-	-	73	73	795	1	873
	16:4	Niskoittelu poliisia vastaan	-	-	-	-	49	49	406	6	462
	16:4a	Niskottelu rajavartiomiestä vastaan	-	-	-	-	2	2	11	-	13
	16:5	Väärin henkilötiedon antaminen	-	-	-	-	47	47	259	-	306
	16:6	Sakkovilppi	-	-	-	-	-	-	1	-	3
	16:7,1	Rekisterimerkintärikos	10	5	-	38	90	143	-	-	152
	16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys	-	-	-	-	2	2	-	-	2
	16:8	Väärin todistuksen antaminen viranomaiselle .	-	-	-	-	2	2	5	-	7
	16:9	Virkavallan anastus	-	-	-	-	3	3	3	-	6
	16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen	4	-	-	3	78	85	-	-	85
	16:10	Omaisutta koskevan vir.om.kiellon rikkom . .	-	-	-	-	6	6	-	-	6
	16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen	-	-	-	-	1	1	-	-	1
	16:13	Lahjuksen antaminen	-	-	-	-	-	0	-	-	2
	16:15,1	Vangin laiton vapauttaminen	1	-	-	1	5	7	-	-	7
	16:16	Vangin karkaaminen	4	-	-	-	13	17	-	-	17
	16:17	Vangin varustaminen aseella	-	-	-	-	-	0	-	-	0
							0				0
17	17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen	1	1	-	-	315	317	1414	-	1734
	17:7,1	Valtionrajarikos	-	-	-	1	7	8	-	-	8
	17:7a,1	Lievä valtionrajarikos	-	-	-	-	4	4	161	-	166
	17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen	-	-	-	11	8	19	-	-	19
	17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen .	2	-	-	1	-	3	-	-	3
	17:9	Omanikänoikeus	-	-	-	-	6	6	-	-	6
	17:10	Uskonrauhan rikkominen	-	-	-	-	-	0	1	-	1
	17:12	Hautarauhan rikkominen	-	-	-	2	-	2	-	-	2
	17:13	Ilkivalta	-	-	-	-	2	2	11	-	13
	17:14	Eläinsuojelurikos	-	2	-	31	143	176	-	-	178
	17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos	-	-	-	12	-	12	-	-	12
	17:15	Lievä eläinsuojelurikos	-	-	-	-	14	14	19	-	34
	17:18,1	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen	-	-	-	8	18	26	-	-	26
	17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta esittävän kuvan lev	-	-	-	2	3	5	-	-	5
	17:19	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esitt.	-	-	-	2	6	8	-	-	8
	17:21	Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen	-	-	-	-	8	8	61	-	69
	17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	-	-	-	-	-	0	-	-	0

* Vankilarang. ei sisällä yhdyskuntapalvelutuomioita; sakot sis. vain oikeudenkäynnissä tuomitut.

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5298	1569	156	12458	32391	51872	35863	81178	377	169290
Rikoslakirikokset	5297	1569	149	12458	31876	51349	30705	58223	349	140626
Luku ja §										
20 20:1,1-2 Raiskaus.....	69	1	-	59	-	129	-	-	1	130
20:1,3 Raiskauksen yritys.....	2	-	-	14	1	17	-	-	2	19
20:2,1 Törkeä raiskaus.....	34	-	-	-	-	34	-	-	2	36
20:3,1-2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
20:3,3 Sukupuoliyhteyden pakottamisen yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
20:4,1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.....	1	3	-	18	3	25	-	-	-	25
20:5,1-2 Seksuaalinen hyväksikäyttö.....	2	-	-	7	-	9	-	-	-	9
20:5,3 Seksuaalisen hyväksikäytön yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
20:6,1-2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	7	1	-	113	3	124	-	-	-	124
20:6,3 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys.....	-	1	-	6	1	8	-	-	-	8
20:7,1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	65	-	-	29	-	94	-	-	1	95
20:8a,1-2 Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.....	-	-	-	1	1	2	-	-	-	2
20:8a,3 Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta.....	-	-	-	-	3	3	-	-	-	3
20:9,1 Paritus.....	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
20:9a,1 Törkeä paritus.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21 21:1,1 Tappo.....	23	-	-	-	-	23	-	-	3	26
21:1,2 Tapon yritys.....	85	-	-	-	-	85	-	-	9	94
21:2,1 Murha.....	21	-	-	-	-	21	-	-	4	25
21:2,2 Murhan yritys.....	3	-	-	-	-	3	-	-	3	6
21:3,1 Surma.....	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
21:3,2 Surman yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21:4,1 Lapsensurma.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21:5,1 Pahoimpitely.....	439	193	20	1522	3163	5337	-	-	76	5413
21:5,2 Pahoimpitelyn yritys.....	2	1	-	7	22	32	-	-	2	34
21:6,1 Törkeä pahoimpitely.....	232	2	-	171	-	405	-	-	11	416
21:6,2 Törkeän pahoimpitelyn yritys.....	11	2	-	44	-	57	-	-	-	57
21:7 Lievä pahoimpitely.....	-	-	-	-	312	312	296	-	16	624
21:8 Kuolemantuottamus.....	-	-	-	5	16	21	-	-	1	22
21:9 Törkeä kuolemantuottamus.....	3	-	-	12	-	15	-	-	-	15
21:10 Vammantuottamus.....	3	1	-	2	183	189	90	-	3	282
21:11 Törkeä vammantuottamus.....	4	-	-	14	7	25	-	-	-	25
21:12 Tappeluun osallistuminen.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21:13 Vaaran aiheuttaminen.....	5	1	-	11	17	34	-	-	-	34
21:14 Heiteillepano.....	2	-	-	5	22	29	-	-	1	30
21:15 Pelastustoimen laiminlyönti.....	-	-	-	2	1	3	-	-	-	3
23 23:1,1-2 Liikenneturvallisuuden vaarantaminen.....	38	5	3	18	1020	1084	6694	43761	11	51550
23:2,1-2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen.....	180	40	1	348	2119	2688	-	-	3	2691
23:3 Rattijuopumus.....	579	99	7	166	5251	6102	1447	-	3	7552
23:4 Törkeä rattijuopumus.....	503	694	75	4220	90	5582	-	-	1	5583
23:5,1 Vesiliikennejuopumus.....	-	-	-	3	218	221	-	-	1	222
23:6 Ilmaliikennejuopumus.....	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
23:7 Junaliikennejuopumus.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
23:8 Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle.....	3	-	-	3	212	218	-	-	1	219
23:9 Liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla.....	-	-	-	-	2	2	12	-	-	14
23:10 Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta.....	240	53	11	133	703	1140	7228	3408	8	11784
23:11 Liikennepako tieliikenteessä.....	1	-	-	-	13	14	-	-	-	14
23:11a,1 Liikenteen häirintä.....	-	-	-	-	2	2	29	-	-	31

Tilaston perusteena tuomion päärikos		Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki yht.
		Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset		5298	1569	156	12458	32391	51872	35863	81178	377	169290
Rikoslakirikokset		5297	1569	149	12458	31876	51349	30705	58223	349	140626
Luku ja §											
24	24:1 Kotirauhan rikkominen.	-	-	-	2	97	99	17	-	5	121
	24:2 Törkeä kotirauhan rikkominen.	13	6	-	47	8	74	-	-	-	74
	24:3,1 Julkisirauhan rikkominen.	-	-	-	1	11	12	23	-	-	35
	24:5,1 Salakuuntelu.	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
	24:6,1 Salakatselu.	-	-	-	1	11	12	-	-	1	13
	24:8,1 Yksit. elämää loukkaava tiedon levittäminen.	-	-	-	1	18	19	2	-	-	21
	24:9 Kunnianloukkaus.	-	-	-	-	169	169	19	-	6	194
	24:10 Törkeä kunnianloukkaus.	-	2	-	4	-	6	-	-	-	6
25	25:1 Vapaudenriisto.	7	1	-	12	7	27	-	-	-	27
	25:2 Törkeä vapaudenriisto.	1	-	-	2	-	3	-	-	-	3
	25:3a,1 Törkeä ihmiskauppa.	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
	25:5 Lapsen omav. huostaanotto.	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4
	25:5a Lapsikaappaus.	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
	25:7 Laiton uhkaus.	59	12	3	114	466	654	-	-	-	654
	25:8 Pakottaminen.	4	-	-	3	2	9	-	-	-	9
28	28:1,1 Varkaus.	469	65	3	481	1351	2369	-	-	5	2374
	28:1,2 Varkauden yritys.	38	8	-	17	244	307	-	-	-	307
	28:2,1 Törkeä varkaus.	160	16	1	134	1	312	-	-	-	312
	28:2,2 Törkein varkauden yritys.	18	2	-	19	-	39	-	-	-	39
	28:3,1 Näpistys.	1	-	-	-	5181	5182	637	10644	14	16477
	28:3,2 Näpistyksen yritys.	-	-	-	-	114	114	35	397	2	548
	28:4,1-3 Kavallus.	9	-	-	82	133	224	-	-	4	228
	28:5,1 Törkeä kavallus.	10	1	-	108	-	119	-	-	1	120
	28:6 Lievä kavallus.	-	-	-	-	85	85	13	-	1	99
	28:7,1 Luvaton käyttö.	13	1	-	4	55	73	-	-	-	73
	28:8,1 Törkeä luvaton käyttö.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	28:9 Lievä luvaton käyttö.	-	-	-	-	5	5	8	-	1	14
	28:9a,1 Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	48	7	1	20	112	188	-	-	-	188
	28:9a,2 Mkn:n käyttövarkauden yritys.	8	1	-	1	36	46	-	-	-	46
	28:9b,1 Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	1	-	-	1	-	2	-	-	-	2
	28:9c Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	-	-	-	-	-	0	6	-	-	6
	28:10 Luvaton pyynti.	-	-	-	-	3	3	92	-	-	95
	28:11,1 Hallinnan loukkaus.	-	-	-	-	11	11	3	-	-	14
	28:12 Vakuusoikeuden loukkaus.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	28:12a Murtovälineen hallussapito.	-	-	-	-	5	5	35	-	-	40
29	29:1 Veropetos.	-	1	-	54	43	98	-	-	-	98
	29:2 Törkeä veropetos.	9	5	1	136	1	152	-	-	-	152
	29:3 Lievä veropetos.	-	-	-	-	15	15	901	-	-	916
	29:4,1 Verorikkomus.	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	29:4a Työeläkevakuutusmaksupetos.	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3
	29:4b Törkeä työeläkevakuutusmaksupetos.	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
	29:5-8 Avustusrikokset.	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3
30	30:1 Markkinointirikos.	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	30:4,1 Yritysvakoilu.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:5,1 Yrityssalaisuuden rikkominen.	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3
	30:7 Lahjominen elinkeinotoiminnassa.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:8 Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:9 Kirjanpitorikos.	-	-	-	76	63	139	-	-	1	140
	30:9a Törkeä kirjanpitorikos.	50	6	-	296	1	353	-	-	-	353
	30:10 Tuottamuksellinen kirjanpitorikos.	-	-	-	3	10	13	-	-	1	14

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**				Muut					Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5298	1569	156	12458	32391	51872	35863	81178	377	169290
Rikoslakirikokset	5297	1569	149	12458	31876	51349	30705	58223	349	140626
Luku ja §										
31 31:1,1 Ryöstö.....	178	8	1	202	1	390	-	-	6	396
31:1,2 Ryöstön yritys.....	22	3	-	28	-	53	-	-	1	54
31:2,1 Törkeä ryöstö.....	105	-	-	9	-	114	-	-	-	114
31:2,2 Törkeän ryöstön yritys.....	8	-	-	8	-	16	-	-	-	16
31:3,1 Kiristys.....	2	1	-	2	5	10	-	-	-	10
31:3,2 Kiristuksen yritys.....	1	1	-	4	3	9	-	-	-	9
31:4,1 Törkeä kiristys.....	12	-	-	3	-	15	-	-	-	15
31:4,2 Törkeän kiristuksen yritys.....	3	1	-	7	-	11	-	-	-	11
32 32:1 Kätkemisrikos.....	23	5	1	17	115	161	-	-	-	161
32:2 Törkeä kätkemisrikos.....	3	-	-	11	-	14	-	-	-	14
32:3 Ammatillainen kätkemisrikos.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
32:4 Tuottamuksellinen kätkemisrikos.....	1	1	-	4	61	67	-	-	1	68
32:5 Kätkemisrikkomus.....	-	-	-	-	34	34	22	-	2	58
32:6,1 Rahanpesu.....	28	5	1	67	70	171	-	-	-	171
32:7,1 Törkeä rahanpesu.....	8	2	-	44	-	54	-	-	-	54
32:9 Tuottamuksellinen rahanpesu.....	2	1	-	15	36	54	-	-	-	54
33 33:1 Väärennys.....	22	2	-	32	138	194	-	-	3	197
33:1,2 Väärennyksen yritys.....	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
33:2 Törkeä väärennys.....	4	-	-	5	-	9	-	-	-	9
33:2,2 Törkeän väärennyksen yritys.....	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
33:3 Lievä väärennys.....	-	-	-	-	2	2	179	-	-	181
33:4 Väärennysaineiston hallussapito.....	2	-	-	2	12	16	51	-	-	67
34 34:1,1-2 Tuhotyo.....	14	1	-	13	1	29	-	-	3	32
34:1,3 Tuhotyön yritys.....	1	-	-	4	-	5	-	-	-	5
34:2,1 Liikennetuhotyo.....	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2
34:3,1 Törkeä tuhotyo.....	2	-	-	-	-	2	-	-	-	2
34:3,2 Törkeän tuhotyön yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
34:7 Yleisvaaran tuottamus.....	-	-	-	-	12	12	-	-	1	13
34:8 Törkeä yleisvaaran tuottamus.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
34:9a Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle.....	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
34:10 Peräton vaarailmoitus.....	-	1	-	-	27	28	-	-	-	28
35 35:1-2 Vahingonteko.....	18	5	-	42	822	887	-	-	11	898
35:2,1 Törkeä vahingonteko.....	9	3	-	27	-	39	-	-	1	40
35:3 Lievä vahingonteko.....	-	-	-	-	367	367	208	-	6	581
36 36:1,1-2 Petos.....	224	61	4	748	1112	2149	-	-	10	2159
36:1,3 Petoksen yritys.....	7	-	-	14	46	67	-	-	-	67
36:2,1 Törkeä petos.....	52	13	-	250	-	315	-	-	-	315
36:2,2 Törkeän petoksen yritys.....	4	-	-	16	-	20	-	-	-	20
36:3 Lievä petos.....	-	-	-	-	867	867	461	-	3	1331
36:4 Vakuutuspetos.....	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
36:5 Luottamusaseman väärinkäyttö.....	-	-	-	6	1	7	-	-	-	7
36:6 Kiskonta.....	1	-	-	1	-	2	-	-	-	2
36:7 Törkeä kiskonta.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
37 37:1,1 Rahanväärennys.....	1	-	-	1	-	2	-	-	-	2
37:2,1 Törkeä rahanväärennys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
37:3,1 Lievä rahanväärennys.....	-	-	-	-	5	5	-	-	-	5
37:5,1 Väärän rahan käyttö.....	-	-	-	-	6	6	-	-	-	6
37:5,2 Väärän rahan käytön yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
37:6 Väärän rahan hallussapito.....	1	-	-	-	5	6	3	-	-	9
37:7 Rahajäljitelmän levitys.....	-	-	-	-	7	7	-	-	-	7
37:8 Maksuvälinepetos.....	63	10	-	85	137	295	-	-	1	296
37:9 Törkeä maksuvälinepetos.....	16	4	-	45	-	65	-	-	-	65
37:10 Lievä maksuvälinepetos.....	-	-	-	-	25	25	7	-	-	32
37:11 Maksuvälinepetoksen valmistelu.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0

LIITETAULUKKO 5

Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2017–2019

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Rikoslakirikokset						
- määrä	34	32	43	40	39	49
- päärikos	49317	52738	52251	49317	52738	52251
- osuus päärikoksista	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Henkirikokset (RL 21:1-4)						
- määrä	12	10	14	3	6	6
- päärikos	170	145	155	170	145	155
- osuus päärikoksista	7,1	6,9	9,0	1,8	4,1	3,9
- tappo, murha ja surma (täytetyt)						
- määrä	8	3	6	2	1	3
- päärikos	48	39	54	48	39	54
- osuus päärikoksista	16,7	7,7	11,1	4,2	2,6	5,6
Pahoinkiteilyrikokset (RL 21:5-7)						
- määrä	6	9	14	8	2	14
- päärikos	6410	6513	6286	6410	6513	6286
- osuus päärikoksista	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2
- törkeä pahoinkiteily (RL 21:6)						
- määrä	1	2	10	2	0	1
- päärikos	450	424	417	450	424	417
- osuus päärikoksista	0,2	0,5	2,4	0,4	0,0	0,2
Ryöstö ja kiristäminen (RL 31 luku)						
- määrä	2	1	5	2	3	2
- päärikos	585	595	630	585	595	630
- osuus päärikoksista	0,3	0,2	0,8	0,3	0,5	0,3
Tuhotyö (RL 34:1-3)						
- määrä	1	3	2	0	3	3
- päärikos	44	60	41	44	60	41
- osuus päärikoksista	2,3	5,0	4,9	0,0	5,0	7,3
Seksuaalirikokset (RL 20 luku)*						
- määrä	3	2	3	2	1	2
- päärikos	548	533	515	548	533	515
- osuus päärikoksista	0,5	0,4	0,6	0,4	0,2	0,4
- raiskaus (RL 20:1-2)						
- määrä	2	0	2	0	0	1
- päärikos	185	181	187	185	181	187
- osuus päärikoksista	1,1	0,0	1,1	0,0	0,0	0,5
- lapsen seksuaal hyväksik. (RL 20:6-7)						
- määrä	1	2	1	2	1	0
- päärikos	263	262	230	263	262	230
- osuus päärikoksista	0,4	0,8	0,4	0,8	0,4	0,0
Varkaus, törkeä varkaus (RL 28:1-2)						
- määrä	1	0	1	1	0	1
- päärikos	3136	3303	3137	3136	3303	3137
- osuus päärikoksista	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilastointiperuste:	Päärikos oikeudenkäynnissä			Päärikos oikeudenkäynnissä		

* Sisältää kaikki RL 20 luvun seksuaalirikokset

LÄHTEET

- Alvesalo-Kuusi, Anne & Lähteenmäki, Liisa & Janhonen Minna & Tapani, Jussi & Räsänen, Tuula. 2017. Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikosten muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä. Loppuraportti. Työterveyslaitos. Helsinki 2017.
- Aromaa, Kauko & Laitinen, Ahti. 1994. Yritysturvallisuus Varsinais-Suomessa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 10.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2016. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2017. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti. 2018. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson Petri & Näsi, Matti. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson Petri & Näsi, Matti. 2020. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla & Sirén, Reino. 2014. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 37/2014.
- Fagerlund, M. 2016. Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Falck, Sturla & von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette. 2003. Nordic Criminal Statistics 1950–2000. Report 2003:3. Department of Criminology, Stockholm University. Stockholm 2003.
- Hakamies, Kaarlo & Johansson, Marian. 2009. Oikeudenkäynnin kesto talousrikoksissa. Korkeimman oikeuden selvityksiä 1/2009).
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokemaa väkivaltaa Suomessa. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI). Julkaisusarja N:o 66. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2004. Suomalaisten turvallisuus 2003. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.

- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Tallberg, Teemu. 2001. Kotitaloudet omaisuusrikkouden kohteena. Haastattelututkimuksen tuloksia kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneista varkauksista ja vahingonteosta vuodelta 1997. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 52. Oikeus 2001:9. Tilastokeskus.
- Hildebrandt Susanne (toim.). 2014. Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2008–2012. Direktoratet for Kriminalforsorgen. København april 2014, www.kriminalforsorgen.dk.
- von Hofer, Hanns & Lappi-Seppälä, Tapio & Westfelt, Lars. 2012. Nordis criminal Statistics 1950–2010. Rapport 2012:2. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Iivari, Juhani. 2010a. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportteja 5/2010. Helsinki 2010.
- Iivari, Juhani. 2010b. Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa: Sovittelu – ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan (toim. Esa Poikela). Juva 2010, 45–65.
- Kriminalvården 2018: Nordisk statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige 2012–2016. Kriminalvården Digitaltryck 2018. www.kriminalvarden.se.
- Kriminalvården 2019: Nordisk statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige 2013–2017. Kriminalvården Digitaltryck 2019. www.kriminalvarden.se.
- Kristoffersen, Ragnar (ed.). 2008. Nordisk statistikk for kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2002–2006. Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS). Oslo.
- Kristoffersen, Ragnar. 2014. Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2009–2013. Correctional Service of Norway Staff Academy. Kriminalomsorgen. Report No. 1/2014. Oslo.
- Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Olli-Pekka & Kolehmainen, Laura. 2019. Rattijuopumuksen rangaistuskäytäntö sekä rattijuopumuksen, törkeän rattijuopumuksen ja törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen ajokieltokäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:37. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2019.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1998. Kriminalpolitikens framgång? Bra och dåligt i finsk kriminalpolitik. JFT 1998, 237–257.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2000. Rikosten seuraamukset. WSLT. Porvoo 2000.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2002. Yleisökäsitykset ja vuoden 1999 sakkouudistus. Haastattelututkimus väestön sakkojärjestelmää ja liikennesakkoja koskevista käsityksistä vuosina 1999–2001. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 195. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2005. Syyntakeisuussäännösten soveltamiskäytäntöjen tutkimisesta. Juhlajulkaisu Eero Backman 2005.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2009. Jäännösrangaistuksen määrääminen täytäntöönpantavaksi. Teoksessa Da mihi factum, dabo tibi ius. Korkein oikeus 1809–2009, 443–492. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2011. Explaining imprisonment in Europe. European Journal of Criminology. Vol 8, 303–328.
- Leinonen, Jukka & Linderborg Henrik & Vepsäläinen Janne. 2020. Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja ehdollisen vankeuden oheisrangaistuksena

- tuomittavan yhdyskuntapalvelun käyttö seuraamusjärjestelmässä. Alueelliset erot, yhdenvertaisuus ja viranomaisprosessien vaikutukset. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2020.
- Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Marttunen, Matti. 2013. Yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistus: nuorten seuraamukset. Helsinki 14.5.2013.
- Mäkelä, Frida Emilia & Niemi, Hannu. 2017. Syyteneuvottelulainsäädännön toteutuminen Suomessa 2015–2016. Selvitysmuistio oikeusministeriölle 31.11.2017. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Niemi, Hannu & Saarinen, Ville. 2017. Rattijuopumus- ja kuolemantuottamusrikosten yhdistelmästä määrättyt rangaistukset. Selvitysmuistio, 23.10.2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.
- Oikeusministeriö 2011: Vesiliikennejuopumuksen promilleraja. Mietintöjä ja lausuntoja 16/2011.
- Oikeusministeriö 2012: Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2012.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL). 2012. Selvityksiä raiksausrikoksista. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 13/2012.
- Pohjola, Annakaisa. 2017. Vaarallinen rikoksentekijä. Tutkimus rikoksentekijän vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 335. Helsinki 2017.
- Poliisihallitus (2020). Rikosten esikäsittelytoiminta poliisissa. Poliisihallituksen ohje POL-2019-37438.
- Poliisihallinnon tilinpäätös 2019 (www.poliisi.fi)
- Poliisihallinnon toimintakertomukset 2017 ja 2018 (www.poliisi.fi)
- Poliisin vuosikertomukset 2003–2016 (www.poliisi.fi)
- Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko. 2007. Suomalaisen kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 74. Helsinki 2007.
- Sulin, Marja. 1993. Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto 1993.
- Vuorensyrjä, Matti & Rauta, Jenita. 2020. Poliisibarometri 2020. Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäministeriön julkaisuja 2020:12. Helsinki: sisäministeriö.
- Väisänen, Tiina. 2013. Tahdonvastaisen huostaanoton merkitys nuorten seuraamusharkinnassa. Teoksessa Rangaistuksen määrääminen (toim. Tapio Lappi-Seppälä & Veera Kankaanrinta). Helsingin hovioikeuden julkaisuja, 147–170. Helsinki 2013.

SUMMARY

THE SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS

The system of sanctions. General criminal punishments according to the Finnish law are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. At the beginning of the year 2005 juvenile punishment extended permanently to whole country after an experimentation period from 1997.

A *fine* is imposed as day-fines. The number of day-fines is determined on the basis of the seriousness of the offence while the amount of a day-fine depends on the financial situation of the offender. A fine may be imposed either in an ordinary trial or, in respect of certain petty offences, through simplified summary penal proceedings (penalty and fine orders). A vast majority of fines are ordered in summary process. For minor traffic offences there is a specific monetary penalty that is set at a fixed amount (petty fine). The petty fine and fine order are imposed by the police.

A sentence of *imprisonment* may be imposed either for a determinate period (at least fourteen days and at most twelve years) or for life. Imprisonment can be either *conditional* or *unconditional*. Sentences of imprisonment of at most two years can be imposed conditionally. A general prerequisite for a conditional sentence is that "the maintenance of general obedience to the law does not demand an unconditional sentence".

Community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to eight months. The prerequisites for sentencing the offender to community service are (a) that the convicted person consents to this, (b) that the sentence does not exceed eight months, and (c) that the offender is deemed capable of carrying out the community service order. Also (d) prior convictions may in some case prevent the use of this option. Community service involves unpaid work for the good of the community, for at least twenty hours and at most 240 hours during the offender's leisure time.

Monitoring sentence (entered into force on 2011) can also imposed instead of unconditional imprisonment of at most six months for a similar length of time. A convicted person is obliged to remain in one's household and participate the activity that he or she has been ordered to carry out.

The fall of the prison rate in Finland 1950–2017. In the beginning of the 1950s, the prisoner rate in Finland was four times higher than in the other Nordic countries. Finland had almost 200 prisoners per 100,000 inhabitants, while the figures in the other Scandinavian countries were around 50. Even

during the 1970s, Finland's prisoner rate continued to be among the highest in Western Europe. However, while most European countries have experienced rising prison populations the Finnish one had been declining and by the beginning of the 1990s Finland had reached the Nordic level of about 60–70 prisoners per 100,000 inhabitants.

Table 1 Prison rates (including remand prisoners) in the Nordic countries 1950–2017 (/100,000 inhabitants)

	Finland	Sweden	Denmark	Norway
1950	187	35	88	51
1960	154	63	71	44
1970	113	65	70	44
1980	106	55	63	44
1990	69	58	67	56
2000	55	67	63	57
2010	61	73	75	74
2017	51	56	63	73

Source: Falck, von Hofer & Storgaard; Nordic Prison Statistics; Criminal Sanctions Agency of Finland; Hildebrandt 2014; Kriminalvården 2019; www.prisonstudies.org.

This long-term development has been affected both by macro-level structural factors and ideological changes in penal theory, as well as legal reforms and changing practices of sentencing and prison enforcement. The courts had started to reduce the sentences already in the 1950s, which was mainly a reaction against overly repressive policies instigated by the legislator during the exceptional post-war conditions. Systematic legislative reforms towards de-carceration started during the mid 1960s, and continued up till the mid 1990s. Penalties for both traditional property offenses and drunken driving were heavily reduced in the 1970s. Also the role of non-custodial sanctions was strengthened. The scope of conditional imprisonment (suspended sentence) and fines were extended in the mid 1970s. The use on imprisonment in younger age groups was further restricted in the late 1980s. During the 1990s new non-custodial sanction – community service – was introduced in the Finnish system with a specific aim to replace short prison sentences.

Also the enforcement practices have contributed in this change. A series of legislative acts were carried out in the 1960s in order to restrict the use of imprisonment as a default penalty for unpaid fines. In the early 1970s the use of preventive detention was heavily confined and the use of parole and early release were heavily extended.

The use of different sentencing alternatives. Key figures in the use of different sanctions 1970–2019 in the court practice are presented in table 2.

Table 2 The use of different sentencing alternatives in Finland, 1970 to 2019

	1970	1980	1990	2000	2010	2019
	N	N	N	N	N	N
<i>Penalties imposed by courts</i>	(57,675)	(72,282)	(81,627)	(64,403)	(62,132)	(55,288)
- unconditional imprisonment	10,212	10,326	11,657	8,147	6,296	5,278
- community service	..	..	..	3,413	2,676	1,569
- supervision order	..	..	..	..	..	156
- conditional imprisonment	5,215	14,556	17,428	13,973	15,098	12,458
- fine by the court	42,248	47,401	52,542	37,503	36,120	32,391
<i>Summary proceedings</i>						
- fine by a penalty order	150,542	249,006	311,889	196,156	210,906	35,863
- petty fine (traffic violations)	..	..	69,291	103,499	291,283	307,622
-fine order	..	..	..	..	..	81,178
<i>Waiving of penal measures</i>						
Non prosecution	..	2,003	3,417	7,483	5,685	6,034
Waiver of the sentence*	..	1,765	1,648	1,069	657	377

Source: Statistics Finland

* Excluding traffic offences.

Note: The population of Finland is about 5.5 million

The fine has been the principal punishment throughout the whole period. This is partly due to the fact that there is no general administrative penal law in Finland. Practically all offences are classified as crimes and treated under the label of criminal punishments.

During the period 1950–1990 the number of conditional sentences has increased from some 3,000 to 17,000, falling then back in the course of the 1990s to 13,000 sentences per year. The growth was especially rapid between 1970–1980 and was partly a result of the changes in the Finnish policy in regards of drunken driving. During the 1970s, the sentencing practice concerning drunken driving was changed to favour non-custodial alternatives: In 1971, 70 % of offenders received an unconditional sentence while in 1981 their proportion had dropped to 12 %. A similar development has also occurred in the case of property offenses. In 1971, offenders sentenced of larceny received a custodial sentence in 38 % of all cases; in 1991, their proportion had decreased to 11 %.

The use of community service. During the 1990s the penalties remained fairly constant. The only major amendment in the system has the introduction of community service. In Finland community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to 8 months. In order to ensure that community service will really be used in lieu of unconditional sentences of imprisonment (and not instead of other more lenient penalties), a specific *two-step procedure* was adopted. First the court is supposed to make its sentencing decision in accordance with the normal principles and criteria of sentencing, without even considering the possibility of community service. If the result is unconditional imprisonment, then the court may commute the sentence into community service under certain conditions prescribed in the law.

The duration of community service varies between 20 and 240 hours. In commuting imprisonment into community service, one day in prison equals one hour of community service. The number on prison sentences and community service sentences in 1995–2019 is presented in table 3.

Table 3 Imprisonment and community service in the Finnish court practice 1995–2019

<i>Year</i>	Imprisonment	Community service
1995	6,754	2,803
1996	6,101	3,277
1997	5,967	3,534
1998	6,642	3,957
1999	7,666	3,658
2000	8,147	3,413
2001	8,352	3,388
2002	8,489	3,313
2003	8,000	3,297
2004	8,530	3,621
2005	8,313	3,370
2006	7,662	3,310
2007	7,111	3,312
2008	6,888	3,222
2009	6,670	2,921
2010	6,296	2,676
2011	6,023	2,496
2012	5,698	2,387
2013	5,312	2,100
2014	5,273	1,926
2015	5,082	1,820
2016	4,974	1,639
2017	4,812	1,522
2018	5,087	1,606
2019	5,278	1,569

Source: Statistics Finland

Along with the increase in the number of community service orders, the number of unconditional sentences of imprisonment decreased between 1992–1993. It is therefore reasonable to argue that, within a short period of time, community service has proven to be an important alternative to imprisonment. The number of prison sentences fell 2005–2017 (from 8,530 to 4,812; a drop of 44 %). Corresponding figures for community service were 3,370 and 1,522 (a drop of 55 %). Both changes are a result of declining crime. There was a little increase in both figures in 2018–2019 (table 3).

Sentencing statistics 1999–2019

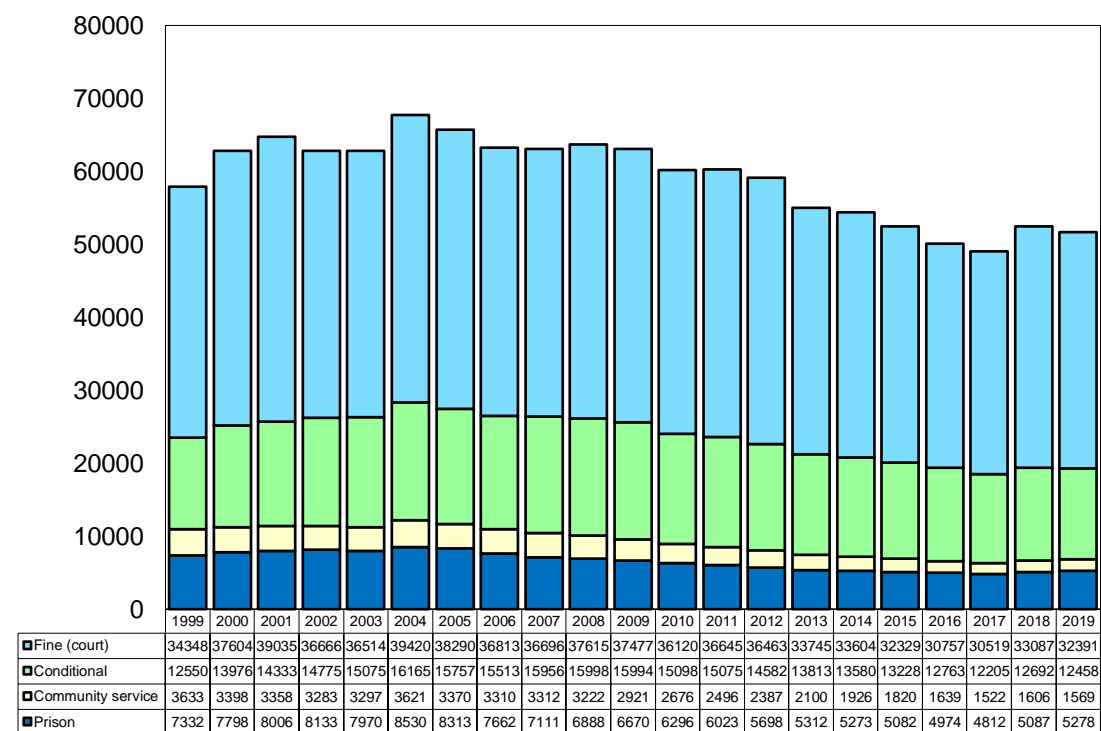

Figure 1 Choice of sanctions 1999–2019

The distribution of penalties in 2019 is illustrated in table 4.

Table 4 The distribution of penalties in 2019

	N	%
<i>Court Decisions 2019</i>	55,288	100 %
Prison	5,278	10 %
Community service	1,569	3 %
Supervision order	156	0,3 %
Conditional imprisonment	12,458	23 %
Juvenile penalty	6	0 %
Fines by the court	32,391	59 %
Waiver of the sentence	377	0,7 %
<i>Other Decisions 2019</i>		
Fine by the prosecutor	35,863	
Fine order by police	81,178	
Petty fine by the police	307,622	

The clear majority of all penalties imposed by the courts are fines (59 %). The second largest group is conditional imprisonment 23 %. 10 % of cases in the courts lead to unconditional prison sentence, 3 % to community service and 0,7 % to waiver of the sentence (a kind of warning).

Non-prosecution. Non-prosecution may be divided into two sub-groups: 1) The decisions based on procedural facts such as lack of evidence and statute of limitations, where there are "legal obstacles" for prosecution ("procedural" non-prosecution) and 2) the cases when there is enough evidence to support prosecution, but the prosecutor chooses to drop the charge for other reasons, often related to the petty nature of the offense or the young age of the offender ("discretionary" non-prosecution).

Traditionally, the scope of (discretionary) non-prosecution has been quite narrow, as compared to many other countries. In the beginning of the 1980s, only about 2 % of all criminal cases led to non-prosecution. However, in 1991 the scope of non-prosecution was extended through a law reform which tripled the number of offences diverted from the court proceedings due to non-prosecution. Table 5 summarises non-prosecution practices in both groups in 1999–2019.

Table 5 Decisions on non-prosecution in 1999–2019

Year	Procedural reasons (technicalities)	Diversionary	Total
1999	17,574	8,669	26,243
2000	18,920	7,878	26,798
2001	18,685	8,014	26,699
2002	18,347	6,889	25,236
2003	18,076	5,720	23,796
2004	20,225	5,579	25,804
2005	19,383	5,630	25,013
2006	20,100	6,263	26,363
2007	18,602	6,397	24,999
2008	19,379	6,837	26,216
2009	18,394	6,439	24,833
2010	18,717	6,419	25,136
2011	18,468	6,878	25,346
2012	18,602	7,094	25,696
2013	18,332	6,539	24,871
2014	19,403	6,520	25,923
2015	17,407	6,328	23,735
2016	16,522	6,336	22,858
2017	17,131	6,475	23,606
2018	18,154	7,194	25,350
2019	15,878	6,034	21,912

Recent trends in prison population. The number of prison sentences, as well as the number of prisoners increased in the beginning of 2000s but in 2006–2019 the figures took again a downward trend. Between 1999 and 2005 the number of prisoners increased by 42 %. Similar changes have occurred also in other Scandinavian countries. Figure 2 describes the changes in the annual average number of prisoners in four Scandinavian countries.

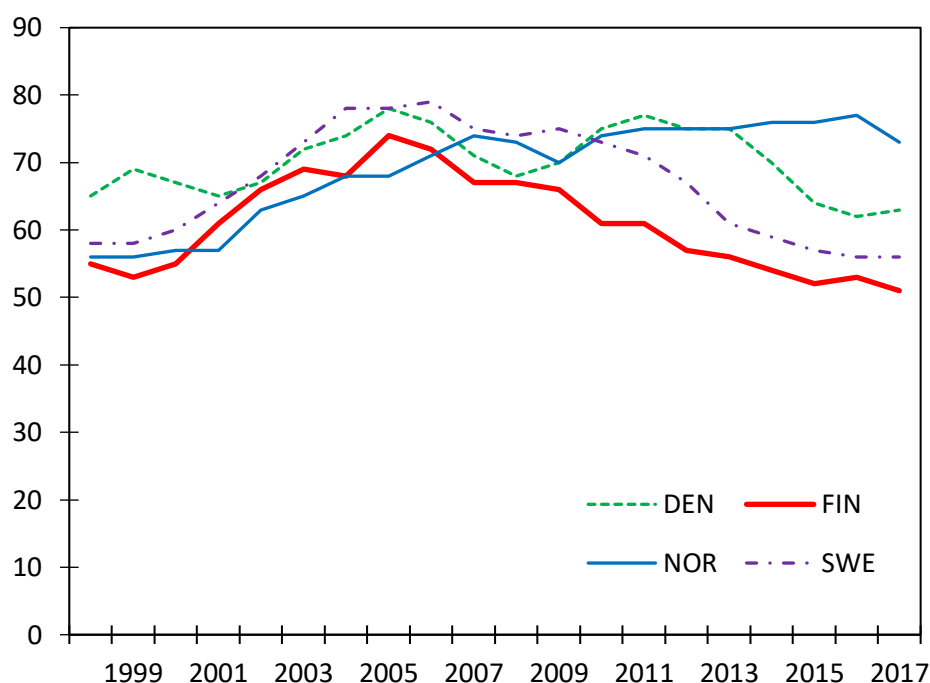

Figure 2 Prisoner rates in four Scandinavian countries 1998–2017

This upwards trend in prisoner rates first started in Sweden, then in Finland and after that in Norway and Denmark. The increase of prisoner rates in Finland in 1998–2005 is a summary effect of five major factors, each affecting in slightly different times: (1) An increase in the number of foreign prisoners (mainly from Russia and the Baltic countries), (2) an increase in drug trafficking (often linked with the former groups), an increase in the number of (3) fine defaulters and (4) prisoners in remand, and (5) an increase in violent offenders.

Table 6 Prisoners in 2000, 2005 and 2019 by prisoner groups (annual averages)

	2000	2005	2019
All	2,855	3,888	2,952
- serving a sentence	2,358	3,190	2,247
- remand prisoners	376	519	639
- fine defaulters	121	179	66
Foreigners	173	282	499

The change can be viewed also from the point of view of different offence categories.

Table 7 Situation 1.5. by the type of offense in Finland (remand and fine defaulters excluded)

	1.5.2000	1.5.2005	1.5.2019	Change 2000–2005 %	Change 2005–2019 %
All	2,402	3,173	2,260	+32.1	–28,8
- violence	801	1,254	835	+56.6	–33,4
- drugs	375	512	464	+36.5	–9,4
- property	782	864	593	+10.5	–31,4
- drunken driving	277	409	172	+47.7	–57,9
- other	167	134	196	–19.8	+46,3

In 2000–2005 the number of prisoners increased by 32 %. From 2005 to 2019 the figures decreased by 29 %. Violence, drunk driving and drug offences show the most rapid increase from 2000 to 2005 (57, 48 and 37 %). Since 2005 major declines have taken place in drunk driving, property and violence offences (58 %, 31 % and 33 %). The only offense category showing increase in 2005–2019 is the group “other” (increase by 46 %), including i.a. sexual offenses.

Sentencing juveniles. The Finnish juvenile criminal sanction system is fairly simple. General punishments are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. Specific punishments for young offenders include supervision connected with conditional sentence and juvenile punishment. The primary differences in sentencing of young offenders and adult offenders lie in the fact that offenders between the ages of fifteen and seventeen (inclusive) benefit from a mitigated scale of punishment and that they benefit from a greater possibility for waiving of measures. Furthermore, an offender under eighteen at the time of his offence cannot be sentenced to unconditional imprisonment unless there are weighty reasons for doing so. In addition, the juvenile punishment and supervision may be imposed on an offender who was under 18 years at the time of the offence. Finally, there are also some differences in criminal procedure and enforcement of punishments. Juvenile delinquents are given less severe penalties than adult offenders. Also the duration of penalties are shorter and the scales smaller.

In Finland, about 85–90 % of the penalties imposed on juvenile offenders are issued outside the court through lighter procedure. Out of all penalties, there have hardly been any changes in the respective share of penalties imposed by the police. Non-prosecution has received widest application among juveniles. In the age group 15–17 years the share of non-prosecution varies around 29 % of all courts disposal and 7 % of all disposals (fines included).

Unlike general criminal justice in Finland and many other countries, sentencing practice of juveniles has not become harsher. During the past few years, there have not been any major changes in regard to the punishments

issued for young persons. However, compared to the early 1990s, the number of offences handled by courts has decreased approximately by one half.

In practice, criminal sanctions applied to juveniles are strongly dominated by formality. The vast majority of penalties imposed by courts for all age-groups consist of fines. The younger the offender, the higher the share of fines (78 % in age-group 15–17, 69 % in 18–20 and 60 % for offenders over 20 years). This is quite an exceptional characteristic in international comparison. Second in the list is conditional imprisonment, which, largely, has a formal character as well (18 % in the age-group 15–17 and 24 % in the age group 18–20). In about 30–55 % of conditional sentences the young offender is given a supervision order.

Community service has no practical role in the youngest age group as the use of this option requires that the offender would have been sentenced to unconditional prison term.

A new community alternative, juvenile punishment has been introduced to be used mainly in those cases where the offender keeps receiving several conditional sentences. As well as community service this option has only limited practical relevance. From 1997 to 2004 an experiment with juvenile penalties was carried out in seven municipalities. Few sentences were then passed. On a yearly base, such sentences amounted to 45, 45, 68, 102, 45, 38 and 31, a total of some 400 in eight years. In 2005–2019 when the system was extended to the whole country, only some 5–40 sentences were rendered. Juvenile punishment has not experienced a breakthrough as a specific form of punishment for young persons.

Mediation. Mediation is regulated by the Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases and it entered into force on 1.6.2006. Voluntary based mediation services were available only in about half of the country before the regulation. The aim of mediation services is to ensure equal access to these services across the country. Mediation may deal with crimes that are assessed as eligible for mediation, taking into account the nature and method of the offence, the relationship between the suspect and the victim, and other issues related to the crime as a whole. Conciliation may be carried out only between parties that have personally and voluntarily expressed their agreement to conciliation and are capable of understanding the meaning of conciliation and the solutions arrived at in the conciliation process.

The number of criminal cases referred to mediation was about 15,200 offences in 2019. From 2007 the number of these criminal cases has increased by altogether 54 per cent. Out of criminal cases referred to mediation in 2019, about a half (58 %) were violent offences. Domestic violence cases accounted for about one third of the violent offences (28 %). The corresponding percentage was 19 % in 2010. The growth in the number and the

proportion of domestic violence cases can be explained by an amendment of the Criminal Code which defined petty domestic violence cases as offences under public prosecution.

Criminal cases referred to mediation accounted for about 10 per cent of eligible criminal cases for mediation. Of violent offences solved by the police more than one third (41 %) were referred to mediation in 2019. Agreement was reached in approximately 72 per cent of all mediated criminal cases.

Monetary compensations accounted for 29 per cent and work compensations for 1 per cent of all mediation agreements in 2019. The signification of mediation is important in cases which are especially eligible for mediation. To such recommended cases belongs offences where suspects are young offenders and children under 15 years or first-time offenders.